

Ministerie van Buitenlandse Zaken

ALGEMEEN AMBTSBERICHT PAKISTAN

5 juli 2024

Colofon

Versienummer	1.0
Plaats	Den Haag
Opgesteld door	Afdeling Ambtsberichten (AB)

Inhoud

Colofon	3
Inleiding	8
1 Politieke en veiligheidssituatie	10
1.1 Politiek(e)(-bestuurlijke) ontwikkelingen	10
1.1.1 Belangrijkste politieke ontwikkelingen	10
1.1.2 Incidenten overheidsoptreden	13
1.1.3 Relatie Pakistan-de facto autoriteiten in Afghanistan	15
1.1.4 Pashtun Tahafuz Movement, Awami National League en andere (separatistische) bewegingen 16	
1.1.5 Anjuman-e-Hussania en Allahmar Students Foundation	17
1.2 Veiligheidssituatie	17
1.2.1 Soorten geweld en actoren/gewapende groeperingen	18
1.2.1.1 <i>Tehreek-e-Taliban</i> Pakistan (TTP)	18
1.2.1.2 <i>Islamic State Khorasan Province</i> (ISKP)	19
1.2.1.3 <i>Balochistan Liberation Army</i> (BLA)	20
1.2.1.4 Nieuwe gewapende groeperingen	21
1.2.2 Militaire actie tegen TTP en andere militante groeperingen	22
1.2.2.1 Mogelijke samenwerking TTP met leger en politie?	23
1.2.2.2 Verhouding ISKP + TTP in Pakistan en ISKP + Afghaanse Taliban	24
1.2.3 Aanslagen in Balochistan, Kashmir en Sindh	25
1.2.4 Gerichte geweldsincidenten	25
1.2.4.1 Specificatie geweldsincidenten	27
1.2.5 Bescherming door de overheid tegenover islamitische groeperingen en religieuze partijen 30	
1.2.5.1 <i>Special Protection Force for Minorities</i>	31
1.2.6 Sektarische partijen en groeperingen	32
1.2.7 Madrassa's en terroristische activiteiten	33
1.2.8 Gedwongen rekrutering/ronseling	34
1.2.9 Rekrutering door gewapende groeperingen in Pakistan	35
1.2.9.1 <i>Rol madrassa's bij rekrutering</i>	35
1.2.9.2 <i>Rekrutering TTP</i>	35
1.2.10 Veiligheidssituatie Balochistan	36
1.2.10.1 <i>Overzicht militante organisaties in Balochistan</i>	36
1.2.10.2 <i>Houding Pakistaanse autoriteiten tegenover verschillende separatistische Baloch organisaties</i> 38	
1.2.11 Bewegingsvrijheid	38
1.2.12 Uitreisvisum	38
2 Identiteit, nationaliteit en documenten	40
2.1 NADRA	40
2.1.1 NADRA sinds vorig ambtsbericht	40
2.1.2 NADRA en Union Councils	40
2.1.2.1 <i>Stedelijke en rurale gebieden</i>	40
2.1.2.2 <i>Registratie huwelijken in NADRA</i>	40
2.1.3 Ahmadi huwelijken	41
2.1.3.1 <i>Inloggen NADRA website</i>	41
2.2 Identiteitsdocumenten	41
2.2.1 Pakistaans paspoort	41

2.2.1.1	<i>Verplicht of vrijwillig religie vermelden bij paspoortaanvraag</i>	42
2.2.2	Pakistaanse identiteitskaart	42
2.2.2.1	<i>Vrijwillig of verplicht religie vermelden bij aanvraag ID-kaart</i>	42
2.2.3	Family Registration Certificate	42
2.2.4	Documentfraude	42
2.2.4.1	<i>Meest voorkomende vormen fraude ten behoeve van (asiel)aanvragen in het buitenland</i>	43
2.3	Nationaliteit	43
2.3.1	Verschillen mannen en vrouwen bij het verkrijgen van staatsburgerschap	43
2.3.2	Ingezetenen zonder nationaliteit	44
2.3.3	Registratie van staatloosheid en aantallen andere groepen	44
2.3.4	Etnische groepen en staatloosheid	44
2.3.5	(Her)verkrijgen Pakistaanse nationaliteitswetgeving voor specifieke groepen	46
3	Mensenrechten	48
3.1	Positie van specifieke groepen	48
3.1.1	Bevolking Pakistan	48
3.1.2	Groeperingen die (middels bedreiging en/of geweld) gericht tegen specifieke personen/groepen actief zijn	49
3.1.3	Verhuizen naar ander deel van Pakistan	49
3.1.3.1	<i>Verhuizen na bedreiging vanwege TLP of blasfemie</i>	50
3.1.3.2	<i>Verhuizen na bedreiging door TTP</i>	50
3.1.4	Vermelden religie bij inschrijving hoger onderwijs	51
3.1.5	Vermelden religie bij sollicitaties	51
3.1.6	Balochistan	52
3.1.6.1	<i>Baloch National Movement</i>	52
3.1.6.2	<i>Baloch studentenorganisaties</i>	53
3.1.6.3	<i>Gedwongen verdwijningen</i>	54
3.1.6.4	<i>Pakistaanse overheid en (vermeende) Baloch separatisten in het buitenland</i>	56
3.1.6.5	<i>Collectieve straffen voor (vermeend) Baloch separatisme</i>	57
3.1.7	Rohingya's	57
3.1.7.1	<i>Verblijfsdocumenten, naturalisatie, toegang tot basisvoorzieningen</i>	57
3.1.7.2	<i>Toegang tot Pakistaans staatsburgerschap in het verleden</i>	58
3.1.7.3	<i>Toegang tot Pakistaans staatsburgerschap op dit moment</i>	59
3.1.7.4	<i>Kinderen van Rohingya ouders met Pakistaans staatsburgerschap</i>	59
3.1.7.5	<i>Rohingya's met Pakistaans staatsburgerschap in Saoedi-Arabië</i>	59
3.1.7.6	<i>CNIC</i>	60
3.1.8	Sjiieten	60
3.1.8.1	<i>Sjiieten in Pakistan</i>	60
3.1.8.2	<i>Pakistaanse Hazara's</i>	61
3.1.9	Pashtuns	62
3.1.10	Christenen	63
3.1.10.1	<i>Positie christenen</i>	63
3.1.10.2	<i>Prediken en evangeliseren in het openbaar</i>	66
3.1.10.3	<i>Dawat-e Islami en Tehreek-e-Labbaik Pakistan</i>	66
3.1.10.4	<i>Doodsbedreigingen als geen bekering</i>	66
3.1.10.5	<i>Aantallen slachtoffers</i>	66
3.1.11	Ahmadi's	67
3.1.11.1	<i>Positie ahmadi's</i>	67
3.1.11.2	<i>Aantallen slachtoffers</i>	68
3.1.11.3	<i>Erkenning ahmadi huwelijken</i>	69
3.1.12	Afvalligen en atheïsten	69
3.1.13	LHBTIQ+ gemeenschap	69
3.1.13.1	<i>Positie LHBTIQ+ gemeenschap sinds vorige ambtsbericht</i>	69

3.1.13.2	Bescherming.....	71
3.1.13.3	Toegang tot medische behandelingen en zorg.....	71
3.1.14	Vrouwen.....	71
3.1.14.1	Positie vrouwen.....	71
3.1.14.2	Opvangmogelijkheden vrouwen.....	73
3.1.15	Bloed- en erekwesties.....	73
3.1.15.1	Cijfers bloed- en eerwraak sinds 2019.....	74
3.1.16	(Alleenstaande) minderjarigen.....	75
3.1.16.1	Toestemming tot uitreis.....	75
3.1.16.2	Positie minderjarigen.....	75
3.1.16.3	Leerplicht en handhaving.....	75
3.1.16.4	Gezagsdrager over minderjarigen.....	75
3.1.16.5	Opvang minderjarigen.....	75
3.1.16.6	Opvangmogelijkheden.....	75
3.1.16.7	Wettelijk juridisch gezag.....	76
3.1.16.8	Pleegzorg.....	76
3.1.16.9	Overheidsinstellingen.....	76
3.1.16.10	Voldoende plaatsen.....	76
3.1.16.11	Psychologische hulp.....	76
	<u>Opvangvoorziening</u>	77
3.1.16.12	Toegang tot onderwijs, medische zorg, voedsel, kleding, hygiëne.....	77
3.1.16.13	Doelgroep.....	77
3.1.16.14	Specifieke doelgroepen.....	77
3.1.16.15	Opvang terugkerende minderjarigen.....	77
3.1.17	Kastensysteem.....	77
3.1.17.1	'Bonded labour' (schuldslaven).....	77
3.1.17.2	Pakistaanse overheid versus bonded labour.....	78
3.1.18	Aanhangers van PTI.....	78
3.1.18.1	PTI aanhangers en leden in het buitenland.....	79
3.1.18.2	Familieleden van PTI.....	80
3.1.19	Mensenrechtenverdedigers.....	80
3.2	Naleving en schendingen.....	80
3.2.1	Vrijheid van meningsuiting.....	80
3.2.1.1	Monitoren social media, online media, traditionele media en (slagen in opleggen) zelfcensuur.....	80
3.2.1.2	Buiten Pakistan.....	84
3.2.1.3	Recht op demonstreren.....	85
3.2.1.4	Journalisten.....	86
3.2.2	Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging.....	88
3.2.3	Blasfemie.....	88
3.2.3.1	Veroordelingen voor blasfemie sinds 2019.....	89
3.2.3.2	Slachtoffers van lynchpartijen wegens vermeende blasfemie sinds 2019 en verdeling onder religieuze minderheidsgroepen.....	92
3.2.4	Controle op moskeebezoek.....	94
3.3	Toezicht en rechtsbescherming.....	95
3.3.1	Aangifte doen van een misdrijf.....	95
3.3.2	Inbehandelingname aangifte, online en regulier.....	95
3.3.3	Verloop en uitkomst onderzoek.....	96
3.3.4	Mogelijkheden tot bescherming door autoriteiten.....	97
3.3.5	Praktijk bescherming zoeken bij instanties.....	97
3.3.6	Ngo's en internationale organisaties bij bescherming.....	97
3.3.7	Wetgeving.....	98
3.3.7.1	Wijzigingen blasfemie wetgeving sinds vorig ambtsbericht.....	98

3.3.7.2	<i>Wijzigingen in andere wetgeving van belang voor religieuze groepen (sinds vorig ambtsbericht)</i>	100
3.3.8	Rechtsgang	100
3.3.8.1	<i>Toegang tot advocaat</i>	100
3.3.8.2	<i>Raadplegen register verschillende advocatenbalies</i>	100
3.3.8.3	Echtscheidingen en gemengde huwelijken	101
3.3.8.4	<i>Fatwa's</i>	101
3.3.9	Mishandeling en foltering.....	106
3.3.10	Onrechtmatig toe-eigenen van land (land grabbing)	106
3.3.10.1	<i>Landroof per regio</i>	106
3.3.10.2	<i>Relevante ontwikkelingen sinds het algemeen ambtsbericht Pakistan van september 2022</i>	107
3.3.11	Gedwongen verdwijningen en ontvoeringen	107
3.3.12	Jirga-uitspraken	109
3.3.13	Mediaberichten en asielzaken.....	110
4	Vluchtelingen	111
4.1	Wettelijke bepalingen met betrekking tot vreemdelingen in Pakistan.....	111
4.1.1	Legaal verblijf.....	112
4.1.2	Mogelijkheid tot werken	113
4.1.3	Praktijk werk voor vreemdelingen.....	113
4.1.4	Bewegingsvrijheid met verblijfsvergunning	114
4.1.5	Onderscheid naar nationaliteit (praktijk en wetgeving).....	114
4.2	Terugkeer, inreis, vluchtelingen	114
4.2.1	Exit Control List	114
4.2.2	Geregistreerd en ongeregistreerde vluchtelingen	115
4.2.3	Refoulement	115
4.2.4	Gedwongen uitzettingen/terugsturen	115
4.2.5	Asiel aanvragen en verblijfsstatus asielzoekers en erkende vluchtelingen	116
4.2.6	Rechten asielzoekers/vluchtelingen.....	116
4.2.7	Levensomstandigheden asielzoekers/vluchtelingen	116
4.2.8	Recht van vreemdelingen op gezondheidszorg en onderwijs	116
4.2.9	Rol UNHCR	117
4.2.10	Nieuwe regels/ontwikkelingen sinds vorig algemeen ambtsbericht	117
4.2.11	Grensovergangen Pakistan-Afghanistan.....	117
4.2.12	Rechten PoR kaart houders.....	117
5	Terugkeer	119
5.1	Terugkeer	119
5.1.1	(Gedwongen) terugkeer	119
5.1.2	Terugkeer afgewezen asielzoekers.....	119
6	Literatuurlijst, kaart en lijst van afkortingen	121
6.1	Kaart van Pakistan	121
6.2	Lijst van afkortingen en buitenlandse termen.....	122
6.3	Literatuurlijst	124

Inleiding

Dit ambtsbericht is een algemeen rapport over de situatie in Pakistan tijdens de vastgestelde verslagperiode. Het is opgesteld aan de hand van de in de *Terms of Reference* (ToR) gestelde vragen en genoemde aandachtspunten. Deze ToR is opgesteld door het ministerie van Justitie en Veiligheid en vastgesteld op 30 oktober 2023. De ToR is tezamen met het ambtsbericht gepubliceerd op de website van de Rijksoverheid.

In dit algemeen ambtsbericht wordt de situatie in Pakistan beschreven voor zover deze van belang is voor de beoordeling van asielverzoeken van personen die afkomstig zijn uit Pakistan en voor besluitvorming over de terugkeer van afgewezen Pakistaanse asielzoekers.

Dit ambtsbericht beslaat de periode van september 2022 tot en met mei 2024. Relevante ontwikkelingen tot aan de publicatie van dit ambtsbericht zijn zoveel mogelijk meegenomen. Dit ambtsbericht betreft een feitelijke, neutrale en objectieve weergave van de bevindingen gedurende de onderzochte periode. Het is geen beleidsdocument en geeft niet de visie van de regering of het beleid jegens Pakistan weer en biedt geen beleidsaanbevelingen. Het bevat geen conclusies ten aanzien van het vreemdelingenbeleid.

Het ambtsbericht pretendeert niet volledig te zijn wat betreft afzonderlijke veiligheidsincidenten en mensenrechtenschendingen; de specifiek genoemde incidenten zijn aangehaald ter onderbouwing van een meer algemeen beeld. De situatie in Pakistan met betrekking tot de in het ambtsbericht behandelde onderwerpen kan echter van plaats tot plaats verschillen en/of snel veranderen. Het ambtsbericht is opgesteld aan de hand van openbare en vertrouwelijke bronnen, waarbij gebruik gemaakt is van zorgvuldig geselecteerde en geanalyseerde informatie. Bij de opstelling is gebruik gemaakt van informatie van verschillende organisaties van de Verenigde Naties, (internationale) niet-gouvernementele organisaties ((i)ngo's), vakliteratuur en berichtgeving in de (inter)nationale media. De passages in dit ambtsbericht berusten op meerdere bronnen, tenzij anders vermeld of in het geval van algemeen onbetwiste feiten. De tekst is een synthese van de bronnen. Waar kwalificaties gegeven worden, zijn deze te herleiden tot de bronnen. De geraadpleegde openbare bronnen zijn opgenomen in paragraaf 6.3 van dit ambtsbericht.

In dit ambtsbericht is gebruik gemaakt van interviews met relevante en deskundige bronnen. Deze interviews zijn voornamelijk afgenomen tijdens een fact finding missie naar Pakistan in februari 2024. Sommige interviews zijn online afgenomen. Daarnaast is gebruik gemaakt van informatie afkomstig van de diplomatieke vertegenwoordiging(en) van Nederland in Pakistan en elders alsmede van gesprekken en correspondentie. De op vertrouwelijke basis ingewonnen informatie is voornamelijk gebruikt ter ondersteuning en aanvulling van passages die zijn gebaseerd op openbare informatie. Deze bronnen zijn in het voetnotenapparaat aangemerkt als 'vertrouwelijke bron' en voorzien van een datum. Waar informatie op basis van één vertrouwelijke bron is opgenomen, wordt dit expliciet vermeld. Dit betreft ingewonnen informatie die meldenswaardig was, maar die niet kon worden bevestigd middels andere bronnen.

Wanneer dit ambtsbericht spreekt over 'moslims', wordt bedoeld op de groep die door de Pakistaanse overheid als moslim wordt beschouwd. Omdat ahmadi's door de

Pakistaanse overheid niet als zodanig worden gezien en onder andere wetgeving vallen, worden zij hier steeds apart genoemd.

Wanneer hier de 'Afghaanse Taliban' wordt besproken, wordt bedoeld op de *de facto* Afghaanse autoriteiten. De *Tehreek-e-Taliban Pakistan* (TTP) - ook wel 'Pakistaanse Taliban' genoemd - wordt in dit ambtsbericht enkel aangeduid als TTP. Wanneer er dus alleen 'Taliban' staat, wordt hiermee de Afghaanse Taliban bedoeld.

In hoofdstuk één worden politieke en bestuurlijke ontwikkelingen en de veiligheidssituatie in deze verslagperiode beschreven. Het tweede hoofdstuk gaat over Pakistaanse identiteit, nationaliteit. Hoofdstuk drie beschrijft de mensenrechtensituatie in Pakistan en gaat in op de positie van specifieke groepen. Het vierde hoofdstuk gaat over de situatie van binnenlandse ontheemden en vluchtelingen in Pakistan. Hoofdstuk vijf gaat in op de terugkeer van Pakistanen naar Pakistan.

1 Politieke en veiligheidssituatie

Dit hoofdstuk beschrijft de politieke- en veiligheidssituatie in Pakistan tijdens de verslagperiode. Enkele invloedrijke sektarische partijen en groeperingen worden nader uitgelicht en er wordt een overzicht gegeven van gerichte gewelddadige incidenten.

1.1 Politiek(e)(-bestuurlijke) ontwikkelingen

1.1.1 *Belangrijkste politieke ontwikkelingen*

Hieronder volgt een chronologisch overzicht van de belangrijkste politieke ontwikkelingen in Pakistan sinds september 2022 tot en met mei 2024.

Imran Khan en de PTI: massabijeenkomsten en schietpartij

In april 2022 werd premier Imran Khan van de partij *Pakistan Tehreek-e-Insaf* (PTI) afgezet na een motie van wantrouwen. Hij werd opgevolgd door Shehbaz Sharif, leider van de partij *Pakistan Muslim League-Nawaz* (PML-N). Imran Khan bleef populair en behield een grote, toegewijde kern aanhangers. Hij hield massabijeenkomsten in de maanden na zijn afzetting en voerde campagne voor vervroegde verkiezingen. De *Election Commission of Pakistan* (ECP) besloot in oktober 2022 dat Imran Khan vijf jaar lang niet aan verkiezingen mocht meedoen omdat hij volgens hen de wet had overtreden door geschenken te verkopen die hij tijdens zijn premierschap had ontvangen. Op 3 november 2022 raakte Imran Khan gewond toen een schutter het vuur opende op een konvooi waarvan hij deel uitmaakte. Hij beschuldigde premier Shehbaz Sharif en hoge militairen van betrokkenheid hierbij, wat zij ontkenden.¹

Gebeurtenissen 9 mei 2023

Er werden steeds meer juridische aanklachten tegen Imran Khan ingediend. Toen hij op 9 mei 2023 in de rechtbank in Islamabad was voor een corruptiezaak, werd hij gearresteerd vanwege een andere aanklacht. Dit leidde tot grootschalige protesten door het hele land. Op sommige plaatsen ontstonden gewelddadigheden tussen demonstranten en veiligheidstroepen. In de provincies Punjab en Khyber Pakhtunkhwa (KP) werd het leger ingezet. Sommige medestanders van Khan vielen militaire gebouwen aan en het huis van de hoogste militaire commandant in Lahore werd geplunderd.² De BBC vernam dat media opgedragen werd niet te berichten over activiteiten van de PTI en Imran Khan's naam niet te noemen na de protesten. Het leger stelde dat het opgepakte demonstranten wilde berechten in militaire rechtbanken.³ Zie ook paragraaf 3.2.1.3 over het recht op demonstreren en paragraaf 3.2.1 over vrijheid van meningsuiting en over persvrijheid.

Veroordelingen Imran Khan

In de laatste twee dagen van januari 2024 werd Imran Khan veroordeeld in twee rechtszaken. Hij werd veroordeeld tot tien jaar gevangenisstraf wegens het lekken

¹ UK Parliament, House of Commons Library, *Politics in Pakistan 2022-24 and upcoming elections*, pp.4-5, 13 februari 2024.

² BBC, *Pakistan: Imran Khan's supporters are silenced but determined*, 8 augustus 2023.

³ UK Parliament, House of Commons Library, *Politics in Pakistan 2022-24 and upcoming elections*, pp.5-6, 13 februari 2024; BBC, *Pakistan: Imran Khan's supporters are silenced but determined*, 8 augustus 2023.

van staatsgeheimen, en vervolgens, evenals zijn vrouw Bushra Bibi, tot veertien jaar voor het illegaal verkopen van staatsgeschenken. Ook werden zijn vrouw en hij veroordeeld tot elk zeven jaar omdat zij niet de islamitische verplichte periode van drie maanden hadden aangehouden tussen de scheiding van Bushra Bibi van haar ex-man en haar huwelijk met Imram Khan. Hiermee kreeg Khan drie gevangenisstraffen opgelegd binnen een week. Hij zou in totaal meer dan honderd beschuldigingen tegen zich hebben lopen.⁴

PTI aanhangers

Honderden PTI aanhangers werden gearresteerd na de gewelddadige protesten rondom 9 mei 2023. Sommigen werden daadwerkelijk berecht in militaire rechtbanken.⁵ Zie verder paragraaf 3.1.18 betreffende de behandeling van PTI aanhangers.

Verbod gebruik cricket symbool en onafhankelijke kandidaten PTI

In januari 2024 verloor de PTI een beroep bij het Hooggerechtshof tegen een besluit van de ECP van december 2023. Volgens dat besluit mochten PTI-kandidaten het traditionele cricketbat-symbool van de partij niet gebruiken op stembiljetten omdat de PTI geen vrije en eerlijke interne verkiezingen zou hebben gehouden. Dit besluit kon belangrijke gevolgen hebben in gebieden waar mensen niet kunnen lezen en stemmen op basis van symbolen. Hierdoor werden PTI kandidaten gedwongen mee te doen als onafhankelijken, elk met een eigen symbool. Deze laatste voorwaarde betekende dat de PTI geen gereserveerde zetels kon krijgen in het parlement.^{6 7}

Verkiezingsuitslag

Uiteindelijk behaalden de PTI kandidaten, die als onafhankelijken moesten meedoen, 97 van de 265 zetels. De *Pakistan Muslim League -Nawaz* (PML-N), geleid door Khan's rivaal Nawaz Sharif, won 76 zetels. De *Pakistan People's Party* (PPP) won 54 zetels. Volgens de PTI en andere waarnemers zijn de verkiezingen op 8 februari 2024 niet eerlijk verlopen en was er sprake van verkiezingsfraude. Het mobiele internet werd uitgeschakeld, waardoor mensen hun stemlokalen niet konden vinden. X (voormalig Twitter) was een aantal dagen geblokkeerd. Tijdens het tellen van de stemmen gingen mensen de straat op, wat op sommige plaatsen tot gewelddadigheden leidde.⁸

Nieuwe coalitie regering

Omdat geen van de partijen een meerderheid had behaald, werd een coalitieregering gevormd tussen de PML-N en de PPP. Op 11 maart werd Shehbaz

⁴ UK Parliament, House of Commons Library, *Politics in Pakistan 2022-24 and upcoming elections*, p. 7, 13 februari 2024; Guardian, *Imran Khan and his wife sentenced in 'un-Islamic' marriage case*, 3 februari 2024; Al Jazeera, *Pakistan's Imran Khan, wife now get 7 years jail for marriage law violation*, 3 februari 2024.

⁵ UK Parliament, House of Commons Library, *Politics in Pakistan 2022-24 and upcoming elections*, p. 6, 13 februari 2024; Guardian, *Imran Khan's political games leave him isolated as Pakistan army destroys party*, 3 juni 2023.

⁶ 266 van de 336 parlementszetels worden rechtstreeks gekozen, maar 60 zijn gereserveerd voor vrouwen en 10 voor niet-moslims. Deze zetels worden toegewezen op basis van het aantal stemmen gewonnen door elke partij in de verschillende provincies.

⁷ UK Parliament, House of Commons Library, *Politics in Pakistan 2022-24 and upcoming elections*, p. 6, 13 februari 2024; VOA, *Pakistan's PTI Barred From Using Cricket Bat Electoral Symbol*, 14 januari 2024; NOS, *Gespannen aanloop verkiezingen Pakistan, leger lijkt keuze te hebben gemaakt*, 7 februari 2024.

⁸ Al Jazeera, *Khan's PTI leads as final results in Pakistan election called*, 11 februari 2024.; BBC, *Pakistan election: PMLN and PPP reach agreement on coalition government*, 20 februari 2024.

Sharif van de PML-N geïnstalleerd als premier. Asif Ali Zardari van de PPP werd gekozen tot president.⁹ Op X noemde de PTI de coalitie 'mandaatdieven'.¹⁰

Verslechtering relaties met de facto autoriteiten in Afghanistan en aankondiging IFRP

Sinds de machtsovername door de Afghaanse Taliban op 15 augustus 2021 verslechterde de relatie tussen Pakistan en de *de facto* autoriteiten in Afghanistan. Het aantal aanslagen door onder andere de *Tehreek-e-Taliban* (TTP) en *Islamic State Khorasan Province* (ISKP) in Pakistan nam sterk toe. Islamabad beschuldigde de Taliban ervan dat het de TTP een veilige haven gaf op hun grondgebied.¹¹
NB: Wanneer hier over de 'Afghaanse Taliban' wordt gesproken, wordt bedoeld op de *de facto* Afghaanse autoriteiten. De *Tehreek-e-Taliban Pakistan* (TTP) - ook wel 'Pakistaanse Taliban' genoemd - wordt in dit ambtsbericht enkel aangeduid als TTP. Wanneer er dus alleen 'Taliban' staat, wordt hiermee de Afghaanse Taliban bedoeld.

Illegal Foreigners' Repatriation Plan (IFRP)

De relaties werden nog slechter toen het Pakistaanse ministerie van Binnenlandse Zaken op 26 september 2023 een repatriëringsplan voor illegale buitenlanders aankondigde, het zogenaamde *Illegal Foreigners Repatriation Plan* (IFRP). De naam vermoedde dat het om alle vreemdelingen ging, in de praktijk werden alleen Afghanen uitgezet. In het Plan werd de 'repatriëring' van Afghaanse staatsburgers in drie fasen beschreven: eerst Afghaanse staatsburgers zonder papieren, gevolgd door houders van een *Afghan Citizen Card* (ACC) en daarna houders van een *Proof of Registration Card* (PoR). Op 3 oktober 2023 maakte de regering de officiële deadline van 1 november bekend, waarop alle 'illegale' buitenlanders Pakistan moesten hebben verlaten. Volgens cijfers van IOM en UNHCR waren er op 3 februari 2024 in totaal 511.997 Afghanen teruggekeerd. In maart 2024 berichtten de Pakistaanse media over voorbereidingen voor de uitvoering van de tweede fase van het IFRP. Hieronder valt ook de gedwongen uitzetting van houders van een ACC. Er zouden tussen 840.000 en 880.000 ACC-kaarthouders zijn in Pakistan.¹²

Aanscherping wetgeving blasfemie

Het parlement van Pakistan nam op 17 januari 2023 de *Criminal Laws (Amendment) Act, 2023* aan. Dit wetsontwerp vormt een amendement van artikel 298A van de blasfemie wet. Dit artikel stelt het beledigen of niet respecteren van hooggeplaatste religieuze persoonlijkheden strafbaar. Het wijzigingsvoorstel verhoogt onder andere de straf in artikel 298A naar 'levenslange gevangenisstraf die niet minder dan tien jaar zal zijn'.¹³ Het amendement zou nog niet in werking zijn getreden. Voor een uitgebreide beschrijving van de blasfemiewetten, de wijziging en het aantal veroordelingen zie paragraaf 3.2.3.

⁹ AP, *Pakistan swears in newly elected Prime Minister Shehbaz Sharif's 19-member Cabinet*, 11 maart 2024.

¹⁰ BBC, *Pakistan election: PMLN and PPP reach agreement on coalition government*, 20 februari 2024.

¹¹ Al Jazeera, *Taliban's ties with Pakistan fraying amid mounting security concerns*, 17 augustus 2023.

¹² EUAA, COI QUERY RESPONSE – *Pakistan, 'Illegal Foreigners' Repatriation Plan' (IFRP)*, pp.1-2, 14 december 2023; IOM-UNHCR, Flash update #15, 7 februari 2024; Economic Times, *Pakistan to soon launch second phase of repatriation of documented Afghans*, 25 maart 2024; Radio Free Europe/Radio Liberty, *Pakistan's Campaign To Expel Millions Of Afghan Refugees Enters Second Phase*, 20 maart 2024; vertrouwelijke bron: 22 maart 2024; vertrouwelijke bron: 29 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 13 maart 2024.

¹³ Library of Congress, *Pakistan: Amendment to Blasphemy Law Passes in Lower House of Parliament*, 14 februari 2024; Dawn, *Senate passes bill to ramp up punishment for blasphemy to at least 10 years*, 8 augustus 2023.

1.1.2 Incidenten overheidsoptreden

Sinds het algemeen ambtsbericht Pakistan van september 2022 hebben zich voor zover bekend de volgende ontwikkelingen afgespeeld met betrekking tot incidenten die zijn begaan door het leger, de veiligheids- en inlichtingendiensten en de politie.

Overheidsoptreden tegen PTI

Sinds de afzetting van de regering Imran Khan in april 2022 en de daaropvolgende gewelddadigheden hebben het leger, de veiligheidsdiensten, de inlichtingendiensten en de politie zich volgens een bron gericht op het aanpakken van de PTI en haar volgelingen.¹⁴ Zie hiervoor paragraaf 3.1.18.

Overheidsoptreden tegen TTP

Tijdens de verslagperiode nam het aantal aanvallen van de TTP en andere militante of terroristische groeperingen, zoals ISKP en het *Balochistan Bevrijdingsleger* (BLA), toe volgens een bron.¹⁵ Volgens onderzoeksinstituut PICSS nam het aantal militante aanvallen in 2023 toe met 70 procent.¹⁶

In april 2023 kondigden de autoriteiten aan een hardere houding aan te nemen tegenover militante groeperingen. Dit betekende een breuk met het beleid van de vorige regering om een dialoog aan te gaan met de TTP. De regering stelde een ultimatum aan de TTP en andere militante groeperingen, waarin het opriep tot onvoorwaardelijke overgave. Anders dreigde een confrontatie. Later gingen onbevestigde geruchten over geheime onderhandelingen. Zie paragraaf 1.2.2.1 Deze strategiewijziging zette de betrekkingen met de *de facto* autoriteiten van de Afghaanse Taliban onder druk (zie ook paragraaf 1.1.3.). Pakistan wilde dat de Taliban actie zou ondernemen tegen militante groeperingen die vanuit Afghanistan opereerden tegen de Pakistaanse staat.¹⁷

Overheidsoptreden tegen separatistische bewegingen

Tijdens de verslagperiode voerden veiligheidstroepen operaties uit op plaatsen waar zich separatistische militanten zouden schuilhouden. Daarbij vielen ook burgerslachtoffers. Overheid en militanten beschuldigden elkaar er over en weer van dit veroorzaakt te hebben.¹⁸ Het is niet duidelijk welke plaatsen dit concreet waren.

Toename aanvallen over en weer

De stijging van het aantal aanvallen door militante organisaties leidde tot een aanzienlijke toename van de frequentie en intensiteit van de acties van de veiligheidstroepen. In 2023 voerden de veiligheidstroepen 371 operaties uit, die resulteerden in de dood van 479 militanten, verwondingen bij 71 anderen en de aanhouding van 640 vermoedelijke militanten. Ter vergelijking: in 2022 werden 209 acties van veiligheidstroepen geregistreerd, wat resulteerde in de dood van 323 vermoedelijke militanten en de arrestatie van 280 personen. In 2021 werden er 207

¹⁴ Vertrouwelijke bron: 26 maart 2024.

¹⁵ Vertrouwelijke bron: 26 maart 2024.

¹⁶ Pakistan Institute for Conflict and Security Studies (PICSS), *Pakistan's Comprehensive National Security Profile 2023*, p.1, 5 januari 2024.

¹⁷ Pakistan Institute for Conflict and Security Studies (PICSS), *Pakistan's Comprehensive National Security Profile 2023*, p.23, 5 januari 2024; Al Jazeera, *Amid turmoil, Pakistan to launch operation against armed groups*, 7 april 2023.

¹⁸ Vertrouwelijke bron: 24 april 2024.

acties van veiligheidstroepen gerapporteerd, die leidden tot de dood van 188 vermoedelijke militanten en de aanhouding van 222 anderen.¹⁹

Gedwongen verdwijningen

Op verschillende plaatsen in het land vonden ontvoeringen en gedwongen verdwijningen van personen plaats. Voor meer details, zie paragraaf 3.3.11. Volgens de *Human Rights Commission of Pakistan* (HRCP) gebruikt de staat gedwongen verdwijningen als middel om afwijkende meningen te onderdrukken.²⁰ Sommige functionarissen van de inlichtingendiensten, de politie en de veiligheidstroepen hielden gevangenen incommunicado en weigerden hun locatie bekend te maken. Op 29 mei 2022 gaf het Hooggerechtshof van Islamabad de federale regering opdracht om de voormalige legerleider en -president generaal Pervez Musharraf en alle opeenvolgende 'hoogste leidinggevend' in gebreke te stellen wegens het geven van een 'stilzwijgende goedkeuring van gedwongen verdwijningen'. Hierna stelde de federale regering een commissie in (onder leiding van de minister van Justitie) om 'beleid op te stellen' met betrekking tot gedwongen verdwijningen. In augustus 2022 werd door de provinciale regering van Balochistan een soortgelijke commissie gevormd om zaken van vermiste personen te onderzoeken.²¹

Straffeloosheid

Volgens verschillende bronnen kunnen staatsorganisaties opereren in een klimaat van straffeloosheid. Dit betreft bijvoorbeeld martelingen en gedwongen verdwijningen, met name van politieke activisten. In Balochistan zouden er doodseskaders (*death squads*) bestaan, die zich richten op tegenstanders van de regering en door de staat worden gefinancierd. Ze zouden verantwoordelijk zijn voor vele mensenrechtenschendingen en zouden in straffeloosheid kunnen opereren.²² Zie ook paragraaf 3.1.6.3. over Balochistan en paragraaf 1.2.2. over militaire acte tegen gewapende groeperingen.

Volgens een bron heeft de Pakistaanse regering alles wat staatsveiligheid of contraterroerisme betreft, in handen gelegd van het leger. Daarom worden leger, veiligheidsdiensten en wetshandhavers niet ter verantwoording geroepen door de regering. Dit geldt ook voor verplichtingen die voortkomen uit internationale overeenkomsten (zoals bijvoorbeeld het VN anti-folterverdrag²³). Het Hooggerechtshof heeft in enkele gevallen opgemerkt dat geen verantwoordelijkheid wordt genomen, maar daar is geen actie op gevolgd.²⁴ Een voorbeeld hiervan is de beschuldiging in maart 2024 door zes Pakistaanse rechters. Deze beschuldigden de spionagedienst *Inter-Services Intelligence* (ISI) van inmenging in justitiële zaken en het gebruik van 'intimiderende' tactieken zoals geheime bewaking en ontvoering en

¹⁹ Pakistan Institute for Conflict and Security Studies (PICSS), *Pakistan's Comprehensive National Security Profile 2023*, p.22, 5 januari 2024.

²⁰ HRCP, *HRCP launches fact-finding report on rights violations in Balochistan*, 19 april 2023, [HRCP launches fact-finding report on rights violations in Balochistan - HRCP \(hrcp-web.org\)](https://hrcp-web.org/) ; geraadpleegd 22 mei 2024.

²¹ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024; Diplomat, *The Long History of Enforced Disappearances in Balochistan*, 4 januari 2024; USDOS, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, Section 1b, pp.3-4, 20 maart 2023; HRCP, *HRCP launches fact-finding report on rights violations in Balochistan*, 19 april 2023, [HRCP launches fact-finding report on rights violations in Balochistan - HRCP \(hrcp-web.org\)](https://hrcp-web.org/) ; geraadpleegd 17 april 2024.

²² Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024; HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2022*, pp.135 en 260, 2023; VoicePK, *Operating With Impunity: Death Squads In Balochistan*, 16 juli 2023; Asia Times, *Private militias behind violence in Balochistan*, 3 augustus 2023.

²³ HRW, *Pakistan: Make Torture a Crime*, 23 augustus 2022.

²⁴ Vertrouwelijke bron: 28 maart 2024.

marteling van familieleden. In een brief van 25 maart drongen de rechters van het *Islamabad High Court* (IHC) er bij de Hoge Justitiële Raad op aan om de beschuldigingen tegen ambtenaren van de ISI te onderzoeken. ISI is de belangrijkste inlichtingendienst van het Pakistaanse leger. Er zal een onderzoekscommissie worden ingesteld.²⁵

Zie verder de volgende paragrafen:

Paragraaf 3.3.9. over mishandeling en foltering en paragraaf 3.3.11 over gedwongen verdwijningen en ontvoeringen.

Paragraaf 1.2.2 over militaire actie tegen de TTP en het kaartje van militaire operaties in Pakistan in 2023.

1.1.3 *Relatie Pakistan-de facto autoriteiten in Afghanistan*

De relatie tussen Pakistan en de *de facto* autoriteiten in Afghanistan verslechterde tijdens de verslagperiode. Islamabad gaf Kabul de schuld van de toename van het aantal (dodelijke) aanslagen door onder andere TTP en ISKP in Pakistan. Deze troffen zowel veiligheidstroepen en wetshandhavers als burgers. Pakistan beschuldigde de *de facto* Afghaanse autoriteiten ervan niet genoeg te doen om te voorkomen dat gewapende groepen de poreuze grens overstaken. Pakistan veroordeelde de 'betrokkenheid van Afghaanse onderdanen' bij het uitvoeren van aanvallen op Pakistaans grondgebied. De Afghaanse Taliban ontkende deze beschuldigingen, en wees enige verantwoordelijkheid voor de veiligheid in Pakistan van de hand.²⁶

Sinds de invoering van het *Illegal Foreigners Repatriation Plan* (IFRP) (zie paragraaf 4.1) verslechterden de betrekkingen nog verder. De Pakistaanse regering stelde eerst dat het plan alle ongedocumenteerde buitenlanders betrof, maar het plan heeft alleen betrekking op Afghanen in Pakistan. Later werd ook een verwijzing gemaakt naar de betrokkenheid van Afghaanse staatsburgers bij het toegenomen aantal aanslagen in Pakistan.²⁷

In januari 2024 bezocht Maulana Fazlur Rehman, leider van de deobandi²⁸ politieke partij *Jamaat Ulema-e-Islami* (JUI-F), Kabul op uitnodiging van de Afghaanse Taliban. Rehman onderhoudt goede contacten met de Taliban. Doel was de spanningen tussen de beide landen te doen afnemen.²⁹ In het grensgebied tussen

²⁵ Al Jazeera, *Judges vs spies: Pakistan's jurists accuse intel agency ISI of intimidation*, 27 maart 2024; Al Jazeera, *Pakistan to investigate army's meddling in judiciary, law minister says*, 28 maart.

²⁶ Al Jazeera, *Taliban's ties with Pakistan fraying amid mounting security concerns*, 17 augustus 2023; Vertrouwelijke bron: 5 april 2024.

²⁷ 9dashline, *Pakistan-Afghanistan relations: going from bad to much worse*, 21 november 2023; EUAA, COI QUERY RESPONSE – *Pakistan, 'Illegal Foreigners' Repatriation Plan' (IFRP)*, p.1-2, 14 december 2023

²⁸ Barelvi en deobandi zijn twee verschillende soennitische stromingen, waarbij grof gezegd deobandi conservatiever zijn en strictere naleving van de regels eisen. Zowel deobandi als barelvi volgen de Hanafi-school van jurisprudentie, maar verschillen van mening over geloofsuitingen en soefisme. In het verleden verwierpen de barelvi's hervormer Shah Ismail en zijn volgelingen categorisch en verdedigden soefi praktijken. De deobandis verwierpen noch Shah Ismail noch het soefisme in zijn geheel en probeerden een evenwicht te bewaren. Bron: New Age Islam, *Deobandis and Barelvis: Some Clarifications*, 2 april 2023.

²⁹ The Diplomat, *Pakistan's TTP Challenge and Afghanistan-Pakistan Relations*, 8 februari 2024; The Diplomat, *Can Pakistan's Maulana Fazlur Rehman Mend Ties With the Taliban?*, 10 januari 2024.

de beide landen nam het aantal aanslagen echter toe.³⁰ Zo voerde Pakistan op 18 maart 2024 luchtaanvallen uit op Afghaans grondgebied, waarbij acht vrouwen en kinderen omkwamen. De aanvallen waren volgens de Pakistaanse autoriteiten gericht tegen de TTP en volgden op een aanslag in Noord-Waziristan waarbij zeven Pakistaanse militairen om het leven kwamen.³¹

1.1.4 *Pashtun Tahafuz Movement, Awami National League en andere (separatistische) bewegingen*

Pashtun Tahafuz Movement (PTM)

De *Pashtun Tahafuz Movement* (Beweging voor de bescherming van de Pashtuns) strijdt met vreedzame middelen voor de rechten van de Pashtuns. De PTM is niet 'anti-staat' en gelooft in de grondwet en de wet. In 2013 werd onder leiding van Manzoor Pashteen de *Mehsud Tahafuz Movement* (MTM) opgericht, die in 2018 werd omgedoopt tot PTM. In mei 2019 werden in Kharqamar in de provincie Khyber Pakhtunkhwa (KP) 13 of 14 PTM-leden doodgeschoten door het Pakistaanse leger en raakten tussen 25 en 40 gewond. De PTM vindt dat geen enkele Afghaanse Taliban zich in KP mag vestigen om 'Talibanisering' te voorkomen. Ook eist het dat Pashtuns dezelfde basisrechten krijgen als alle burgers van Pakistan. Volgens bronnen in het rapport van het Duitse *Bundesamt für Migration und Flüchtlinge* (BAMF) is de PTM een doorn in het oog van de militairen, omdat deze niet langer ongestoord kunnen opereren in KP zoals voorheen. Veel jonge mensen in heel Pakistan steunen de PTM, niet alleen Pashtuns.³² Daardoor wordt meer aandacht gevestigd op de acties van het leger.

Volgens bronnen weet de staat niet om te gaan met het feit dat de PTM niet gewelddadig is. Het antwoord van de staat op oppositie is meestal in de vorm van geweld, maar bij een geweldloze beweging is dat moeilijk. De staat zou leiders en aanhangers intimideren. Het is niet bekend op welke schaal dit gebeurt. In augustus 2023 werden PTM leider Ali Wazar en mensenrechtenadvocaat Imaan Zainab Mazari door veiligheidstroepen gearresteerd omdat ze hadden deelgenomen aan een PTM-bijeenkomst tijdens welke onmiddellijke actie werd geëist tegen buitengerechtigde executies en de gedwongen verdwijning van duizenden personen uit KP. Mazari zou gearresteerd zijn zonder arrestatiebevel.

Gedwongen verdwijningen zouden een makkelijkere manier zijn om met tegenstanders om te gaan dan juridische processen omdat er bij een verdwijning geen bewijs is voor wandaden door de staat. De PTM zou geprobeerd hebben met het leger te onderhandelen. Leider Ali Wazar werd nog meerdere keren gearresteerd. Ook PTM leider Manzoor Pashteen werd verschillende malen gearresteerd en werd incommunicado vastgehouden. In maart 2024 begon er een proces tegen hem, waarbij hij zelf niet aanwezig was.³³

³⁰ BBC, *Pakistan accused of killing eight women and children in Afghanistan air strikes*, 18 maart 2024.

³¹ Al Jazeera, *Cousins at war': Pakistan-Afghan ties strained after cross-border attacks*, 19 april 2024.

³² Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF), *Länderreport 64, Pakistan: Fact Finding Mission*, Islamabad Mai/Juni 2023, paragraaf 5.5, December 2023; International Center on Non-violent Conflict (ICNC), *The Pashtun Protection Movement (PTM) in Pakistan*, 8 september 2021.

³³ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 5 april 2024; Dawn, *Manzoor Pashteen arrested again*, 6 januari 2024; Business Recorder, *Hearing of case against Manzoor Pashteen adjourned until 19th*, 6 maart 2024; People's Dispatch, *Pakistani rights activist Ali Wazir and lawyer Imaan Mazari jailed on terror charges*, 21 augustus 2023.

Volgens een bron is berichtgeving over de PTM niet toegestaan in de media.³⁴ Volgens een bron zouden Engelstalige media, zoals Dawn, echter wat meer vrijheid hebben dan die in Pashto of Urdu.³⁵

Awami National Party (ANP)

De ANP, officieel opgericht in 1986, is een linkse, seculiere, Pashtun-nationalistische partij die van oudsher steun heeft in de gebieden met een Pashtun-meerderheid in KP. De partij is ook politiek actief in de stedelijke gebieden van Sindh. De ANP kiest voor het gebruik van vreedzame middelen.³⁶

De ANP is de afgelopen tien jaar politiek steeds zwakker geworden. Het leiderschap is in handen van één familie en sommige ANP-aanhangers zouden ontevreden zijn over het leiderschap van de huidige leider Aimal Wali Khan. Volgens een bron is de partij verzwakt omdat er splitsingen zijn ontstaan. Delen van de partij zijn overgegaan naar de PTM. Volgens deze bron zagen de autoriteiten de partij niet meer als een bedreiging en daarom zouden ze er geen actie meer tegen ondernomen hebben. Bij de verkiezingen in februari 2024 kreeg de ANP weinig zetels. ANP-leiders beschuldigden de militairen ervan dat ze met uitslagen hadden geknoeid. Volgens Aimal Wali Khan hadden de politie en veiligheidsdiensten hem in de aanloop naar de verkiezingen in 2024 gewaarschuwd dat zijn leven gevaar liep.³⁷

Andere politieke partijen en/of (separatistische) bewegingen die problemen ondervinden met de Pakistaanse autoriteiten

Aanhangers van andere bewegingen die problemen ondervinden met de Pakistaanse autoriteiten zijn Baloch partijen zoals de *Baloch National Movement* (BNM) en de *Baloch Student Organization Azad* (BSO-Azad). Zie hiervoor de paragrafen 3.1.6.1. en 3.1.6.2.

1.1.5 Anjuman-e-Hussania en Allahmar Students Foundation

Er is geen informatie gevonden over de Anjuman-e-Hussainia, noch over de Allahmar Students Foundation.³⁸

1.2 Veiligheidssituatie

Zoals hierboven beschreven nam het geweld door militante groeperingen in Pakistan toe en verslechterden de relaties tussen Pakistan en de *de facto* Afghaanse autoriteiten. Er werden aanslagen op militaire doelen in Pakistan gepleegd. Volgens onderzoeksinstituut PICSS nam het aantal militante aanvallen in 2023 toe met 70 procent, steeg het aantal doden met 81 procent en het aantal gewonden met 62 procent. Pakistaanse veiligheidstroepen verijdelden honderden potentiële aanslagen. Ten minste 612 militanten werden gedood en 645 gearresteerd.³⁹

³⁴ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

³⁵ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

³⁶ Arab News, *Prominent Khyber Pakhtunkhwa party says province will not 'slip out' of its hands in national polls*, 4 januari 2024; Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF), *Länderreport 64, Pakistan: Fact Finding Mission*, Islamabad Mai/Juni 2023, December 2023.

³⁷ Vertrouwelijke bron: 28 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024; Arab News, *Prominent Khyber Pakhtunkhwa party says province will not 'slip out' of its hands in national polls*, 4 januari 2024.

³⁸ Vertrouwelijke bron: 29 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

³⁹ Pakistan Institute for Conflict and Security Studies (PICSS), *Pakistan's Comprehensive National Security Profile 2023*, p.1, 5 januari 2024.

1.2.1 Soorten geweld en actoren/gewapende groeperingen

Stijging terroristisch geweld

Het aantal terrorisme-gerelateerde doden steeg in 2023 met 65 procent in vergelijking tot het jaar ervoor. Hoewel er in 2023 meer dan 20 militante groeperingen actief bleven in Pakistan, waren de belangrijkste actoren van terroristisch geweld de TTP, ISKP en het *Balochistan Bevrijdingsleger* (BLA). Deze drie groepen pleegden meer dan 78 procent van alle terroristische aanslagen in het land in het jaar 2023. Zij veroorzaakten met hun aanslagen meer dan 82 procent van de terrorisme-gerelateerde doden. De aanslagen door de BLA concentreerden zich in Balochistan. Aanslagen door de TTP en aanverwante organisaties zoals *Tehrik-e-Jihad Pakistan* (TJP) kwamen voor in vier provincies van Pakistan, maar het merendeel concentreerde zich in Khyber Pakhtunkhwa (KP). ISKP was bijna even actief als TTP in delen van KP en Balochistan. Volgens het *Pak Institute for Peace Studies* (PIPS), vonden er in totaal 306 terroristische aanvallen plaats, waaronder 23 zelfmoordaanslagen, waarbij 693 personen omkwamen en 1124 gewond raakten. Veiligheidstroepen waren het belangrijkste doelwit, net als de jaren ervoor. In 2023 werden er 330 gedood en 518 gewond bij aanvallen.^{40 41}

Toename zelfmoordaanslagen

Een van de redenen dat er meer slachtoffers vielen was dat er meer zelfmoordaanslagen werden gepleegd. In 2023 waren er 853 slachtoffers van 31 zelfmoordaanslagen. Daarvan werden er 287 gedood en raakten 566 gewond.⁴²

Toename sektarisch geweld

Het sektarisch geweld, waaronder lynchpartijen, vernielingen en geweld door menigtes nam ook toe in Pakistan. In het jaar 2023 kwamen in totaal 43 mensen om het leven en er raakten 61 personen gewond bij 16 incidenten van dergelijk geweld.⁴³ Voor aantallen slachtoffers van aanvallen van menigtes zie paragraaf 3.2.3.3.

1.2.1.1 *Tehreek-e-Taliban* Pakistan (TTP)

De TTP heeft het aantal aanvallen opgevoerd sinds de vorige verslagperiode. Ook breidde de TTP (samen met aanverwante groeperingen) zijn bereik uit naar de provincies Sindh en Punjab. De groepering was operationeel sterker - naar werd gezegd omdat het trainingen en schuilplaatsen in Afghanistan ter beschikking had. Ook zou het gebruik maken van moderne apparatuur, zoals nachtzicht apparatuur. Deze zou mogelijk zijn buitgemaakt door de Afghaanse Taliban toen de Amerikanen Afghanistan verlieten. Volgens een bron hebben de TTP al hun middelen zoals wapens in Afghanistan. Naast het Amerikaanse materieel zouden ze er trainingskampen en financiering voorhanden hebben.⁴⁴ Deze situatie leidde tot een stijging in de spanningen tussen Pakistan en de *de facto* autoriteiten van Afghanistan. (zie ook paragraaf 1.1.3.).

⁴⁰ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2023*, pp.11, 15,16,18, januari 2024; Vertrouwelijke bron: 16 februari 2024.

⁴¹ De getallen die de verschillende onderzoeksinstituten noemen lopen enigszins uiteen. Dit komt omdat zij andere onderzoeksmethoden gebruiken.

⁴² Center for Research and Security Studies (CRSS), *CRSS Annual Security Report 2023*, 31 december 2023.

⁴³ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2023*, p.11, januari 2024.

⁴⁴ Vertrouwelijke bron: 16 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024;Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

PIPS stelt dat de TTP de operationele en politieke tactieken overgenomen heeft die de Afghaanse Taliban gebruikten tegen de door de VS geleide NAVO-strijdkrachten in Afghanistan. Met deze aanpak intensiverde de groep niet alleen de terroristische aanvallen, maar ook de inspanningen om haar ideologie te verspreiden en een bepaald soort nationalisme uit te dragen.⁴⁵ Ook werden er - naar analogie van de Afghaanse Taliban - zogenoemde 'schaduw gouverneurs' aangewezen voor verschillende gebieden in Pakistan.⁴⁶

De TTP grijpt elke gelegenheid aan om te benadrukken dat de staat bepaalde groepen onderdrukt, zoals bijvoorbeeld het Baloch-volk. Hiermee probeert de TTP aan te tonen dat de strijd tegen het veiligheidsapparaat gerechtvaardigd is. Het wil zich positioneren als een gewapende verzetsgroep tegen het establishment en probeert daarom afstand te nemen van sektarische aanvallen. De TTP is steeds bedrevener geworden in het gebruik van propagandamiddelen om boodschappen te verspreiden. Aan het begin van 2023 voerde de groep belangrijke veranderingen door in zijn media-apparaat, bekend als 'Umar Media'. Met een organisatiestructuur die lijkt op die van de Afghaanse Taliban, benoemde de TTP een 'minister van Informatie', Mufti Ghufuran, om mediagerelateerde activiteiten te sturen, inclusief die van Umar Media.⁴⁷

Volgens CRSS, een denktank in Islamabad, zijn er in 2023 meer dan 500 militairen en politieagenten gedood, voornamelijk bij aanvallen op initiatief van TTP.⁴⁸

1.2.1.2 *Islamic State Khorasan Province (ISKP)*

In 2023 kende Pakistan een toename van aanslagen uitgevoerd door de verschillende takken van Islamitische Staat (IS). De groeperingen hebben vooral toegeslagen op publieke doelwitten en religieuze minderheden (in Pakistan en Afghanistan), maar ook op veiligheidstroepen. Er waren met name twee takken van IS actief in het land. Dit was *Islamic State Khorasan Province* (ISKP), die voornamelijk actief was in het noordwesten met een focus op Afghanistan en delen van Pakistan. Naast bovengenoemde doelwitten, pleegde ISKP ook aanslagen op de religieus-politieke JUI-F. Het verdenkt deze partij van banden met de Afghaanse Taliban. De andere was *Islamic State Pakistan Province* (ISPP), die voornamelijk actief was in het zuidwesten, met name Balochistan. ISPP werd in de verslagperiode meer zichtbaar na een periode van minder activiteit. Voor ISPP zie paragraaf 1.2.1.4. over nieuwe gewapende groeperingen. ISKP publiceerde aanzienlijk meer propagandamateriaal dan voorheen, dat deed denken aan de propagandamachine tijdens de dominantie van ISIS in Syrië en Irak. ISKP richtte zich op doelgroepen in hun eigen taal en op basis van de lokale politieke dynamiek. Er werden publicaties uitgegeven in onder andere het Urdu, Arabisch, Perzisch en Engels. Er was een pamflet van ISKP dat TTP strijders aanmoedigde om de Afghaanse Taliban de rug toe te keren en zich bij ISKP te voegen.⁴⁹

⁴⁵ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2023*, p.11, januari 2024.

⁴⁶ Vertrouwelijke bron: 9 april 2024.

⁴⁷ Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024; Pakistan Institute for Conflict and Security Studies (PICSS), *Pakistan's Comprehensive National Security Profile 2023*, p.12, 5 januari 2024.

⁴⁸ Vertrouwelijke bron: 26 maart 2024; Center for Research and Security Studies (CRSS), *CRSS Annual Security Report 2023*, p.13, 31 december 2023, [PAKISTAN'S VIOLENCE-RELATED FATALITIES MARK A RECORD 6-YEAR HIGH, 56% SURGE IN VIOLENCE RECORDED IN 2023: CRSS ANNUAL SECURITY REPORT | CRSS](#)

⁴⁹ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2023*, p.12, januari 2024; Pakistan Institute for Conflict and Security Studies (PICSS), *Pakistan's Comprehensive*

Aanvallen/Aanslagen

In 2023 voerde Islamitische Staat in totaal 41 aanvallen uit in Pakistan, waarvan 28 werden toegeschreven aan ISKP en 13 aan ISPP. Hierbij kwamen volgens het *Pakistan Institute for Conflict and Security Studies* (PICSS) 105 personen om, waaronder 27 veiligheidsagenten, 78 burgers en twee militanten van een rivaliserende groep.⁵⁰ Daarnaast raakten 129 mensen gewond, waaronder 20 veiligheidsagenten en 109 burgers. De meest gebruikte tactieken bij deze aanvallen waren gerichte moordaanslagen op hun doelwitten en *Improvised Explosive Devices* (IEDs ofwel geïmproviseerde explosieven). Dit leidde tot 25 moorden en 11 aanvallen met IED's. Het meest beruchte incident was de zelfmoordaanslag in Bajaur in juli 2023, waarbij meer dan zestig burgers om het leven kwamen en meer dan honderd gewond raakten.⁵¹

Het totale aantal ISKP strijders wordt geschat op tussen 4000 en 6000. Volgens bronnen zouden er trainingskampen van IS zijn in Balochistan.⁵² Zie ook paragraaf 1.2.1.4. onder het kopje ISPP.

1.2.1.3 *Balochistan Liberation Army (BLA)*

Het *Balochistan Liberation Army* (BLA) is een verboden nationalistische separatistische militante beweging die strijdt tegen Pakistaanse overheidscontrole en het monopolie dat zij hebben op de bodemschatten in Balochistan. De groepering wil zelfbeschikking voor Balochistan en verzet zich tegen Chinese investeringen aldaar. Volgens het *Center for Research and Security Studies* (CRSS) was het de militante groep die de meeste aanvallen uitvoerde in 2023, namelijk 24.^{53 54}

Sinds 2018 heeft de BLA verschillende aanvallen uitgevoerd op Chinese doelwitten omdat het meent dat China een handlanger is in de oppressie van het Baloch volk door de Pakistaanse overheid. De Chinezen werken aan de *China-Pakistan Economic Corridor* (CPEC). In augustus 2023 liet de groepering een konvooi van 23 Chinese ingenieurs in een hinderlaag lopen en nam hen onder vuur, zonder dodelijke slachtoffers tot gevolg. Wel werden twee aanvallers gedood. Na deze aanslag stelde de BLA een ultimatum dat China zich binnen negentig dagen moest terugtrekken uit Balochistan. Het ultimatum liep af zonder een grote aanslag op Chinese doelwitten.⁵⁵ 'Terugtrekking' moet in economische zin worden gezien vanwege de Chinees-Pakistaanse samenwerking in het kader van de CPEC.

National Security Profile 2023, pp.16-17, 19, 5 januari 2024; Dawn, *Why is the militant ISKP attacking the JUI-F in Bajaur?*, 2 augustus 2023.

⁵⁰ Het is niet bekend waarom hier 105 in totaal staat en niet 107, wat het getal is wanneer je de verschillende aantallen optelt.

⁵¹ Pakistan Institute for Conflict and Security Studies (PICSS), *Pakistan's Comprehensive National Security Profile 2023*, p.17, 5 januari 2024.

⁵² International Centre for Counter Terrorism (ICCT), *ICCT Snapshot: Islamic State - Khorasan Province*, 12 januari 2024; The BNM, *Chairman BNM Dr. Naseem Baloch Raises Concerns Over Active Daesh Camps in Balochistan at UN Side Event*, 30 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 5 april 2024.

⁵³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p. 51, september 2023; Center for Research and Security Studies (CRSS), *CRSS Annual Security Report 2023*, 31 december 2023.

⁵⁴ De getallen die de verschillende onderzoeksinstituten noemen lopen enigszins uiteen. Dit komt omdat zij andere onderzoeksmethoden gebruiken.

⁵⁵ Jamestown Foundation, *Rising Anti-China Sentiment in Balochistan Threatens Increased Attacks on Chinese Interests in Pakistan*, 12 januari 2024; Al Jazeera, *Pakistan security forces kill two after attack on Chinese convoy*, 13 augustus 2023.

In een video boodschap in juli 2023 gaf de BLA aan meer vrouwelijke strijders te willen rekruteren. De zelfmoordaanslag door een vrouwelijke strijder in 2022 heeft meer vrouwen aangetrokken tot de groepering.⁵⁶

1.2.1.4 Nieuwe gewapende groeperingen

Tehreek-e-Jihad Pakistan (TJP)

Een relatief nieuwe groepering – die in het vorige ambtsbericht niet werd genoemd – is de *Tehreek-e-Jihad Pakistan* (TJP, Beweging voor de heilige oorlog Pakistan). De militante deobandi groep werd begin 2023 gevormd. De TJP streeft naar de creatie van een islamitische staat en implementatie van de sharia wetgeving naar het voorbeeld van de Afghaanse Taliban. De leider van de groepering is Maulana Abdullah Yaghistani⁵⁷, aldus de woordvoerder van de TJP, Mullah Muhammad Qasim.⁵⁸

De groepering is voornamelijk actief in Balochistan en KP en heeft aanslagen gepleegd op Pakistaanse veiligheidstroepen en burgers. Verschillende analisten geloven dat de TJP banden heeft met de TTP.⁵⁹

De TJP claimde onder andere de volgende aanslagen:⁶⁰

- 23 februari 2023 in Balochistan, waarbij twee paramilitairen omkwamen;
- 6 maart 2023 in Bolan, Balochistan, waarbij ten minste negen leden van de Balochistan *Constabulary*⁶¹ werden gedood;
- 27-28 april 2023 in Lakki Marwat, waarbij een motorrijder zichzelf opblies nabij een controlepost van veiligheidstroepen;
- 12 juli 2023 in Balochistan, waarbij twaalf veiligheidstroepen omkwamen;
- 18 juli 2023 in Hayatabad, Peshawar, een bomaanslag op leden van het *Frontier Corps*⁶²(FC).
- 4 november 2023 in Mianwali, Punjab, een aanslag op een trainingsbasis van de Pakistaanse luchtmacht.

Islamic State Pakistan Provincie (ISPP)

Islamic State Pakistan Provincie (ISPP) is een onafhankelijke groepering die zich in 2019 formeel heeft afgescheiden van ISKP. De organisatie was 'slapend', maar tijdens de verslagperiode werd zij meer actief. Zo claimde zij een aanslag in Balochistan waarbij tenminste 30 doden en 40 gewonden vielen. Leden van ISPP

⁵⁶ Pakistan Institute for Conflict and Security Studies (PICSS), *Pakistan's Comprehensive National Security Profile 2023*, p.21, 5 januari 2024.

⁵⁷ De leider zou geschoold zijn op Jamia Farooqi, een prominente deobandi madrassa. De ideologie van de groep zou geïnspireerd zijn door het gedachtegoed van Maulana Mahmud Hasan, een prominente deobandi geestelijke en 'Indiase vrijheidsstrijder'.

⁵⁸ BBC Monitoring, *Tehreek-e-Jihad Pakistan (TJP)*, 4 november 2023; The Economic Times, *Who is TJP, the group behind the Pakistan Air Force base attack, and why is it a concern for Pakistan?*, 5 november 2023.

⁵⁹ BBC Monitoring, *Tehreek-e-Jihad Pakistan (TJP)*, 4 november 2023; The Economic Times, *Who is TJP, the group behind the Pakistan Air Force base attack, and why is it a concern for Pakistan?*, 5 november 2023; Pakistan Institute for Conflict and Security Studies (PICSS), *Pakistan's Comprehensive National Security Profile 2023*, p.16, 5 januari 2024; Vertrouwelijke bron: 5 april 2024.

⁶⁰ BBC Monitoring, *Tehreek-e-Jihad Pakistan (TJP)*, 4 november 2023; The Economic Times, *Who is TJP, the group behind the Pakistan Air Force base attack, and why is it a concern for Pakistan?*, 5 november 2023; Pakistan Institute for Conflict and Security Studies (PICSS), *Pakistan's Comprehensive National Security Profile 2023*, p.16, 5 januari 2024.

⁶¹ De *Frontier Constabulary* is een paramilitaire politiemacht van de Pakistaanse federale overheid, die voornamelijk in KP (en Balochistan) ingezet wordt.

⁶² Het *Frontier Corps* is een paramilitaire macht in Balochistan en KP.

zijn onder andere voormalige leden van *Lashkar-e-Janvi* (LeJ). Zij vallen met name religieuze en etnische minderheden of groepen aan, zoals sjiieten, Hazara's (die bijna allemaal sjiietisch zijn) en barelvi's en richten zich daarnaast op de politiek-religieuze partij JUI-F. Ze zijn vooral actief in Balochistan.⁶³ IS in Pakistan richt zich onder andere op niet-soennitische moslims (waaronder sjiieten en soefis), sikhs en christenen.⁶⁴

1.2.2

Militaire actie tegen TTP en andere militante groeperingen

Pakistan heeft in de verslagperiode een hardere houding aangenomen in de benadering van militante groeperingen. Deze strategische beslissing in april 2023 leidde tot een besluit om in het hele land operaties uit te voeren tegen verschillende militante facties. Dit was onder andere gericht tegen de TTP en de verschillende groeperingen die zich daarbij aangesloten hebben.⁶⁵ De hardere aanpak was met name ingegeven door een grote aanslag op een moskee in Peshawar op 30 januari 2023. Daarbij kwamen meer dan honderd personen – voornamelijk politieagenten – om en raakten er minstens 225 gewond. De aanslag werd naderhand opgeëist door *Jamaat-ul-Ahrar*, een splintergroepering van de TTP. De TTP zelf nam echter afstand omdat het geen moskeeën, seminaries en andere religieuze plaatsen zou aanvallen.⁶⁶

De veiligheidstroepen en wetshandhavingsinstanties werden ingezet voor de militaire acties. In 2023 doodden ze 410 militanten in acties en confrontaties met militanten. Zij arresteerden 377 vermeende terroristen en leden van militante groeperingen in 87 zoek- en uitkamoperaties.⁶⁷

Volgens bronnen is de militaire actie geen formele operatie, maar zijn het militairen die reageren op militante groeperingen. De operaties worden uitgevoerd op basis van informatie van de inlichtingendienst.⁶⁸

Er worden huiszoekingen gedaan, tegenoperaties uitgevoerd en er zouden doodseskaders actief zijn door heel Balochistan. Deze zouden verantwoordelijk zijn voor massagraven van Baloch dissidenten, buitengerechtigde executies, gedwongen verdwijningen, marteling en andere mensenrechtenschendingen. De eskaders zouden opereren buiten het wettelijke kader van de staat en zouden weinig tot geen verantwoording hoeven af te leggen voor hun daden.⁶⁹ Het is niet bekend uit hoeveel personen deze doodseskaders bestaan, hoeveel eskaders er zijn en hoeveel slachtoffers zij hebben gemaakt.

Bij de militaire acties vallen ook burgerslachtoffers. Het leger zou hardhandige tactieken en willekeurig geweld gebruiken.⁷⁰

⁶³ Vertrouwelijke bron: 28 maart 2024; CNN, *At least 30 dead in Balochistan explosions, day before Pakistan election*, 7 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 5 april 2024.

⁶⁴ Center for Strategic and International Studies (CSIS), *The Islamic State Threat in Pakistan: Trends and Scenarios*, 3 augustus 2023.

⁶⁵ Pakistan Institute for Conflict and Security Studies (PICSS), *Pakistan's Comprehensive National Security Profile 2023*, p.23, 5 januari 2024; Al Jazeera, *Amid turmoil, Pakistan to launch operation against armed groups*, 7 april 2023; Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

⁶⁶ NY Times, *In Pakistan, Fears That 'Terrorism Has Returned' After Bombing Kills 101*, 31 januari 2023; Al Jazeera, *Death toll from Pakistan mosque bombing rises to 100*, 31 januari 2023; Vertrouwelijke bron: 9 april 2024.

⁶⁷ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2023*, p.12, januari 2024.

⁶⁸ Vertrouwelijke bron: 28 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024; Pakistan Institute for Conflict and Security Studies (PICSS), *Pakistan's Comprehensive National Security Profile 2023*, p.14, 5 januari 2024.

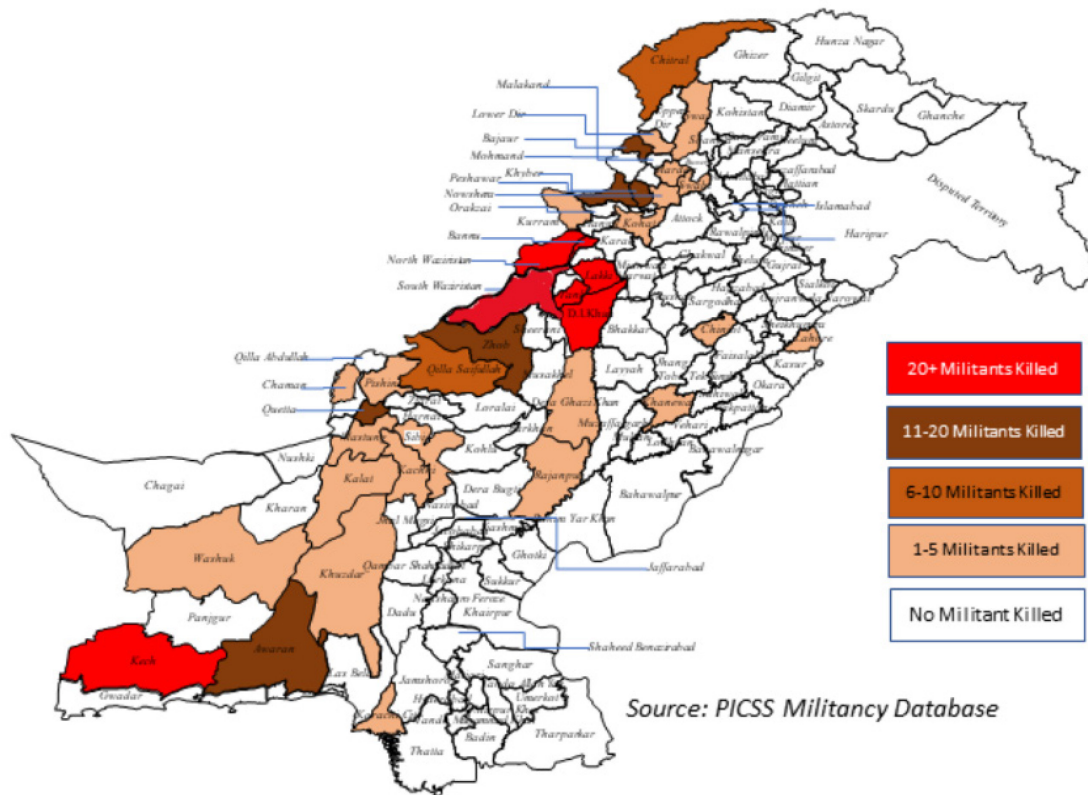
⁶⁹ Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024; VoicePK, *Operating With Impunity: Death Squads In Balochistan*, 16 juli 2023; Asia Times, *Private militias behind violence in Balochistan*, 3 augustus 2023.

⁷⁰ The Citizen, *A Tale of Struggle and Resilience for Pashtuns in Pakistan*, 17 februari 2024.

Militaire actie tegen andere militante groeperingen

Voor actie tegen separatistische militante groeperingen in Balochistan, zie paragraaf 3.1.6.

Op onderstaande kaart is te zien in welke gebieden de Pakistaanse veiligheidstroepen operaties uitvoerden in 2023. (NB dit betreft niet alleen operaties tegen de TTP, maar ook tegen andere militante groeperingen.)

BRON: Pakistan Institute for Conflict and Security Studies (PICSS), *Pakistan's Comprehensive National Security Profile 2023*, p.22, 5 januari 2024.

1.2.2.1 Mogelijke samenwerking TTP met leger en politie?

Samenwerking TTP en Pakistaans leger

Het is niet bekend of en in hoeverre het Pakistaanse leger samenwerkt met de TTP. Volgens een bron werd in november 2022 het staakt-het-vuren officieel verbroken. Onderhandelingen zouden inmiddels formeel zijn stopgezet.⁷¹ Volgens een bron stond het leger in het geheim toe dat veel TTP-militanten en hun families in 2021-22 terugkeerden naar Pakistan vanuit Afghanistan. De verwachtingen van het leger dat de TTP-militanten bij terugkeer hun strijd zouden

⁷¹ Vertrouwelijke bron: 9 april 2024.

opgeven, bleken verkeerd.⁷² Volgens een andere bron bestaan er geen werkrelaties tussen TTP en het leger in Pakistan.⁷³

Tegen het einde van 2023 doken onbevestigde berichten op over geheime onderhandelingen tussen de TTP en Pakistan via een derde land. Dit ondanks het duidelijke standpunt van de autoriteiten om geen rechtstreekse besprekingen met de TTP te voeren. Het bezoek aan Afghanistan van Moulana Fazlur Rehman, een prominente religieuze politicus en hoofd van de *Jamiat Ulama-e-Islam* (JUI-F), werd gezien als onderdeel van bredere inspanningen om het TTP-probleem op te lossen door middel van onderhandelingen.⁷⁴

Samenwerking TTP en Pakistaanse politie

Volgens een bron zijn er geen aanwijzingen dat de politie en de TTP zouden samenwerken. Politieagenten zijn de voornaamste slachtoffers van de TTP omdat zij in de eerste lijn van wetshandhaving staan. Er komen regelmatig politieagenten om bij confrontaties met de TTP. Op 30 januari 2023 kwamen er honderd personen – waarvan de meeste politieagenten – om bij een aanslag op een moskee in Peshawar (zie paragraaf 1.2.2.). Ook moeten zij het doen met ouderwetse wapens, zoals AK-47s, terwijl de TTP moderne Amerikaanse wapens heeft met nachtzicht (zie paragraaf 1.2.1.1.). Daar kan het Pakistaanse leger niet tegenop.⁷⁵

Volgens een andere bron bestaan er geen werkrelaties tussen TTP en de politie in Pakistan.⁷⁶

1.2.2.2 Verhouding ISKP + TTP in Pakistan en ISKP + Afghaanse Taliban

Relaties ISKP en Afghaanse Taliban

ISKP en de Afghaanse Taliban zijn van oudsher vijanden. Dit heeft zijn oorsprong in politieke onenigheid en de tegenstellingen tussen de religieuze stromingen binnen de conservatieve islam die zij aanhangen. Een belangrijk meningsverschil gaat over de bestaande wereldorde. ISKP wil deze omverwerpen, terwijl de Afghaanse Taliban inmiddels speler in deze wereldorde wil worden.⁷⁷

Relaties ISKP en TTP (Pakistan)

Volgens bronnen bestaat er ondanks de animositeit toch samenwerking tussen ISKP en de TTP in Pakistan. Er zijn TTP strijders die zijn overgelopen naar ISKP. De twee groeperingen hebben naar verluidt afspraken gemaakt over hun respectieve 'belastingrechten' en rekruteringsgebieden in verschillende delen van KP. Ook zouden zij logistieke afspraken hebben gemaakt en aanvallen samen uitvoeren. Hun gemeenschappelijke vijand is immers het leger.⁷⁸

Relaties TTP en Afghaanse Taliban

De Afghaanse Taliban zouden een beleid voeren dat betrokkenheid van Afghanen en Afghanistan bij de strijd van de TTP ontmoedigt. Overigens hebben zij de TTP nooit

⁷² Vertrouwelijke bron: 28 maart 2024.

⁷³ Vertrouwelijke bron: 26 maart 2024.

⁷⁴ Pakistan Institute for Conflict and Security Studies (PICSS), *Pakistan's Comprehensive National Security Profile 2023*, p.23, 5 januari 2024.

⁷⁵ Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 28 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 5 april 2024.

⁷⁶ Vertrouwelijke bron: 26 maart 2024.

⁷⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Afghanistan*, pp.22-23, juni 2023.

⁷⁸ International Centre for Counter Terrorism (ICCT), *The Islamic State in Khorasan between Taliban counter-terrorism and resurgence prospects*, 30 januari 2024; Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 5 april 2024.

gevraagd om de jihad op te geven. De TTP heeft gemiddeld enkele duizenden strijders op Afghaans grondgebied, de aantallen schommelen door operaties in Pakistan. De beweging rekruteert steeds meer Afghanen in zijn gelederen. De Afghaanse Taliban probeerden de betrekkingen met Pakistan te verbeteren (zie paragraaf 1.1.3) en vaardigden een decreet uit dat de deelname van Afghanen aan de strijd van de TTP tegen Pakistan verbiedt. Een eerder decreet verbood buitenlandse jihadisten om Afghanistan te gebruiken als uitvalsbasis voor aanvallen naar andere landen. Er zijn pogingen ondernomen om deze decreten uit te voeren; zo pakte de Taliban-inlichtingendienst enkele malen TTP-leden op die terugkeerden van invallen in Pakistan. In de praktijk zijn de Afghaanse *de facto* autoriteiten echter niet in staat en niet bereid om de TTP effectief in bedwang te houden.⁷⁹ De Afghaanse Taliban hebben de TTP gevraagd om Afghanistan niet te gebruiken als uitvalsbasis voor invallen in Pakistan. De *de facto* Afghaanse autoriteiten hebben in 2022 geprobeerd te bemiddelen tussen de TTP en Islamabad, maar dat is niet gelukt. In 2022 en 2023 zouden de Afghaanse Taliban de TTP meermaals verzocht hebben haar gevechtseenheden naar Pakistan te verplaatsen.⁸⁰

1.2.3 *Aanslagen in Balochistan, Kashmir en Sindh*

In Balochistan en Sindh nam in de verslagperiode het geweld toe; in Kashmir daarentegen was er minder geweld dan voorheen en vonden er geen grote aanslagen plaats.

Aanslagen in Balochistan

Het aantal aanslagen in Balochistan is toegenomen sinds de vorige verslagperiode. Zij werden gepleegd door onder andere BLA, ISKP, TJP, BLF, ISPP en Tehrik-e-Jihad. Voor ontwikkelingen in Balochistan, zie de paragrafen 1.2.10.1. kopje BLA, 1.2.1.4. kopje TJP en paragraaf 3.1.6.

Aanslagen in Kashmir

Er vonden geen grote aanslagen plaats in Kashmir tijdens de verslagperiode. Volgens een bron waren er minder aanslagen omdat de Pakistaanse staat de steun aan de militante groeperingen in Kashmir drastisch heeft verminderd.⁸¹

Aanslagen in Sindh

In Sindh was in 2023 een stijging te zien van het aantal militante aanslagen. Het onderzoeksinstituut PICSS registreerde 35 aanslagen, waarbij 39 mensen omkwamen en 35 gewond raakten. Sommige aanslagen werden opgeëist door TTP en *Sindhudesh Revolutionary Army* (SRA). Het grootste aantal vond plaats in de provinciehoofdstad Karachi, namelijk 31 van de 35.⁸² Deze cijfers verschillen van die van onderzoeksinstituut PIPS, zoals genoemd in paragraaf 1.2.4 onder het kopje 'Sindh'.

1.2.4 *Gerichte geweldsincidenten*

⁷⁹ International Centre for Counter Terrorism (ICCT), *The Islamic State in Khorasan between Taliban counter-terrorism and resurgence prospects*, 30 januari 2024; Vertrouwelijke bron: 9 april 2024.

⁸⁰ International Centre for Counter Terrorism (ICCT), *The Islamic State in Khorasan between Taliban counter-terrorism and resurgence prospects*, 30 januari 2024.

⁸¹ Vertrouwelijke bron: 5 april 2024.

⁸² Pakistan Institute for Conflict and Security Studies (PICSS), *Pakistan's Comprehensive National Security Profile 2023*, p.34, 5 januari 2024.

Geweldsincidenten door militante groeperingen

Net als in voorgaande jaren was personeel van veiligheids- en ordehandhavingdiensten in 2023 het voornaamste doelwit van terroristische aanslagen. 205 aanvallen, of ongeveer 67 procent van het totale aantal geregistreerde aanvallen in dat jaar, waren gericht op personeel, voertuigen, konvooien en posten of faciliteiten van veiligheids- en wetshandhavinginstanties. Bij de aanslagen op veiligheidstroepen vielen echter ook burgerslachtoffers. Bij 19 aanslagen werden burgers getroffen, terwijl nog eens 10 aanvallen gericht waren tegen poliovaccinatieteams en hun beveiligers, voornamelijk politie. Ondertussen pleegden terroristen negen aanslagen op vermeende regeringsgezinde collaborateurs en regeringsinstellingen. Nog eens negen aanslagen waren gericht tegen soennitische religieuze leiders en gemeenschappen, en vijf terroristische aanslagen waren gericht tegen leden van de sjiiitische gemeenschap. Baloch-opstandelingen pleegden vijf aanslagen tegen niet-Baloch arbeiders en migranten in Balochistan.

Zie tabel 'Doelen van terroristische aanslagen in 2023' in paragraaf 1.2.4.

KP

Ongeveer 75 procent van het totale aantal terroristische aanvallen in KP was gericht tegen veiligheidspersoneel en ordehandhavingdiensten, voornamelijk het leger en de politie. Deze aanslagen werden voornamelijk gepleegd door TTP en aanverwante organisaties en door ISKP.⁸³ Bij deze aanslagen op veiligheidstroepen vielen echter ook burgerslachtoffers.

Balochistan

Baloch-groepen en religieus geïnspireerde militante groepen pleegden in 2023 in totaal 110 aanslagen in Balochistan. Deze aanvallen eisten 229 levens en verwondden 282 anderen. Verschillende Baloch groepen, voornamelijk het *Baloch Liberation Army* (BLA) en het *Balochistan Liberation Front* (BLF), pleegden 78 aanvallen in Balochistan waarbij 86 mensen omkwamen en 137 anderen gewond raakten. De aanvallen waren grotendeels gericht tegen veiligheidstroepen. Religieus geïnspireerde militante groeperingen zoals de TTP, Tehrik-e-Jihad Pakistan, en ISKP pleegden 29 aanslagen in Balochistan. Hierbij vielen 139 doden en 144 gewonden. De TTP en aanverwante groeperingen pleegden de meeste aanslagen in noordelijke gebieden, of grotendeels door Pashtun bevolkte districten, inclusief aan de grens met Afghanistan en KP. ISKP was meer actief in het centrum van de provincie. Drie aanvallen tegen leden van religieuze minderheden vonden plaats in 2023.⁸⁴

Sindh

In de provincie Sindh vonden volgens onderzoeksinstituut *Pak Institute for Peace Studies* (PIPS) in 2023 15 terroristische aanslagen plaats, waarvan 14 in Karachi. Bij deze aanvallen werden in totaal 16 mensen gedood en 26 anderen verwond. Zeven van de aanslagen in Sindh in 2023 werden gepleegd door subnationalistische opstandelingengroepen, waaronder vier aanvallen door *Sindhudesh Revolutionair Leger* (SRA) in Karachi en Jamshoro, en drie door BLA en BLF in Karachi. Er vonden zeven sektarisch-gerelateerde terroristische aanslagen plaats in Karachi met zes doden en twee gewonden. De TTP voerde een aanval uit op een politiekantoor in

⁸³ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2023*, p.17, januari 2024.

⁸⁴ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2023*, pp.17-18, januari 2024.

Karachi.⁸⁵ Deze cijfers zijn anders dan die van onderzoeksinstituut PICSS, zoals genoemd in paragraaf 1.2.3 onder het kopje 'Aanslagen in Sindh'.

Punjab

Van de zes terroristische aanvallen in Punjab in 2023, werden er vier uitgevoerd door de TTP en Tehrik-e-Jihad Pakistan, gericht tegen ordehandhavers en inlichtingenagenten, officials en beambten. De BNA claimde een IED aanval. Een sikh persoon werd doodgeschoten door onbekende aanvallers.⁸⁶

Hieronder volgt een overzicht van de militante groeperingen en partijen en hun doelwitten. Deze opsomming is niet uitputtend.

Groepering	Doelwitten
TTP	Veiligheidstroepen en wetshandhavers, sjiieten, ahmadi's, christenen
ISKP en ISPP	Veiligheidstroepen en wetshandhavers, burgers, Chinezen, niet Baloch settlers in Balochistan, dorpsoudsten, christenen, ahmadi's, hindoes, sjiieten, Hazara's, JUI-F, barelvi's, sikhs, soefi's
BLA	Veiligheidstroepen en wetshandhavers, Chinezen, niet-Baloch migranten in Balochistan
BNA	Veiligheidstroepen en wetshandhavers
BLF	Veiligheidstroepen en wetshandhavers
Ahle Sunnat Wal Jamaat (ASWJ)	Sjiieten
Sipah-e-Sahaba (SSP)	Sjiieten
Tehrik-e-Jihad Pakistan	Veiligheidstroepen en wetshandhavers
Sindhudesh Revolutionair Leger (SRA)	Chinezen, niet-Sindh migranten, overheidstroepen en wetshandhavers
Lashkar-e-Jhangvi	Sjiieten, met name Hazara's, veiligheidstroepen en wetshandhavers
TJP	Burgers, veiligheidstroepen en wetshandhavers

1.2.4.1

Specificatie geweldsincidenten

Hieronder volgen enkele tabellen die illustreren hoeveel gerichte geweldsincidenten er waren in 2023, waar ze plaatsvonden en wat de aard was. De doelwitten waren zowel personen als objecten.⁸⁷

Volgens cijfers van het onderzoeksinstituut PIPS vonden er in 2023 de volgende geweldsincidenten plaats gericht tegen de beschreven doelwitten:

DOELWITTEN TERRORISTISCHE AANSLAGEN 2023

⁸⁵ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2023*, p.18, januari 2024.

⁸⁶ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2023*, p.18, januari 2024.

⁸⁷ Omdat er op het moment van publicatie geen alomvattende vergelijkende gegevens voorhanden waren van de gehele verslagperiode (september 2022-april 2024), is gekozen om hier de cijfers van het jaar 2023 te noemen.

Doelwitten	Aantal aanslagen	Gedood	Gewond
Veiligheidstroepen en wetshandhavers	205	434	699
Leraren	2	0	0
Niet-Baloch migranten	5	16	12
Gaspijpleidingen	2	0	0
Overheidsambtenaren of - instituties	9	2	11
Telefoonmasten	2	0	0
Dorpsoudsten	4	5	2
Burgers	19	32	61
Sjiieten	5	18	32
Gebedshuizen, schrijnen, of madrassa's	2	71	96
Soennieten	8	9	3
Politici	7	72	149
Christenen of kerken	1	1	0
Sikh	3	3	1
Vermeende spion of handlanger	9	12	1
Gezondheidsdiensten of hun beveiliging	10	5	11
Chinezen of werknemers CPEC	1	2	0
Spoorwegen	4	1	22
Bedrijven, projecten, arbeiders	3	6	17
Niet-Sindh migranten	1	1	0
Beveiligingsbeambten	3	3	7
Totaal	306	693	1124

BRON: Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2023*, p.16, januari 2024.

De geografische verdeling van de terroristische aanslagen in Pakistan in 2023 was als volgt:

GEOGRAFISCHE VERDELING AANVALLEN IN PAKISTAN IN 2023

Regio	Aantal aanvallen	Gedood	Gewond
KP	174	422	782
Balochistan	110	229	282
Punjab	6	16	8
Karachi	14	16	26

Sindh (zonder Karachi)	1	0	0
Gilgit-Baltistan	1	10	26
Totaal	306	693	1124

BRON: Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2023*, p.18, januari 2024.

In de onderstaande tabel wordt aangegeven wat de aard van de geweldsincidenten was in het jaar 2023:

AARD GEWELDSINCIDENTEN 2023

Aard van het incident	Aantal incidenten	Gedood	Gewond
Terroristische aanslagen	306	693	1124
Politiek/etnisch geweld	2	0	11
Gevechten tussen veiligheidstroepen en militanten	24	55	3
Gevechten/aanvallen tussen stammen	2	8	0
Crossborder aanvallen	12	26	21
Operationele aanvallen door veiligheidstroepen	129	425	51
Gevechten tussen religieuze groepen	4	19	26
Gevechten tussen militanten	1	1	0
Geweld gebaseerd op gemeenschap of religie	10	3	16
Ontvoeringen door militanten	1	0	0

Verijdelde aanslagen	7	2	2
Totaal	498	1232	1254

BRON: Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2023*, p.19, januari 2024.

1.2.5 *Bescherming door de overheid tegenover islamitische groeperingen en religieuze partijen*

Bescherming religieuze minderheden

Volgens een bron heeft de Pakistaanse regering geen uniform of consistent beleid om islamitisch extremisme en terrorisme tegen te gaan. Als het aankomt op het beschermen van individuen of groepen tegen gewelddadige groeperingen, varieert de aanpak van de regering. Het verschilt vaak van groep tot groep en van provincie tot provincie. Volgens een bron ziet het leger het niet als haar taak om civiele installaties – zoals religieuze gebouwen – te beschermen. Bovendien zijn er teveel militante groeperingen om een efficiënt counter terrorisme beleid te kunnen uitvoeren.⁸⁸

Volgens een bron ontbreekt het Pakistan aan effectieve mechanismen om bescherming te bieden aan individuen of groepen die het doelwit zijn van of bedreigd worden door moslimextremistische groeperingen of religieuze partijen. De Pakistaanse regering aarzelt om doortastend op te treden tegen moslimextremistische of militante groeperingen. Dit geldt met name voor groeperingen die geweld plegen onder het mom van blasfemiebestrafing, vanwege de gevoeligheid.⁸⁹

Er werd een begin gemaakt met de oprichting van *Special Protection Force for Minorities* in verschillende gebieden. Zie hiervoor paragraaf 1.2.5.1.

Bescherming tegen aanslagen

De autoriteiten hebben op verschillende momenten geprobeerd de beveiliging van sjiitische, christelijke en hindoeïstische gebedshuizen te verbeteren, onder andere rond religieuze feestdagen of in reactie op specifieke bedreigingen.⁹⁰ Ook op zondag staat de politie bij de belangrijkste kerken en bewaakt de politie soms gebedshuizen.⁹¹

Volgens het rapport over religieuze vrijheden van het *Amerikaanse State Department* (USDOS) verklaarden vertegenwoordigers van christelijke en hindoeïstische gemeenschappen in Sindh en Balochistan in 2022 dat de politie over het algemeen voldoende beveiliging bood voor gebedshuizen van minderheden, vooral op belangrijke feestdagen. In april 2024 zetten de autoriteiten bijvoorbeeld meer dan 100.000 politieagenten en paramilitaire troepen in bij moskeeën en markten in het hele land rondom de Eid al-Fitr feestdag. Vertegenwoordigers van de ahmadi-gemeenschap daarentegen vonden dat hun religieuze plaatsen, waaronder moskeeën en begraafplaatsen, in het hele land nog steeds onvoldoende politiebescherming genoten. Er zouden incidenten zijn geweest waarbij de politie

⁸⁸ Vertrouwelijke bron: 28 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 5 april 2024.

⁸⁹ Vertrouwelijke bron: 26 maart 2024.

⁹⁰ USDOS, *2022 Report on International Religious Freedom: Pakistan*, 2023.

⁹¹ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

toezicht hield op de vernieling van grafstenen op ahmadi-graven. Dit omdat er Koranverzen op de grafstenen stonden.⁹²

Het is niet duidelijk hoe de verdeling is van de verantwoordelijkheden voor de bescherming van religieuze minderheden tussen politie, leger en paramilitaire troepen.

Ook Hazara's voelden zich niet voldoende beschermd. Volgens bronnen werd in Quetta de Hazara gemeenschap in getto's opgesloten door het leger met als reden het bieden van bescherming. De paramilitaire troepen (onder leiding van het leger) brachten regelmatig hoge bedragen in rekening bij de provinciale overheid van Balochistan voor het bieden van 'veiligheid' aan de Hazara. Volgens een bron betekende het feit dat de Hazarawijken beschermd werden door de politie, niet dat ze daar veilig waren. Zij konden zichzelf niet beschermen.⁹³

Bescherming tegen gedwongen bekeringen

Volgens een bron doen de autoriteiten weinig om de gedwongen bekeringen van (vaak minderjarige) hindoeïstische en christelijke meisjes in Sindh en Punjab en elders te stoppen. Het is niet duidelijk wat de autoriteiten wel en niet doen. Van een van de invloedrijke geestelijken (naam niet bekend) in de bekeringscentra wordt aangenomen dat hij de bescherming geniet van de militaire- en inlichtingendiensten. Volgens een bron steunt de politie vaak de dader in plaats van het slachtoffer. Het 'bekeringscertificaat' is letterlijk een valstrik, aldus deze bron, want in het islamitische geloof kan men niet terugbekeren naar de islam als men eenmaal bekeerd is.⁹⁴ Dan is men een afvallige, zie paragraaf 3.1.12.

Een voorbeeld van een zogenaamd bekeringscentrum of -fabriek is het Dargah Bharchundi Sharif seminarie⁹⁵ in Sindh, waar leden van religieuze minderheden worden bekeerd tot de islam.⁹⁶

Bescherming tegen menigte

Bij incidenten waarbij een menigte probeert een persoon te lynchen (bijvoorbeeld bij blasfemiebeschuldigingen) probeert de politie soms tussenbeide te komen. In verschillende gevallen is de politie echter bang zelf van blasfemie beschuldigd te worden omdat zij een verdachte beschermen. Ook kunnen zij geweld niet altijd voorkomen, zoals gebeurde in Punjab in februari 2023. Toen werd een politiebureau aangevallen door een woedende menigte. De persoon die van blasfemie werd verdacht, bevond zich in het politiebureau en werd door de menigte gedood. Een risicofactor bij aanvallen door een menigte is de onvoorspelbaarheid. Van het ene moment op het andere kan de vlam in de pan slaan.⁹⁷

1.2.5.1 Special Protection Force for Minorities

In februari 2022 kondigde de politie van Sindh de oprichting aan van een nieuwe eenheid, de *Special Protection Force for Minorities*, met een mandaat om kerken, tempels en gurdwaras in de hele provincie te beschermen. De eenheid had een

⁹² USDOS, *2022 Report on International Religious Freedom: Pakistan, 2023*; Vertrouwelijke bron: 28 maart 2024; The Independent, *Pakistan deploys more than 100,000 police and paramilitary forces ahead of Eid al-Fitr*, 9 april 2024.

⁹³ Vertrouwelijke bron: 28 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

⁹⁴ Vertrouwelijke bron: 28 maart 2024.

⁹⁵ 'Seminary' in het Engels, de islam kent ook seminaries of kweekscholen.

⁹⁶ RFE/RL, *Inside Pakistan's 'Conversion Factory' For Hindu Brides*, 20 april 2021.

⁹⁷ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024; Guardian, *Mob storms Pakistan police station and lynches man accused of blasphemy*, 12 februari 2023; Al Jazeera, *Pakistan's blasphemy law: All you need to know*, 18 augustus 2023; BBC, *Pakistan woman in Arabic script dress saved from mob claiming blasphemy*, 25 februari 2024.

toegestane grootte van 5.000 agenten en begon met het aannemen van 2.800 agenten uit Karachi. In juni van dat jaar zouden er 1200 agenten geworven zijn voor de eenheid.⁹⁸

De eenheid is nog steeds in voorbereiding. Ook in andere provincies, waaronder KP, Punjab en Islamabad is de politie bezig soortgelijke eenheden op te richten.⁹⁹

1.2.6 *Sektarische¹⁰⁰ partijen en groeperingen*

Sinds het vorige algemeen ambtsbericht is het aantal aanvallen van militante extremistische groeperingen toegenomen.

TLP

De belangrijkste sektarische partij in Pakistan is de *Tehreek-e-Labbaik Pakistan* (TLP). Bij de verkiezingen op 8 februari 2024 wist de TLP geen enkele zetel in het nationale parlement te bemachtigen. Toch groeide de steun voor de partij van 2.1 miljoen in 2018 naar 2.8 miljoen stemmen in 2024. De extremistische moslimpartij heeft veel volgers en veel zogenaamde 'streetpower'. Nauw verbonden met de TLP is de *Tehreek Labbaik Ya Rasool Allah* (TLR), die dezelfde conservatieve barelvi ideeën aanhangen. De leiders van beide partijen begonnen hun radicaal religieuze beweging samen in Karachi, maar hun wegen scheidden over diverse meningsverschillen. De TLP verdeelt de wereld in 'wij' en 'zij'. 'Zij' zijn daarbij onder andere westerse machten die blasfemie zouden plegen of de elite die 'slechte moslims' zouden zijn. De TLP presenteren zichzelf als de enige vertegenwoordigers van het barelvi gedachtengoed. TLP's onverbiddelijke houding tegenover blasfemie moedigt burgers aan om gewelddadige acties uit te voeren in een burgerwachtstijl. Volgens studies zijn de meeste TLP-aanhangers jonge personen van arme en middenklasse barelvi-families in Punjab. Wanneer TLP leiders dit vragen gaan de jonge supporters over tot het vernielen van eigendommen, aanvallen op auto's, verbranden van autobanden en het blokkeren van grote verkeersaders tijdens protesten. In de afgelopen jaren hebben verschillende individuen, die zeiden gemotiveerd te zijn door TLP-leider Rizvi's toespraken, moorden gepleegd op burgers. Er is geen verdere informatie bekend over deze individuen. Online heeft de partij een sterke aanhang opgebouwd en voert regelmatig anti-staat, anti-ahmadi en anti-westerse campagnes op sociale media.¹⁰¹

Volgens een bron heeft de opruiende houding van de TLP en andere extremistische groeperingen geleid tot een verharding van het politieke klimaat en een toename van het aantal lynch-incidenten door een menigte op basis van blasfemiebeschuldigingen.¹⁰² Zie hiervoor paragraaf 3.2.3.2.

Er kunnen ook campagnes tegen christenen worden gevoerd. De TLP wordt ervan beschuldigd de gewelddadigheden in Jaranwala (zie paragraaf 3.1.10.1) te hebben

⁹⁸ USDOS, *2022 Report on International Religious Freedom: Pakistan*, 2023.

⁹⁹ Dawn, *Special police force to be established for protection of minorities, their worship places*, 25 januari 2024; Times of India, *Islamabad Police forms special unit for protection of minority places of worship and communities*, 17 augustus 2023; Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

¹⁰⁰ In Pakistan worden religieuze stromingen, ook de grotere, sektes genoemd.

¹⁰¹ Vertrouwelijke bron: 16 februari 2024; The Diplomat, *Saad Hussain Rizvi's Soaring Popularity and Pakistan's Elections*, 20 oktober 2023; Vertrouwelijke bron: 12 maart 2024; European Centre for Populism Studies (ECPS), *Contest between leaders of the Ummah: Comparing civilizational populisms of PTI and TLP in Pakistan*, 15 februari 2023.

¹⁰² Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024; BBC, *Pakistan woman in Arabic script dress saved from mob claiming blasphemy*, 25 februari 2024; NY Times, *Blasphemy Is a Crime in Pakistan. Mobs Are Delivering the Verdicts*, 2 maart 2024.

aangewakkerd. Er werd gehoord dat de aanvallers slogans scandeerden die geassocieerd worden met de TLP. Ook zou de TLP christenen en hindoes dwingen zich te bekeren.¹⁰³ Na de dood van de christen Lazar Masih eind mei door geweld door een menigte, sprak de *United States Commission on International Religious Freedom* (USCIRF) over een 'golf van geweld door menigtes'. Eric Ueland, vicevoorzitter van USCIRF, zei dat 'het aantal zaken van godslastering in Pakistan is toegenomen en USCIRF maakt zich grote zorgen dat de aanstaande wijziging van de godslasteringswet de huidige trends kan verergeren'.¹⁰⁴

Volgens *Human Rights Focus Pakistan* (HRFP) toonde het incident een verontrustend patroon in Pakistan waar blasfemie beschuldigingen leiden tot geweld tegen christenen. HRFP heeft opgeroepen tot doortastend optreden, waarbij het zich beroept op inlichtingen rapporten die extremistische groepen linken aan meerdere blasfemie beschuldigingen.¹⁰⁵

Zie ook paragraaf 3.2.3.2 over slachtoffers van lynchpartijen en paragraaf 3.1.10 over christenen.

1.2.7 *Madrassa's en terroristische activiteiten*

Volgens schattingen zijn er zo'n 30.000 geregistreerde madrassa's ofwel Koranscholen in Pakistan en ongeveer 22.000 ongeregistreerde.¹⁰⁶

Volgens het terrorisme rapport van USDOS over 2022 bleven sommige Koranscholen 'extremistische' leer onderwijzen. Sommige registreerden zich niet bij de overheid, konden hun financieringsbronnen niet documenteren of voldeden niet aan de wetten die de aanvaarding van buitenlandse studenten reguleren. Pakistan wil religieus gewelddadig extremisme tegen gaan via het *Paigham-e-Pakistan*-initiatief, gecoördineerd door de *National Counter Terrorism Authority* (NACTA). *Paigham-i-Pakistan* of *Paigham-e-Pakistan* (Boodschap van Pakistan) is een fatwa van de Pakistaanse overheid om terrorisme tegen te gaan. Ulama's hebben unaniem verklaard dat terrorisme, zelfmoordaanslagen en het doden van een persoon, haram zijn. In 2022 gebruikten religieuze topautoriteiten dit initiatief om fatwa's tegen terrorisme uit te vaardigen.¹⁰⁷

Het madrassa netwerk in Pakistan is onderverdeeld onder de verschillende stromingen:

- a) Wafaq ul-Madaaris al-Arabia (Deobandi);
- b) Tanzeem ul-Madaaris (Barelvi)
- c) Wafaq ul-Madaaris al-Salafia.(Ahl-e-Hadith)
- d) Wafaq ul-Madaaris al-Shia (Shia)
- e) Rabita ul-Madaaris al-Islamia (Jama'at-e-Islami)¹⁰⁸

¹⁰³ Al Jazeera, *Pakistan Christians in fear after blasphemy allegations trigger violence*, 23 augustus 2023; The Diplomat, *Pakistan Condemns Mob Violence Against Christians*, 28 augustus 2023; The Print, *Tehreek-e-Labbaik Pakistan forces Christians to embrace Islam*, 20 september 2023.

¹⁰⁴ USCIRF, *USCIRF Troubled by Violence Against Christians in Pakistan*, 7 juni 2024

¹⁰⁵ Times of India, *Pakistan: Report highlights alarming trends of religious persecution against Christians*, 18 juni 2024.

¹⁰⁶ Pakistan Today, *The role of Madrassas in Pakistan: A challenge or an opportunity?*, 10 augustus 2023.

¹⁰⁷ USDOS, *Country Reports on Terrorism 2022: Pakistan*.

¹⁰⁸ World Research of Political Science Journal, Natural Science Publishers, *Extremism in Pakistan's Society and the Role of Madrassas: A Critical Analysis*, 10 december 2022.

Sommige madrassa's radicaliseren hun leerlingen zodanig dat ze bereid zijn tot geweld voor hun religie. Madrassa-leerlingen worden soms geïnstrueerd dat het hun verantwoordelijkheid is om een einde te maken aan elk 'immoreel' gedrag. Zij moeten de wapens opnemen tegen elke organisatie die van het rechte pad afwijkt. Jonge mensen worden zo klaargestoomd voor de jihad. Dit zou gebeuren op ongeveer honderd madrassa's in geheel Pakistan.¹⁰⁹

Volgens een bron zijn madrassa-functionarissen meestal niet rechtstreeks betrokken bij het rekruteren van jonge studenten voor TTP of andere militante organisaties. Toch leggen bepaalde leraren en oudere studenten gemakkelijker contacten tussen studenten en jihadistische ideologieën, wat er uiteindelijk toe leidt dat ze zich aansluiten bij militante groeperingen.¹¹⁰

Volgens een andere bron zijn er veel madrassa's die kinderen goed opvangen en onderwijzen, maar ook militante die extremistisch zouden zijn. Het is onduidelijk waar zij hun financiering vandaan halen.¹¹¹ Volgens een bron worden vooral de deobandi madrassa's actief gebruikt om voetsoldaten voor de Afghaanse Taliban en anti-sjiitische militante groeperingen te produceren. De *Jamiat Ulema-e-Islam* (F) (JUI-F) heeft een groot netwerk in Balochistan en KP. Zij runnen ook madrassa's. Ook Jamaat-e-Islami zou erbij betrokken zijn.¹¹² De Darul Uloom Haqqania madrassa in KP leverde van oudsher strijders voor de Afghaanse Taliban en TTP.¹¹³

Enkele madrassa's die jihad strijders zouden opleiden zijn^{114 115}:

- Jamia Darul Uloom Islamia, Quetta, Balochistan

Hier werden studenten als zelfmoordterroristen gebruikt zonder dat hun ouders daarvan afwisten.

- Jamia Matla ul-Uloom, Quetta, Balochistan

Hier werden fatwas's tegen sjiieten uitgevaardigd.

- Dar ul-Uloom Haqqania, Akora Khattak, KP¹¹⁶

Deze staat bekend als 'Taliban universiteit'. Twee studenten waren betrokken bij de moord op Benazir Bhutto.

- Madrasa Darul Uloom, Muslim Bagh, Balochistan¹¹⁷

Deze werd gebouwd door JUI-F leider Maulana Abdul Wasey

1.2.8

Gedwongen rekrutering/ronseling

Het is niet bekend of er gedwongen rekrutering ofwel ronseling plaatsvond door gewapende groeperingen. Volgens een bron is het niet erg waarschijnlijk en is gedwongen rekrutering niet nodig omdat er een diepe rancune bestaat tegen de staat. In Balochistan sluiten jongeren zich uit vrije wil aan bij gewapende groeperingen.¹¹⁸

¹⁰⁹ World Research of Political Science Journal, Natural Science Publishers, *Extremism in Pakistan's Society and the Role of Madrassas: A Critical Analysis*, 10 december 2022.

¹¹⁰ Vertrouwelijke bron: 26 maart 2024.

¹¹¹ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

¹¹² Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

¹¹³ World Research of Political Science Journal, Natural Science Publishers, *Extremism in Pakistan's Society and the Role of Madrassas: A Critical Analysis*, 10 december 2022.

¹¹⁴ Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

¹¹⁵ Vertrouwelijke bron: 25 maart 2024.

¹¹⁶ EFE, *Pakistan's immigration control complicates enrolment at 'University of Jihad'*, 20 december 2023.

¹¹⁷ Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

¹¹⁸ Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

Iran

Volgens bronnen zou Iran rekruteren in Pakistan en onder Pakistaanse en Afghaanse vluchtelingen – ook minderjarigen - die in Iran verblijven. Het is niet bekend op welke schaal dit gebeurt. Pakistaanse sjiitische jongeren werden gerekruteerd op basis van religieuze ideologie, meer dan door dwang. Zij werden naar Syrië en Irak gestuurd naar met name de zogenaamde Zainabiyoun Brigade. Deze rekrutering zou de laatste tijd verminderd zijn, maar niet gestopt. Onder Hazara vluchtelingen uit Pakistan werd wel bedreigd met deportatie als zij zich niet zouden aansluiten bij de brigade.¹¹⁹

1.2.9 *Rekrutering door gewapende groeperingen in Pakistan*

Gewapende groeperingen gebruiken verschillende rekruteringstechnieken. Strijders sluiten zich om uiteenlopende redenen aan bij de respectievelijke groeperingen. In Balochistan gebeurt rekrutering vooral door te refereren aan het moederland in brochures en speeches. Ook worden patriottische liederen gezongen. Volgens een bron inspireert BSO-Azad goed opgeleide jonge mensen om zich aan te sluiten. Zij worden niet gehersenspoeld. Vaak hebben zij rancune jegens de regering vanwege onder andere de gedwongen verdwijningen en verkiezingsfraude.¹²⁰

Volgens een bron is rekrutering uit de voormalige *Federally Administered Tribal Area* (FATA) vaak gebaseerd op ideologische overeenkomsten.¹²¹

1.2.9.1 *Rol madrassa's bij rekrutering*

Sommige madrassa's bleven extremistische ideeën onderwijzen. Pakistan wil religieus gewelddadig extremisme tegen gaan via het *Paigham-e-Pakistan*-initiatief (Boodschap van Pakistan).¹²²

Voor de rol van madrassa's bij het ronselen voor jihadistische groeperingen, evenals de reactie van de overheid, zie paragraaf 1.2.7. over madrassa's.

1.2.9.2 *Rekrutering TTP*

Volgens een bron is de TTP niet een enkele organisatie, het is een paraplu van verschillende gewapende groeperingen. Soms zijn het dezelfde personen die eerst vochten voor de Afghaanse Taliban. Sommigen zijn met hun familie teruggekomen uit Afghanistan, anderen zijn vrijgelaten uit de gevangenis aldaar. Zij gaan door met wat zij in Afghanistan deden: strijden. Door armoede en vervreemding is rekrutering in Pakistan niet moeilijk voor de TTP. Veel mensen hebben het vertrouwen in het systeem verloren, aldus deze bron.¹²³ Volgens een bron spelen de gewapende groeperingen in op zwakheden van de regering. Jongeren in die regio lijden onder extreme armoede en gebrek aan onderwijsmogelijkheden. Ook het IFRP (zie paragraaf 4.1.) heeft wrok gekweekt.¹²⁴

De werving van TTP verloopt discreet via verschillende kanalen. Rekrutering uit de voormalige FATA is vaak gebaseerd op ideologische overeenkomsten. De autoriteiten zijn tot nu toe niet effectief geweest in het tegengaan van de wervingsinspanningen van de TTP.¹²⁵

¹¹⁹ Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024; TRT World, *Pakistan's Shia mercenaries return from Syria, posing a security threat*, 2021; Vertrouwelijke bron: 26 maart 2024

¹²⁰ Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 28 maart 2024.

¹²¹ Vertrouwelijke bron: 26 maart 2024.

¹²² USDOS, *Country Reports on Terrorism 2022: Pakistan*.

¹²³ Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

¹²⁴ Vertrouwelijke bron: 28 maart 2024.

¹²⁵ Vertrouwelijke bron: 26 maart 2024.

1.2.10 Veiligheidssituatie Balochistan

In Balochistan strijden lokale Baloch nationalistische groeperingen zoals het *Baloch Liberation Army* (BLA) en het *Baloch Liberation Front* (BLF) om meer autonomie. Tegelijkertijd proberen religieus-extremistische groeperingen, waaronder de TTP, te profiteren van de onstabiele omgeving. Ondanks ideologische verschillen vonden TTP en Baloch militante groepen een gemeenschappelijke basis in hun verzet tegen de Pakistaanse staat. De TTP verleende hulp aan Baloch-militanten die vanuit Afghanistan opereren. In 2022 sloten twee Baloch-groepen zich aan bij TTP.¹²⁶

De Pakistaanse regering slaat terug tegen de gewapende groeperingen. Sinds de strategische beslissing daartoe in april 2023 werden meer operaties uitgevoerd tegen verschillende militante facties. (zie paragrafen 1.2.2 en 3.1.6.4) Er bestaan vele gevallen van gedwongen verdwijningen. Tegelijkertijd probeert het de economie te ontwikkelen en banen te creëren. Er zouden nieuwe investeringen worden gedaan in China's CPEC¹²⁷, waartegen grote weerstand bestaat. Buurlanden, met name India en Iran, worden ervan beschuldigd Baloch separatisten te steunen.¹²⁸

De veiligheidssituatie in Balochistan vertoonde een verslechtering in 2023 door een sterke toename van het aantal aanvallen door militanten. In de provincie vonden 170 aanvallen plaats, waarbij 286 mensen omkwamen en 298 gewond raakten. Onder de personen die gedood werden waren 151 burgers, 114 veiligheidstroepen en 21 militanten die bij de aanvallen betrokken waren. Van de 298 gewonden waren er 195 burgers, 99 veiligheidstroepen en vier waren militanten. 15 personen werden ontvoerd door de militanten. In vergelijking met 2022 was er in 2023 een toename van 65 procent van het aantal militante aanvallen, en een stijging van het aantal doden met 133 procent. In 2022 waren er in Balochistan 103 militante aanvallen, waarbij 123 doden en 303 gewonden vielen. In 2021 waren er 114 militante aanvallen in de provincie, met 177 doden en 346 gewonden tot gevolg.¹²⁹ Voor meer informatie over Balochistan en de mensenrechtensituatie daar, zie paragraaf 3.1.6.

1.2.10.1 Overzicht militante organisaties in Balochistan

Balochistan Liberation Army (BLA)

Het *Balochistan Liberation Army* (BLA) is de grootste verboden nationalistische separatistische gewapende beweging die strijdt tegen Pakistaanse overheidscontrole en het monopolie dat de overheid heeft op de bodemschatten in Balochistan.¹³⁰ Samen met de TTP en ISKP heeft het de meeste aanslagen uitgevoerd in 2023.¹³¹

Baloch Nationalist Army (BNA)

¹²⁶ Friday Times, *The Security Situation In Balochistan: A Closer Look*, 11 januari 2024; Pakistan Institute for Conflict and Security Studies (PICSS), *Pakistan's Comprehensive National Security Profile 2023*, p.21, 5 januari 2024.

¹²⁷ De *China-Pakistan Economic Corridor* (CPEC) is een grootschalig bilateraal project om de infrastructuur in Pakistan te verbeteren voor nauwere handel met China en om de landen van de regio verder met elkaar te verbinden.

¹²⁸ Friday Times, *The Security Situation In Balochistan: A Closer Look*, 11 januari 2024.

¹²⁹ Pakistan Institute for Conflict and Security Studies (PICSS), *Pakistan's Comprehensive National Security Profile 2023*, p.24, 5 januari 2024.

¹³⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen Ambtsbericht Pakistan*, p.51, september 2023.

¹³¹ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2023*, p.11, januari 2024.

Het BNA werd gevormd toen twee grote gewapende groepen zich in januari 2022 samenvoegden: het *Baloch Republican Army* en het *United Baloch Army*. Het leger van Pakistan stelde dat het BNA betrokken was bij tientallen 'terroristische' aanslagen in het land, waaronder op veiligheidstroepen. In april 2023 arresteerde Pakistans veiligheidsdienst Gulzar Imam (ook wel Shambay genoemd), de oprichter en leider van het *Baloch Nationalist Army* (BNA). In december 2023 gaf een andere leider, Sarfraz Bangulzai, zich over samen met zeventig manschappen. Het zou de eerste keer zijn dat een separatistische leider zich vrijwillig overgeeft aan de Pakistaanse autoriteiten. De strijders zouden amnestie hebben gekregen.¹³² Volgens een bron is het BNA hiermee opgehouden te bestaan.¹³³ De lijst van organisaties die verboden zijn door de Pakistaanse overheid is voor het laatst geüpdatet op 7 november 2021.¹³⁴ Het BNA werd pas na die tijd opgericht en stond derhalve niet op deze lijst.

Baloch Liberation Front (BLF)

Het *Baloch Liberation Front* (BLF) is een verboden militante groep onder leiding van Dr. Allah Nazar Baloch, een voormalige arts die guerrillaleider is geworden en aan populariteit won na een autobomaanslag in 2004. Bij de bomaanslag kwamen drie Chinese ingenieurs om het leven en raakten 11 anderen gewond in Gwadar. Het BLF is al twee decennia militant aanwezig in de Makran Divisie en het Awaran district in de kuststreek.¹³⁵ Het is niet bekend uit hoeveel manschappen de groepering bestaat. Volgens een bron wordt dergelijke informatie niet gedeeld en opereren zij in het geheim, op afstand van steden.¹³⁶

Lashkar-e-Balochistan (LeB)

Lashkar-e-Balochistan (LeB) is een militante groepering in Balochistan, die streeft naar nationale onafhankelijkheid van Balochistan. De LeB werd publiekelijk bekend in 2012 nadat het de verantwoordelijkheid opeiste voor verschillende bomaanslagen in Lahore, Karachi en Quetta, waarbij verschillende mensen werden gedood of gewond. Volgens het *South Asia Terrorism Portal* (SATP) is de groepering inactief.¹³⁷

Verboden organisaties

De volgende Baloch organisaties staan op de lijst van verboden organisaties van de Pakistaanse autoriteiten: Balochistan Liberation Army (BLA), Balochistan Republican Army (BRA,) Balochistan Liberation Front (BLF), Lashkar-e-Balochistan (LeB), Balochistan Liberation United Front (BLUF), Balochistan Musalla Defah Tanzeem (BMDT), Balochistan Bunyad Parast Army, Balochisan Waja Liberation Army, Baloch Republican Party Azad, Balochistan United Army, Balochistan National Liberation Army, Baloch Student Organization Azad (BSO-A) en United Baloch Army(UBA).¹³⁸ De laatste versie van de lijst dateert van 7 november 2021. Organisaties die na deze datum zijn opgericht, staan dus niet op de lijst.¹³⁹

¹³² Al Jazeera, *Pakistan army says top Balochistan separatist leader arrested*, 7 april 2023; Ministerie van Buitenlandse Zaken, Algemeen Ambtsbericht Pakistan, p.50, september 2023; Nikkei Asia, *Anti-China Pakistan separatist group dissolves as leader surrenders*, 28 december 2023.

¹³³ Vertrouwelijke bron: 24 april 2024.

¹³⁴ [Proscribed-OrganizationsEng-3.pdf \(nacta.gov.pk\)](#)

¹³⁵ Jamestown Foundation, *Possible Merger of Baloch Militant Groups Threatens Pakistani and Chinese Interests*, Publication: Terrorism Monitor Volume: 21 Issue: 23, 1 december 2023.

¹³⁶ Vertrouwelijke bron: 24 april 2024.

¹³⁷ [Terrorism in Pakistan | Terrorist Groups in Pakistan | SATP](#), geraadpleegd 8 april 2024.

¹³⁸ [Proscribed-OrganizationsEng-3.pdf \(nacta.gov.pk\)](#)

¹³⁹ [Proscribed-OrganizationsEng-3.pdf \(nacta.gov.pk\)](#)

Volgens de Pakistaanse Antiterrorismewet van 1997 kan elke persoon die banden heeft (gehad) met een verboden organisatie onderworpen worden aan beperkingen op reizen, spreken en zakendoen. Dit betreft onder andere een paspoortverbod, het bevrozen van bankrekeningen, een verbod op financiële steun en krediet, een embargo op wapenvergunningen en beperkingen op tewerkstelling.¹⁴⁰

1.2.10.2 *Houding Pakistaanse autoriteiten tegenover verschillende separatistische Baloch organisaties*

De Pakistaanse autoriteiten staan vijandig tegenover separatistische bewegingen in Balochistan. Media kunnen niet vrijuit rapporteren, waardoor geen informatie hierover naar buiten komt. Zie hiervoor paragraaf 3.2.1 over vrijheid van meningsuiting. Het Pakistaanse leger, het paramilitaire *Frontier Corps* (FC) en het *Counter Terrorism Department* (CTD) claimden dat zij in 2022 tientallen militanten in Pakistan hebben gedood.¹⁴¹

Het leger en de veiligheidsdiensten zouden vermeende separatisten hebben gedood bij schijngevechten of ze gedwongen hebben laten verdwijnen.¹⁴² Zie hiervoor paragraaf 3.1.6.4 over gedwongen verdwijningen.

Schijngevechten zijn *fake encounters*, ook wel *staged encounters* genoemd. *Encounters* zijn vuurgevechten tussen politie en criminelen. Bij een 'echte' encounter vindt er een confrontatie plaats tussen politie en criminelen. Bij een opgezet of schijngevecht wordt een verdachte gedood die al eerder door de politie in hechtenis was genomen.¹⁴³

Voor de houding van de autoriteiten tegenover BSO-Azad, zie paragraaf 3.1.6.2 over Baloch studentenorganisaties.

1.2.11 *Bewegingsvrijheid*

Volgens het mensenrechten rapport van USDOS beperkte de overheid de toegang tot bepaalde – niet nader genoemde - gebieden van de voormalige FATA en Balochistan op grond van de veiligheidssituatie. Hierdoor werd het vrije verkeer belemmerd. De regering vereiste een goedgekeurd NOC (*No Objection Certificate*) voor reizen naar gebieden van het land die als 'gevoelig' waren aangemerkt.¹⁴⁴

1.2.12 *Uitreisvisum*

Stempel van het Protectorate of Emigrants

Als een Pakistaan in het buitenland gaat werken, heeft deze – naast een geldig paspoort en werkvisum – een stempel nodig van het *Protectorate of Emigrants*.

¹⁴⁰ Open Sanctions, *Pakistan NACTA Proscribed Persons*, [Pakistan NACTA Proscribed Persons - OpenSanctions](#) geraadpleegd 23 mei 2024.

¹⁴¹ HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2022*, p.131, 2023; Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen Ambtsbericht Pakistan*, p.52, september 2023; Pioneer, *Balochistan: An undeclared war zone-I*, 4 december 2023.

¹⁴² Amnesty International, *Wordt Vervolgd, Op zoek naar mijn vader, mijn zoon, mijn vrienden. Waarom verdwijnen er duizenden mensen in het Pakistaanse Beloetsjistan?*, 3 april 2023; HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2022*, p.135, 2023.

¹⁴³ The Express Tribune, *Encounters: a new way of policing?*, 10 februari 2018

¹⁴⁴ USDOS, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, Sectie 2D, 20 maart 2023.

Volgens de overheid is dit bedoeld om de correcte data van de emigrant te hebben, deze te dekken met een levensverzekering en illegale uitreis tegen te gaan.¹⁴⁵ Volgens een bron is het bedoeld om mensenhandel tegen te gaan.¹⁴⁶ Het is niet duidelijk hoe lang het stempel geldig is.

Humanitarian Safe Passage Permit

Een *Humanitarian Safe Passage Permit* is een type uitreisvisum dat Afghanen krijgen onder het '*Afghan Evacuation and Relocation Program*'. Dit tijdelijke uitreisvisum wordt afgegeven door NADRA (*National Database & Registration Authority*) aan Afghanen die geen geldig paspoort of visum voor Pakistan hebben en is voor dertig dagen geldig. Binnen deze periode moet de persoon het land hebben verlaten naar een derde land.¹⁴⁷ Aanvragers moeten betalen voor de permit.¹⁴⁸ Volgens een bron is dit een tijdelijke nieuwe categorie uitreisvergunning om hervestiging in derde landen te faciliteren.¹⁴⁹

Exit Permit

Niet-Pakistani die het land willen verlaten, maar geen geldig visum hebben, kunnen een *Exit Permit* aanvragen. Dit geldt voor personen van wie het visum verlopen of afgewezen is. De *Exit Permit* is geldig voor vijftien dagen. Binnen deze periode moet de persoon het land hebben verlaten.¹⁵⁰

¹⁴⁵ Migrant Resource Center (MRC), *Work Abroad, Protection for labour migrants - process, costs and benefits, Protection for labour migrants - process, costs and benefits - MRC Pakistan*.

¹⁴⁶ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

¹⁴⁷ NADRA, *Humanitarian Safe Passage Permit*, [Humanitarian Safe Passage Permit - Pakistan Online Visa System \(nadra.gov.pk\)](https://nadra.gov.pk/online-visa-system)

¹⁴⁸ Vertrouwelijke bron: 9 april 2024.

¹⁴⁹ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

¹⁵⁰ Beporsed, *How to Apply and Obtain Pakistan Exit Permit?*, 31 oktober 2023.

2 Identiteit, nationaliteit en documenten

2.1 NADRA

2.1.1 *NADRA sinds vorig ambtsbericht*

NADRA (*National Database & Registration Authority*) is de Pakistaanse autoriteit die het gelijknamige systeem beheert waarin alle gegevens van burgers worden opgeslagen. Het geeft identiteitskaarten en andere officiële documenten uit. In paragraaf 2.1.8 van het vorige ambtsbericht staat beschreven welke kritiek er op NADRA bestond. Zo zou het systeem zo gedigitaliseerd zijn, dat het voorkwam dat het onbedoeld mensen blokkeerde. Het was ingewikkeld dat weer ongedaan te maken.¹⁵¹

Volgens een bron doet NADRA erg haar best om het systeem toegankelijk te maken voor iedereen. Ook zou iedereen zijn eigen documenten moeten kunnen checken met een barcode. Er bestaan echter nog steeds problemen en het systeem werkt niet altijd. Ook wordt er gestreden tegen documentfraude. Vroeger zou het mogelijk zijn geweest om valse trouwaktes te registreren. Nu zou dat niet meer kunnen omdat de regels strikter zijn.¹⁵² Het is onduidelijk wanneer deze omslag plaatsvond.

2.1.2 *NADRA en Union Councils*

2.1.2.1 *Stedelijke en rurale gebieden*

Volgens een bron zijn de meeste plaatselijke of regionale *Union Councils*¹⁵³ inmiddels gekoppeld aan NADRA. Sommige *Union Councils* in rurale gebieden hebben echter geen NADRA systeem. In deze gevallen hebben de *Union Councils* een eigen registratie systeem in het Urdu en in het Engels. Op het document staat een stempel van de *Union Council*. Het is niet nodig om dit document daarna nog ergens anders te laten valideren, aldus deze bron.¹⁵⁴

In kleine dorpjes in rurale gebieden zijn de systemen vaak oud. Ook kan het gebeuren dat er geen NADRA papier meer beschikbaar is om de documenten op te printen. Dan printen zij het op hun eigen papier. Volgens een bron kan dit een probleem zijn omdat het niet bekend is of het frauduleus is of niet.¹⁵⁵

2.1.2.2 *Registratie huwelijken in NADRA*

Volgens een bron is het verplicht om huwelijken te registreren in NADRA. Alle huwelijken die in NADRA geregistreerd zijn, zijn geldig. Ook ahmadi-huwelijken worden in NADRA geregistreerd.¹⁵⁶

¹⁵¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen Ambtsbericht Pakistan*, pp.35 en 40, september 2023.

¹⁵² Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

¹⁵³ De *Union Council* is het gemeentehuis van een stad of dorp, waar aangifte wordt gedaan van bijvoorbeeld de geboorte van een kind.

¹⁵⁴ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

¹⁵⁵ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

¹⁵⁶ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

Een NADRA huwelijkscertificaat kan niet alleen verkregen worden bij NADRA, maar ook bij Union Councils of de *Cantonment Boards*^{157, 158}

2.1.3 *Ahmadi huwelijken*

Een huwelijksakte afgegeven door de ahmadi-gemeenschap kan worden gelegaliseerd door het Pakistaanse ministerie van Buitenlandse Zaken.¹⁵⁹ Volgens een bron waren er echter in de praktijk enkele incidenten waarbij het ministerie van Buitenlandse Zaken weigerde de huwelijksakte te certificeren. Ook kwam het voor dat ambtenaren het proces tijdrovend en ingewikkeld maakten, aldus deze bron.¹⁶⁰

Ahmadi huwelijken worden ingeschreven in NADRA. Volgens een bron is het niet verplicht om een ahmadi-huwelijk te registreren bij NADRA, maar is het wel nodig. Wanneer een ahmadi-huwelijk is geregistreerd in NADRA, wordt dit als rechtsgeldig geaccepteerd.¹⁶¹ Volgens een bron in het vorige ambtsbericht is registratie nodig omdat het noodzakelijk voor bepaalde administratieve handelingen.¹⁶²

Er heerst onduidelijkheid over de invloed van de niet-erkenning van de ahmadi-stroming als islamitisch op de rechtsgeldigheid van de huwelijksakte van de Jamaat-e-Ahmadiyya. Volgens een bron heeft het feit dat ahmadi-huwelijken niet als moslim-huwelijken worden gezien, geen invloed op de registratie in NADRA.¹⁶³ Volgens een andere bron leidt de niet-erkenning tot problemen. Omdat de huwelijken niet worden ingeschreven als moslim-huwelijk, is bijvoorbeeld bij een scheiding een document van het Jamaat-e-Ahmadiyya nodig om de verandering in burgerlijke staat te bevestigen. Wanneer ambassades of ambtenaren van buitenlandse regeringen de huwelijksakte van NADRA nodig hebben, wordt soms een juridisch advies verstrekt waarin wordt uitgelegd dat ahmadi-huwelijken niet als moslim-huwelijken worden erkend.¹⁶⁴

2.1.3.1 *Inloggen NADRA website*

Volgens een bron kan in principe iedere Pakistaan inloggen op de NADRA website en documenten inzien en uitprinten met een QR-code.¹⁶⁵ Volgens een andere bron kunnen documenten ook per post opgestuurd worden.¹⁶⁶

2.2 **Identiteitsdocumenten**

2.2.1 *Pakistaans paspoort*

¹⁵⁷ Dit zijn permanente militaire bases van het Pakistaanse leger.

¹⁵⁸ NADRA Box, *How to get Marriage Certificate from NADRA in 2023*, 29 mei 2023.

¹⁵⁹ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

¹⁶⁰ Vertrouwelijke bron: 25 april 2024.

¹⁶¹ Vertrouwelijke bron: 25 april 2024.

¹⁶² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen Ambtsbericht Pakistan*, p.43, september 2023.

¹⁶³ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024; Netherlands Worldwide, *Legalisation of documents from Pakistan for use in the Netherlands*, [Legalisation of documents from Pakistan for use in the Netherlands | NetherlandsWorldwide](#)

¹⁶⁴ Vertrouwelijke bron: 25 april 2024.

¹⁶⁵ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

¹⁶⁶ Vertrouwelijke bron: 14 mei 2024.

In een Pakistaans paspoort staat altijd de religie vermeld van de persoon in kwestie.¹⁶⁷

- 2.2.1.1 *Verplicht of vrijwillig religie vermelden bij paspoortaanvraag*
Het vermelden van de religie is verplicht, de ruimte kan niet leeg gelaten worden. Volgens een bron wordt in geval van twijfel 'moslim' ingevuld. Het is niet duidelijk waaruit deze twijfel bestaat. Er bestaat geen mogelijkheid om 'geen religie' in te vullen.¹⁶⁸
- 2.2.2 *Pakistaanse identiteitskaart*
Op een Pakistaanse identiteitskaart staat de religie van de houder niet vermeld. Bij de aanvraag van de kaart moet de religie echter wel vermeld worden. Deze informatie wordt bewaard in het systeem en staat op de chip van digitale *Computerized National Identity Card (CNIC)*.¹⁶⁹
- 2.2.2.1 *Vrijwillig of verplicht religie vermelden bij aanvraag ID-kaart*
Het is verplicht de religie te vermelden op het aanvraagformulier voor een identiteitskaart. Er bestaat geen mogelijkheid om 'andere religie' of 'geen religie' in te vullen of om het leeg te laten. Het moet een van de volgende categorieën zijn: moslim, christen, ahmadi, hindoe, sikh of zorastrïer.¹⁷⁰ Volgens een bron zal niemand 'atheïst' of 'geen religie' willen opschrijven (wat ook niet mogelijk is) omdat dan het gevaar bestaat van blasfemie te worden beschuldigd.¹⁷¹
- 2.2.3 *Family Registration Certificate*
Bij een aanvraag voor een *Family Registration Certificate (FRC)* moeten alle genoemde persoonlijk aanwezig zijn.¹⁷² Een FRC geeft de samenstelling van het gezin weer en is een basisdocument dat nodig is voor het verkrijgen van andere documenten. Volgens een bron hoeft echter maar een van de ouders present te zijn.¹⁷³ Als een baby toegevoegd moet worden, moet die aanwezig zijn voor het nemen van een foto.¹⁷⁴
- 2.2.4 *Documentfraude*
NADRA probeert documentfraude te voorkomen door middel van biometrische data. Volgens een bron vormen geboortecertificaten een probleem in het systeem. Vroeger werden veel baby's thuis geboren en was er geen vroedvrouw aanwezig.

¹⁶⁷ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024; Zie ook: <https://www.edisontd.nl/> Pakistan – paspoort, geraadpleegd 16 maart 2024.

¹⁶⁸ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024; USDOS, *2022 Report on International Religious Freedom: Pakistan*, Section 2, 2023.

¹⁶⁹ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024; NADRA, *Computerized National Identity Card (CNIC)*, [Computerized National Identity Card \(CNIC\) – PAK ID \(nadra.gov.pk\)](https://nadra.gov.pk/) geraadpleegd 16 maart 2024.

¹⁷⁰ USDOS, *2022 Report on International Religious Freedom: Pakistan*, 2023.

¹⁷¹ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

¹⁷² Local Pakistan, *Family Registration Certificate (FRC)*, [Family Registration Certificate \(FRC\) - Local Pakistan](https://localpakistan.com/frc/) geraadpleegd 16 maart 2024; [Family Registration Certificate \(FRC\) – PAK ID \(nadra.gov.pk\)](https://nadra.gov.pk/); Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen Ambtsbericht Pakistan*, p.38, september 2023.

¹⁷³ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

¹⁷⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen Ambtsbericht Pakistan*, p.38, september 2023.

Dan werd er ook geen geboortecertificaat afgegeven. Bij geboortes in het ziekenhuis, wat nu vaker voorkomt, wordt wel een geboortecertificaat afgegeven. Dit certificaat is nodig voor een B-form (registratie voor kinderen, nodig voor onder andere inschrijving op school) en voor een FRC. Vroeger was dit anders geregeld. Als iemand geen geboortecertificaat heeft, is de enige oplossing om een vervalsing te kopen, aldus een bron.¹⁷⁵ Dit geldt echter niet alleen voor geboortecertificaten. Het aantal 'echte documenten met valse inhoud' is erg hoog in Pakistan. Dit is mogelijk doordat de kwaliteit en de preventie van corruptie bij de notarisinstanties niet voldoen aan de internationale normen. Valse informatie wordt vaak gebruikt om een visum te verkrijgen, aldus een rapport van BAMF.¹⁷⁶

2.2.4.1 *Meest voorkomende vormen fraude ten behoeve van (asiel)aanvragen in het buitenland*

Volgens een bron zou documentfraude ten behoeve van (asiel)aanvragen in het buitenland vaak voorkomen omdat het heel eenvoudig is om documenten te vervalsen in Pakistan. Ook kunnen mensen een journalist betalen om een artikel in de media of op sociale media te publiceren. Het zou voorkomen dat mensen oproer of een voorval in scene zetten om zo een vals politie rapport te verkrijgen.¹⁷⁷ Dit zou kunnen dienen ter ondersteuning van een asielrelaas.

2.3 Nationaliteit

2.3.1 *Verschillen mannen en vrouwen bij het verkrijgen van staatsburgerschap*

Voor het verkrijgen van Pakistaans staatsburgerschap gelden andere regels voor mannen dan voor vrouwen. Wanneer een Pakistaanse man trouwt met een buitenlandse vrouw, kan de echtgenote daardoor het Pakistaanse staatsburgerschap aanvragen en verkrijgen. Wanneer een Pakistaanse vrouw met een niet-Pakistaan trouwt, blijft hij buitenlander. Zij blijft Pakistaanse. Wel kan een Pakistaanse vrouw sinds het jaar 2000 het staatsburgerschap doorgeven aan haar kinderen. Bij verschillende rechterlijke uitspraken werd geoordeeld dat het niet kunnen doorgeven van het staatsburgerschap aan haar echtgenoot een breuk is van artikel 25 van de Grondwet. De regel zou moeten worden herzien en was onderwerp van zaken aanhangig bij verschillende Hoogerechtshoven.¹⁷⁸

Tijdens de verslagperiode werd enkele malen door provinciale Hoogerechtshoven bevestigd dat de regel in strijd is met de Grondwet. Dit gebeurde onder andere in juni 2023 in Peshawar, in maart 2024 in Sindh en iets daarvoor in Lahore. Ook het federale Shariat Hof had verklaard dat dezelfde wetsbepaling in strijd was met de islamitische geboden met betrekking tot gendergelijkheid en had de wetgever gevraagd de wet te wijzigen. De advocaat die een van de zaken won meende echter dat de echtgenoten in de praktijk nog steeds geen Pakistaans paspoort kunnen krijgen. Reden is dat de autoriteiten niet welwillend staan tegenover het verlenen

¹⁷⁵ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

¹⁷⁶ Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF), *Länderreport 64, Pakistan: Fact Finding Mission, Islamabad Mai/Juni 2023*, paragraaf 6.2, december 2023.

¹⁷⁷ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

¹⁷⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen Ambtsbericht Pakistan*, pp. 45 +95, september 2023; Directorate General of Immigration & Passports, Ministry of Interior, Government of Pakistan, Frequently Asked Question, [Frequently Asked Questions - DGI&P \(dgip.gov.pk\)](https://dgip.gov.pk), geraadpleegd 16 maart 2024.

van Pakistaans staatsburgerschap aan de miljoenen Afghanen die zich in Pakistan bevinden.¹⁷⁹

Volgens bronnen bleek hieruit dat het recht op het verkrijgen van Pakistaans staatsburgerschap voor een buitenlandse echtgenoot alleen afgedwongen kan worden door naar het Hof te stappen.¹⁸⁰

Als de echtgenoot geen moslim is, mag deze sowieso niet trouwen met een Pakistaanse die moslim is. Volgens islamitisch recht moet hij zich dan eerst bekeren.¹⁸¹

2.3.2 *Ingezetenen zonder nationaliteit*

Pakistan kent ingezetenen zonder enige nationaliteit, waaronder ook kinderen. Dit betreft kinderen van staatloze ouders. Zie paragraaf 2.3.3 hieronder.

Veel staatloze burgers hadden voorheen Pakistaans staatsburgerschap. Het probleem is meestal dat zij dat niet meer kunnen bewijzen met documenten. Zij zijn vaak afhankelijk van NADRA. Binnen deze organisatie bestaat echter discriminatie, aldus een bron.¹⁸² Het is niet duidelijk wat dit betekent voor de betrouwbaarheid van het NADRA systeem.

Volgens een bron leven staatlozen veelal onder de radar, en werken in de informele economie.¹⁸³

2.3.3 *Registratie van staatloosheid en aantallen andere groepen*

Er bestaan geen officiële cijfers van de Pakistaanse overheid over het aantal staatlozen in Pakistan. In 2023 heeft er een census plaatsgevonden, maar er zijn nog geen cijfers gepubliceerd.¹⁸⁴

In maart 2023 waren er in Pakistan volgens schattingen tussen de 40.000 en 500.000 Rohingya's, bijna een miljoen ongedocumenteerde Bengalen, ongeveer 775.000 tot een miljoen ongedocumenteerde Afghanen, een onbekend aantal Bihari's en andere ongedocumenteerde groepen.¹⁸⁵ Hieronder bevinden zich ook staatlozen.

2.3.4 *Etnische groepen en staatloosheid*

Onder de verschillende etnische groepen in Pakistan zijn er personen die staatloos zijn ofwel geen enkele nationaliteit bezitten. Het is onbekend hoeveel staatlozen Pakistan kent.¹⁸⁶

Er zijn grote groepen ongedocumenteerde personen in het land, waarvan bekend is dat er veel staatloos zijn of het risico lopen het te worden. Deze groepen betreffen

¹⁷⁹ Radio Free Europe/Radio Liberty, *The Lucky Few: Pakistani Citizenship Still Elusive For Most Afghan Refugees*, 9 juli 2023; Human Rights Council at the 42nd Session of the Universal Periodic Review, Joint Submission of the Universal Periodic Review (UPR) Pakistan, p.16, maart 2023; Dawn, *Denying citizenship to foreign spouses of Pakistani women 'discrimination'*, 6 maart 2024.

¹⁸⁰ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

¹⁸¹ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

¹⁸² Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

¹⁸³ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

¹⁸⁴ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

¹⁸⁵ Human Rights Council at the 42nd Session of the Universal Periodic Review, *Joint Submission of the Universal Periodic Review (UPR) Pakistan*, p.4, maart 2023; Vertrouwelijke bron: 9 april 2024.

¹⁸⁶ Human Rights Council at the 42nd Session of the Universal Periodic Review, *Joint Submission of the Universal Periodic Review (UPR) Pakistan*, p.4, maart 2023.

met name Rohingya's, etnische Bengalen, Afghaanse vluchtelingen en Urdu sprekende Bihari's.¹⁸⁷

De oorzaken verschillen per groep en zijn vaak gerelateerd aan de hieronder beschreven wetgeving.

Rohingya's

Rohingya's doen zich vaak voor als Bengalen, vanwege discriminatie tegen de eerste groep.¹⁸⁸

Zie verder paragraaf 3.1.7 over Rohingya's.

Bengalen

De wetten betreffende staatsburgerschap bepalen dat eenieder die kan bewijzen dat hij of zij vóór 1978 in Pakistan woonde, staatsburgerschap kan krijgen. De wet is echter niet volledig geïmplementeerd en volgens schattingen zou 70 tot 80 procent van de circa drie miljoen Bengaals sprekenden geen identiteitsdocumenten hebben. In 1973 kregen Bengalen ID-kaarten via een handmatig systeem. Toen het systeem gedigitaliseerd werd, werden in 2000 de *National Database and Registration Authority* (NADRA) en *National Alien Registration Authority* (NARA) opgericht. Bengalen moesten zich toen als 'vreemdeling' registreren. Daardoor werden veel Bengalen met geldige Pakistaanse ID-kaarten en paspoorten verplicht om over te stappen op een NADRA kaart voor vreemdelingen. Hiermee verviel hun recht op de Pakistaanse nationaliteit. Ook hebben zij zonder CNIC geen toegang tot basisvoorzieningen zoals gezondheidszorg.¹⁸⁹

Bihari's

Na de splitsing van India en Pakistan in 1947 werden vluchtelingen uit de Indiase provincie Bihar die naar Oost-Pakistan gingen, 'Bihari's' genoemd. Toen Oost-Pakistan in 1971 onafhankelijk werd, werd het nieuwe land Bangladesh genoemd. Daarna werd de term 'Bihari' door de Bengali gebruikt voor alle Urdu sprekende gemeenschappen, waaronder Punjabis, Sindhi en Baloch. In 1974 werden ongeveer 170.000 Bihari vluchtelingen vanuit Bangladesh gerepatriëerd naar Pakistan en kregen ze land toegewezen. Deze gebieden veranderden echter in sloppenwijken en werden het doelwit van aanvallen van andere etnische groepen. De beschikbare gegevens over hun burgerschapsstatus zijn onduidelijk, omdat velen hun Pakistaanse paspoort van vóór 1974 hebben behouden.¹⁹⁰

Afghanen

In de zomer van 2023 bevonden zich volgens schattingen ruim vier miljoen Afghanen in Pakistan. In oktober 2023 waren dat er ongeveer 3,7 miljoen. Een deel daarvan waren recente vluchtelingen die kwamen na de machtsovername van de Afghaanse Taliban in augustus 2021. Veel waren echter ook tweede, derde en vierde generatie Afghaanse kinderen die geboren en getogen zijn in Pakistan, maar geen legale status hebben in het land.¹⁹¹ Hoewel de Pakistaanse wet het recht op

¹⁸⁷ Human Rights Council at the 42nd Session of the Universal Periodic Review, *Joint Submission of the Universal Periodic Review (UPR) Pakistan*, p.4, maart 2023.

¹⁸⁸ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

¹⁸⁹ Statelessness & Citizenship Review, *Invisible people, visible barriers -Healthcare Access for and among Ethnic Bengalis in Pakistan*, 15 december 2022; Human Rights Council at the 42nd Session of the Universal Periodic Review, *Joint Submission of the Universal Periodic Review (UPR) Pakistan*, pp.5-6, maart 2023.

¹⁹⁰ Human Rights Council at the 42nd Session of the Universal Periodic Review, *Joint Submission of the Universal Periodic Review (UPR) Pakistan*, p. 7, maart 2023.

¹⁹¹ Human Rights Council at the 42nd Session of the Universal Periodic Review, *Joint Submission of the Universal Periodic Review (UPR) Pakistan*, p. 6, maart 2023.

staatsburgerschap erkent voor kinderen die op Pakistaans grondgebied zijn geboren wordt deze bepaling in de praktijk niet toegepast voor Afghaanse families. Zie het *ius solis* in paragraaf 2.3.5.¹⁹²

Met het *International Foreigner Repatriation Plan* (IFPR) werd dit vraagstuk opnieuw actueel. Voor IFPR zie paragraaf 4.1.

2.3.5 (Her)verkrijgen Pakistaanse nationaliteitswetgeving voor specifieke groepen

Pakistan Citizenship Act van 1951

Volgens de *Pakistan Citizenship Act* van 1951 ('Wet op het staatsburgerschap') wordt het staatsburgerschap via verschillende wegen verkregen: staatsburgerschap door geboorte op het grondgebied (*ius solis*), afstamming (*ius sanguinis*) en naturalisatie. De bepalingen betreffende *ius solis* en *ius sanguinis* zijn neergelegd in de artikelen 4 en 5 van de *Pakistan Citizenship Act* van 1951.¹⁹³

De **ius sanguinis** bepalingen leggen vast dat een kind dat na 1951 in Pakistan is geboren uit een Pakistaanse ouder (ongeacht hoe de ouder het staatsburgerschap heeft verkregen) een staatsburger is door afstamming. Als het kind buiten Pakistan wordt geboren uit een Pakistaanse burger door geboorte (*ius solis*), krijgt het kind automatisch het Pakistaanse staatsburgerschap. Als het kind buiten Pakistan wordt geboren uit een burger door afstamming (*ius sanguinis*), is het kind geen burger tot de geboorte is geregistreerd. Dit kan bij het dichtstbijzijnde Pakistaanse consulaat.¹⁹⁴ De **ius solis** bepalingen stellen dat een kind dat na 1951 op het grondgebied van Pakistan geboren is, het staatsburgerschap heeft. Uitzondering betreffen kinderen van diplomaten en buitenlandse bezetters van het land. Daarnaast verleent de wet op het staatsburgerschap ook staatsburgerschap aan mensen die naar Pakistaans grondgebied verhuisden onmiddellijk na de splitsing van India en Pakistan in 1947 en mensen die in Pakistan woonden op of vóór 16 december 1971 na de afscheiding van Bangladesh van Pakistan. De wet op het staatsburgerschap kent het staatsburgerschap toe aan mensen van wie ouders en grootouders in Pakistaans gebied geboren zijn en die sinds 1947 geen inwoner van een ander land dan Pakistan zijn geweest.¹⁹⁵

Ius solis en in Pakistan geboren kinderen van Afghaanse vluchtelingen

In de praktijk geldt de *ius solis* regel echter niet voor kinderen die in Pakistan geboren zijn uit Afghaanse ouders. In 2023 stelden de Pakistaanse autoriteiten in het IFPR dat ongedocumenteerde Afghaanse vluchtelingen per 1 november 2023 het grondgebied van Pakistan moesten verlaten. Zie hoofdstuk 4 voor het IFPR. In het verleden hebben de Hooggerichtshoven van Islamabad en Peshawar geoordeeld dat het *ius solis* niet toepasbaar was voor kinderen van Afghaanse vluchtelingen. Er waren sporadische uitzonderingen hierop.¹⁹⁶

Mensenrechtenorganisaties spanden in november 2023 een proces aan tegen de staat vanwege de onwettelijkheid van de uitzettingen van Afghanen met het IFPR.

¹⁹² VOA, *Pakistani Top Court Seeks Government Response on Afghan Expulsion Policy*, 1 december 2023.

¹⁹³ THE PAKISTAN CITIZENSHIP ACT, 1951 (II OF 1951), 13th April, 1951.

¹⁹⁴ Human Rights Council at the 42nd Session of the Universal Periodic Review, *Joint Submission of the Universal Periodic Review (UPR) Pakistan*, p.4, maart 2023; THE PAKISTAN CITIZENSHIP ACT, 1951 (II OF 1951), 13th April, 1951.

¹⁹⁵ Statelessness & Citizenship Review, *Invisible people, visible barriers - Healthcare Access for and among Ethnic Bengalis in Pakistan*, p.288, 15 december 2022; THE PAKISTAN CITIZENSHIP ACT, 1951 (II OF 1951), 13th April, 1951.

¹⁹⁶ Arab News, *Pakistan is my country': Court citizenship ruling gives hopes to millions of Afghan refugees*, 12 november 2022; VOA, *Pakistani Top Court Seeks Government Response on Afghan Expulsion Policy*, 1 december 2023.

Advocaat Umar Ijaz Gilani stelde dat kinderen van Afghaanse families, die in Pakistan geboren waren, niet teruggestuurd konden worden vanwege hun geboorterecht. Aan het einde van de verslagperiode was er nog geen uitspraak bekend in deze zaak.¹⁹⁷

Verkrijging van staatsburgerschap op basis van woonplaats vóór 1978

In 1971 scheidde Oost-Pakistan zich af van West-Pakistan en werd het land omgedoopt tot Bangladesh. Een clause in de staatsburgerschapswet van Pakistan geeft personen die vóór 1978 naar Pakistan gemigreerd zijn, het recht op staatsburgerschap.¹⁹⁸ Theoretisch kan iedereen Pakistaans staatsburger worden als deze personen documenten hebben die bewijzen dat zij in Pakistan woonden vóór 1978. In de praktijk zouden er echter vele bureaucratische en discriminerende hobbels en belemmeringen zijn.¹⁹⁹

Volgens een bron kunnen staatlozen in Pakistan geen kant op. Aan de ene kant kunnen ze geen staatsburgerschap krijgen, maar tegelijkertijd hebben ze ook geen land waarnaar ze kunnen terug gaan.²⁰⁰

¹⁹⁷ WIO News, *Pakistan Supreme Court begins hearing petition challenging deportation of Afghan refugees*, 2 december 2023; Tolo News, *Pakistan's Top Court Begins Hearing Challenge to Expulsion of Afghans*, 22 december 2024; VOA, *Pakistani Top Court Seeks Government Response on Afghan Expulsion Policy*, 1 december 2023; Dawn, *Afghan children born in Pakistan entitled to citizenship, says new plea*, 1 december 2023; Al Jazeera, *Pakistan's top court hears petition to halt deportations of Afghans*, 1 december 2023.

¹⁹⁸ Het jaartal van 1971 werd bijgesteld naar 1978, zie Dawn, *THE UNBEARABLE STATELESSNESS OF BEING*, 8 oktober 2023.

¹⁹⁹ Aaj English TV, *Navigating Pakistan's citizenship rights in Karachi*, 27 april 2023; Human Rights Council at the 42nd Session of the Universal Periodic Review, *Joint Submission of the Universal Periodic Review (UPR) Pakistan*, pp. 5 en 8, maart 2023.

²⁰⁰ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

3 Mensenrechten

3.1 Positie van specifieke groepen

3.1.1 *Bevolking Pakistan*

Volgens schattingen van het *CIA World Factbook* bestond de bevolking van Pakistan in 2023 uit 247.653.551 personen. Volgens de census in Pakistan van 2017 bedroeg de bevolking in dat jaar 207.684.626 personen.²⁰¹ Van de schatting uit 2023 is 96,5 procent moslim (soennieten 85-90 procent, sjiieten 10-15 procent) en hangen 3,5 procent een ander geloof aan, waaronder christenen en hindoes.²⁰²

Volgens cijfers van mensenrechtenorganisatie *Human Rights Commission of Pakistan* (HRCP) is minstens 96,2 procent van de bevolking moslim, en 10-15 procent (van het totaal) sjiitisch. Hindoes maken 1,6 procent deel uit, christenen 1,59 procent en ahmadi's 0,22 procent en anderen 0,07 procent.²⁰³ Schattingen van aantallen bevolkingsgroepen lopen echter uiteen. Ahmadi's laten zich niet altijd registreren. Hierdoor zijn er volgens andere bronnen in werkelijkheid tussen de minstens 600.000 en vijf miljoen ahmadi's in Pakistan.²⁰⁴

NB Wanneer in dit ambtsbericht de benaming 'moslims' voorkomt, wordt bedoeld op de groep die door de Pakistaanse overheid als moslim wordt beschouwd. Omdat de Pakistaanse overheid ahmadi's niet als zodanig zien en ahmadi's onder andere wetgeving vallen, worden zij hier steeds apart genoemd.

Sjiieten en Hazara's

Sjiieten leven geografisch verspreid door heel Pakistan. De grootste aantallen wonen in Gilgit-Baltistan, waar zij een meerderheid vormen. Ook wonen zij in Karachi, Sanghar, Nawabshah en Hyderabad in Sindh. In Karachi worden hoge concentraties sjiieten, voornamelijk Hazara's, gevonden in Abbas Town, Hussain Hazara Goth, Mughal Hazara Goth, Rizvia, Ancholi, Defence Housing Authority (DHA) Gizri, Pak Colony en Manghopir. Sjiieten wonen door heel Punjab, inclusief Lahore. In zuid-Punjab zijn soenitische en sjiitische gemeenschappen meer gesegregeerd. De meeste sjiieten in KP wonen in Peshawar, Hangu, Kohat, and Dera Ismail Khan.²⁰⁵ De meeste Hazara's zijn sjiitisch. Hazara's leven veelal in de enclaves Hazara Town en Mariabad, als gevolg van de veiligheidssituatie (zie paragraaf 3.1.8.2.). Ook wonen zij in Sanjawi, Mach, Zhob, Harnai, Loralai en Dukki in Balochistan.²⁰⁶ Kleinere groepen wonen in Karachi, Lahore en Islamabad.²⁰⁷

Christenen

²⁰¹ CIA, *The World Factbook – Pakistan*, geraadpleegd 25 januari 2024.

²⁰² Schattingen van 2020. CIA, *The World Factbook – Pakistan*, geraadpleegd 25 januari 2024.

²⁰³ HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *A Breach of Faith, Freedom of religion or belief in 2021/22*, februari 2023.

²⁰⁴ Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge, *Länderreport 24 Pakistan- Lage der Ahmadis und Shiiten sowie Ehrverbrechen im Kontext der islamisch geprägten Strafgesetzgebung*, p.4-5, Stand 05/2020.

²⁰⁵ Eurasia Review, SATP (South Asia Terrorism Portal), *Pakistan: Targeting Shias – Analysis*, 19 september 2023.

²⁰⁶ Eurasia Review, SATP (South Asia Terrorism Portal), *Pakistan: Targeting Shias – Analysis*, 19 september 2023; Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p. 58, september 2023.

²⁰⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p. 59, september 2023.

Christenen leven verspreid over het hele land, met een hoge concentratie in Punjab, met name Lahore. Ook wonen zij in Karachi, Faisalabad, Rawalpindi, Peshawar en in vele kleine gemeenschappen in centraal-Punjab.²⁰⁸

Ahmadi's

De belangrijkste woongebieden van ahmadi's zijn Sialkot, Quetta, Multan, Rawalpindi, Karachi, Lahore en Faisalabad. Ook worden Khewra, Sargodha, Bhalwal, Shahpur en Gujranwala genoemd. Chenab Nagar in de Punjab gold altijd als het centrum van de ahmadi-gemeenschap. Vroeger heette de stad Rabwah, maar de naam werd in 1999 gewijzigd, tegen de wens in van de inwoners.²⁰⁹

Hindoes

Het overgrote deel van de hindoes in Pakistan woont in Sindh.²¹⁰

3.1.2 *Groeperingen die (middels bedreiging en/of geweld) gericht tegen specifieke personen/groepen actief zijn*

Actoren van geweld

Verschillende groeperingen in Pakistan richten zich specifiek tegen bepaalde groeperingen en/of personen met bedreigingen of geweld. Voor een beschrijving hiervan, zie paragraaf 1.2.1.

Een overzicht van geweld door deze groeperingen wordt gegeven in paragraaf 1.2.4.

Bescherming door de overheid tegen groeperingen

De overheid probeert burgers in verschillende gebieden en provincies te beschermen tegen geweld van militante en/of extremistische groeperingen. Zij proberen religieuze minderheden en hun gebedshuizen veilig te stellen. Er werd een *Special Protection Force for Minorities* opgericht. Voor meer informatie over bescherming door de overheid, zie paragraaf 1.2.5.

Zie ook de paragrafen betreffende de specifieke minderheden, zoals ahmadi's, sjiieten, Hazara's en christenen.

3.1.3 *Verhuizen naar ander deel van Pakistan*

De mogelijkheid te verhuizen naar een ander gebied om zich te onttrekken aan bedreigingen van fanatieke islamitische bewegingen (zoals de TLP) en van gewapende groeperingen (zoals de TTP) is afhankelijk van de individuele omstandigheden van een persoon.

Voor veel Pakistanen zal verhuizen naar een ander deel van het land geen haalbare optie zijn door de beperkingen die onroerende goederen, uitgebreide familiebanden, landbouwgrondbezit en andere factoren met zich meebrengen. Het zal op een nieuwe plaats moeilijker zijn om een baan te vinden omdat deze meestal vergeven worden aan (verre) familieleden of bekenden. Het is moeilijk te verhuizen als je niet beschikt over een goede opleiding of genoeg financiële middelen. Ook zal het gemakkelijker zijn om te verhuizen naar een plaats waar de persoon binnen de etnische groep past.²¹¹

²⁰⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p. 60, september 2022; Minority Rights Group, *Christians in Pakistan*, juni 2018.

²⁰⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Thematisch ambtsbericht over de positie van ahmadi's en christenen in Pakistan 2017-2020*, p.12, december 2020.

²¹⁰ India Today, *Over 22 lakh Hindus in Pakistan: National database report*, 10 juni 2022.

²¹¹ USDOS, *2022 Report on International Religious Freedom: Pakistan, 2023*; Vertrouwelijke bron: 5 april 2024.

Volgens een bron hangt het verder af van de reikwijdte van de invloed van de groepering waar de bedreiging vanuit gaat, en of die op een nieuwe plaats eenzelfde bedreiging vormt.²¹²

Volgens twee vertrouwelijke bronnen kan een vrouw niet alleen naar een nieuwe plaats verhuizen, omdat dit zou indruisen tegen de heersende sociale normen. Zij heeft steun nodig van familieleden.²¹³ Of zij die krijgt verschilt per regio en hangt af van de sociale klasse waarin zij zich bevindt. In de hogere klassen bestaat meer vrijheid.²¹⁴ Er bestaat wantrouwen tegen alleenstaande vrouwen, ongeacht of zij single, gescheiden of weduwe zijn of een echtgenoot op afstand hebben. Zij zijn daardoor kwetsbaar voor onder andere discriminatie, sociale uitsluiting en bedreigingen.²¹⁵

Zie ook paragraaf 3.1.14 over vrouwen, en met name 3.1.14.1.

Volgens een bron zijn ahmadi's nergens veilig en heeft het geen zin om naar een ander deel van Pakistan te verhuizen. Ze zullen overal dezelfde vijandigheid tegenkomen, aldus deze bron.²¹⁶ Ook volgens Human Rights Watch (HRW) blijven ahmadis' een belangrijk doelwit voor vervolging op grond van blasfemiewetten en specifieke anti-ahmadiwetten.²¹⁷ Zie verder paragraaf 3.1.11 over ahmadi's. Volgens een andere bron zijn groepen die gemakkelijk te identificeren zijn, zoals de Hazara's, nergens veilig. Zie paragraaf 3.1.8.2.²¹⁸

Een andere bron stelt dat de kans op bedreiging omdat iemand sjiit is, per regio verschilt. In KP worden zij bijvoorbeeld door de TTP vervolgd, in Punjab door de *Sipah-e-Sahaba* (SSP). Verhuizen levert dus een andere situatie op.²¹⁹

Er zijn gevallen bekend van christenen die beschuldigd werden van blasfemie. Hen werd geadviseerd niet van de borgtocht gebruik te maken, omdat het te gevaarlijk zou zijn zich buiten de gevangenis te bevinden. Zij zouden dan aangevallen worden.²²⁰

3.1.3.1 *Verhuizen na bedreiging vanwege TLP of blasfemie*

In sommige gevallen kan het helpen om te verhuizen wanneer iemand van blasfemie wordt beschuldigd, aldus een bron. Het is niet duidelijk in welke gevallen. Dat kan zijn naar een plaats waar familieleden wonen. Het kan ook zijn naar een grote stad zoals Islamabad, omdat daar iets minder sociale controle is.²²¹

3.1.3.2 *Verhuizen na bedreiging door TTP*

Volgens een bron zou bijvoorbeeld een persoon die in KP of Balochistan bedreigd wordt door de TTP, naar Islamabad kunnen verhuizen. In Peshawar, Quetta, KP en

²¹² Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

²¹³ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024; Vertrouwelijke bron 28 februari 2024.

²¹⁴ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024; Vertrouwelijke bron 28 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

²¹⁵ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

²¹⁶ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

²¹⁷ Human Rights Watch (HRW), *World Report 2024 – Pakistan, Annual report on the human rights situation in 2023*, 11 januari 2024.

²¹⁸ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024

²¹⁹ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

²²⁰ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

²²¹ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

Balochistan zouden personen die door de TTP gezocht worden, gemakkelijkere doelwitten zijn dan in bijvoorbeeld Lahore of Islamabad.²²²

3.1.4 *Vermelden religie bij inschrijving hoger onderwijs*

Bij inschrijving aan de universiteit moet de student meestal zijn/haar religie aangeven, aldus een bron. Hierbij moet worden aangekruist of de persoon moslim is, of bijvoorbeeld ahmadi of christen is. Er zijn geen aparte categorieën voor soennitisch of sjiitisch.²²³ Volgens een andere bron moet de religie altijd worden aangegeven.²²⁴

Personen die behoren tot religieuze minderheden kunnen bij inschrijving problemen ondervinden vanwege hun religie. Zo kunnen ahmadi's in moeilijkheden komen wanneer zij verklaren moslim te zijn of weigeren een niet-moslim verklaring te ondertekenen. Deze verklaring is verplicht voor ahmadi's.²²⁵ Zie hiervoor paragraaf 3.1.11 over de positie van ahmadi's en informatie in het vorige algemeen ambtsbericht.²²⁶

3.1.5 *Vermelden religie bij sollicitaties*

Discriminatie in advertenties voor banen

Voor bepaalde impopulaire of 'vieze' banen, zoals straatveger of schoonmaker, staat er wel in de wervingsadvertentie dat alleen 'niet-moslims' (*Only Non-Muslims Apply*) mogen solliciteren. Ook is er discriminatie in de uitvoering van banen. Volgens een bron zullen alleen christelijke verpleegsters een luier verschonen.²²⁷

In januari 2023 stelde het Hooggerechtshof dat discriminerende advertenties en het selectieproces waarbij het banenquotum alleen voor lage functies wordt beperkt, in strijd zijn met de grondwettelijke waarden en de grondrechten van de minderheden.²²⁸ Het is niet bekend welke daadwerkelijke veranderingen deze uitspraak teweeggebracht heeft.

Quota en discriminatie bij (semi)overheidsinstellingen

De federale overheid in Pakistan heeft in 2009 een wet aangenomen waarbij vijf procent van de banen bij federale en provinciale overheden, semi-autonome instellingen, publieke instellingen en – bedrijven, vervuld moeten worden door leden van religieuze minderheidsgroepen (lees: niet-moslims).²²⁹ Deze quota zouden echter vaak niet opgevuld worden vanwege het veelal lage opleidingsniveau van leden van religieuze minderheidsgroepen en discriminatie. Volgens een christelijke leider heeft slechts vier procent van de totale religieuze minderheden een universiteitsopleiding. Reden hiervoor is het lage inkomensniveau. Hindoes en

²²² Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

²²³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p. 50, september 2022; Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

²²⁴ Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

²²⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p. 50, september 2022.

²²⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, pp. 66-70, september 2023.

²²⁷ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024; LinkedIn: *Global Human Rights Defence, Pakistan: Discriminatory job offers in the Government of Sindh*, 23 juni 2021.

²²⁸ Business Recorder, *SC directs provincial govts to maintain minorities' job quota at all levels*, 21 januari 2023.

²²⁹ Union of Catholic Asian News (UCA), *Pakistan's elusive govt job quotas for religious minorities*, 28 maart 2023.

christenen raken verstrikt in een vicieuze cirkel: omdat zij alleen geschikt worden geacht voor schoonmaakwerk, verdienen ze niet genoeg om hun kinderen naar een goede school te sturen. Deze kinderen moeten daardoor op hun beurt hetzelfde soort werk doen als hun ouders.²³⁰

Soms stellen de provinciale overheden alleen laag geschoolde banen beschikbaar voor de religieuze minderheden binnen de quota. Daardoor kunnen ook personen die wel universitair geschoold zijn, geen baan op hun niveau krijgen. In januari 2023 droeg het federale Hooggerechtshof in Islamabad alle provinciale overheden op ervoor te zorgen dat de werkgelegenheidsquota voor minderheden op alle niveaus worden gehandhaafd.²³¹ Volgens een vertrouwelijke bron was dit in mei 2024 nog niet uitgevoerd of opgevolgd zoals het had moeten in de geest van deze regeling.²³²

Ahmadi's

Bij sollicitaties kan het gebeuren dat ahmadi's gevraagd wordt een niet-moslim verklaring te ondertekenen. Zij kunnen problemen ondervinden wanneer zij verklaren moslim te zijn of weigeren deze niet-moslim verklaring te ondertekenen. Deze verklaring is verplicht voor ahmadi's en moet ook ondertekend worden bij verschillende administratieve handelingen.²³³ Zie hiervoor paragraaf 3.1.11 betreffende ahmadi's.

3.1.6 *Balochistan*

Hier wordt de mensenrechtensituatie in Balochistan beschreven. Voor de veiligheidssituatie in Balochistan, zie paragraaf 1.2.10.

3.1.6.1 *Baloch National Movement*

De *Baloch National Movement* (BNM) is een onafhankelijkheidsbeweging en politieke partij die is opgericht in 1987. BNM streeft naar de onafhankelijkheid van de provincie Balochistan. Alhoewel de BNM geen verboden organisatie is, kunnen leden volgens bronnen ernstige problemen ondervinden met de autoriteiten, zoals marteling, moord en gedwongen verdwijningen.²³⁴ Daarom kunnen sympathisanten volgens een vertrouwelijke bron alleen heimelijk opereren in Pakistan.²³⁵ Volgens een andere bron hangt het risico dat een lid of aanhanger loopt, af van de mate van activisme. Hoe actiever de persoon is, hoe meer risico. En als de overheid op de hoogte is van het activisme, wordt het risico groter.²³⁶ De BNM heeft geen vertegenwoordigers in het parlement van de provincie Balochistan, noch in het federale parlement van Pakistan. De BNM heeft geen politieke presentie van betekenis in het huidige Pakistan.²³⁷

²³⁰ LinkedIn: *Global Human Rights Defence, Pakistan: Discriminatory job offers in the Government of Sindh*, 23 juni 2021; Union of Catholic Asian News (UCA), *Pakistan's elusive govt job quotas for religious minorities*, 28 maart 2023.

²³¹ Business Recorder, *SC directs provincial govts to maintain minorities' job quota at all levels*, 21 januari 2023.

²³² Vertrouwelijke bron: 14 mei 2024.

²³³ USDOS, *2022 Report on International Religious Freedom: Pakistan*, 2023.

²³⁴ Vertrouwelijke bron: 20 oktober 2023; Vertrouwelijke bron: 19 oktober 2023; Vertrouwelijke bron: 18 juni 2024.

²³⁵ Vertrouwelijke bron: 24 april 2024.

²³⁶ Vertrouwelijke bron: 18 juni 2024.

²³⁷ Vertrouwelijke bron: 20 oktober 2023; Vertrouwelijke bron: 19 oktober 2023; Vertrouwelijke bron: 24 april 2024.

Volgens een bron zijn de leiders of activisten voornamelijk actief in Europa, waar zij kleinschalige bewustwordingscampagnes uitvoeren. Zij doen ook onderzoek naar de ontvoeringen van Baloch politiek activisten door veiligheidstroepen en publiceren hun bevindingen op hun websites.²³⁸ Zo organiseerde de BNM een aantal evenementen in Duitsland, in Keulen en Chemnitz, om de aandacht te vestigen op de gedwongen verdwijningen.²³⁹ Ook hield het een protestdemonstratie in Genève in september 2023 bij de 54e zitting van de *UN Human Rights Council* over onder andere de dood van politieke activiste Karima Baloch in Canada.²⁴⁰

Zoals vermeld in het vorige abtsbericht, werd in december 2020 in Toronto het lichaam gevonden van Karima Baloch, oud-presidente van BSO-Azad en mensenrechtenactiviste. Zij had asiel verkregen in Canada en had al vóór haar overlijden doodsbedreigingen gekregen van onbekende Pakistanen.²⁴¹

3.1.6.2 *Baloch studentenorganisaties*

De meest bekende studentenorganisatie in Balochistan is BSO-Azad.

Baloch Student Organization Azad (BSO-Azad)

BSO-Azad schrijft op haar website dat het een 'politieke en democratische studentenorganisatie' is. De belangrijkste doeleinden bestaan uit 'het streven naar het welzijn van studenten in Balochistan, het vechten voor de Baloch nationale bevrijding en de instelling van een onafhankelijke en soevereine Baloch nationale staat'. De organisatie is actief op sociale media en vraagt onder andere aandacht voor strijders die verdwenen of gedood zijn. Zo posten zij over #13novBalochMartyrsDay.²⁴² Elk jaar op 13 november vindt Baloch martelarendag plaats, waarop de personen worden herdacht die gevallen zijn. Dit was begonnen ter herinnering aan Baloch strijder Nawab Mehrab Khan die werd gedood op 13 november 1839.²⁴³

Gedwongen verdwijningen studenten

In oktober 2023 werden tientallen Baloch en Pashtun studenten opgepakt in Punjab. De HRCP stelde zeer verontrust te zijn over berichten dat Pashtun en Baloch studenten na 28 oktober 2023 op universiteiten in Lahore werden lastiggevallen en geïntimideerd door ordehandhavers, waarbij ten minste twee studenten met geweld, zijn verdwenen. Het meende dat studenten uit Balochistan en KP bijzonder kwetsbaar blijven in Punjab. 'Er moet een einde komen aan het etnisch profileren van studenten. Alle studenten moeten in gelijke mate hun opleiding kunnen volgen zonder angst voor intimidatie en gedwongen verdwijning', aldus HRCP.²⁴⁴ Volgens een bron waren er ook Baloch studenten opgepakt in Islamabad tijdens de verslagperiode.²⁴⁵

²³⁸ Vertrouwelijke bron: 20 oktober 2023; Vertrouwelijke bron: 19 oktober 2023.

²³⁹ Times of India, *Baloch National Movement stages protest in Germany over human rights violations in Balochistan*, 25 oktober 2023.

²⁴⁰ WIO News, *Karima Baloch case: Husband claims Pak's ISI killed activist wife in Canada, slams Trudeau govt's inaction*, 30 september 2023; The BNM, *BNM Launches Three-Day Awareness Campaign in Geneva, demanding International Support for Baloch Freedom Movement*, 1 oktober 2023.

²⁴¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen Ambtsbericht Pakistan*, p.54, september 2023.

²⁴² <https://www.facebook.com/BalochStudentsOrganizationAzad/>; <https://bsoazad.org/>

²⁴³ Balochistan Post, 13 November – The Baloch Martyrs' Day, 14 november 2021.

²⁴⁴ Dawn, *Baloch student picked up by police from Punjab University*, 28 oktober 2023;

²⁴⁵ Vertrouwelijke bron: 24 april 2024.

Hooggerechtshof en Commission of Inquiry on Enforced Disappearances

In 2011 werd de *Commission of Inquiry on Enforced Disappearances* opgericht op aanwijzing van het Hooggerechtshof in Islamabad om de zaken van vermiste personen te onderzoeken en de oorzaak van hun verdwijning vast te stellen. Uit rapporten van deze commissie bleek dat studenten aan verschillende universiteiten en hogescholen waren opgepakt door wetshandhavingsinstanties.²⁴⁶ Het is onbekend om hoeveel personen het ging en in welke periode.

Op 22 november 2023 beval het Hooggerechtshof de federale autoriteiten om 50 vermiste Baloch studenten binnen zeven dagen - uiterlijk 29 november - terug te brengen. De studenten zouden de jaren ervoor door wetshandhavers zijn opgepakt van hun universiteiten, hostels of uit hun huizen. Veiligheidsdiensten ontkenden dit echter. Op 29 november 2023 waren er 22 van de 50 studenten teruggekeerd. Sommigen van hen zouden in de buurt van hun huis of universiteit zijn afgezet door personen in burger die gebruik maakten van privévoertuigen. Mensenrechtenactivisten menen dat het een publiek geheim is dat de veiligheidsdiensten de studenten hebben opgepakt. Het Hooggerechtshof in Pakistan waarschuwde daarop (eind november 2023) dat de premier van het land strafrechtelijk vervolgd zal worden als zijn regering er niet in slaagt om de tientallen vermiste studenten van Baloch-afkomst terug te vinden. Er wordt aangenomen dat ze de afgelopen jaren werden vastgenomen door wetshandhavingsinstanties vanwege hun vermeende banden met verschillende afscheidingsbewegingen.²⁴⁷ Volgens een bron zouden er meestal meer vermisten niet terugkomen dan wel.²⁴⁸

3.1.6.3 *Gedwongen verdwijningen*

Zogenaemde 'gedwongen verdwijningen', vooral van politieke activisten, werden met name uitgevoerd in Balochistan. Families leefden in de angst dat hun vermiste familieleden gedood zouden worden bij zogenaamde 'fake encounters' (schijngevechten, zie paragraaf 1.2.10.2) door het CTD.²⁴⁹

In de loop van 2022 doken er regelmatig zaken op over de betrokkenheid van het CTD bij vermeende schijngevechten waarbij verdwenen Baloch - die al in detentiecentra van veiligheidsdiensten verbleven - werden gedood. Veel van de slachtoffers, die werden beschuldigd van banden met militanten, bleken politieke activisten of studenten te zijn.²⁵⁰ Voor schattingen over het aantal gedwongen verdwijningen, zie paragraaf 'aantallen gedwongen verdwijningen' hieronder.

Volgens een rapportage van Amnesty International zouden het leger en de veiligheidsdiensten mensen van straat oppakken of 's-nachts zonder arrestatiebevel van hun bed lichten om Baloch separatisten angst aan te jagen. Het leger claimt

²⁴⁶ University World News, *Court warns prime minister over missing Baloch students*, 30 november 2023.

²⁴⁷ University World News, *Court warns prime minister over missing Baloch students*, 30 november 2023.

²⁴⁸ Vertrouwelijke bron: 28 maart 2024.

²⁴⁹ HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2022*, p.135, 2023; Pioneer, *Balochistan: An undeclared war zone-I*, 4 december 2023.

²⁵⁰ HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2022*, p.135, 2023; Human Rights Council Balochistan, Hakkpán Balochistan, *Seven Missing Persons Killed by CTD in a Week; Families Demand Justice Amidst Growing Concerns*, 27 november 2023.

met geheime operaties in Pakistan van binnenuit 'militante organisaties' uit te schakelen. De operaties vinden plaats in een klimaat van straffeloosheid.²⁵¹ Volgens de rapportage van Amnesty is er weinig bekend over wat er met mensen gebeurt die verdwijnen. De enkelen die terugkeerden vertellen hoe ze geblinddoekt in een bus werden gestopt en ergens in een soort detentiecentrum terecht kwamen. De geheime diensten van het leger zouden geweld gebruiken. Zij zouden de verdachten martelen en vragen tot welke rebellenbeweging ze behoren en waar hun leider verstopt zit.²⁵²

Tijdens een 'lange mars' en sit-in in Islamabad eind 2023/begin 2024 werden demonstranten lastig gevallen door de politie. Honderden vrouwen reisden ongeveer 1800 kilometer van Balochistan naar de hoofdstad Islamabad om te protesteren tegen de buitengerechtigde moorden en gedwongen verdwijningen op jonge Baloch-mannen. Er werden waterkanonnen ingezet op de – meestal vrouwelijke – demonstranten en er werden willekeurige arrestaties uitgevoerd. Ook werd de aanvoer van voedsel en dekens geblokkeerd.²⁵³ Amnesty International meldde dat er op 21 december 2023 meer dan driehonderd personen werden gearresteerd, waaronder vrouwen, kinderen, studenten, ouderen en een vrouwelijke journaliste. 47 vrouwelijke demonstranten en 5 kinderen werden tussen 21 en 22 december 2023 meer dan 24 uur lang illegaal vastgehouden op het politiebureau voor vrouwen G-7 in Islamabad. Tijdens deze detentie ondernam de politie verschillende pogingen om een aantal van deze demonstranten met geweld naar Quetta te vervoeren. Deze pogingen werden alleen verijdeld na interventies van maatschappelijke organisaties en journalisten die ter plaatse aanwezig waren, aldus Amnesty International.²⁵⁴

Aantallen gedwongen verdwijningen

Het precieze aantal gedwongen verdwijningen dat gelinkt kan worden aan (vermeend) Baloch separatisme is moeilijk in te schatten. Er ontbreken bronnen die het totale overzicht hebben.

Volgens het mensenrechtenrapport van USDOS zijn de cijfers van de *Commission of Inquiry on Enforced Disappearances* (Commissie voor Onderzoek naar Gedwongen Verdwijningen) onbetrouwbaar en waren er meer gevallen dan waarover werd gerapporteerd. Baloch activisten klaagden dat de commissie geen ander doel diende dan de families te identificeren om ze vervolgens lastig te vallen. Volgens mensenrechtenactivisten zou de commissie een 'tandeloze tijger' zijn.²⁵⁵

De cijfers van het aantal vermiste personen lopen uiteen. Op 30 november 2022 stelde de ngo *Voice for Baloch Missing Persons* (Stem voor Baloch vermiste

²⁵¹ Diplomat, *The Long History of Enforced Disappearances in Balochistan*, 4 januari 2024; Amnesty International, *Wordt Vervolgd, Op zoek naar mijn vader, mijn zoon, mijn vrienden. Waarom verdwijnen er duizenden mensen in het Pakistaanse Beloetsjistan?*, 3 april 2023.

²⁵² Amnesty International, *Wordt Vervolgd, Op zoek naar mijn vader, mijn zoon, mijn vrienden. Waarom verdwijnen er duizenden mensen in het Pakistaanse Beloetsjistan?*, 3 april 2023.

²⁵³ Amnesty International, *Pakistan: Amnesty International condemns harassment faced by Baloch protestors in Islamabad*, 24 januari 2024; Vertrouwelijke bron: 25 januari 2024; Diplomat, *The Long History of Enforced Disappearances in Balochistan*, 4 januari 2024; Waging Non Violence, *How women in Pakistan are fighting enforced disappearances and killings*, 19 januari 2024.

²⁵⁴ Amnesty International, *Pakistan: Amnesty International condemns harassment faced by Baloch protestors in Islamabad*, 24 januari 2024.

²⁵⁵ HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2022*, p.136, 2023; USDOS, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, Section 1e, p.16, 20 maart 2023.

personen) dat er 309 Baloch personen verdwenen waren in de provincie tussen januari en juli 2022. Sinds het jaar 2000 zouden er 6734 personen het slachtoffer zijn geworden van gedwongen verdwijning.²⁵⁶

Op 14 november 2022 claimde de *Human Rights Council of Balochistan* dat er tussen januari en oktober 2022 492 personen gedwongen verdwenen waren. Volgens de organisatie *Voice for Baloch Missing Persons* zijn er de afgelopen twee decennia meer dan 45.000 personen het slachtoffer geworden van gedwongen verdwijningen.²⁵⁷

Wie loopt het risico om slachtoffer te worden van verdwijning

Volgens een bron zijn leden van nationalistische, separatistische en linkse bewegingen van oudsher de meest waarschijnlijke doelwitten van gedwongen verdwijningen. Volgens een andere bron lopen onder andere intellectuelen en nationalisten het risico op verdwijning.²⁵⁸ Volgens een volgende bron kunnen het personen zijn die ervan verdacht worden zich op een bepaald moment bij een separatistische beweging te zullen voegen. Dit kunnen leden van culturele of sociale bewegingen zijn.²⁵⁹

Volgens een bron bestaat er geen definitie van het typische slachtoffer van verdwijning. De inlichtingendiensten en hun agenten beslissen wie ze uitkiezen. Volgens deze bron kunnen risico's op verdwijning zijn, maar niet beperkt tot: een kritische post op sociale media tegen het leger, de geheime dienst, of andere autoriteiten, deelname aan Baloch-protesten, kritische uitlatingen in privégesprekken (als het gesprek wordt gerapporteerd aan de autoriteiten).²⁶⁰ Volgens een andere bron lopen activisten die actief zijn in de politieke of culturele sfeer een risico. Ook een familielid kan risico lopen als onderdeel van 'collectieve bestraffing', zie paragraaf 3.1.6.5. Volgens deze bron kan een post op sociale media een risico vormen, afhankelijk van de inhoud en van wat de post teweeg brengt.²⁶¹

Ook andere critici van de staat, waaronder politieke tegenstanders en journalisten lopen een risico. Zie paragraaf 3.2.1.4 over journalisten, paragraaf 3.2.1.1 over het monitoren van sociale media en online activiteiten en paragraaf 3.1.18 over aanhangers van de PTI.

Doodseskaders

In Balochistan zouden doodseskaders opereren die zich schuldig maken aan buitengerechtigde executies, gedwongen verdwijningen, marteling en andere mensenrechtenschendingen. Ze zouden betaald en beschermd worden door de staat en daarom in buiten de wet kunnen opereren.²⁶²

3.1.6.4 *Pakistaanse overheid en (vermeende) Baloch separatisten in het buitenland*

²⁵⁶ USDOS, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, Section 1e, p.16, 20 maart 2023.

²⁵⁷ Times of India, *Baloch National Movement stages protest in Germany over human rights violations in Balochistan*, 25 oktober 2023

²⁵⁸ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024; New Arab, *A looming threat': In Pakistan, enforced disappearances silence dissent*, 23 juli 2023.

²⁵⁹ Vertrouwelijke bron: 24 april 2024.

²⁶⁰ Vertrouwelijke bron: 28 maart 2024.

²⁶¹ Vertrouwelijke bron: 18 juni 2024.

²⁶² Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024; VoicePK, *Operating With Impunity: Death Squads In Balochistan*, 16 juli 2023; Asia Times, *Private militias behind violence in Balochistan*, 3 augustus 2023.

In het jaar 2020 (dus vóór de huidige verslagperiode) overleden twee Baloch activisten. Zie hiervoor het vorige algemeen ambtsbericht Pakistan.²⁶³ Volgens bronnen zou het echter zeer waarschijnlijk zijn dat de Pakistaanse overheid Baloch separatisten in het buitenland volgt en bedreigt. Het leger behandelt Baloch-opstandelingen of vermoedelijke opstandelingen met meer aandacht dan andere militante groeperingen zoals bijvoorbeeld TTP. Familieleden van BNM-leden en van activisten die in het buitenland wonen, werden in Pakistan gecontacteerd door vertegenwoordigers van de staat, volgens deze bronnen. Er werden bedreigingen geuit als: 'uw familielid ageert tegen de staat, dit zullen wij niet toestaan'.²⁶⁴

3.1.6.5 *Collectieve straffen voor (vermeend) Baloch separatisme*

Ook familieleden van (vermeende) Baloch separatisten zijn het slachtoffer geworden van gedwongen verdwijningen. Dit betreft naaste familieleden zoals zonen, maar ook bijvoorbeeld neven. Het is niet bekend hoe vaak dit gebeurt. Volgens verschillende bronnen lijden de achtergebleven families onder grote stress. Naaste familieleden kunnen het slachtoffer worden van arrestatie of gedwongen verdwijning. Ook worden familiehuizen midden in de nacht binnengevallen of in brand gestoken. Dit wordt beschouwd als collectieve bestraffing voor (vermeend) separatisme. Volgens een bron werden in het verleden dorpsoudsten tot doelwit gemaakt. Dit diende als collectieve bestraffing, omdat deze verantwoordelijk waren voor de hele gemeenschap. Ook kwam het voor dat dorpen werden aangevallen door veiligheidstroepen omdat een vermeende separatist zich zou schuilhouden. Daarbij vielen ook burgerslachtoffers.²⁶⁵

3.1.7 *Rohingya's*

In Pakistan bestaat een aanzienlijke Rohingya-gemeenschap, voornamelijk in Karachi. De schattingen van het aantal Rohingya's in Pakistan lopen sterk uiteen en variëren tussen 40.000 en 500.000 personen.²⁶⁶

3.1.7.1 *Verblijfsdocumenten, naturalisatie, toegang tot basisvoorzieningen*

Vanaf de jaren veertig zijn Rohingya's in verschillende golven naar Pakistan gekomen, meestal om vervolging te ontvluchten. Alhoewel zij al gedurende verschillende generaties in Pakistan wonen, krijgen zij geen Pakistaans staatsburgerschap en dus ook geen identiteitsbewijzen, geboorteaktes of andere documenten. In het verleden is dit wel gebeurd, zie paragraaf 3.1.7.2. Dit betekent dat zij uitgesloten zijn van bepaalde diensten en voorzieningen, zoals scholing, gezondheidszorg of het legaal uitvaren met hun vissersboten. Ook kunnen zij geen onroerend goed kopen of bezitten. Het is voor Rohingya's moeilijk om aan verblijfsdocumenten te komen. Ook is het onduidelijk welke verblijfsdocumenten zij precies nodig hebben om toegang tot onderwijs en gezondheidszorg te krijgen. In ieder geval hebben kinderen hiervoor een B-Form nodig en volwassenen een CNIC.

²⁶³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen Ambtsbericht Pakistan*, p.54, september 2023.

²⁶⁴ Vertrouwelijke bron: 28 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 24 april 2024; Vertrouwelijke bron: 18 juni 2024.

²⁶⁵ Baluch Sarmachar, *Gwadar: Babu Mehrab's Family Enduring Collective Punishment By Pakistani State*, 13 maart 2023; Balochistan Post, *Collective punishment – TBP Editorial*, 26 april 2020; Vertrouwelijke bron: 5 april 2024; Vertrouwelijke bron: 28 maart 2024; VoicePK, *Will women in Baluchistan be given collective punishment now? Activists demand answers*, 2 september 2023; Vertrouwelijke bron: 24 april 2024; Vertrouwelijke bron: 18 juni 2024.

²⁶⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen Ambtsbericht Pakistan*, pp.54-55, september 2023; Human Rights Council at the 42nd Session of the Universal Periodic Review, *Joint Submission of the Universal Periodic Review (UPR) Pakistan*, p.4, maart 2023.

Meestal missen ze deze documenten waardoor ze geen toegang hebben tot basisvoorzieningen.²⁶⁷

Vluchtelingenstatus

Rohingya's kunnen niet als vluchteling geregistreerd worden en hulp en bescherming van UNHCR ontvangen. Volgens het Pakistaanse beleid kwalificeren zij niet als asielzoeker of vluchteling. Zij wonen niet in vluchtelingenkampen.²⁶⁸

Verschil vluchtelingen en staatlozen

Het belangrijkste verschil tussen vluchtelingen en staatlozen is dat vluchtelingen een vorm van wettelijk of gedocumenteerd bewijs van staatsburgerschap van een bepaalde staat hebben, terwijl staatlozen dat niet hebben. Vluchtelingen zijn nog steeds burgers van het land dat ze hebben verlaten, terwijl staatlozen geen enkele vorm van burgerschap of wettig toebehoren aan een staat hebben. De juridische- en gezondheidsuitdagingen voor staatlozen zijn vaak verschillend van die voor vluchtelingen.²⁶⁹

Staatlozen

Volgens Human Rights Watch (HRW) zijn de Rohingya's in Pakistan staatloos.²⁷⁰ Zie paragraaf 2.3.4 over etnische groepen en staatloosheid. De Pakistaanse regering heeft niet specifiek uiteengezet welke rechten staatlozen hebben, waardoor gemeenschappen zoals de Rohingya's tussen wal en schip vallen. Zij hebben geen toegang tot basisvoorzieningen waaronder gezondheidszorg en onderwijs. Alhoewel verschillende personen in theorie voldoen aan de basisvoorwaarden voor Pakistaans staatsburgerschap (zoals neergelegd in de *Pakistani Citizenship Act* van 1951), blijkt het in de praktijk niet mogelijk dit te verkrijgen door het zeer gecompliceerde, inefficiënte en soms discriminerende bureaucratische registratie proces.²⁷¹ Zie ook paragraaf 2.3.5 over toegang tot Pakistaans staatsburgerschap.

3.1.7.2 *Toegang tot Pakistaans staatsburgerschap in het verleden*

Volgens verschillende Rohingya's die werden geïnterviewd door journalisten, konden alleen degenen die gekomen waren vóór de burgeroorlog en de afscheiding van Bangladesh in 1971, een Pakistaanse ID kaart krijgen.²⁷² Volgens een andere bron konden Rohingya, die van 1971 tot 1980 naar Pakistan kwamen, staatsburgerschap verkrijgen samen met andere gemeenschappen die uit Bangladesh migreerden. Na 1980 werd dit staatsburgerschap echter voor hen geblokkeerd door de regering, hoewel sommigen erin slaagden identiteitskaarten en paspoorten te krijgen door ambtenaren om te kopen. Zie ook paragraaf 2.3.4.

Veel Rohingya's zijn analfabeet en zich niet bewust van hun rechten. Daardoor zijn zij niet in staat hun weg te vinden door de veelheid aan samenhangende wettelijke procedures om hun problemen op te lossen. Sommige Rohingya's kopen valse

²⁶⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen Ambtsbericht Pakistan*, pp.54-55, september 2023; CNN, *Pakistan's stateless Rohingya*, 11 september 2017.

²⁶⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen Ambtsbericht Pakistan*, pp.54-55, september 2023; CNN, *Pakistan's stateless Rohingya*, 11 september 2017.

²⁶⁹ Globalisation and Health, *Much room for change: access to surgical care for stateless individuals in Pakistan*, 28 november 2023.

²⁷⁰ HRW, *Pakistan Should Back Rohingya Rights Abroad and at Home- Longtime Refugees from Burma Denied Citizenship, ID Cards*, 12 september 2017.

²⁷¹ Globalisation and Health, *Much room for change: access to surgical care for stateless individuals in Pakistan*, 28 november 2023; CNN, *Pakistan's stateless Rohingya*, 11 september 2017; Al Jazeera, *Stateless and helpless: The plight of ethnic Bengalis in Pakistan*, 29 september 2021.

²⁷² CNN, *Pakistan's stateless Rohingya*, 11 september 2017.

documenten op straat. Omdat zij vaak kunnen niet lezen wat er op deze documenten staat, lopen zij het gevaar opgelicht te worden.²⁷³

Rohingya's en Bengalen

Door de Pakistaanse bevolking worden Rohingya's vaak beschouwd als vluchtelingen en 'Benghali' genoemd. Zij zijn gemakkelijk te herkennen aan hun uiterlijk en hebben vaak de laagst betaalde baantjes.²⁷⁴

De situatie met betrekking tot Pakistaans staatsburgerschap is anders voor Bengalen vanwege de afscheiding van Oost-Pakistan, dat Bangladesh werd in 1971. Een clause in de staatsburgerschapswet van Pakistan geeft Bengalen die vóór 1978 naar Pakistan gemigreerd zijn, het recht op staatsburgerschap. Theoretisch kan iedereen Pakistaans staatsburger worden die met documenten kan bewijzen in Pakistan te hebben gewoond vóór 1978, zie paragraaf 2.3.5. In de praktijk zijn er echter vele bureaucratische en discriminerende belemmeringen.²⁷⁵

3.1.7.3 *Toegang tot Pakistaans staatsburgerschap op dit moment*

Zoals in 3.1.7.1 onder 'staatlozen' beschreven, voldoen verschillende personen in theorie aan de basisvoorwaarden voor Pakistaans staatsburgerschap (zoals neergelegd in de *Pakistani Citizenship Act* van 1951). Het blijkt echter in de praktijk niet mogelijk deze te verkrijgen door het zeer gecompliceerde, inefficiënte en soms discriminerende bureaucratische registratie proces.²⁷⁶

3.1.7.4 *Kinderen van Rohingya ouders met Pakistaans staatsburgerschap*

Technisch gezien kan een kind een ID kaart krijgen wanneer een van de ouders er een heeft. Volgens een bron die wordt geciteerd in een artikel van *Aaj English TV* wordt deze wet echter niet naadloos geïmplementeerd vanwege systematische corruptie en discriminatie van de Bengaalse gemeenschap door veel mensen in de Pakistaanse samenleving die vinden dat Bengalen niet in Pakistan thuishoren'.²⁷⁷ Zie ook paragraaf 3.1.7.6 over CNIC.

3.1.7.5 *Rohingya's met Pakistaans staatsburgerschap in Saoedi-Arabië*

Het is onduidelijk hoeveel Rohingya's met Pakistaans staatsburgerschap zich in Saoedi-Arabië bevinden. Volgens een artikel van *Anadolu Ajansi* (AA) zijn het er 250.000, volgens een vertrouwelijke bron zijn het er niet meer dan 12.000.²⁷⁸ De Rohingya's met Pakistaans staatsburgerschap in Saoedi-Arabië zouden in de jaren zestig naar dat land zijn verhuisd. Zij zouden uiteindelijk Saoedisch staatsburgerschap krijgen, daarom werden hun paspoorten steeds vernieuwd, aldus

²⁷³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen Ambtsbericht Pakistan*, pp.54-55, september 2023; *Aaj English TV, Navigating Pakistan's citizenship rights in Karachi*, 27 april 2023.

²⁷⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen Ambtsbericht Pakistan*, p. 55, september 2023.

²⁷⁵ *Aaj English TV, Navigating Pakistan's citizenship rights in Karachi*, 27 april 2023; Dawn, *KARACHI: Illegal aliens asked to get NARA cards*, 26 maart 2005; Al Jazeera, *Stateless and helpless: The plight of ethnic Bengalis in Pakistan*, 29 september 2021

²⁷⁶ Globalisation and Health, *Much room for change: access to surgical care for stateless individuals in Pakistan*, 28 november 2023.

²⁷⁷ *Aaj English TV, Navigating Pakistan's citizenship rights in Karachi*, 27 april 2023.

²⁷⁸ AA (Anadolu Ajansi), *Pakistan, Saudie Arabia discuss Rohingya issue*, 7 juni 2023; Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

AA. Sommige Rohingya mannen trouwden met Saoedische vrouwen. Kinderen uit deze huwelijken zijn staatloos.²⁷⁹
Het is niet duidelijk wanneer de paspoorten voor het laatst verlengd zijn. AA meldt 2012, een bron zegt 2019.²⁸⁰ Volgens een bron ligt de oorzaak van het niet verlengen waarschijnlijk in corruptie.²⁸¹ Er wordt een onderzoek uitgevoerd en de Pakistaanse en de Saoedische autoriteiten zijn bezig om een oplossing te vinden.²⁸²

3.1.7.6 CNIC

Voor het verkrijgen van een CNIC (*Computerized National Identity Card*) moeten Rohingya's bewijzen in Pakistan te zijn geboren, maar een geboorteakte hebben zij vaak niet. Rohingya's die eerder wel over een CNIC beschikten, konden vaak geen nieuwe krijgen wanneer deze afliep. Het is onduidelijk waarom. Om naar school te kunnen, hebben kinderen een B-Form nodig, wat zij meestal niet hebben wegens gebrek aan andere basisdocumenten.²⁸³

Voor kinderen met een enkele ouder die een ID-kaart heeft, zie paragraaf 3.1.7.4 over kinderen van ouders met Pakistaans staatsburgerschap.

3.1.8 Sjiieten

3.1.8.1 Sjiieten in Pakistan

Sjiieten maken volgens schattingen ongeveer tien tot twintig procent uit van de totale bevolking van Pakistan. Zij wonen door heel Pakistan; alleen in Gilgit-Baltistan (GB) vormen zij de meerderheid.²⁸⁴

In het dagelijks leven zijn sjiieten vaak niet te onderscheiden van soennieten, behalve bijvoorbeeld wanneer zij hun geloof belijden en op basis van achternamen. Er zijn sjiieten die hoge posities bekleden in de Pakistaanse samenleving.²⁸⁵ Hazara's zijn gemakkelijk te herkennen op basis van hun uiterlijk en zijn meestal sjiitisch.²⁸⁶

Militante groeperingen en blasfemie beschuldigingen

Sjiieten zijn sinds lange tijd het doelwit van geweld in Pakistan. Militante groeperingen zoals ISKP, TTP, *Ahle Sunnat Wal Jamaat* (ASWJ), Sipah-e-Sahaba (SSP) hebben aanslagen gepleegd op sjiitische moskeeën en andere doelwitten. De grootste aanslag in de afgelopen jaren vond plaats vóór de verslagperiode en vormde een zelfmoordaanslag door ISKP op een sjiitische moskee in Peshawar op 4 maart 2022. Er werden 63 personen gedood en ongeveer 196 raakten gewond.

²⁷⁹ AA (Anadolu Ajansi), *Pakistan, Saudie Arabia discuss Rohingya issue*, 7 juni 2023.

²⁸⁰ AA (Anadolu Ajansi), *Pakistan, Saudie Arabia discuss Rohingya issue*, 7 juni 2023; Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

²⁸¹ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

²⁸² AA (Anadolu Ajansi), *Pakistan, Saudie Arabia discuss Rohingya issue*, 7 juni 2023; Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

²⁸³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen Ambtsbericht Pakistan*, pp.54-55, september 2023.

²⁸⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen Ambtsbericht Pakistan*, p.56, september 2023; Himal, *Fighting the erasure of anti-Shia violence in Pakistan*, 19 juli 2023; Eurasia Review, SATP (South Asia Terrorism Portal), *Pakistan: Targeting Shias – Analysis*, 19 september 2023.

²⁸⁵ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

²⁸⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen Ambtsbericht Pakistan*, pp.57-60, september 2023.

Volgens een bron zijn er soms meer soms minder geweldsincidenten tegen sjiieten, maar is het er altijd door de jaren heen.²⁸⁷

Volgens HRCP is het aantal blasfemie beschuldigingen tegen sjiieten toegenomen. Volgens een schatting van een bron was zeventig procent van de blasfemie beschuldigingen in 2022 gericht tegen sjiieten.²⁸⁸ Volgens het *Committee for Social Justice* (CSJ) waren er in 2023 minstens 329 personen beschuldigd van blasfemie. Daarvan was 75 procent moslim en van het totale aantal moslims was 50 procent sjiitisch.²⁸⁹

Overheid

Volgens mediaberichten en andere bronnen beperkten de federale autoriteiten in de weken voorafgaand aan en tijdens Muharram²⁹⁰ de bewegingen en activiteiten van bepaalde soennitische en sjiitische geestelijken die als opruiend werden beschouwd. Dit om de rust te bewaren.²⁹¹ Volgens een bron werd het mobiele netwerk afgesloten.²⁹²

Vertegenwoordigers van de sjiitische gemeenschap beschuldigden de autoriteiten echter van partijdigheid door hun religieuze ceremonies te beperken en leden van de gemeenschap te arresteren.²⁹³ Het is niet bekend om hoeveel personen dit ging.

Hieronder volgt een overzicht van het aantal sjiitische slachtoffers van sektarisch geweld.

Jaar	Incidenten	Personen gedood	Personen gewond	Personen ontvoerd
2019	5	13	20	0
2020	1	0	0	6
2021	1	1	0	0
2022	1	63	194	0
2023	4	14	15	0
2024	1	0	1	0

BRON: South Asia Terrorism Portal (SATP), Pakistan - *Civilian Data : Attacks on Shias Pakistan*.²⁹⁴

3.1.8.2 Pakistaanse Hazara's

De Hazara's vormen een aparte groep onder de sjiieten. Naar schattingen zijn er tussen 600.000 en een miljoen Hazara's in Pakistan. De meesten van hen zijn sjiieten, een klein deel is soennitisch. Het grootste deel van de Hazara's - ongeveer 500.000 - woont in Quetta. Omdat de sjiitische Hazara's zowel een religieuze als

²⁸⁷ Eurasia Review, *SATP (South Asia Terrorism Portal), Pakistan: Targeting Shias – Analysis*, 19 september 2023; Eurasia Review, *Pakistan: Targeting Shias – Analysis*, 19 september 2023; Vertrouwelijke bron: 5 april 2024.

²⁸⁸ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024; HRCP, HRCP alarmed by surge in blasphemy cases against Shia community.

²⁸⁹ Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2023*, p.6, maart 2024.

²⁹⁰ De eerste maand van de moslimkalender, waarin de sjiitische herdenking Ashoera plaatsvindt.

²⁹¹ USDOS, *2022 Report on International Religious Freedom: Pakistan, Sectie II, 2023*; Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

²⁹² Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

²⁹³ USDOS, *2022 Report on International Religious Freedom: Pakistan, Sectie II, 2023*.

²⁹⁴ South Asia Terrorism Portal (SATP), Pakistan - *Civilian Data : Attacks on Shias Pakistan*, Datasheet-civilian-Shia-pakistan (satp.org) , geraadpleegd 24 maart 2024.

etnische minderheid zijn, worden zij gediscrimineerd vanwege hun geloof, maar ook op basis van hun uiterlijk en etniciteit.²⁹⁵

Voor een beschrijving van de situatie van Hazara's in Pakistan, zie het vorige algemeen ambtsbericht Pakistan.²⁹⁶

Tijdens de verslagperiode hebben er geen grootschalige aanslagen plaatsgevonden die specifiek gericht waren op Hazara's. Wel waren er kleinere aanvallen op Hazara's en aanvallen op sjiieten anders dan Hazara's. Zie hiervoor paragraaf 3.1.8.1.

Van alle sjiieten in Pakistan worden de Hazara's het meest vervolgd, omdat ze gemakkelijk te herkennen zijn aan hun Aziatische gelaatstrekken. Andere sjiieten zijn qua uiterlijk niet van soennieten te onderscheiden.²⁹⁷

Het zijn niet alleen de bekende terreurgroepen zoals ISKP die de Hazara's vervolgen, maar ook lokale soennitische extremisten die bijvoorbeeld ook tegen Baloch separatisten vechten.²⁹⁸

Sinds 2006 zijn er 386 Hazara's gedood in Pakistan in 81 incidenten.²⁹⁹

Ook hebben Hazara's in het dagelijks leven te maken met discriminatie, sektarisch geweld en gebrek aan economische mogelijkheden.³⁰⁰

Hazara's die slachtoffer werden sinds 2019³⁰¹:

Jaar	2019	2020	2021	2022	2023	Totaal
Aantal Hazara's gedood	20	0	0	1	1	22
Aantal Hazara's gewond	48	0	0	1	0	49

Hazara Division in KP

Er bestaat geen relatie tussen de Pakistaanse Hazara's en de regio in KP die Hazara Division heet. De etnische groepen in dit gebied zijn Hindkowans, Pashtuns en Kohistanis.³⁰²

Voor de regionale verdeling van sjiitische gemeenschappen in Pakistan, zie paragraaf 3.1.

3.1.9 *Pashtuns*

²⁹⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen Ambtsbericht Pakistan*, pp.57-60, september 2023.

²⁹⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen Ambtsbericht Pakistan*, pp.57-60, september 2023.

²⁹⁷ Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF), *Länderreport 64, Pakistan: Fact Finding Mission, Islamabad Mai/Juni 2023*, paragraaf 5.3., december 2023.

²⁹⁸ Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF), *Länderreport 64, Pakistan: Fact Finding Mission, Islamabad Mai/Juni 2023*, paragraaf 5.3., december 2023.

²⁹⁹ Eurasia Review, SATP (South Asia Terrorism Portal), *Pakistan: Targeting Shias – Analysis, 19 september 2023*. Data tot 17 september 2023.

³⁰⁰ Dawn, *The last of the Hazara's*, 2 april 2023.

³⁰¹ Vertrouwelijke bron: 24 april 2024.

³⁰² Commissioner Hazara Division, KP, *About Hazara Division*, https://chd.kp.gov.pk/page/abouthazaradivision/page_type/message#sthash.xHPVTOLB.dpuf. geraadpleegd 25 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

Pashtuns maken ongeveer 15,4 procent uit van de Pakistaanse bevolking. Stigmatisering, stereotypering en discriminatie van Pashtuns kan door heel Pakistan gebeuren, ook op staatsniveau. Soms worden Pashtuns gestereotypeerd als aanhangers van de Afghaanse Taliban, omdat zij dezelfde etnische achtergrond hebben. Tegelijkertijd zijn de Pashtuns alomtegenwoordig in de samenleving en bekleden zij veel hoge publieke functies.³⁰³

Volgens een bron werden Pashtuns overal gediscrimineerd behalve in KP. De discriminatie zou het ergste zijn in Punjab en Sindh. Daar was het moeilijk voor studenten om huisvesting of een baan te vinden. Volgens geruchten zouden Pashtun criminele activiteiten ontplooiën, een veiligheidsbedreiging vormen en de 'banen inpikken' van de lokale bevolking. Volgens een bron waren er enkele jaren geleden een aantal anti-Pashtun incidenten in Sindh, waarbij Sindhi's Pashtun bedrijven in Karachi en Hyderabad plunderden. Statistisch gezien is Karachi de grootste Pashtun-stad in Pakistan omdat er honderdduizenden Pashtuns wonen, die er normaal zaken doen.³⁰⁴

Bescherming

Volgens een bron proberen studenten zich aan de discriminatie te onttrekken en bescherming te zoeken door zich politiek te verenigen en door nauw contact te houden met mensenrechtenorganisaties. Voor universiteiten in Punjab en in Karachi zijn de quota voor Pashtun studenten uit Balochistan omhoog gegaan vanwege een beleid van positieve discriminatie, aldus deze bron.³⁰⁵

De PTM is een vreedzame organisatie die zich inzet voor de rechten van de Pashtun. Het stelt de straffeloosheid van het leger aan de kaak en eist rekenschap voor misstanden in het verleden. PTM Leider Manzoor Pashtun wordt herhaaldelijk opgepakt en vastgehouden.³⁰⁶ Zie de passage over de PTM in paragraaf 1.1.4.

3.1.10 *Christenen*

3.1.10.1 *Positie christenen*

Er zijn ongeveer 4.2 miljoen christenen in Pakistan, ongeveer 1,8 procent van de bevolking. Christenen in Pakistan zijn het slachtoffer geweest van discriminatie tijdens de verslagperiode. Zij zijn zowel openlijk als subtiel een doelwit. Volgens de belangenorganisatie *Open Doors* nam het aantal ontvoerde, misbruikte en gedwongen tot de islam bekeerde christelijke (en andere religieuze minderheden) meisjes en vrouwen toe. Zie de cijfers onder het kopje 'gedwongen bekerings'.³⁰⁷ Volgens *Open Doors* lijden christenen onder geïnstitutionaliseerde discriminatie. Beroepen die als laag, smerig en vernederend worden beschouwd - zoals werken als rioolreiniger of met een baksteenoven - worden door de autoriteiten voorbehouden aan christenen.³⁰⁸

³⁰³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, pp.60-61, september 2023; *The Citizen, A Tale of Struggle and Resilience for Pashtuns in Pakistan*, 17 februari 2024.

³⁰⁴ Vertrouwelijke bron:, 28 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

³⁰⁵ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

³⁰⁶ *The Citizen, A Tale of Struggle and Resilience for Pashtuns in Pakistan*, 17 februari 2024.

³⁰⁷ *Open Doors UK, How are Christians persecuted in Pakistan?*, [Serving Persecuted Christians Worldwide - Pakistan - Open Doors UK & Ireland](#), geraadpleegd 26 maart 2024.

³⁰⁸ *Open Doors UK, How are Christians persecuted in Pakistan?*, [Serving Persecuted Christians Worldwide - Pakistan - Open Doors UK & Ireland](#), geraadpleegd 26 maart 2024.

Kerken hebben relatieve vrijheid voor diensten en andere activiteiten. Volgens Open Doors zijn zij echter het doelwit geweest van bomaanslagen en worden zij zwaar bewaakt.³⁰⁹ Het is onduidelijk om hoeveel bomaanslagen het ging. Volgens cijfers van het *Centre for Social Justice* (CSJ) zijn er 23 kerken aangevallen en 91 huizen van christelijke families in 2023.³¹⁰ Volgens het rapport over religieuze vrijheden van het *Amerikaanse State Department* (USDOS) spraken vertegenwoordigers van christelijke en hindoeïstische gemeenschappen in Sindh en Balochistan in 2022 van voldoende beveiliging voor gebedshuizen van minderheden over het algemeen, vooral op belangrijke feestdagen.³¹¹ Ook op zondag staat de politie bij de belangrijkste kerken en bewaakt de politie soms gebedshuizen, volgens een bron.³¹² Zie verder paragraaf 1.2.5 over bescherming door de overheid tegenover islamitische groeperingen en religieuze partijen. De meeste christenen in het land wonen in de provincie Punjab, daarom worden daar de meeste gevallen van bedreiging en aanvallen geregistreerd.³¹³

Bij verschillende incidenten zijn christenen het slachtoffer geweest van aanvallen door een menigte. Het is niet bekend hoeveel dit er waren. De grootste tijdens de verslagperiode vond plaats in augustus 2023 in Jaranwala.

Jaranwala

Op 16 augustus 2023 viel een menigte van ongeveer vijfhonderd personen de christelijke gemeenschap in Jaranwala aan. Dit gebeurde nadat twee christenen beschuldigd waren van het 'ontheligen' van een Koran. Via moskeeluidsprekers werden moslims opgeroepen de christenen aan te vallen. Minstens 24 kerken, tientallen kleinere kapellen en vele huizen werden in brand gestoken en geplunderd. Honderden christenen vluchtten en meer dan honderd aanvallers werden gearresteerd. De politie werd beschuldigd van laat ingrijpen, zijzelf zeiden echter dat zij hun best hadden gedaan om de situatie zo goed mogelijk te beheersen en doden te voorkomen.³¹⁴

In april 2023 werd de christelijke Musarrat Bibi vals beschuldigd van het verbranden van een Koran. De vrouw werd gearresteerd ondanks dat zij analfabeet was en niet kon lezen of het om Koranverzen ging. Uiteindelijk werd de zaak geseponeerd toen duidelijk werd dat de beschuldigingen waren geuit door rivalen die jaloers waren dat Bibi een managementpositie had in de schoolkantine. Volgens de Amerikaanse rapportage over godsdienstvrijheid USCIRF (*US Commission on International Religious Freedom*) is het uitzonderlijk dat een dergelijke zaak werd geseponeerd.³¹⁵

Zie ook paragraaf 3.2.3.2 over slachtoffers van lynchpartijen

Gedwongen bekeringen

³⁰⁹ Open Doors UK, *How are Christians persecuted in Pakistan?*, [Serving Persecuted Christians Worldwide - Pakistan - Open Doors UK & Ireland](#), geraadpleegd 26 maart 2024.

³¹⁰ Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2023*, p.3, maart 2024.

³¹¹ USDOS, *2022 Report on International Religious Freedom: Pakistan*, 2023.

³¹² Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

³¹³ Open Doors UK, *How are Christians persecuted in Pakistan?*, [Serving Persecuted Christians Worldwide - Pakistan - Open Doors UK & Ireland](#), geraadpleegd 26 maart 2024.

³¹⁴ USCIRF, *Assessing Blasphemy and Related Laws on Religious Freedom in Pakistan*, pp.1,3, december 2023; HRCF, *HRCF fact-finding mission to Jaranwala finds local Muslim religious leaders complicit in attacks*, 25 augustus 2023; Al Jazeera, *Pakistan Christians in fear after blasphemy allegations trigger violence*, 23 augustus 2023.

³¹⁵ USCIRF, *Assessing Blasphemy and Related Laws on Religious Freedom in Pakistan*, p.3, december 2023.

Jonge christelijke meisjes kunnen het slachtoffer worden van gedwongen bekeringsen. Dit geldt overigens ook voor hindoe meisjes. In de provincie Punjab zijn de slachtoffers voornamelijk christelijke meisjes en in Sindh is het merendeel hindoe. In dergelijke gevallen wordt een jong meisje ontvoerd en gebracht naar een moslimgeestelijke die haar bekeert. Hij geeft haar een ondertekend en afgestempeld certificaat van haar bekering tot de islam en vervolgens wordt ze uitgehuwelijkt aan haar ontvoerder. Het is voorgekomen dat meisjes na een dergelijk gedwongen huwelijk vervolgens aan de kant gezet werden. Gedwongen bekeringsen kwamen in de verslagperiode steeds vaker voor, niet alleen in Sindh, maar ook in Punjab. Volgens een team van experts van de VN blijven christelijke en hindoemeisjes bijzonder kwetsbaar voor gedwongen religieuze bekering, ontvoering, mensenhandel, kinder-, vroeg- en gedwongen huwelijken, huiselijke slavernij en seksueel geweld. De experts spraken bezorgdheid uit over het feit dat gedwongen huwelijken en religieuze bekeringsen van meisjes uit religieuze minderheden worden gevalideerd door rechtbanken. Deze beroepen zich vaak op de religieuze wetten om te rechtvaardigen dat de slachtoffers bij hun ontvoerders blijven in plaats van dat ze worden teruggestuurd naar hun ouders. Daders ontsnappen vaak aan hun verantwoordingsplicht.³¹⁶

Soms is er sprake van 'soft grooming'. In dergelijke gevallen trouwen jonge meisjes 'vrijwillig' met een moslimjongen omdat dit hun status binnen de maatschappij zou verhogen. De zeer jonge meisjes worden daarbij zo zwaar gemanipuleerd dat ze gaan geloven een beter leven te zullen hebben met een moslimjongen (minder discriminatie, meer geld, geen 'onaanraakbare' meer, etc).³¹⁷ Het is niet bekend of er gevallen zijn waarbij meisjes verklaarden tevreden te zijn met hun keuze. In het jaar 2023 werden minstens 136 gevallen van ontvoering en gedwongen bekering van meisjes en vrouwen van minderheden gemeld. Van deze meisjes waren er 110 hindoe en 26 christen. 107 van deze gevallen vonden plaats in Sindh, 28 in Punjab en één in Balochistan. 102 meisjes werden ontvoerd en bekeerd, van 34 ontvoerde meisjes was het niet bekend of zij uiteindelijk ook werden bekeerd. 77% van de meisjes was jonger dan 18 jaar en ongeveer 18% was jonger dan 14 jaar. De leeftijd van 9% was onduidelijk.³¹⁸

In het jaar 2022 waren er volgens het *Centre for Social Justice (CSJ)* minstens 124 gevallen.³¹⁹ Volgens het CSJ werd de stijging in aantallen veroorzaakt door straffeloosheid en gebrek aan actie van de autoriteiten om dit tegen te gaan.³²⁰

Functie binnen de kerk

Volgens een bron zijn mensen met een publieke functie binnen de kerk de enige christenen die gerespecteerd worden in Pakistan. Ze worden gezien als christelijke leiders, hebben status, worden uitgenodigd voor TV optredens en voor recepties.³²¹ Volgens een bron bestaat er wantrouwen jegens kerken, want ze zouden gefinancierd worden door westerse 'agenten'. De oorzaak van de discriminatie van christenen zou in het schoolsysteem liggen, in de leraren en het curriculum. Daar zien kinderen al vanaf jonge leeftijd discriminatie van minderheden.³²²

³¹⁶ Vertrouwelijke bron: 29 februari 2024; OHCHR (Office of the High Commissioner for Human Rights), *Pakistan: UN experts alarmed by lack of protection for minority girls from forced religious conversions and forced marriage*, 11 april 2024; Vertrouwelijke bron: 9 april 2024.

³¹⁷ USCIRF, *Assessing Blasphemy and Related Laws on Religious Freedom in Pakistan*, p.3, december 2023; Vertrouwelijke bron: 29 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 28 maart 2024; Nederlands Dagblad, *Gedwongen tot bekering. 'Nu ben je mijn vrouw'*, 1 februari 2024.

³¹⁸ Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2023*, p.11, maart 2024.

³¹⁹ Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2022*, p.4, maart 2023.

³²⁰ Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2022*, p.4, maart 2024.

³²¹ Vertrouwelijke bron: februari 2024.

³²² Vertrouwelijke bron: 29 februari 2024.

3.1.10.2 *Prediken en evangeliseren in het openbaar*

Christenen kunnen prediken in Pakistan. Vergunningen voor evenementen in de kerk worden meestal verleend, op voorwaarde dat de buurt christelijk is.³²³ Volgens een bron kan evangeliseren gevaarlijk zijn in Pakistan. Het gevaar hangt samen met wie je wilt bekeren. Hindoes bekeren tot het christendom zou geen probleem zijn. Het bekeren van moslims wel. Er zijn 'witte' missionarissen in Sindh. In het noorden kun je gearresteerd worden voor evangeliseren, aldus de bron.³²⁴ Het is niet bekend of dat overal is. Volgens een andere bron kun je niet openlijk evangeliseren, omdat dat een fatwa met doodvonnis tot gevolg zou kunnen hebben. Moslims die zich (openlijk) bekeren lopen immers het risico gedood te worden.³²⁵

3.1.10.3 *Dawat-e Islami en Tehreek-e-Labbaik Pakistan*

Volgens een bron blijven de moslimorganisatie *Dawat-e Islami* en *Tehreek-e-Labbaik Pakistan* (TLP) christenen 'uitnodigen' om zich te bekeren. Zij blijven aandringen en 'uitnodigen' en op een gegeven moment verandert het in lastigvallen.³²⁶ Het is niet bekend of dit ook gebeurt bij andere groepen.

3.1.10.4 *Doodsbedreigingen als geen bekering*

Er zijn weinig openbare bronnen over doodsbedreigingen bij bekeringen. Er is weinig bekend en de meeste bronnen zijn vertrouwelijk. Volgens een bron gebruiken de organisaties uiteenlopende strategieën voor gedwongen bekeringen.³²⁷ Volgens een andere bron gaat elke bekering van een christen tot de islam gepaard met bedreigingen.³²⁸ Een bron heeft echter niet gehoord dat Dawat-e Islami en de TLP mensen met de dood bedreigen als zij zich niet bekeren tot de islam. Wel gebeurt het dat mensen die schulden hebben, onder druk worden overgehaald zich te bekeren tot de islam. Dit is echter niet beperkt tot deze organisaties, dat kan van iedereen uitgaan.³²⁹ Sommige militante en/of extremistische organisaties zouden minderheden intimideren om hun steun te krijgen, bijvoorbeeld bij verkiezingen.³³⁰

3.1.10.5 *Aantallen slachtoffers*

Tussen 1987 en 2022 werden er minstens 88 personen buitengerechtelijk gedood na beschuldigingen van blasfemie of afvalligheid. 23 daarvan waren christenen (26 procent). Van de 88 waren er verder 46 moslim, 14 ahmadi, 2 hindoe, 1 boeddhist en 1 onbekend.³³¹

³²³ Vertrouwelijke bron: 29 februari 2024.

³²⁴ Vertrouwelijke bron: 29 februari 2024.

³²⁵ Vertrouwelijke bron: 29 februari 2024.

³²⁶ Vertrouwelijke bron: 29 februari 2024.

³²⁷ Vertrouwelijke bron: 29 februari 2024.

³²⁸ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

³²⁹ Vertrouwelijke bron: 29 februari 2024.

³³⁰ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

³³¹ Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2022*, p.10, maart 2023.

Aantallen christelijke slachtoffers	2019	2020	2021	2022	2023
Slachtoffers dodelijk geweld	0 ³³²	11 ³³³	7 ³³⁴	4 ³³⁵	11 ³³⁶
Blasfemie beschuldigingen	1 ³³⁷	2 ³³⁸	38 ³³⁹	42 ³⁴⁰	26 ³⁴¹

3.1.11 *Ahmadi's*

Wanneer in dit ambtsbericht de benaming 'moslims' voorkomt, wordt bedoeld op de groep die door de Pakistaanse overheid als moslim wordt beschouwd. Omdat de Pakistaanse overheid ahmadi's niet als zodanig zien en ahmadi's onder andere wetgeving vallen, worden zij hier steeds apart genoemd.

3.1.11.1 *Positie ahmadi's*

Voor algemene informatie over de positie van ahmadi's in Pakistan, zie het thematisch ambtsbericht over de positie van ahmadi's en christenen in Pakistan van december 2020 en het algemeen ambtsbericht Pakistan van september 2022.³⁴²

Volgens verschillende bronnen is de situatie van ahmadi's de laatste twee jaar verslechterd. Ahmadi's bleven een doelwit voor (valse) blasfemie beschuldigingen.³⁴³ Volgens twee vertrouwelijke bronnen waren er meer gerichte moorden en aanvallen door menigten op ahmadi's de laatste jaren.³⁴⁴ Het is onduidelijk op hoeveel jaren wordt bedoeld. Volgens een bron speelden sociale media een grote rol in het aanwakkeren van haat. Ook zou volgens dezelfde bron de PECA (*Pakistan Electronic Crimes Act*) wetgeving gebruikt worden om ahmadi's als groep te vervolgen.³⁴⁵ Er vonden verschillende incidenten gericht tegen ahmadi's plaats, waaronder aanvallen op personen, graven, moskeeën en andere religieuze plaatsen.³⁴⁶ Volgens een bron wilden advocaten ahmadi's niet bijstaan omdat ze bang waren de hele moslimgemeenschap tegen zich te krijgen. Dit was bijvoorbeeld het geval bij een incident waarbij ahmadi's een dier hadden geslacht voor Eid. Volgens de autoriteiten mogen ahmadi's dat niet doen omdat ze geen moslims zouden zijn. Bij een aanval door een menigte waren de daders snel weer vrij op

³³² Vertrouwelijke bron: 24 april 2024.

³³³ Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2022*, p.8, maart 2023.

³³⁴ Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2022*, p.8, maart 2023.

³³⁵ Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2022*, p.8, maart 2023.

³³⁶ Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2023*, p.7, maart 2024.

³³⁷ Vertrouwelijke bron: 24 april 2024.

³³⁸ Vertrouwelijke bron: 24 april 2024.

³³⁹ Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2022*, p.4, maart 2023.

³⁴⁰ Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2022*, p.4, maart 2023.

³⁴¹ Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2023*, p.7, maart 2024.

³⁴² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Thematisch ambtsbericht over de positie van ahmadi's en christenen in Pakistan 2017-2020*, december 2020.

³⁴³ Human Rights Watch (HRW), *World Report 2024 – Pakistan, Annual report on the human rights situation in 2023*, 11 januari 2024; Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

³⁴⁴ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

³⁴⁵ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

³⁴⁶ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024; Al Jazeera, *Pakistan's Ahmadi's living in fear as graves, religious sites attacked*, 27 september 2023; HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2022*, P.40, 2023; Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

borgtocht. Er zou op sociale media een lijst circuleren met namen, adressen en ID-kaarten van ahmadi's. Dit is volgens de bron een groot veiligheidsrisico, iedereen die kwaad wil kan deze lijst te pakken krijgen. De lijst zou rondgaan in whats app gesprekken tussen TLP-leden.³⁴⁷

Volgens berichten en beweringen op sociale media werden verschillende leden van de ahmadi-gemeenschap tijdens de Eid-viering in juni 2024 gearresteerd op beschuldiging van het uitvoeren van dierenoffers, die volgens de Pakistaanse wet verboden zijn voor Ahmadi's.³⁴⁸

Twee vertrouwelijke bronnen stelden dat ahmadi's het meest vervolgd worden van alle minderheden. Dit geldt vooral in de provincie Punjab, waar TLP/TLYR huist.³⁴⁹ Het is niet bekend of alle ahmadi's even kwetsbaar zijn voor vervolging.

Volgens een bron lopen bekende ahmadi's zeker een risico om op straat herkend en aangevallen te worden. Ze lopen het gevaar om door een menigte te worden belaagd.³⁵⁰ Het is niet bekend of hier gradaties in zijn.

Volgens dezelfde bron zijn ahmadi's nergens in Pakistan veilig en heeft het geen zin naar een ander deel van Pakistan te verhuizen. Ze zullen overal dezelfde vijandigheid en discriminatie tegenkomen. Dit geldt zelfs voor Rabwah (ofwel Chenab Nagar), de enige stad waar ahmadi's geen minderheid vormen.³⁵¹

3.1.11.2 Aantallen slachtoffers

Hieronder volgt een overzicht van het aantal ahmadi's dat vanwege hun geloofsovertuiging het slachtoffer is geworden van geweld.³⁵² De informatie is verkregen van een vertrouwelijke bron. De tabel is onderverdeeld in aantal slachtoffers van geweld, aantal gedood en aantal beschuldigd van blasfemie. Het is niet bekend of personen die beschuldigd zijn van blasfemie ook zijn meegeteld in de categorieën geweldslachtoffer en gedood, en dus dubbel worden geteld. De blasfemie-cijfers in deze tabel verschillen van de cijfers over blasfemie in paragraaf 3.2.3. De aantallen daar zijn afkomstig van HRCP en CSJ, die verschillende onderzoeksmethoden hanteren en daarom uiteenlopen.

AANTAL AHMADI'S DIE SLACHTOFFER WAREN VAN GEWELD, ZIJN GEDOOD, OF BESCHULDIGD ZIJN VAN BLASFEMIE IN PAKISTAN

Jaar	Slachtoffer van geweld	Gedood	Beschuldigd van blasfemie
2019	12	3	8
2020	12	5	50
2021	21	3	110
2022	10	3	107
2023	5	1	110
Begin 2024	12	1	1

³⁴⁷ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

³⁴⁸ The Print, *Pakistan: Ahmadi community allegedly faces arrests over Eid rituals*, 20 juni 2024.

³⁴⁹ Vertrouwelijke bron: maart 2024; Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

³⁵⁰ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

³⁵¹ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

³⁵² Vertrouwelijke bron: 7 maart 2024.

BRON: Vertrouwelijke bron³⁵³

3.1.11.3 *Erkenning ahmadi huwelijken*

Ahmadi's hebben nog steeds hun eigen systeem voor het registreren van huwelijken in Rabwah en hun eigen huwelijksakten.³⁵⁴

Er werd geen nieuwe openbare informatie gevonden over de erkenning van ahmadi huwelijken. Evenals tijdens de vorige verslagperiode, heerst er onduidelijkheid over de invloed van de niet-erkenning van de ahmadi-stroming als islamitisch op de rechtsgeldigheid van de huwelijksakte van de Jamaate-Ahmadiyya.

3.1.12 *Afvalligen en atheïsten*

In deze paragraaf wordt alleen (vermeende) afvalligheid en bekering van de islam naar een ander geloof besproken. Het ahmadi-geloof wordt door de Pakistaanse autoriteiten beschouwd als een ander geloof, daarom wordt het hier apart besproken.

De Pakistaanse samenleving staat zeer vijandig tegenover afvalligen en bekeerlingen van de islam naar een ander geloof en de gevaren voor de betrokkenen zijn groot. Een afvallige kan heel eenvoudig voor godslastering worden aangeklaagd op basis van de blasfemiewetten.³⁵⁵ Daar staan zware straffen op, oplopend tot de doodstraf. Voor de blasfemiewetten en het aantal veroordelingen vanwege blasfemie, zie paragraaf 3.2.3. Ook lopen dergelijke personen het risico op groepsgeweld, zie paragraaf 3.2.3.2.

Voor ahmadi's zijn de risico's nog groter dan voor anderen. Zij worden immers op basis van hun geloof sowieso al als afvalligen gezien. Veel ahmadi's voelen zich daarom zeer onveilig in Pakistan. Zie ook paragraaf 3.1.11 betreffende ahmadi's.³⁵⁶

Volgens bronnen zijn er geen wijzigingen in de situatie van atheïsten of afvalligen in de afgelopen twee jaar.³⁵⁷ Volgens een bron bestaan er officieel geen atheïsten of afvalligen in Pakistan. NADRA beambten zullen nooit 'atheïst' willen invoeren in het systeem, omdat zij bang zijn voor hun eigen veiligheid.³⁵⁸

3.1.13 *LHBTIQ+ gemeenschap*

3.1.13.1 *Positie LHBTIQ+ gemeenschap sinds vorige ambtsbericht*

Volgens het Pakistaanse wetboek van strafrecht zijn relaties tussen mannen en vrouwen van hetzelfde geslacht verboden. Artikel 377 stelt dat *unnatural offences* (onnatuurlijke handelingen) bestraft kunnen worden met een gevangenisstraf, maximaal levenslang. Onder onnatuurlijke handelingen worden seksuele handelingen tussen hetzelfde geslacht geschaard.³⁵⁹ Volgens de sharia kan de

³⁵³ Vertrouwelijke bron: 7 maart 2024.

³⁵⁴ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

³⁵⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, pp. 91, september 2023.

³⁵⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, pp. 91, september 2023.

³⁵⁷ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

³⁵⁸ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

³⁵⁹ UK visas and immigration, *Country policy and information note: Sexual orientation and gender identity and expression, Pakistan*, April 2022 (accessible)- Updated 10 May 2024, paragraaf 3.3.

doodstraf worden opgelegd en de maatschappelijke opinie over LHB's is doorgaans negatief. Wetten tegen 'obscene handelingen' en 'onnatuurlijke overtredingen' dragen bij aan de wijdverspreide antipathie. Transgenders, lokaal bekend als *hijra* of *khawaja sara*, worden daarentegen op een complexere manier gezien, zowel als dragers van geluk als 'outcasts'. Daardoor worden hun mensenrechten iets meer beschermd, maar ook leden van de transgendergemeenschap lopen in Pakistan een risico op bedreigingen, geweld en zelfs moord. Voor homoseksuelen en lesbiennes bestaat weinig tolerantie in de conservatieve, familie-georiënteerde Pakistaanse samenleving.³⁶⁰

Situatie verslechterd

Volgens een bron is de situatie voor de LHBTIQ+ gemeenschap verslechterd sinds het vorige ambtsbericht. Geweld, sociale uitsluiting, intimidatie discriminatie en stigmatisering van LHBTIQ+ hielden aan. De incidenten werden vaak niet gemeld en de politie ondernam over het algemeen weinig actie als ze wel meldingen ontvingen. Huisbazen weigerden vaak te verhuren aan leden van de LHBTIQ+ gemeenschap. Een ngo die zich inzet voor hun rechten moest vier keer verhuizen in drie maanden.³⁶¹ Er zijn geen cijfers bekend over deze verslechtering.

Wetgeving

In mei 2023 verklaarde de federale sharia rechtbank in Pakistan dat personen niet meer zelf hun seksuele identiteit mogen bepalen. Dat zou gedaan moeten worden door een medische commissie. Hierover bestaat grote bezorgdheid in de LHBTIQ+ gemeenschap.³⁶²

De zelf beoordeling van seksuele identiteit was vastgelegd in de *Transgender Person (Protection of Rights) Act* van 2018. Deze wet staat het iedereen toe om zijn of haar wettelijk geslacht op officiële documenten te wijzigen, als dit geslacht niet overeenkomt met het geslacht dat bij de geboorte is toegewezen. Ook kunnen zij een openbaar ambt bekleden en stemmen.³⁶³

De PECA (*Pakistan Electronic Crimes Act*) wet wordt wel gebruikt om websites te censureren die LHBTIQ+ kwesties aan de orde stellen en leden van de LHBTIQ+ gemeenschap afbeelden.³⁶⁴

Regio's

³⁶⁰ Vertrouwelijke bron: 29 februari 2024; Outright International, *Country Overview Pakistan*, [Pakistan | Outright International](#), geraadpleegd 28 maart 2024; Amnesty International, *Een X in je paspoort kan al jaren in Pakistan. Maar voor wie precies?*, 2 oktober 2023; Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF), *Länderkurzinformatie Pakistan - SOGI (Sexuelle Orientierung und geschlechtliche Identität): Situation von LGBTIQ-Personen*, pp.1-4, april 2024.

³⁶¹ USDOS, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, Section 6, 20 maart 2023; Outright International, *Country Overview Pakistan*, [Pakistan | Outright International](#), geraadpleegd 28 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 29 februari 2024.

³⁶² Vertrouwelijke bron: 29 februari 2024; Amnesty International, *Een X in je paspoort kan al jaren in Pakistan. Maar voor wie precies?*, 2 oktober 2023; Oxford Human Rights Club, *Balancing Gender Rights: Pakistan's Federal Shariat Court's Verdict on Self-Perceived Gender Identity*, 31 mei 2023; Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF), *Länderkurzinformatie Pakistan - SOGI (Sexuelle Orientierung und geschlechtliche Identität): Situation von LGBTIQ-Personen*, p.1, april 2024.

³⁶³ Outright International, *Country Overview Pakistan*, [Pakistan | Outright International](#), geraadpleegd 28 maart 2024.

³⁶⁴ Outright International, *Country Overview Pakistan*, [Pakistan | Outright International](#), geraadpleegd 28 maart 2024.

Tussen de regio's bestaan verschillen in de behandeling van de LHBTIQ+ gemeenschap. Volgens de persoonlijke mening van een bron kunnen de provincies grofweg als volgt getypeerd worden:³⁶⁵
Sindh: meer progressief, er bestaat een hijra festival. Karachi is enigszins progressief;
Balochistan: slechter geworden voor transvrouwen, geen LHBTIQ+ organisaties, alleen groepen die werken met HIV bestrijding. Niet veilig voor LHBTIQ+;
Punjab: cultuur is conservatief;
KP: traditioneel en tribaal. Traditie van dansjongens. Seksuele uitbuiting van jongens. Niet veilig voor LHBTIQ+. Er was een toename van geweld en bedreigingen tegen transgendervrouwen. In 2022 werden er ten minste zeven transgendervrouwen in de provincie gedood.³⁶⁶
Er zijn geen andere bronnen gevonden over typering van de verschillende provincies.

3.1.13.2 *Bescherming*

Volgens een bron beschermden leden van de LHBTIQ+ gemeenschap zichzelf door in een groep te blijven en elkaar te ondersteunen. Van de gewone politie zou weinig bescherming te verwachten zijn. Maar binnen politiebureaus is er soms een loket voor slachtofferhulp. Daar worden mensen te woord gestaan zonder de gebruikelijke discriminatie.³⁶⁷ Het *Tahafuz Center* bevatte de eerste transgender slachtofferhulpmedewerker, die zelf ook lid was van de transgender gemeenschap. In februari 2022 richtte de politie van Islamabad het *Tahafuz Police Khidmat Markaz and Reporting Center* op om zaken tegen transgenders te behandelen. De *Islamabad Transgender Protection Unit* meldde dat er 44 klachten waren ingediend in 2022, waarvan meer dan de helft betrekking had op geweld of intimidatie tegen transgenders.³⁶⁸ Het is niet bekend of deze klachten serieus onderzocht zijn.

3.1.13.3 *Toegang tot medische behandelingen en zorg*

Transpersonen kunnen moeilijk medische zorg vinden. Niet veel artsen willen transpersonen behandelen en transpersonen zijn vaak al bij voorbaat bang voor de reactie van de arts. Niet veel artsen willen operaties voor de transformatie van transpersonen uitvoeren. Een borst reductie op zich is niet illegaal, maar wel in het kader van een transformatie. Artsen zijn bang hun vergunning kwijt te raken. Daarom gebeuren veel transitie op een dubieuze manier. Er zijn veel slechte artsen, waardoor er een grotere kans op infectie bestaat. Ook worden er hoge bedragen gevraagd.³⁶⁹

3.1.14 *Vrouwen*

3.1.14.1 *Positie vrouwen*

Sinds het vorige algemene ambtsbericht is de positie van vrouwen weinig veranderd. Hun maatschappelijke positie zou enigszins verbeterd zijn (zie

³⁶⁵ Vertrouwelijke bron: 29 februari 2024.

³⁶⁶ HRW, *Pakistan - Events of 2022, 2023*; HRW, *Pakistan - Events of 2023, 2024*; USDOS, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, p.58, 20 maart 2023.

³⁶⁷ Vertrouwelijke bron: 29 februari 2024.

³⁶⁸ USDOS, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, p.57, 20 maart 2023.

³⁶⁹ Vertrouwelijke bron: 29 februari 2024.

hieronder). Tegelijkertijd zijn andere ontwikkelingen waarneembaar, zoals bijvoorbeeld een toename van het aantal gevallen van eerwraak in Gilgit-Baltistan (GB).

Pakistan heeft een van de laagste scores op het gebied van gendergelijkheid in de wereld. Volgens het *World 2022 Global Gender Gap Report* van het Economisch Wereldforum staat Pakistan op plaats 142 van de 146 landen voor economische participatie en kansen, onderwijsniveau, gezondheid en overleving, en politieke emancipatie van vrouwen.³⁷⁰

Deelname van vrouwen aan het maatschappelijk leven in Pakistan is niet erg groot en kan sterk worden beperkt, afhankelijk van hun sociale omstandigheden. Terwijl vrouwen in steden als Lahore, Karachi en Islamabad vaak een relatieve vrijheid genieten, zijn de conservatieve gemeenschappen in rurale streken veel strenger. Er zijn berichten over wijdverspreide seksuele intimidatie van vrouwen en meisjes in openbare plaatsen, scholen en universiteiten. Enkele Pakistaanse vrouwen hebben hoge functies in het openbare leven, maar dit zijn er weinig. Volgens het Global Gender Report van 2022 bekleden slechts 4,5% van de Pakistaanse vrouwen een seniore leidinggevende of wetgevende functie.³⁷¹

Volgens bronnen wordt de situatie van vrouwen langzaamaan iets beter. Het zijn kleine stapjes, maar over het algemeen is er een beetje vooruitgang. Participatie aan het werkende leven neemt iets toe, met name in de informele sector, vrouwen kunnen iets vaker buitenshuis werken. Ook in traditioneel conservatieve gebieden in Sindh, Balochistan, KP en delen van Punjab zijn dit soort onderwerpen nu meer onderdeel van het maatschappelijk debat. Vrouwen zijn van oudsher ondervertegenwoordigd in leidinggevende posities in de politieke en publieke sfeer in Pakistan, maar dit verandert langzaam. Sociale media hebben vrouwen meer stem gegeven. Tegelijkertijd is daardoor fysieke intimidatie overgegaan naar online intimidatie.³⁷² Uitdagingen van werkende vrouwen bestaan er onder andere uit dat de taken thuis en in het huishouden doorgaan, dat het moeilijk kan zijn om veilig naar werk te reizen, dat de werkcultuur en structuren zijn opgesteld rondom mannen. De maatschappij oefent vaak te veel druk uit op vrouwen om de belangrijkste verzorgers te zijn, terwijl de rol van de vader als verzorger ondergewaardeerd wordt. Dit leidt tot een scheve verdeling van verantwoordelijkheden binnen huishoudens en houdt de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen in stand.³⁷³

De situatie van vrouwen verschilt per regio. In meer conservatieve gemeenschappen op het platteland heeft een vrouw minder vrijheden dan in een liberale omgeving in de stad. Het is voor vrouwen alleen moeilijk om woonruimte te vinden. Ook hangt haar situatie af van de sociale klasse waarin zij zich bevindt. In de hogere klassen is meer vrijheid. Een alleenstaande vrouw is erg kwetsbaar, aldus een bron. Zij heeft steun nodig van familieleden. Er bestaat wantrouwen tegen alleenstaande vrouwen, ongeacht of zij single, gescheiden of weduwe zijn of een echtgenoot op afstand

³⁷⁰ DAWN, *Pakistan ranks 142 out of 146 in WEF's global gender gap report*, 21 juni 2023; World Economic Forum, *Global Gender Gap Report*, 2023.

³⁷¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p. 72, september 2023; USDOS, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, Section 6 Women, 20 maart 2023; Arab News, *Pakistani female executives highlight career challenges, advocate for resilience on Women's Day*, 8 maart 2024.

³⁷² UN Women, *National Report on the Status of Women in Pakistan 2023, a summary*, pp. 9, 10, 21, 26, 2023; Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

³⁷³ Friday Times, *The Diary Of A Pakistani Working Woman*, 17 oktober 2023.

hebben. Ook zouden er iets meer scheidingen zijn die geïnitieerd zijn door vrouwen. Zij willen zich onttrekken aan polygamie en slechte behandeling.³⁷⁴

3.1.14.2 *Opvangmogelijkheden vrouwen*

In Pakistan bestaan er opvanghuizen voor vrouwen die zich willen onttrekken aan (huiselijk) geweld.

Volgens een bron zijn er opvanghuizen van de staat in de grote steden. Private opvanghuizen hebben vaak financiële problemen en weinig capaciteit. Sommige opvanghuizen voor geweldsslachtoffers zijn geheim. Sommige zijn als een soort gevangenis, alles is beperkt, ook de bewegingsvrijheid.³⁷⁵ Volgens verschillende bronnen waren er niet genoeg opvanghuizen voor vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld of hadden ze niet genoeg capaciteit. Overheidscentra hadden onvoldoende ruimte, personeel en middelen. Veel overvolle *dar-ul-aman* opvanghuizen voldeden niet aan de internationale normen. Sommige opvangcentra boden geen toegang tot basisbehoeften zoals douches, wasgoed of vrouwelijke hygiëneproducten.³⁷⁶

3.1.15 *Bloed- en erekwesties*

Zogenaamde 'eerwraakmoorden' komen veel voor in Pakistan. Zo waren er volgens het jaarlijkse rapport van HRCP 384 gevallen van eerwraakmoord in 2022.³⁷⁷

Volgens een vertrouwelijke bron waren er 490 eerwraakmoorden in 2023.³⁷⁸ Zie paragraaf 3.1.15.1 voor meer cijfers.

Bij eerwraakmoorden vermoorden familieleden andere familieleden waarvan wordt gedacht dat zij schande hebben gebracht voor de familie. Eerwraakmoorden kunnen gebeuren als reactie op bijvoorbeeld het weigeren van een gearrangeerd huwelijk, op het aangaan van een niet-goedgekeurde romantische verbintenis, op 'ongehoorzaam' gedrag of 'onfatsoenlijke' kleding of gedrag, waaronder berichten in de sociale media of op verkracht of aangerand zijn (dit wordt gezien als een schande voor de vrouw). Hoewel jonge mannen soms het doelwit van eerwraak zijn, zijn de meeste slachtoffers vrouwelijk.³⁷⁹

In november 2023 werd een tienermeisje in KP naar verluidt door haar vader doodgeschoten omdat ze op sociale media te zien was geweest met de arm van een jongen om haar heen. Volgens Al Jazeera zouden mensenrechtenorganisaties bezorgd zijn om de vele vrouwenmoorden in het land. Sinds 2012 zouden er al meer dan 5000 vrouwen zijn gedood. Volgens het jaarrapport van HRCP zouden er 384 dergelijke moorden zijn gepleegd in 2022, waarvan 100 in KP. De regering heeft geprobeerd de moorden tegen te gaan door de straf te verhogen tot levenslange gevangenisstraf. Desondanks worden de moorden nog steeds gepleegd.³⁸⁰

³⁷⁴ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

³⁷⁵ Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

³⁷⁶ USDOS, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, Section 6 Women, 20 maart 2023; UK Home Office, *Country Policy and Information Note Pakistan: Women fearing gender based violence*, Version 5.0, november 2022; Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

³⁷⁷ HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2022*, p.19, 2023.

³⁷⁸ Vertrouwelijke bron: 24 april 2024.

³⁷⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p.80, september 2023; BBC, *Pakistan: Woman killed after being seen with man in viral photo*, 28 november 2023; Al Jazeera, *Pakistani girl killed after photos with boy's arm around her go viral*, 30 november 2021.

³⁸⁰ Al Jazeera, *Pakistani girl killed after photos with boy's arm around her go viral*, 30 november 2021.

Verschillende wetten stellen eerwraakmoorden strafbaar. Desondanks werden vrouwen het slachtoffer van deze praktijk. In veel gevallen kwamen de zaken niet aan het licht en bleven onbestraft. Vaak stonden beambten de mannelijke dader toe om vrijuit te gaan. Omdat eerwraak met name in families voorkomt, werden veel gevallen niet bekend omdat zij deze binnenshuis werden gehouden.³⁸¹

Volgens HRCP is het aantal gevallen van eerwraak in GB de afgelopen jaren gestegen. Tijdens een missie van HRCP naar GB ontstond het vermoeden dat de stijging van het aantal zelfmoorden in de provincie eerder te maken heeft met eerwraak. Een groot aantal van de 'zelfmoorden' betrof vrouwen, waardoor de verdenking bestaat dat de eerwraakmoorden als zelfmoord werden gecategoriseerd.³⁸²

3.1.15.1 Cijfers bloed- en eerwraak sinds 2019

2019

Volgens het jaarlijkse rapport van de *Human Rights Commission of Pakistan* (HRCP) waren er in 2019 in Pakistan 326 eerwraakmoorden op vrouwen en 162 op mannen. Het totale aantal komt hiermee op 488. Deze cijfers zijn gebaseerd op mediaberichten.³⁸³ Het is niet bekend hoeveel gevallen niet in de media verschenen.

2020

Volgens het jaarlijkse rapport van HRCP werden in Pakistan 430 gevallen van eerwraakmoord geregistreerd in 2020, met 148 mannelijke en 363 vrouwelijke slachtoffers. De telling vond plaats op basis van artikelen in de media.³⁸⁴

2021

In 2021 waren er volgens HRCP 478 gevallen van moord wegens eerwraak op vrouwen. Dit aantal werd verkregen op basis van politie rapporten.³⁸⁵ Het totale aantal werd niet genoemd in het rapport.

2022

Volgens het jaarlijkse rapport van HRCP waren er 384 gevallen van eerwraakmoord in 2022.³⁸⁶ 316 daarvan betroffen vrouwen. Deze informatie werd verkregen op basis van politie rapporten.³⁸⁷ Het aantal gevallen waarvan geen aangifte werd gedaan is onbekend.

2023

³⁸¹ USDOS, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, Section 6, 20 maart 2023; Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p.81, september 2023.

³⁸² HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2022*, p.18 en p. 259, 2023.

³⁸³ HRCP, *State of Human Rights in 2019*, p.296, 2020.

³⁸⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p.81, september 2023; HRCP, *State of Human Rights in 2020*, P.16, 3 mei 2021.

³⁸⁵ HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2021*, p.19, 2023.

³⁸⁶ HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2022*, p.19, 2023.

³⁸⁷ HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2022*, p.23, 2023.

Volgens een vertrouwelijke bron waren er 490 eerwraakmoorden in 2023.³⁸⁸ Het is niet bekend hoeveel hiervan vrouwen waren.

2024

De cijfers van 2024 zijn nog niet bekend.

3.1.16 *(Alleenstaande) minderjarigen*

3.1.16.1 *Toestemming tot uitreis*

Minderjarigen hebben toestemming nodig om uit te reizen. Volgens een vertrouwelijke bron zal een kind dat een geldig paspoort en een visum heeft, niets gevraagd worden door douanebeambten. Om deze te verkrijgen, zijn immers toestemming en documenten van de ouders nodig.³⁸⁹

3.1.16.2 *Positie minderjarigen*

Volgens een bron is de positie van minderjarigen niet wezenlijk veranderd sinds het laatste ambtsbericht.³⁹⁰

3.1.16.3 *Leerplicht en handhaving*

Van 5 tot 16 jaar bestaat er leerplicht. Dit onderwijs is gratis.³⁹¹ Volgens een bron wordt de leerplicht nauwelijks gehandhaafd omdat er niet genoeg scholen zijn.³⁹²

3.1.16.4 *Gezagsdrager over minderjarigen*

Volgens het gewoonterecht wordt een kind dat geen vader heeft, opgevangen door een familielid, aldus een bron.³⁹³

3.1.16.5 *Opvang minderjarigen*

Wanneer de vader van een minderjarige overleden is, zal volgens een bron meestal een familielid zich over het kind ontfermen. Dit kan een oom zijn, de grootouders of iemand anders. Er bestaat hierover geen wetgeving anders dan dat geregistreerd moet worden wie de voogd is.³⁹⁴ Volgens een andere bron zal dit een mannelijk familielid moeten zijn, want kinderen worden als 'wees' beschouwd wanneer er geen mannelijke broodwinner (zoals vader, broer, oom) in huis is.³⁹⁵

3.1.16.6 *Opvangmogelijkheden*

³⁸⁸ Vertrouwelijke bron: 24 april 2024.

³⁸⁹ Vertrouwelijke bron:, 27 februari 2024.

³⁹⁰ Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

³⁹¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p. 83, september 2023; Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

³⁹² Vertrouwelijke bron:, 27 februari 2024.

³⁹³ Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

³⁹⁴ Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

³⁹⁵ Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

Volgens een bron zijn er sinds 2022 meer opvangmogelijkheden voor minderjarige kinderen bijgekomen. Er zijn privé opvanghuizen en er worden donaties gegeven.³⁹⁶

3.1.16.7 *Wettelijk juridisch gezag*

Volgens een bron is adoptie een ingewikkeld en moeizaam proces. Geadopteerde kinderen kunnen niets erven. Opvanghuizen regelen de adoptieprocessen samen met het *Social Welfare Department*.^{397 398}

Voogdij

Guardianship en *custody* kunnen als volgt worden onderscheiden.

Custody omvat de opvoeding, verzorging of pleegzorg van het kind en de dagelijkse verzorging van de emotionele en persoonlijke zaken van de minderjarige. Het kind moet wonen bij de *custodian*.

Guardianship houdt in de bevoegdheid om rechtshandelingen en overeenkomsten te verrichten met verantwoordelijkheid voor de rechtsgevolgen.³⁹⁹

3.1.16.8 *Pleegzorg*

Volgens een bron bestaat er geen formeel systeem van pleegzorg voor minderjarigen in Pakistan. Doorgaans zorgen familieleden voor kinderen als hun ouders niet voor ze kunnen zorgen of overleden zijn.⁴⁰⁰

3.1.16.9 *Overheidsinstellingen*

Volgens een bron vangen zowel overheidsinstellingen als private opvanghuizen (vaak ngo's) alleenstaande minderjarigen op. Alle geven voedsel en kleding, sommige verschaffen medische zorg en een uniform. De kwaliteit en nutritionele waarde van het voedsel, alsmede de hygiënische standaarden variëren per instelling. Privé instellingen en bijvoorbeeld SOS Kinderdorpen hebben hoge standaarden. Madrassa's zorgen voor het onderwijs. Bij madrassa's wordt vijf keer per dag gebeden, waarbij men zich eerst moet wassen. Dit komt de hygiëne ten goede.⁴⁰¹

Er bestaan geen speciale opvanghuizen voor terugkerende minderjarigen.⁴⁰²

3.1.16.10 *Voldoende plaatsen*

Het is niet bekend of er genoeg plaatsen voor minderjarigen beschikbaar zijn in opvanghuizen.⁴⁰³

3.1.16.11 *Psychologische hulp*

³⁹⁶ Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

³⁹⁷ Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

³⁹⁸ Zie bijvoorbeeld: Travel.State.Gov, [Pakistan Intercountry Adoption Information \(state.gov\)](https://travel.state.gov/intercountry-adoption), geraadpleegd 28 maart 2024.

³⁹⁹ <https://sahsol.lums.edu.pk/node/12832> ; [Guardianship in Pakistan - 24justice.pk](https://www.24justice.pk) geraadpleegd 8 april 2024.

⁴⁰⁰ Vertrouwelijke bron:, 27 februari 2024.

⁴⁰¹ Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

⁴⁰² Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

⁴⁰³ Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

Volgens een bron is psychologische hulp niet een eerste prioriteit.⁴⁰⁴ Sommige opvanghuizen hebben psychologen.⁴⁰⁵

Opvangvoorziening

De opsteller van het ambtsbericht heeft een bezoek gebracht aan een opvangvoorziening in Pakistan. Hieronder volgen de bevindingen.

- 3.1.16.12 *Toegang tot onderwijs, medische zorg, voedsel, kleding, hygiëne*
De opvangvoorziening biedt toegang tot onderwijs, medische zorg, kleding, hygiëne en eten naar lokale maatstaven. De kinderen dragen uniformen, slapen op slaapzalen en eten in een eetzaal. Er zijn sportfaciliteiten en de school is op het terrein. Na de lagere school kunnen kinderen een vervolgopleiding doen zoals een huishoudschool (meisjes) of militaire opleiding (veelal jongens).⁴⁰⁶
- 3.1.16.13 *Doelgroep*
De instelling is bedoeld voor jongens en meisjes tussen 5/6 jaar en 23 jaar. Alle religies zijn welkom. Kinderen worden als 'wees' beschouwd wanneer er geen mannelijke broodwinner (zoals vader, broer, oom) in huis is.⁴⁰⁷
- 3.1.16.14 *Specifieke doelgroepen*
Volgens de instelling worden in de opvangvoorziening geen specifieke doelgroepen opgevangen en er zijn geen specifieke doelgroepen uitgesloten.⁴⁰⁸
- 3.1.16.15 *Opvang terugkerende minderjarigen*
De instelling verklaart dat 'alle weeskinderen welkom zijn', dus ook minderjarigen die terugkeren. De opvangcriteria bestaan eruit dat de kinderen wees en van een bepaalde leeftijd moeten zijn.⁴⁰⁹
- 3.1.17 *Kastensysteem*
- 3.1.17.1 *'Bonded labour' (schuldslaven)*
In Pakistan bestaat de situatie waarin lagere sociale klassen een soort moderne slavenarbeid verrichten die kan gezien worden als een systeem van *bonded labour* (horigenarbeid of lijfeigenschap) op basis van financiële schuld. De werknemers verrichten arbeid om hun schuld aan de werkgever af te betalen, maar er komt steeds een bedrag bij, zodat ze zich nooit kunnen 'vrij kopen'. De 'schuldslaven' kunnen niet zomaar vluchten om hieraan te ontsnappen. Ze zijn niet vrij om te gaan en staan waar ze willen, integendeel. Als ze weglopen, riskeren ze dat hun achterblijvende familieleden mishandeld worden. Vaak zijn de werknemers laag opgeleid en leven in achtergestelde, geïsoleerde gebieden, zoals Balochistan. Er is geen uitzicht op ander werk, dus meestal lijkt het of er geen andere keuze is. De

⁴⁰⁴ Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

⁴⁰⁵ Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

⁴⁰⁶ Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

⁴⁰⁷ Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

⁴⁰⁸ Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

⁴⁰⁹ Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

arbeidskrachten werken onder andere in kolenmijnen, fabrieken, de landbouw, bij de productie van voetballen of bakken bakstenen.⁴¹⁰

Sinds de vorige verslagperiode zou de situatie nog verder verslechterd zijn als gevolg van de overstromingen van 2022, waardoor vele oogsten mislukten. Hierdoor ontstonden olopemde schulden en vielen landarbeiders ten prooi aan geldschieters die woekerrentes vragen. Dit zou meer mensen tot horigenarbeid gedreven hebben.⁴¹¹

Op de *Global Slavery Index 2023* staat Pakistan op de 18^e plaats wereldwijd (van 160 landen) en op de 4^e plaats van de regio Azië en Stille Zuidzee. Nummer 1 is het land met de meeste slavernij. Er zouden ruim 2,3 miljoen personen in Pakistan verkeren in een situatie van lijfeigenschap.⁴¹²

3.1.17.2 *Pakistaanse overheid versus bonded labour*

De Pakistaanse overheid heeft horigenarbeid strafbaar gesteld, onder andere via de *Bonded Labour (Abolition) System Act* uit 1992. Provinciale wetgevingen werden opgesteld op basis hiervan. Ondanks deze wettelijke instrumenten en sociale rechten ontbreekt het de arbeiders vaak aan de mogelijkheden zich aan de gedwongen arbeid te onttrekken.⁴¹³

3.1.18 *Aanhangers van PTI*

Na de gewelddadige protesten rondom 9 mei 2023 werden honderden PTI aanhangers gearresteerd. Sommigen werden daadwerkelijk berecht in militaire rechtbanken. Ander werden weer vrijgelaten zonder berechting. Onder de gearresteerden waren verschillende seniore PTI leiders, waaronder voormalig minister van Buitenlandse Zaken Shah Mehmood Qureshi en de secretaris-generaal van de PTI Asad Umar.⁴¹⁴

In de weken na de arrestaties maakten enkele PTI leiders bekend dat zij aftraden en de politiek vaarwel zouden zeggen. Er werd gezegd dat zij gedwongen waren om af te treden. Een persoon vertelde de Guardian dat hij was gemarteld door militairen terwijl hij in hechtenis was totdat hij toezegde dat hij de politiek zou verlaten.⁴¹⁵

Ook daarna werden PTI aanhangers gearresteerd en lastig gevallen. Media spraken van hardhandig optreden en invallen, met name in de aanloop naar de verkiezingen van 8 februari 2024. PTI-aanhangers werden dagenlang vastgehouden. Zo werden er in Karachi meer dan vijfduizend personen opgepakt na de *Teen Talwar* rally en het daarop volgende geweld. Door de hele stad heen werden invallen uitgevoerd.⁴¹⁶

⁴¹⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p.88, september 2023.

⁴¹¹ Al Jazeera, *Modern slavery: Pakistan's latest climate change curse*, 1 september 2023.

⁴¹² Global Slavery Index 2023, *Modern slavery in Pakistan - Country Snapshot*, geraadpleegd 12 januari 2024.

⁴¹³ USDOS, *2022 Trafficking in Persons Report – Pakistan*, Prosecution, 2023; Friedrich Ebert Stiftung, *Breaking The Chains: How To Tackle Bonded Labour in Pakistan?*, 14 augustus 2023.

⁴¹⁴ UK Parliament, House of Commons Library, *Politics in Pakistan 2022-24 and upcoming elections*, p. 6, 13 februari 2024.

⁴¹⁵ Guardian, *Imran Khan's political games leave him isolated as Pakistan army destroys party*, 3 juni 2023; UK Parliament, House of Commons Library, *Politics in Pakistan 2022-24 and upcoming elections*, p. 6, 13 februari 2024.

⁴¹⁶ Dawn, *Crackdown on PTI continues as Karachi police pick up 39 more workers*, 1 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 9 april 2024.

Ook na de verkiezingen werd er bij protesten opgetreden door de autoriteiten. De PTI eiste het herstel van hun 'gestolen mandaat' en de vrijlating van hun leiders, waaronder Imran Khan. Op 10 maart 2024 waren er protesten door het hele land. Demonstranten scandeerden slogans tegen de regering. In Lahore werden de demonstraties gewelddadig. De politie sloeg demonstranten met stokken en duwde ze politievoertuigen in. Meer dan honderd leden werden tijdens de protesten door het land gearresteerd. Een groot deel van hen werd de dag erna vrijgelaten. Tijdens protesten in februari in Lahore werden tientallen aanhangers opgepakt en vastgehouden voor korte tijd.⁴¹⁷

Aleema Khan, de zus van Imran Khan, zei dat de autoriteiten systematisch de PTI en haar leden onderdrukken. Veiligheidsdiensten zouden de familieleden van Khan en partijleden lastig vallen. Sommige verkiezingskandidaten werden ontvoerd, lastig gevallen en mishandeld. Een aantal partijleiders zou zijn vastgezet. Toen zij enkele dagen later weer opdoken verklaarden zij dat zij de partij zouden verlaten en afstand namen van Khan, aldus Aleema Khan.⁴¹⁸

Journaliste Fouzia Kulsoom Rana stelde dat er een 'totale blackout' was van berichtgeving over de PTI in de nationale media. De partij zou geen toestemming hebben gekregen om publieke bijeenkomsten te houden. De Pakistaanse overheid ontkent de pogingen om de PTI op een zijspoor te brengen.⁴¹⁹

Volgens een bron wordt de PTI in de huidige context op politieke gronden onderdrukt door het Pakistaanse leger, de veiligheidsdiensten en de huidige PML-N geleide regering. Ze vallen PTI leiders en hun familieleden lastig. Een groot aantal leiders en activisten, waaronder vrouwen, zit in de gevangenis of zit ondergedoken, aldus deze bron.⁴²⁰

Zie paragrafen 1.1.1 en 1.1.2 voor een meer uitgebreide beschrijving van de (recente gebeurtenissen rondom) de PTI.

3.1.18.1 *PTI aanhangers en leden in het buitenland*

Volgens een bron bevindt zich onder de Pakistaanse diaspora een belangrijk deel van de achterban van de PTI. Deze draagt niet alleen bij aan fondsenwerving en het beheer van sociale medianetwerken, maar doet ook aan lobbywerk in invloedrijke hoofdsteden. Pakistaanse ambassades in verschillende landen zouden PTI-aanhangers en -leiders nauwlettend in de gaten houden. Dit gaat om personen die actief zijn op sociale media en protesten organiseren buiten Pakistaanse ambassades tegen het aanhoudende harde optreden in Pakistan. Deze personen zouden moeilijkheden kunnen ondervinden bij hun terugkeer naar het land.⁴²¹ Volgens verschillende bronnen monitort de Pakistaanse overheid de sociale media van minderheden en activisten, ook in het buitenland.⁴²² Dit geldt ook voor de PTI. Volgens een andere bron zijn er sterke aanwijzingen dat de Pakistaanse inlichtingendiensten de activiteiten van PTI-leiders en -aanhangers op sociale media

⁴¹⁷ Al Jazeera, *Pakistan police crackdown on PTI protests over alleged rigging in election*, 11 maart 2024; Al Jazeera, *Pakistani protesters block highways to demonstrate against election results*, 12 februari 2024; France 24, *Thousands of Khan supporters block highways to protest Pakistan's election results*, 12 februari 2024.

⁴¹⁸ Deutsche Welle, *Pakistan: PTI supporters decry pre-election crackdown*, 16 januari 2024.

⁴¹⁹ Deutsche Welle, *Pakistan: PTI supporters decry pre-election crackdown*, 16 januari 2024.

⁴²⁰ Vertrouwelijke bron: 26 maart 2024.

⁴²¹ Vertrouwelijke bron: 26 maart 2024.

⁴²² Vertrouwelijke bron: 26 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

in de gaten houden. Als een PTI-lid zich op welke manier dan ook tegen het leger uitspreekt, kan deze bij terugkeer in Pakistan in de problemen komen. Voor de rest lijkt er geen bedreiging voor hen (de PTI-leden) te zijn, aldus deze bron.⁴²³ Het is niet bekend van welke factoren het 'in de problemen *kunnen* komen', afhangt. Ook is het niet bekend hoe vaak dit voorkomt.

3.1.18.2 *Familieleden van PTI*

Volgens Aleema Khan, de zus van Imran Khan, en een vertrouwelijke bron zouden veiligheidsdiensten de familieleden van Khan, partijleiders en -leden lastig vallen.⁴²⁴ Volgens een bron richten de autoriteiten zich op de familieleden van PTI-aanhangers om hen te dwingen de partij op te geven of zich over te geven aan rechtshandavingsinstanties. Hierbij zouden zij gebruik maken van pesterijen en intimidatietactieken.⁴²⁵ Het is niet bekend hoe vaak en in welke gevallen dit voorkomt.

3.1.19 *Mensenrechtenverdedigers*

Mensenrechtenverdedigers in Pakistan lopen risico's. Zij zouden het slachtoffer kunnen worden van aanvallen en mishandelingen, waaronder buitengerechtelijke executies en geweld, willekeurige arrestatie en opsluiting, sektarisch geweld, ontvoering en gedwongen verdwijning, bewaking, bedreigingen en gerechtelijke intimidatie.⁴²⁶ Het is niet bekend hoe vaak en in welke gevallen dit voorkomt.

3.2 **Naleving en schendingen**

3.2.1 *Vrijheid van meningsuiting*

3.2.1.1 *Monitoren social media, online media, traditionele media en (slagen in opleggen) zelfcensuur*

Internetvrijheid algemeen

Tijdens de verslagperiode bleef de internetvrijheid ingeperkt. Online-activisten, dissidenten en journalisten werden vaak lastiggevallen door de overheid. Er waren enkele gevallen van fysiek geweld en gedwongen verdwijningen.⁴²⁷

De Pakistaanse regering voerde digitale controle uit tijdens de escalerende confrontatie tussen de voormalige premier Imran Khan en het militaire establishment. Volgens *Freedom House* maakten de autoriteiten routinematig gebruik van internetafsluitingen, platformblokkades, arrestaties en zware veroordelingen om ongewenste online uitingen de kop in te drukken.⁴²⁸

Regelgeving en instanties: PTA, PECA en andere wetgeving

Verschillende wetten beperken de rechten van internetgebruikers. De *Pakistan Electronic Crimes Act* (PECA), die in augustus 2016 werd ingevoerd, geeft de

⁴²³ Vertrouwelijke bron: 28 maart 2024.

⁴²⁴ Deutsche Welle, *Pakistan: PTI supporters decry pre-election crackdown*, 16 januari 2024; Vertrouwelijke bron: 26 maart 2024.

⁴²⁵ Vertrouwelijke bron: 26 maart 2024.

⁴²⁶ Front Line Defenders, *Pakistan, #Pakistan | Front Line Defenders*, geraadpleegd 23 april 2024; USDOS, *2023 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, p.48, 2024.

⁴²⁷ Freedom House, *Freedom on the Net 2023 - Country Report Pakistan, Overview*, 2023.

⁴²⁸ Freedom House, *Freedom on the Net 2023 - Country Report Pakistan, Overview*, 2023.

regering verregaande censuurbevoegdheden met betrekking tot internetinhoud. De wet wordt volgens USDOS door de autoriteiten gebruikt als instrument om het maatschappelijk middenveld te onderdrukken.⁴²⁹ De PECA stelt zware straffen - waaronder een gevangenisstraf tot veertien jaar - voor daden van cyberterrorisme, haatzaaien en laster. De wet bestraft het opstellen of verspreiden van elektronische communicatie die terrorisme verheerlijkt of van informatie die mogelijk religieuze, etnische of sektarische haat bevordert. De straf bedraagt maximaal zeven jaar gevangenisstraf. Sectie 20 stelt online laster strafbaar met een maximale gevangenisstraf van drie jaar, een boete van 1 miljoen roepies (ongeveer 3.351 Euro) of beide. De sectie over strafbare laster werd gebruikt om journalisten, dissidenten en slachtoffers van seksuele intimidatie aan te pakken. Doelwit waren bijvoorbeeld journalisten die zich kritisch uitlieten over de staat. Het is niet bekend hoe vaak dit voorkwam. Ook nepnieuws is strafbaar gesteld. De *Federal Investigation Agency* (FIA) voert de onderzoeken uit naar de aanklachten.⁴³⁰

Monitoring

De overheid houdt nauw toezicht op activisten, bloggers, journalisten en andere mediawerkers, maar ook op gewone internetgebruikers. De overheid gebruikte een systematisch, landelijk systeem voor het controleren en filteren van inhoud om 'onwettige' inhoud te beperken of te blokkeren. Daaronder viel materiaal dat zij als on-islamitisch, pornografisch of kritisch over de staat of de strijdkrachten beschouwde.⁴³¹

De PTA, de regelgevende instantie voor online controle, coördineerde nauw met andere ministeries bij handhavingsinspanningen.⁴³² Bedrijven zijn verplicht om de overheid te helpen bij het monitoren van internetgebruikers. Er is momenteel geen wet op de gegevensbescherming in Pakistan. Hierdoor zijn internetaanbieders, mobiele serviceproviders en privébedrijven niet verplicht om een beleid voor gegevensbescherming te handhaven of na te leven.⁴³³

Het toezicht op de inhoud was weinig transparant en controleerbaar en waarnemers waren van mening dat de overheid vaak vage criteria hanteerde zonder behoorlijke procedure. Er werden rechtszaken aangespannen, waardoor de status van deze regels onzeker blijft. In de tussentijd bleef de PTA doorgaan met het uitoefenen van arbitraire bevoegdheden om inhoud te verwijderen en te blokkeren.⁴³⁴ Volgens een bron monitoren de autoriteiten nauwlettend de sociale media. Er was een geval waarin iemand twitterde over het *Frontier Corps* (FC). Binnen tien uur was hij gearresteerd.⁴³⁵ Het is niet bekend wat er in de post stond en hoe lang hij werd vastgehouden.

Stilleggen mobiel netwerk

Rondom de gewelddadigheden op 9 mei 2023 na de arrestatie van Imran Khan (zie paragraaf 1.1.1.) werd het mobiele netwerk in Pakistan voor vier dagen stilgelegd.

⁴²⁹ USDOS, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, Section 2A, 20 maart 2023; Freedom House, *Freedom on the Net 2023 - Country Report Pakistan*, C5, 2023.

⁴³⁰ Freedom House, *Freedom on the Net 2023 - Country Report Pakistan*, C3, 2023; Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p.89, september 2023; Dawn English, YouTube, *What Is The Ambit Of PECA Section 20?*, 6 oktober 2023.

⁴³¹ USDOS, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, Section 2A, 20 maart 2023; Freedom House, *Freedom on the Net 2023 - Country Report Pakistan*, C5, 2023; RSF (Reporters without Borders), *Pakistan*, [Pakistan | RSF](#), geraadpleegd 15 april 2024.

⁴³² USDOS, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, Section 2A, 20 maart 2023.

⁴³³ Freedom House, *Freedom on the Net 2023 - Country Report Pakistan*, C6, 2023.

⁴³⁴ USDOS, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, Section 2A, 20 maart 2023; Freedom House, *Freedom on the Net 2023 - Country Report Pakistan*, B3, 2023.

⁴³⁵ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

Naar verluidt werden in maart 2023 mobiele en breedbanddiensten buiten de woning van Imran Khan in Lahore stopgezet toen de regering probeerde hem te arresteren.⁴³⁶

Daarna beperkte de regering de toegang tot het internet en blokkeerde sociale mediaplatforms om steunbetuigingen voor ex-premier Imran Khan te verhinderen.⁴³⁷ Zo werd bijvoorbeeld op 7 januari 2024 toegang tot internet en de belangrijke sociale media platforms geblokkeerd of vertraagd tijdens een online bijeenkomst van de PTI. Hetzelfde was op 17 december 2023 gebeurd, in anticipatie op een digitale bijeenkomst van PTI.⁴³⁸ Ook rondom de verkiezingen werd het mobiele netwerk platgelegd. Kiezers konden daardoor soms moeilijk de weg naar hun stemlokaal vinden. Alleen de wifi thuis werkte.⁴³⁹ Mobiele diensten werden met tussenpozen onderbroken tijdens de 'lange mars' van de PTI in oktober 2022.⁴⁴⁰

Behalve rondom protesten van 9 mei 2023 (zie paragraaf 1.1.1.) vonden tijdelijke onderbrekingen van het mobiele netwerk in het hele land plaats tijdens protesten, verkiezingen, en religieuze en nationale feestdagen. Vaak werd de veiligheid als verklaring gegeven voor de ingrepen.⁴⁴¹

Zo werden internetdiensten lange tijd om 'veiligheidsredenen' opgeschort in Gwadar (Balochistan) en Swat (Khyber Pakhtunkhwa). In januari 2023 werden internetdiensten in Gwadar gedurende 10 dagen afgesloten na botsingen tussen de politie en demonstranten. Zij demonstreerden tegen het gebrek aan basisvoorzieningen onder de noemer 'Give Gwadar its Rights'. In oktober 2022 werden mobiele en breedbanddiensten gedurende meer dan een maand afgesloten in delen van de Swatvallei: de PTA noemde een gerapporteerde toename van militante groeperingen in het gebied als reden voor de onderbreking.⁴⁴²

Blokkeren sociale media

De sociale media werden op verschillende manieren en op verschillende tijdstippen geblokkeerd. Rondom de protesten op 9 mei 2023 (zie paragraaf 1.1.1.) werd de toegang tot Twitter, Facebook, Instagram en YouTube in het land beperkt.⁴⁴³ Dit gebeurde nog meerdere malen, zoals rondom online bijeenkomsten van de PTI op 17 december 2023 en op 7 januari 2024.⁴⁴⁴

De toegang tot YouTube werd in augustus en september 2022 met tussenpozen onderbroken tijdens de streaming van toespraken van Imran Khan. Deze onderbrekingen vonden plaats in het kader van een verbod op het uitzenden van de toespraken van Khan op televisie, dat in augustus was ingesteld door de *Pakistan Electronic Media Regulatory Authority* (PEMRA).⁴⁴⁵

⁴³⁶ Dawn, *Pakistan ranked third in the world for imposing internet restrictions*, 25 juli 2023; Surfshark, *42 internet restrictions recorded in the first half of 2023*, 19 juli 2023; Freedom House, *Freedom on the Net 2023 - Country Report Pakistan*, A3 en B1, 2023.

⁴³⁷ Freedom House, *Freedom on the Net 2023 - Country Report Pakistan*, A3 en B1, 2023.

⁴³⁸ Voice of America (VOA), *Pakistan Restricts Internet Access Amid Rare Opposition Online Rally*, 17 december 2023; Vertrouwelijke bron: 12 januari 2024.

⁴³⁹ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

⁴⁴⁰ Freedom House, *Freedom on the Net 2023 - Country Report Pakistan*, A3, 2023.

⁴⁴¹ Freedom House, *Freedom on the Net 2023 - Country Report Pakistan*, A3, 2023; Dawn, *Pakistan ranked third in the world for imposing internet restrictions*, 25 juli 2023; Surfshark, *42 internet restrictions recorded in the first half of 2023*, 19 juli 2023.

⁴⁴² Freedom House, *Freedom on the Net 2023 - Country Report Pakistan*, A3, 2023.

⁴⁴³ Dawn, *Pakistan ranked third in the world for imposing internet restrictions*, 25 juli 2023; Surfshark, *42 internet restrictions recorded in the first half of 2023*, 19 juli 2023; Freedom House, *Freedom on the Net 2023 - Country Report Pakistan*, A3 en B1, 2023.

⁴⁴⁴ Voice of America (VOA), *Pakistan Restricts Internet Access Amid Rare Opposition Online Rally*, 17 december 2023; Vertrouwelijke bron: 12 januari 2024.

⁴⁴⁵ Freedom House, *Freedom on the Net 2023 - Country Report Pakistan*, B1, 2023.

X is sinds de verkiezingen alleen bereikbaar via VPN-verbindingen. De autoriteiten hebben hiervoor geen reden opgegeven. Ondanks verordening van het Hooggerechtshof in Islamabad is X nog niet vrijgegeven. De Pakistaanse minister van Binnenlandse Zaken stelde dat de beslissing om een verbod op X in Pakistan in te stellen genomen is in het belang van het handhaven van de nationale veiligheid, het handhaven van de openbare orde en het bewaren van de integriteit van de natie.⁴⁴⁶ Op het moment van schrijven was X nog steeds geblokkeerd.

In december 2023 vaardigden religieuze geleerden in Jamia Binoria Town in Karachi een fatwa uit waarin ze TikTok veroordeelden en het gebruik ervan categorisch als 'haram' (verboden) verklaarden. De fatwa stelde dat TikTok voornamelijk wordt gebruikt voor illegale activiteiten, zoals het delen van verboden afbeeldingen, video's en muziek, het verspreiden van onfatsoenlijke inhoud en het promoten van ongepaste humor.⁴⁴⁷

Blokkeren content

De autoriteiten blokkeerden vaak inhoud die kritisch was over de islam of het leger of die een bedreiging vormde voor de nationale veiligheid. Ook blokkeerden zij sites met pornografie of naaktheid en sites die tools voor het omzeilen van internetblokkades promootten of aanboden.⁴⁴⁸

Freedom House geeft aan dat de staat en andere actoren illegale druk uit oefenden op uitgeverij en producenten om inhoud te verwijderen. Deze gevallen werden vaak niet gerapporteerd. De PTA gaf sociale mediaplatforms en *hosts* opdracht om inhoud te verwijderen die zij illegaal achtte.⁴⁴⁹

Technische aanvallen op de websites van ngo's, oppositiegroepen en activisten kwamen vaak voor in Pakistan, hoewel veel aanvallen niet werden gemeld.⁴⁵⁰

Er waren meldingen dat de overheid websites die de onafhankelijkheid van de Baloch bepleitten, probeerde te controleren of te blokkeren door gebruik te maken van bewakingssoftware.⁴⁵¹

Bestrafingen en intimidatie

Volgens Freedom House werden mensen vaak bestraft voor hun online activiteiten en kregen strenge straffen. Tijdens de verslagperiode werd in minstens drie gevallen van online godslastering de doodstraf opgelegd. Het is niet bekend of deze zijn uitgevoerd. In eerdere zaken waarin de doodstraf werd opgelegd, werd beroep aangetekend (en zijn nog gaande) of werd de straf bevestigd.⁴⁵²

Gebruikers werden geconfronteerd met intimidatie, chantage, haat zaiende taal en soms geweld door de staat. Dit als reactie op online activisme, verslaggeving en debat, maar ook op apolitieke activiteiten online. Freedom House stelt dat het leger

⁴⁴⁶ Vertrouwelijke bron: 9 april 2024; VOA, *Pakistan's prolonged ban on X exposes fear of dissent, critics say*, 20 april 2024; Vertrouwelijke bron: 19 april 2024.

⁴⁴⁷ Express Tribune, *Fatwa declares TikTok 'haram', calls for ban over content concerns*, 20 december.

⁴⁴⁸ Freedom House, *Freedom on the Net 2023 - Country Report Pakistan*, B1, 2023; USDOS, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, Section 2A, 20 maart 2023; RSF, *RSF calls for urgent measures by Pakistan's new government to rebuild press freedom*, 6 maart 2024.

⁴⁴⁹ Freedom House, *Freedom on the Net 2023 - Country Report Pakistan*, B2, 2023.

⁴⁵⁰ Freedom House, *Freedom on the Net 2023 - Country Report Pakistan*, C8, 2023.

⁴⁵¹ USDOS, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, Section 2A, 20 maart 2023.

⁴⁵² USDOS, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, Section 2A, 20 maart 2023; Freedom House, *Freedom on the Net 2023 - Country Report Pakistan*, C3, 2023; BBC, *Pakistan blasphemy: Student sentenced to death over Whatsapp messages*, 8 maart 2024.

routinematig personen ontvoerde vanwege hun verslaggeving of activisme op sociale media.⁴⁵³

Zelfcensuur

Journalisten in Pakistan hadden te maken met een breed scala aan veiligheidsrisico's zoals doodsbedreigingen, ontvoering, aanranding, geweld en intimidatie. Volgens het *International Journalists Network* bestond er daardoor een cultuur van angst en zelfcensuur, die de berichtgeving over gevoelige onderwerpen beperkte, waaronder mensenrechtenschendingen, religie, godslastering, het leger, afscheidingsbewegingen, vrouwenrechten en de rechten van gemarginaliseerde gemeenschappen, corruptie en politieke onderdrukking.⁴⁵⁴

Zie ook paragraaf 3.2.1.4 over journalisten en paragraaf 3.2.1.1 over het monitoren van sociale media en Internet.

Blasfemie aanklachten wegens online uitspraken

Freedom House maakte melding van verschillende strafrechtelijke vervolgingen voor godslastering waarin aan zeker drie personen de doodstraf werd opgelegd.

Zie de paragraaf 'bestraffingen en intimidatie' hierboven.⁴⁵⁵

Enkele voorbeelden waren een man in Lower Dir die in november 2022 tot twee keer toe ter dood werd veroordeeld wegens godslastering. Ook kreeg hij 21 jaar gevangenisstraf wegens andere religieuze overtredingen op sociale media. Hij had foto's gedeeld via WhatsApp. In andere gevallen werden mensen gearresteerd voor hun gedeelde video's of posts op Facebook. In april 2023 werd een vrouw gearresteerd voor godslastering nadat een menigte zich voor haar huis had verzameld naar aanleiding van een virale video van haar op sociale media. Een andere vrouw werd gearresteerd in Lahore voor het maken van virale 'godslasterlijke' video's. In september 2022 werd een man gearresteerd voor het uploaden van 'heiligschennende' inhoud naar Facebook.⁴⁵⁶ Het is niet bekend om hoeveel gevallen het gaat.

De afdeling cybercriminaliteit van de FIA verklaarde in december 2022 dat het met verschillende religieuze groeperingen samenwerkte om zaken van godslastering aan te klagen. In december 2022 waren er 62 mensen gearresteerd voor godslastering op sociale media. Het ministerie van Religieuze Zaken en Interreligieuze Harmonie (MORA) activeerde opnieuw zijn *Web Evaluation Cell* om zaken van online godslastering te identificeren en er actie tegen te ondernemen.⁴⁵⁷

Verspreiden desinformatie en nepnieuws

Volgens Freedom House waren er steeds meer gecoördineerde en niet-authentieke accounts die online inhoud manipuleerden en desinformatie verspreidden. Online journalisten en activisten, vooral degenen die het leger of de inlichtingendiensten onder de loep namen, spraken van het bestaan van door de staat gesponsorde 'trollenlegers' die werden ingezet om afwijkende meningen de mond te snoeren.⁴⁵⁸

3.2.1.2 *Buiten Pakistan*

⁴⁵³ Freedom House, *Freedom on the Net 2023 - Country Report Pakistan*, C7, 2023.

⁴⁵⁴ International Journalists' Network, *The dangerous reality for journalists in Pakistan*, 29 juni 2023; Freedom House, *Freedom on the Net 2023 - Country Report Pakistan*, B4, 2023.

⁴⁵⁵ Freedom House, *Freedom on the Net 2023 - Country Report Pakistan*, C3, 2023.

⁴⁵⁶ Freedom House, *Freedom on the Net 2023 - Country Report Pakistan*, C3, 2023.

⁴⁵⁷ Freedom House, *Freedom on the Net 2023 - Country Report Pakistan*, C3, 2023; Express Tribune, *LEAs put 62 blasphemers behind bars*, 5 december 2022.

⁴⁵⁸ Freedom House, *Freedom on the Net 2023 - Country Report Pakistan*, B5, 2023.

Volgens verschillende bronnen monitort de Pakistaanse overheid de sociale media van minderheden en activisten, ook in het buitenland.⁴⁵⁹ Zie ook paragraaf 3.1.18 over PTI aanhangers. Een andere bron heeft nooit mensen gevraagd of dit ook in het buitenland gebeurt, maar meent dat het wellicht voorkomt.⁴⁶⁰ Dit werd niet verder onderbouwd.

3.2.1.3 *Recht op demonstreren*

Het recht op vrijheid van vreedzame vergadering is vastgelegd in artikel 16 van de Pakistaanse grondwet. Dit recht werd volgens FIDH (*International Federation for Human Rights*) en HRCP aanzienlijk beperkt door de autoriteiten. Andersdenkenden en politieke tegenstanders die deelnamen aan vreedzame bijeenkomsten werden vaak lastiggevallen, vastgehouden en gevangengezet. Het is niet bekend hoe vaak dit gebeurde, hoe lang zij werden vastgehouden en op welke gronden. Demonstraties werden met geweld uiteengedreven en journalisten en andere personen werden fysiek aangevallen. Dit gebeurde op basis van koloniale wetten die nog steeds geldig zijn. Ook de *Maintenance of Public Order Ordinance* (MPO) uit 1960 is in het verleden verschillende keren gebruikt om het recht op vrijheid van vreedzame vergadering in te perken. Ook moesten er voor demonstraties NOCs (*Non Objection Certificate*) aangevraagd worden. Deze werden bijvoorbeeld niet toegekend aan de PTI in aanloop naar de verkiezingen.⁴⁶¹

Volgens Amnesty International hebben de autoriteiten in 2022 het recht op vreedzame vergadering drastisch ingeperkt door het lastigvallen, arresteren en vastzetten van critici en politieke tegenstanders. Ook hebben zij protesten met geweld uiteengedreven en hebben zij journalisten en anderen aangevallen.⁴⁶²

Bij arrestaties na de demonstraties op 9 mei 2023 (zie paragraaf 1.1.1 over politieke ontwikkelingen) waren er langdurige vertragingen bij de procesgang. Gerechtelijke bevelen die vrijlating van gearresteerde demonstranten eisten, werden niet opgevolgd. Ook waren er gevallen waarbij verdachten verdwenen of niet voor rechtbanken konden verschijnen.⁴⁶³

Na de protesten nam het parlement een resolutie aan die oproep om de demonstranten te berechten voor militaire rechtbanken op grond van de Pakistaanse Legerwet van 1952. Burgers konden voor militaire rechtbanken worden berecht onder Sectie 2(d) van deze wet, wat in strijd is met de normen voor een eerlijk proces. Volgens FIDH en HRCP zijn militaire rechtbanken in Pakistan niet onafhankelijk en zijn in de eerste plaats bedoeld om discipline binnen het leger te handhaven. Ze worden geleid door militair personeel (niet door rechterlijke

⁴⁵⁹ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 26 maart 2024.

⁴⁶⁰ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

⁴⁶¹ United Nations Human Rights Committee (CCPR), *Joint submission for the adoption of the List of Issues Prior to Reporting (LoIPR) by FIDH (International Federation for Human Rights) and HRCP (Human Rights Commission of Pakistan)*, United Nations Human Rights Committee - 139th Session, 14 augustus 2023; Vertrouwelijke bron: 9 april 2024.

⁴⁶² Amnesty International, *Amnesty International Report 2022/23, Pakistan*, 27 maart 2023.

⁴⁶³ United Nations Human Rights Committee (CCPR), *Joint submission for the adoption of the List of Issues Prior to Reporting (LoIPR) by FIDH (International Federation for Human Rights) and HRCP (Human Rights Commission of Pakistan)*, United Nations Human Rights Committee - 139th Session, 14 augustus 2023.

ambtenaren) zonder juridische opleiding, rechtszaken worden achter gesloten deuren gehouden en de vonnissen worden niet onderbouwd.⁴⁶⁴

Toen Imran Khan wederom gearresteerd werd begin augustus 2023, bleven grootschalige protesten uit. Volgens verschillende experts aangehaald door de BBC was dat uit angst voor vergelding en onderdrukking, zoals dat gebeurd was na 9 mei 2023.⁴⁶⁵

3.2.1.4 *Journalisten*

In het ambtsbericht Pakistan van september 2022 staat beschreven dat de media te maken hadden met intimidatie en geweld.⁴⁶⁶

Volgens het *International Journalists Network* is sindsdien het aantal ontvoeringen, aanvallen, pesterijen, willekeurige arrestaties en moorden op journalisten toegenomen. Er werden geen cijfers gegeven. De Pakistaanse autoriteiten hebben de druk op uitgevers en media-eigenaren opgevoerd om stemmen het zwijgen op te leggen die kritisch zijn over de regering.⁴⁶⁷

Journalisten in Pakistan hadden in de verslagperiode te maken met een breed scala aan veiligheidsrisico's zoals doodsbedreigingen, ontvoering, aanranding, geweld en intimidatie. Tussen 2002 en 2022 werden er 90 journalisten vermoord in het land, waarvan vijf in 2022, volgens een rapport van het UNESCO observatorium. Het gevolg is een cultuur van angst en zelfcensuur, die de berichtgeving beperkt over kritieke onderwerpen zoals mensenrechtenschendingen, corruptie en politieke onderdrukking. Ondanks de waarborgen voor de vrijheid van meningsuiting en de persvrijheid in de Pakistaanse grondwet, verhinderen wettelijke en institutionele belemmeringen vaak dat journalisten hun werk kunnen doen.⁴⁶⁸

De toegang tot kritische of objectieve informatie voor het Pakistaanse publiek is belemmerd, omdat journalisten in hun berichtgeving steeds meer zelfcensuur toepassen.⁴⁶⁹

Online content van journalisten en anderen wordt in de gaten gehouden. Zie hiervoor paragraaf 3.2.1.1.

Aanhouding van journalisten

Volgens *Reporters Sans Frontières* (RSF) loopt elke journalist die de rode lijnen overschrijdt die zijn opgelegd door de *Inter-Services Public Relations* (ISPR) - een afdeling van de inlichtingendienst - het risico het doelwit te worden van grondige

⁴⁶⁴ United Nations Human Rights Committee (CCPR), *Joint submission for the adoption of the List of Issues Prior to Reporting (LoIPR) by FIDH (International Federation for Human Rights) and HRCP (Human Rights Commission of Pakistan)*, United Nations Human Rights Committee - 139th Session, 14 augustus 2023; BBC, *Pakistan: Imran Khan's supporters are silenced but determined*, 8 augustus 2023.

⁴⁶⁵ BBC, *Pakistan: Imran Khan's supporters are silenced but determined*, 8 augustus 2023.

⁴⁶⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen Ambtsbericht Pakistan*, pp.87-91, september 2023.

⁴⁶⁷ International Journalists' Network, *The dangerous reality for journalists in Pakistan*, 29 juni 2023.

⁴⁶⁸ International Journalists' Network, *The dangerous reality for journalists in Pakistan*, 29 juni 2023; RSF (Reporters without Borders), *Pakistan*, [Pakistan | RSF](#), geraadpleegd 15 april 2024.

⁴⁶⁹ International Journalists' Network, *The dangerous reality for journalists in Pakistan*, 29 juni 2023.

surveillance. Dit kan leiden tot ontvoering en opsluiting in de staatsgevangenissen of minder officiële gevangenissen.⁴⁷⁰

De Pakistaanse journalist en videoblogger Asad Ali Toor werd in februari 2024 gearresteerd door de federale autoriteiten op basis van posts op social media. Hij werd beschuldigd van het organiseren van een kwaadaardige campagne tegen de staat via zijn sociale mediaplatformen. De *Federal Investigation Agency* (FIA) hield Toor twee dagen eerder meer dan acht uur vast, waarbij hij volgens zijn advocaten werd ondervraagd over dezelfde beschuldigingen. Er vonden demonstraties voor de Press Club in Islamabad plaats om zijn vrijlating te eisen. Na twintig dagen werd hij op borgtocht vrijgelaten. Op het moment van schrijven is hij in afwachting van zijn proces.⁴⁷¹

Moorden op journalisten

Volgens RSF is Pakistan een van de dodelijkste landen ter wereld voor journalisten. Er vinden drie tot vier moorden per jaar plaats die vaak verband houden met berichtgeving over corruptie of illegale handel en die volledig onbestraft blijven. Bovendien zou de inlichtingendienst *Inter-Services Intelligence* (ISI) bereid zijn journalisten het zwijgen op te leggen, aldus RSF.⁴⁷²

In oktober 2022 werd de 49-jarige tv-journalist Arshad Sharif, die kritisch berichtte over de Pakistaanse regering, doodgeschoten door de politie in Nairobi. Deze noemde het een geval van 'persoonsverwisseling'. Pakistaanse onderzoekers stelden echter vast dat het een 'geplande moord' was. Sharif leefde in ballingschap sinds hij het land was ontvlucht om te voorkomen dat hij werd vastgehouden op beschuldiging van opruiing. Zijn familie stelt dat de regering betrokken was bij zijn moord.⁴⁷³

Index

Op de wereldpersvrijheid index van *Reporters without Borders* steeg Pakistan van plaats 157 naar 150 (van 180).⁴⁷⁴ Deze stijging heeft niet noodzakelijkerwijs te maken met factoren binnen Pakistan en kan te maken hebben met veranderingen in andere landen.

Buitenland

Volgens verschillende bronnen monitort de Pakistaanse overheid de sociale media van minderheden en activisten, ook in het buitenland.⁴⁷⁵ Volgens een bron zijn

⁴⁷⁰ Reporters Without Borders (RSF), *Pakistan*, [Pakistan | RSF](#), geraadpleegd 8 december 2023; RSF, *RSF calls for urgent measures by Pakistan's new government to rebuild press freedom*, 6 maart 2024.

⁴⁷¹ VOA, *Pakistan Releases Journalist on Bail; X Platform Blockade Persists*, 15 maart 2024; Al Jazeera, *Pakistani journalist arrested for social posts against government officials*, 27 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024; Dawn, *Journalist Asad Toor released from Adiala Jail after Islamabad court approves bail*, 16 maart 2024; VOA, *Pakistan's prolonged ban on X exposes fear of dissent, critics say*, 20 april 2024.

⁴⁷² Reporters Without Borders (RSF), *Pakistan*, [Pakistan | RSF](#), geraadpleegd 8 december 2023; Al Jazeera Media Institute, *Why is life so dangerous for Pakistani journalists?*, 4 juni 2023; VOA, *Prominent Local Journalist Killed in Pakistan*, 14 augustus 2023.

⁴⁷³ International Journalists' Network, *The dangerous reality for journalists in Pakistan*, 29 juni 2023; RSF, *Impunity looms one year after Arshad Sharif's murder in Kenya*, 23 oktober 2023; Al Jazeera Media Institute, *Why is life so dangerous for Pakistani journalists?*, 4 juni 2023; The Guardian, *Pakistani journalist's killing in Kenya 'a pre-meditated murder'*, 9 december 2022.

⁴⁷⁴ Reporters Without Borders (RSF), *Pakistan*, [Pakistan | RSF](#), geraadpleegd 8 december 2023.

⁴⁷⁵ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 26 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

journalisten die terugkomen uit het buitenland bang voor problemen bij aankomst in Pakistan en gebruiken daarom zelfcensuur. De bron had echter nog nooit gehoord dat iemand hierover rapporteerde.⁴⁷⁶

3.2.2 *Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging*

Volgens de USCIRF bleven in 2022 de omstandigheden voor godsdienstvrijheid verslechteren. Leden van de sjiitische, ahmadi, christelijke, hindoe en sikh gemeenschappen leefden onder constante dreiging van vervolging via strenge en discriminerende wetgeving zoals de anti-ahmadi en blasfemie wetten. Ook was er sprake van steeds agressievere maatschappelijke discriminatie als gevolg van een toename in radicaalislamitische invloed. Deze discriminerende wetten hebben het mogelijk gemaakt en aangemoedigd dat radicale islamisten onder straffeloosheid kunnen opereren. Daarbij bestaat hun doelwit openlijk uit religieuze minderheden en personen met andere geloofsovertuigingen, waaronder atheïsten, aldus USCIRF.⁴⁷⁷ Ook is er vaak is er geen straf voor degenen die valse beschuldigingen uiten of 'vigilant' geweld plegen, volgens USCIRF.⁴⁷⁸ De Pakistaanse overheid heeft geprobeerd de blasfemie wetgeving te verscherpen (zie hiervoor paragraaf 3.2.3). In februari 2023 sloeg de mensenrechtenorganisatie HRCF alarm over de situatie van de religieuze vrijheid in Pakistan. Het signaleerde gedwongen bekeringen, ontheiliging van gebedshuizen en marginalisatie van de ahmadi-gemeenschap.⁴⁷⁹

3.2.3 *Blasfemie*

Op godslastering ofwel blasfemie staan de doodstraf en andere zware straffen zoals levenslange opsluiting. Onder de blasfemiewetgeving valt niet alleen het beledigen van de profeet Mohammed; het gaat veel verder en ook het beledigen of niet respecteren van hooggeplaatste religieuze persoonlijkheden is strafbaar. In veel gevallen werden blasfemie beschuldigingen gebuikt om persoonlijke vendetta's te beslechten. Ook kon een beschuldiging leiden tot lynchpartijen.⁴⁸⁰

Toename aantal blasfemie incidenten en aanvallen door menigte

Volgens een bron heeft de opruiende houding van de TLP en andere militante en/of extremistische groeperingen geleid tot een verharding van het klimaat en een toename van het aantal lynch-incidenten door een menigte op basis van blasfemiebeschuldigingen.⁴⁸¹

Volgens twee bronnen is er sprake van *vigilant justice*, waarbij mensen het recht in eigen hand nemen en lynchpartijen aanrichten. De daders hoeven vaak geen

⁴⁷⁶ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

⁴⁷⁷ USCIRF (United States Commission on International Religious Freedom), *2022 annual report- Pakistan*, 2023.

⁴⁷⁸ USCIRF, *Assessing Blasphemy and Related Laws on Religious Freedom in Pakistan*, p.1, december 2023.

⁴⁷⁹ Al Jazeera, *Pakistan's top rights group raises 'alarm' on religious freedom*, 8 februari 2023; USCIRF (United States Commission on International Religious Freedom), *2022 annual report- Pakistan*, 2023; USCIRF, *Assessing Blasphemy and Related Laws on Religious Freedom in Pakistan*, p.1, december 2023.

⁴⁸⁰ USCIRF, *Assessing Blasphemy and Related Laws on Religious Freedom in Pakistan*, p.1, december 2023; Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, pp. 91, september 2023; HRCF, *Amendments to blasphemy laws create further room for persecution*, 20 januari 2023; Context, *Pakistan's WhatsApp death sentence case spotlights blasphemy law*, 18 maart 2024.

⁴⁸¹ BBC, *Pakistan woman in Arabic script dress saved from mob claiming blasphemy*, 25 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024

rekenschap af te leggen. Zo waren de daders van de aanval op Jaranwala al snel vrij op borgtocht (zie paragraaf 3.1.10.1 over christenen).⁴⁸²

Ook rechters zijn niet vrijgesteld van blasfemie beschuldigingen of bedreigingen. In februari 2024 liet Chief Justice Faes Isa een ahmadi vrij op borgtocht die was beschuldigd van blasfemie. Daarop gingen duizenden personen de straat op in Karachi en volgden er online (doods)bedreigingen aan het adres van de rechter en de betrokkene.⁴⁸³

Bescherming

Een officiële aanklacht vanwege blasfemie moet onderzocht worden door de rechterlijke macht.⁴⁸⁴ Zie hiervoor paragraaf 3.3.8.4 over fatwa's onder het kopje bescherming (een blasfemie beschuldiging kan tot een fatwa leiden).

De politie probeert individuen te beschermen tegen aanvallen van menigten op basis van blasfemie beschuldigingen. Zij grijpt echter niet altijd in. Soms heeft de politie niet de capaciteit om te interveniëren bij een grote woedende menigte. In sommige gevallen is de politie bang om zelf van blasfemie te worden beschuldigd wanneer zij een slachtoffer beschermen. In andere gevallen sympathiseren de agenten met de blasfemie wetgeving en willen ze niet ingrijpen.⁴⁸⁵

Zie paragraaf 1.2.5 onder het kopje 'bescherming tegen menigte' en paragraaf 3.3.8.4 over bescherming bij fatwa's (die vaak zijn gebaseerd op een blasfemie beschuldiging).

3.2.3.1 *Veroordelingen voor blasfemie sinds 2019*

Het niet mogelijk een uitputtend of volledig overzicht te geven van alle blasfemie-veroordelingen of -zaken sinds 2019. Cijfers over blasfemie zaken verschillen omdat organisaties aantallen bijhouden op basis van verschillende informatiebronnen, zoals mediaberichten, politie-overzichten of gevangenispopulatie. Bovendien komt niet alle informatie naar buiten. Derhalve moet een bepaalde marge worden aangehouden bij deze cijfers.

De cijfers in deze paragraaf zijn afkomstig van onder andere het *Centre for Social Justice (CSJ)* en de *Human Rights Commission of Pakistan (HRCP)*.

CSJ, een organisatie die zich inzet voor de rechten van 'gemarginaliseerde groepen', hanteert aantallen personen die beschuldigd worden van blasfemie in een juridisch aanhangige zaak. De getallen zijn voornamelijk gebaseerd op onder andere betrouwbaar geachte (media)berichten. Soms noemen zij ook aantallen gevangenisbevolking.⁴⁸⁶

De ngo HRCP baseert haar cijfers doorgaans op politierapporten van de verschillende provincies en op betrouwbare bronnen. Daarbij gaat het om het aantal gevangen en worden dus ook veroordeelde personen meegeteld.

⁴⁸² Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

⁴⁸³ Wire, The, *Protests, Death Threats Against Pakistan Chief Justice As Bail Granted To Blasphemy Accused*, 24 februari 2024; Arab News, *Thousands protest Pakistan Supreme Court minorities ruling*, 23 februari 2024.

⁴⁸⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, pp. 97-98, september 2023.

⁴⁸⁵ BBC, *Pakistan woman in Arabic script dress saved from mob claiming blasphemy*, 25 februari 2024; Guardian, *Mob storms Pakistan police station and lynches man accused of blasphemy*, 12 februari 2023; Al Jazeera, *Pakistan's blasphemy law: All you need to know*, 18 augustus 2023; Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, pp. 97-98, september 2023; Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024; NY Times, *Blasphemy Is a Crime in Pakistan. Mobs Are Delivering the Verdicts*, 2 maart 2024.

⁴⁸⁶ Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2023*, p.8, maart 2023.

Volgens mensenrechtengroepen zijn er sinds 1987 in Pakistan in totaal 2100 personen beschuldigd van blasfemie. Dit betreft dus een periode van 37 jaar. Daarvan zouden er 40 veroordeelde personen hun doodstraf afwachten in de gevangenis in december 2023.⁴⁸⁷

Cijfers blasfemie vanaf 2019 (van CSP en HRCP)

Het *Centre for Social Justice* (CSP), een organisatie die zich inzet voor de rechten van 'gemarginaliseerde groepen', hanteert de onderstaande aantallen blasfemiezaken. Daarbij gaat het om personen die beschuldigd worden van blasfemie in een juridische aanhangige zaak. (Het betreft dus niet het aantal veroordelingen.) De getallen zijn gebaseerd op onder andere betrouwbaar geachte (media)berichten.⁴⁸⁸ De ngo *Human Rights Commission of Pakistan* (HRCP) baseert haar cijfers op politierapporten van de verschillende provincies. Daarbij gaat het om het aantal gevangenen en worden dus ook veroordeelde personen meegeteld. Vanwege de uiteenlopende onderzoeksmethoden moet een bepaalde marge worden aangehouden.

Aantallen blasfemiezaken per jaar	Informatie CSJ	Informatie HRCP
2019	Onbekend	Onbekend ⁴⁸⁹
2020	208 ⁴⁹⁰	586 ⁴⁹¹
2021	84 ⁴⁹²	585 ⁴⁹³
2022	171 ⁴⁹⁴	35 ⁴⁹⁵
2023	329 ⁴⁹⁶	Nog niet bekend

Cijfers blasfemie 2022

Verdeling blasfemiezaken onder religieuze groepen in 2022

De cijfers van CSJ en HRCP verschillen vanwege uiteenlopende onderzoeksmethoden. Daarom moet een zekere marge worden aangehouden. Zie de uitleg bovenaan deze paragraaf. In 2022 vond volgens CSJ 65 procent van de 171 blasfemie-gevallen plaats in Punjab. De cijfers waren als volgt onderverdeeld onder de verschillende religieuze groepen:⁴⁹⁷

Aantal blasfemiebeschuldigingen per religieuze minderheid in 2022	Totaal 171
Moslim	88
Ahmadi	75
Christen	4
Hindoe	2

⁴⁸⁷ USCIRF, *Assessing Blasphemy and Related Laws on Religious Freedom in Pakistan*, p.1, december 2023.

⁴⁸⁸ Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2023*, p.8, maart 2023.

⁴⁸⁹ Het jaarlijkse rapport van HRCP over 2019 gaf geen cijfers hierover.

⁴⁹⁰ Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2023*, p.8, maart 2023.

⁴⁹¹ HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2020*, p. 15, 2021.

⁴⁹² Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2023*, p.8, maart 2023.

⁴⁹³ HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2021*, p. 18, 2022.

⁴⁹⁴ Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2023*, p.8, maart 2023.

⁴⁹⁵ HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2022*, p.20, 2023.

⁴⁹⁶ Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2023*, p.7, maart 2024.

⁴⁹⁷ Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2023*, pp.7-8, maart 2023.

Onbekend	2
----------	---

HRCP geeft in haar jaarlijkse rapport een overzicht van het aantal blasfemie-zaken, gebaseerd op cijfers van de politie in de respectievelijke provincies. De volgende cijfers worden genoemd voor 2022:⁴⁹⁸

Cijfers blasfemiezaken per provincie in 2022	
Punjab	11 ⁴⁹⁹
Sindh	6 ⁵⁰⁰
KP	47 ⁵⁰¹
Balochistan	9 ⁵⁰²
Islamabad	9 ⁵⁰³
Jammu en Kashmir	onbekend
GB	onbekend

Cijfers blasfemie 2023

De cijfers van verschillende organisaties verschillen vanwege uiteenlopende onderzoeksmethoden. Daarom moet een zekere marge worden aangehouden. Zie de uitleg bovenaan deze paragraaf.

Bij een briefing voor de senaatscommissie voor mensenrechten in oktober 2023 werd verteld dat er 215 personen in de gevangenis zaten op beschuldiging van blasfemie. Het grootste aantal daarvan zou in Sindh zijn, met 78. Daarna volgde KP met 55, verder 18 in Punjab, 1 in Balochistan en 27 in Islamabad. Volgens de voorzitter van NCHR, Rabiya Javeri Agha, waren er nog 179 personen verwikkeld in processen op beschuldiging van blasfemie. Volgens de briefing bleef misbruik van blasfemie om persoonlijke rekeningen te vereffenen een grote zorg.⁵⁰⁴

Volgens een overzicht van de gevangenis in Punjab waren er in de provincie totaal 552 gevangenen voor blasfemie veroordelingen op 13 december 2023.⁵⁰⁵

Verdeling onder religieuze groepen in 2023

In 2023 was van de 329 beschuldigten een groot aantal moslim (75 procent), ongeveer de helft daarvan was sjiitisch. Het hoogste aantal was net als in 2022 in Punjab. Leraren waren de beroepsgroep met de meeste beschuldigingen. De cijfers waren als volgt onderverdeeld onder de verschillende religieuze groepen⁵⁰⁶:

⁴⁹⁸ HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2022*, diverse pagina's, 2023.

⁴⁹⁹ HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2022*, p. 37, 2023.

⁵⁰⁰ HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2022*, p.71, 2023.

⁵⁰¹ HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2022*, p.107, 2023.

⁵⁰² HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2022*, p.171, 2023.

⁵⁰³ HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2022*, p.155, 2023.

⁵⁰⁴ Dawn, *Over 200 people in jail in blasphemy cases throughout country, Senate body told*, 14 oktober 2023; USCIRF, *Assessing Blasphemy and Related Laws on Religious Freedom in Pakistan*, december 2023.

⁵⁰⁵ Punjab Prisons, Government of Punjab, *Crime Wise Population Statement*, item 55, 13 december 2023.

⁵⁰⁶ Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2023*, pp.6-7, maart 2024.

Aantal blasfemiebeschuldigingen per religieuze minderheid in 2023 ⁵⁰⁷	Totaal 329
Moslim	247
Ahmadi	65
Christen	11
Hindoe	1
Onbekend	5

De cijfers waren als volgt verdeeld onder de verschillende provincies:

Aantal blasfemiebeschuldigingen per provincie ⁵⁰⁸	Totaal 329
Punjab	179
Sindh	79
Azad Jammu Kashmir	37
KP	32
Balochistan	1
GB	1

Volgens cijfers van het gevangeniswezen van Punjab zaten er 587 personen vast op basis van blasfemiebeschuldigingen op 13 februari 2024. Daarvan waren er 515 verwickeld in een proces, 47 waren veroordeeld, 19 konden nog in hoger beroep gaan, 6 hadden deze mogelijkheid al uitgeput.⁵⁰⁹

Cijfers blasfemie 2024

Over 2024 zijn nog geen cijfers bekend over blasfemiebeschuldigingen.

Opgelegde straffen voor blasfemie

Bij veroordelingen voor blasfemie werden er straffen opgelegd die opliepen tot de doodstraf. In september 2023 werden er vier personen ter dood veroordeeld voor blasfemie. Een daarvan kreeg een additionele boete van 100.000 Pakistaanse roepies (ongeveer 335 Euro). Een andere persoon werd veroordeeld tot zeven jaar gevangenis straf en een boete van 100.000 roepies. Volgens de NY Times werden er in 2023 tenminste 330 personen veroordeeld in 180 blasfemie zaken.⁵¹⁰ De doodstraf is echter nog nooit uitgevoerd voor veroordelingen voor blasfemie.⁵¹¹

3.2.3.2 *Slachtoffers van lynchpartijen wegens vermeende blasfemie sinds 2019 en verdeling onder religieuze minderheidsgroepen*

Toename

USCIRF's vicevoorzitter Eric Ueland stelde dat 'het aantal zaken van godslastering in Pakistan is toegenomen en USCIRF maakt zich grote zorgen dat de aanstaande wijziging van de godslasteringswet de huidige trends kan verergeren'.⁵¹² Volgens een bron zijn de afgelopen jaren lynchpartijen en aanvallen door menigten

⁵⁰⁷ Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2023*, p.7, maart 2024.

⁵⁰⁸ Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2023*, p.8, maart 2024.

⁵⁰⁹ Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2023*, p.7, maart 2024.

⁵¹⁰ NY Times, *Blasphemy Is a Crime in Pakistan. Mobs Are Delivering the Verdicts*, 2 maart 2024; Arab News, *Pakistan court sentences four to death for blasphemy*, 23 september 2023.

⁵¹¹ Vertrouwelijke bron: 9 april 2024; AP, *Pakistani court sentences man to death and teenager to life in prison for insulting Islam's prophet*, 11 maart 2024.

⁵¹² USCIRF, *USCIRF Troubled by Violence Against Christians in Pakistan*, 7 juni 2024.

toegenomen. Het is niet duidelijk om welke periode het precies gaat. Deze aanvallen van menigtes zijn een uiting van sektarisch geweld of kunnen ontstaan na beschuldigingen van blasfemie. Niet alleen personen waren het doelwit, maar ook gebedshuizen van minderheden, graven en andere religieuze plaatsen.⁵¹³ Personen die misdaden begingen in een menigte, werden vaak niet verantwoordelijk gehouden. Zo waren de daders van de aanval op Jaranwala al snel vrij op borgtocht (zie ook paragraaf 3.1.10 over christenen).⁵¹⁴

De cijfers over aantallen doden bij lynchpartijen lopen uiteen. Volgens informatie verkregen door Al Jazeera⁵¹⁵ zijn er sinds 1990 tenminste 85 mensen vermoord in verband met beschuldigingen van blasfemie.⁵¹⁶ Volgens andere informatie zouden er sinds 1947 (ten minste) 89 personen door menigten gedood zijn wegens een blasfemie beschuldiging.⁵¹⁷

2019

Volgens een vertrouwelijke bron waren er in 2019 geen lynchpartijen vanwege vermeende blasfemie.⁵¹⁸

2020

Volgens een vertrouwelijke bron vonden er in 2020 geen lynchpartijen plaats vanwege vermeende blasfemie.⁵¹⁹

2021

Volgens een vertrouwelijke bron was er in 2021 een lynchpartij vanwege vermeende blasfemie.⁵²⁰

2022

Volgens HRCP vonden er in 2022 ten minste negen lynchpartijen plaats op basis van blasfemie beschuldigingen. Deze vonden alle plaats in Sindh.⁵²¹

2023

In 2023 werden er zeven of acht personen gelyncht op beschuldiging van blasfemie.⁵²²

In 2023 vonden onder andere de volgende (dodelijke) aanvallen door menigtes plaats op beschuldiging van blasfemie⁵²³ Deze lijst is niet uitputtend:

- 11 februari 2023: een menigte sleurde de van blasfemie verdachte Muhammad Waris Issa naar buiten vanuit een politiebureau in Nankana

⁵¹³ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024; Al Jazeera, *Pakistan's Ahmadis living in fear as graves, religious sites attacked*, 27 september 2023.

⁵¹⁴ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

⁵¹⁵ Lokale media en onderzoekers.

⁵¹⁶ Al Jazeera, *Pakistan's blasphemy law: All you need to know*, 18 augustus 2023.

⁵¹⁷ USCIRF, *Assessing Blasphemy and Related Laws on Religious Freedom in Pakistan*, p.1, december 2023; Al Jazeera, *Pakistan's blasphemy law: All you need to know*, 18 augustus 2023; Dawn, *Mob storms police station, lynches 'blasphemy' accused*, 12 februari 2023.

⁵¹⁸ Vertrouwelijke bron: 24 april 2024.

⁵¹⁹ Vertrouwelijke bron: 24 april 2024.

⁵²⁰ Vertrouwelijke bron: 24 april 2024.

⁵²¹ HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2022*, p.22, 2023.

⁵²² Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2023*, p.7, maart 2024; NY Times, *Blasphemy Is a Crime in Pakistan. Mobs Are Delivering the Verdicts*, 2 maart 2024

⁵²³ Human Rights Watch (HRW), *World Report 2024 – Pakistan, Annual report on the human rights situation in 2023*, 11 januari 2024.

Sahib (Punjab). Hij werd uitgekled en doodgeslagen. De man was een moslim.⁵²⁴

- 1 juli 2023: een man werd doodgeslagen door een woedende menigte nadat hij een speech had uitgesproken tijdens een politieke rally in Sawaldher (KP). De menigte vond de speech godslasterend.⁵²⁵
- 25 juli 2023: een menigte vernielde een ahmadi gebedsplaats in Karachi⁵²⁶;
- 18 augustus 2023: een menigte in Lahore viel een fabriek aan van een ahmadi die werd beschuldigd van blasfemie⁵²⁷;
- 16 augustus 2023: honderden personen vielen een christelijke gemeenschap aan in Jaranwala, Faisalabad district (Punjab)⁵²⁸.

2024

In de eerste helft van 2024 vonden onder andere de volgende aanvallen door menigtes plaats. Deze lijst is niet uitputtend:

- In Lahore probeerde in februari 2024 een menigte een vrouw te lynchen die Arabische kalligrafie op haar kleding had. De menigte beschuldigde haar ervan dat het Koranverzen waren en daarom blasfemie. Het bleek het woord 'halwa' (mooi in het Arabisch) te zijn. Een politieagente sprong tussenbeide en wist de vrouw in veiligheid te brengen.⁵²⁹
- In Karachi werden in februari 2024 twee politieagenten in gijzeling genomen toen ongeveer twintig personen een ahmadi gebedshuis aanvielen. De minaretten van het gebouw werden daarbij vernield.⁵³⁰
- Op 25 mei werd Nazir (Lazar) Gil Masih, een 74-jaar oude christen, door een menigte uit zijn huis gehaald en overmeesterd. Hij werd beschuldigd van het ontheiligen van een Koran. Hij overleed later aan zijn verwondingen.⁵³¹
- Op 20 juni drong een menigte in KP een politiebureau binnen, greep een man die daar werd vastgehouden en lynchte hem vervolgens op beschuldiging dat hij de Koran had ontheiligd. Ook werden het politiebureau en geparkeerde politievoertuigen in brand gestoken.⁵³²

3.2.4 Controle op moskeebezoek

Volgens verschillende bronnen wordt in Pakistan niet bijgehouden of mensen de moskee bezoeken.⁵³³ Het is niet bekend in welke mate er sociale controle is.

⁵²⁴ Guardian, *Mob storms Pakistan police station and lynches man accused of blasphemy*, 12 februari 2023; Week Magazine, *Mob storm police station, lynch man accused of blasphemy in Pakistan*, 12 februari 2023.

⁵²⁵ Deutsche Welle, *Pakistan mob lynches demonstrator over alleged blasphemy*, 5 juli 2023.

⁵²⁶ Human Rights Watch (HRW), *World Report 2024 – Pakistan, Annual report on the human rights situation in 2023*, 11 januari 2024.

⁵²⁷ Human Rights Watch (HRW), *World Report 2024 – Pakistan, Annual report on the human rights situation in 2023*, 11 januari 2024.

⁵²⁸ Human Rights Watch (HRW), *World Report 2024 – Pakistan, Annual report on the human rights situation in 2023*, 11 januari 2024.

⁵²⁹ BBC, *Pakistan woman in Arabic script dress saved from mob claiming blasphemy*, 25 februari 2024.

⁵³⁰ Voice PK, *Mob Attacks Ahmadiyya Worship Place in Karachi; Demolishes Minaret*, 29 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

⁵³¹ EU Today, *Pakistani Christians Demonstrate in Brussels after Man Dies Following Mob Attack Over Blasphemy Allegations*, 16 juni 2024; [USCIRF, USCIRF Troubled by Violence Against Christians in Pakistan, 7 juni 2024](#)

⁵³² Independent, *A Muslim mob in Pakistan torches a police station and lynches a man after accusing him of blasphemy*, 21 juni 2024.

⁵³³ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024

3.3 Toezicht en rechtsbescherming

3.3.1

Aangifte doen van een misdrijf

Aangifte doen van een misdrijf gebeurt op het politiebureau. Het slachtoffer moet de aangifte schriftelijk of mondeling indienen. Als de aangever niet kan lezen en schrijven, kan de behandelende agent de aangifte opschrijven en daarna voorlezen.⁵³⁴ Volgens een bron moeten naam, CNIC nummer/details identiteit, adres, naam van de vader (indien bekend) of echtgenoot worden gegeven.⁵³⁵

De behandelende officier bekijkt of de aanklacht strafbaar is volgens de Strafwet. Is dat het geval, dan stelt deze een *First Information Report* (FIR) op. Elke FIR heeft een nummer, een jaar en verschillende tijdstippen waarop actie werd genomen op de aanklacht. De officier stuurt de FIR naar hogere politie officieren, een kopie gaat naar de officier van justitie. Er kan een *Investigative Officer* (IO) worden aangesteld die contact houdt met de magistraten. Als de aangifte geen strafbaar feit betreft, wordt het niet neergelegd in een FIR, maar in een proces-verbaal.⁵³⁶

Online aangifte

Het wordt steeds vaker mogelijk om online aangifte te doen. Zo bieden Punjab, Sindh, Islamabad, KP en Balochistan de mogelijkheid dit te doen. Op de website van KP wordt daarbij om een CNIC nummer gevraagd. Het systeem is echter nog niet compleet doorgevoerd waardoor het digitale systeem beperkt bereikbaar is. Het is niet duidelijk wanneer, waar en welke soorten aangiften online mogelijk zijn.⁵³⁷

3.3.2

Inbehandelingname aangifte, online en regulier

Voor zover bekend, zijn veel van de juridische procedures zijn niet veranderd ten opzichte van de vorige verslagperiode.

Volgens de Pakistaanse wet moeten aangiftes van strafbare feiten in behandeling worden genomen. Iedereen heeft het recht om een jurist te vragen erop toe te zien dat hier opvolging aan wordt gegeven. Dit zou kunnen met hulp van een ngo. Als een persoon politieke invloed heeft, zal hij of zij zelf een goed gekwalificeerde jurist in de hand kunnen nemen.⁵³⁸

Of aangiftes voldoende voortvarend behandeld worden, hangt volgens een bron af van 'de educatie, weteskennis, rechtsgevoel en plichtsgevoel van de betreffende

⁵³⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, pp. 92, september 2023; CPDI (Center for Peace Development Initiatives Pakistan), *First Information Report (FIR) (A Guide for Citizens)*, *What_is_an_FIR.pdf* (cpdi-pakistan.org) , geraadpleegd 15 januari 2024.

⁵³⁵ 24justice, *Registering Online FIR in Pakistan*, FIR Online in Pakistan - 24justice.pk , geraadpleegd 15 januari 2024.

⁵³⁶ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024; Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, pp. 92, september 2023.

⁵³⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, pp. 92, september 2023; Khyber Pakhtunkhwa Police, Register online FIR, Khyber Pakhtunkhwa, Police (kppolice.gov.pk) en - PAS (kppolice.gov.pk) , geraadpleegd 15 januari 2024; 24justice, *Registering Online FIR in Pakistan*, FIR Online in Pakistan - 24justice.pk , geraadpleegd 15 januari 2024; Zameen blog, *How to File an FIR in Pakistan*, 13 juli 2022, geraadpleegd 20 juni 2024.

⁵³⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, pp. 92-93, september 2023.

politieagent'.⁵³⁹ Volgens andere bronnen hangt het af van de status, macht en financiën van de persoon die de klacht heeft ingediend.⁵⁴⁰

De behandelende IO is de persoon die de meeste invloed heeft op de afhandeling van de aangifte. Deze moet later een conclusie op de FIR schrijven en kan daar bijvoorbeeld bij zetten 'dit is fraude' of 'dit is slechts bedoeld om lastig te vallen'. Willekeur van de behandelende agent speelt dus een grote rol bij de behandeling van de klacht.⁵⁴¹

De aangever krijgt een schriftelijke bevestiging van de FIR in de vorm van een kopie. Volgens een bron is heel eenvoudig om een FIR te laten opstellen op basis van valse informatie. De FIR is dan correct ingevoerd, maar de inhoud is niet correct. Dat gebeurt bijvoorbeeld in het geval van verzonden aanklachten tegen ahmadi's. Ook zou het eenvoudig zijn om via omkoping, bedreiging, politieke invloed of persoonlijke relaties een aangifte te verkrijgen.⁵⁴²

Inzien van FIR

Iedere FIR heeft een nummer. De FIR is een publiek document en zou volgens de wet ingezien moeten kunnen worden. In de praktijk kan het echter gebeuren dat dit niet het geval is. Een FIR is in principe publiek, maar wordt niet gepubliceerd. Publiek betekent niet dat het online staat. Soms wordt het getoond aan derden op speciaal verzoek. Volgens een bron is het mogelijk om naar het politiebureau te gaan en inzage in een FIR te vragen.⁵⁴³

Het is onduidelijk of het mogelijk is een FIR online in te zien. Volgens een advocatenkantoor in Lahore kunnen FIRs worden ingezien op *Pakistan Citizen's Portal*⁵⁴⁴ na invoering van een CNIC nummer. Dit geldt echter niet voor alle FIRs. Sommige zouden vertrouwelijk zijn en niet open voor het publiek.⁵⁴⁵ Het is niet duidelijk welke FIRs wel en niet openbaar zijn. Volgens een vertrouwelijke bron bestaan er geen vertrouwelijke FIRs.⁵⁴⁶

Volgens de website van de politie van Punjab kan om een kopie van een FIR worden gevraagd. Daarvoor is onder andere een CNIC nummer nodig, onderliggende documenten en de reden van het verzoek.⁵⁴⁷ Het is niet duidelijk of het verzoek geweigerd kan worden en hoe de aanvraag verloopt.

3.3.3 *Verloop en uitkomst onderzoek*

De klachtindiener en de persoon tegen wie de klacht is ingediend worden tijdens het onderzoek beiden op de hoogte gehouden van het verloop en hebben vrije toegang

⁵³⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, pp. 92, september 2023.

⁵⁴⁰ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

⁵⁴¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, pp. 92, september 2023.

⁵⁴² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p. 92, september 2023; Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

⁵⁴³ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024; Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, pp. 92, september 2023.

⁵⁴⁴ <https://web.citizenportal.gov.pk/>

⁵⁴⁵ Nazia Law Associates in Lahore, Online FIR Check by CNIC? What is basic Process?, 23 maart 2023 ; (42) Online FIR Check by CNIC? What is basic Process? | LinkedIn ; Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, pp. 92, september 2023.

⁵⁴⁶ Vertrouwelijke bron: 14 mei 2024.

⁵⁴⁷ Punjab Police Khidmat Markaz, *Our Services – Copy of FIR , [Our Services \(punjab.gov.pk\)](http://Our_Services_(punjab.gov.pk))* , geraadpleegd 15 januari 2024.

tot het politiebureau. De IO kan ook informeel contact houden. De klachtindiener kan een aangifte in het buitenland afwachten. De persoon tegen wie de klacht is ingediend moet binnen de jurisdictie blijven.⁵⁴⁸ Het is niet duidelijk wat er gebeurt als de aangeklaagde zich niet daaraan houdt.

3.3.4 *Mogelijkheden tot bescherming door autoriteiten*

Als de politie weigert om een klacht in behandeling te nemen, zijn er verschillende mogelijkheden om bescherming te zoeken. Slachtoffers kunnen een klacht indienen of er kan een vrederechter aangesteld worden die de zaak overneemt. Het is niet duidelijk bij wie de klacht moet worden ingediend. Veel klachtindieners vragen de hulp van personen met politieke invloed, zoals een parlamentslid of een hoge overheidsbeambte. Vaak wordt deze hulp verkregen via omkoping (van bijvoorbeeld de IO of hogere ambtenaren). Ook zijn er juridische stappen mogelijk via de *Code of Criminal Procedure* (CRPC).⁵⁴⁹

3.3.5 *Praktijk bescherming zoeken bij instanties*

Het verkrijgen van bescherming is vaak een financiële kwestie. Het huren van een goede jurist vergroot de kans op bescherming. Er bestaat geen gratis juridische bijstand in Pakistan. De klachtindiener moet alles betalen, zelfs het transport van de getuigen en van de politie.⁵⁵⁰ Volgens een bron is het moeilijk voor iemand zonder geld om bescherming te verkrijgen en zijn recht te halen.⁵⁵¹ Volgens een bron is juridische bijstand op het platteland slechter dan in stedelijke gebieden. In het algemeen zou gelden dat hoe geïsoleerder het gebied, hoe moeilijker de toegang tot rechtsbescherming.⁵⁵²

Volgens het mensenrechtenrapport van USDOS zijn veel lagere gerechtshoven corrupt, inefficiënt en gevoelig voor druk van rijke personen en invloedrijke religieuze of politieke figuren. Er waren berichten dat personeel van lagere rechtbanken betaling vroeg om administratieve procedures te vergemakkelijken.⁵⁵³

3.3.6 *Ngo's en internationale organisaties bij bescherming*

Ngo's en internationale organisaties kunnen tot op zekere hoogte helpen bij het verkrijgen van bescherming. Zij kunnen bijvoorbeeld rechtshulp geven, publiciteit opzoeken in high profile cases of persconferenties organiseren. Deze organisaties hebben echter beperkte financiële middelen en vaak zijn het alleen jonge, onervaren juristen die deze hulp bieden, aldus een bron.⁵⁵⁴

⁵⁴⁸ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024; Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p. 92, september 2023.

⁵⁴⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p. 93, september 2023; Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

⁵⁵⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p. 93, september 2023.

⁵⁵¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p. 93, september 2023.

⁵⁵² Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

⁵⁵³ USDOS, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, Section 1E en 4, 20 maart 2023.

⁵⁵⁴ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024; Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p. 93, september 2023.

3.3.7 Wetgeving

3.3.7.1 Wijzigingen blasfemie wetgeving sinds vorig ambtsbericht

Voor algemene informatie over de blasfemiewetten in Pakistan, zie het algemeen ambtsbericht over Pakistan van september 2022.⁵⁵⁵ Dit algemeen ambtsbericht zal ingaan op ontwikkelingen sindsdien.

Op godslastering staan zware straffen, zoals de doodstraf of levenslange opsluiting. Het gaat hierbij niet alleen om het beledigen van de profeet Mohammed. Het gaat veel verder en betreft ook andere uitspraken die de islam zouden beledigen.⁵⁵⁶

De blasfemiewetten van Pakistan zijn vastgelegd in artikel 295 van het Wetboek van Strafrecht.⁵⁵⁷

Artikel 295c bepaalt dat: 'Wie door woorden, gesproken of geschreven, of door zichtbare voorstelling of door enige verdachtmaking of insinuatie, direct of indirect, de heilige naam van de Heilige Profeet Mohammed (vrede zij met hem) onteert, zal worden gestraft met de dood, of levenslange gevangenisstraf, alsmede een geldboete.^{558 559}

De doodstraf is nog nooit uitgevoerd in blasfemiezaken.⁵⁶⁰

Een overzicht van de straffen op basis van de blasfemie wetten (in het Engels) ⁵⁶¹

Art. 295 - Injuring or defiling place of worship, with intent to insult the religion of any class- Up to 2 years imprisonment, or fine, or both
Art. 295A - Deliberate and malicious acts intended to outrage religious feelings of any class by insulting its religion or religious beliefs - Up to 10 years imprisonment, or fine, or both
Art. 295B - Defiling, etc., of Holy Quran - Life imprisonment
Art. 295C - Use of derogatory remarks, etc., in respect of the Holy Prophet - Death or life imprisonment and a fine
Art. 298 Uttering words, etc., with deliberate intent to wound religious feelings - One year imprisonment, or fine, or both
Art. 298A - Use of derogatory remarks, etc., in respect of holy personages - Up to 3 years imprisonment, or fine, or both
Art. 298B Misuse of epithets, descriptions and titles, etc., reserved for certain holy personages or places - Up to 3 years imprisonment and fine
Art. 298C - Person of Quadiani [Ahmadi] group, etc., calling himself a Muslim or preaching or propagating his faith - Up to 3 years imprisonment and fine

⁵⁵⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, pp. 98,99 , september 2023.

⁵⁵⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p. 98, september 2023.

⁵⁵⁷ Strafwet Pakistan, [Pakistan Penal Code \(Act XLV of 1860\) \(pakistan.org\)](https://www.pakistan.org/Pakistan-Penal-Code-Act-XLV-of-1860) geraadpleegd op 16 januari 2024.

⁵⁵⁸ Wetboek van Strafrecht Pakistan, [Pakistan Penal Code \(Act XLV of 1860\) \(pakistan.org\)](https://www.pakistan.org/Pakistan-Penal-Code-Act-XLV-of-1860) geraadpleegd op 16 januari 2024. Functionele vertaling.

⁵⁵⁹ Originele tekst: '*Whoever by words, either spoken or written, or by visible representation or by any imputation, innuendo, or insinuation, directly or indirectly, defiles the sacred name of the Holy Prophet Muhammad (peace be upon him) shall be punished with death, or imprisonment for life, and shall also be liable to fine.*'

⁵⁶⁰ Guardian, *Woman sentenced to death in Pakistan over 'blasphemous' WhatsApp activity*, 19 januari 2022; NDTV, *Pak Student Sentenced To Death For "Blasphemy" Over WhatsApp Messages*, 9 maart 2024.

⁵⁶¹ UK Home Office, *Country Policy and Information Note Pakistan: Shia Muslims*, July 2021.

Wijzigingen blasfemie wetgeving

Het parlement van Pakistan nam op 17 januari 2023 de *Criminal Laws (Amendment) Act, 2023* aan. Dit wetsontwerp vormt een amendement van artikel 298A van de blasfemiewet. Dit artikel stelt het beledigen of niet respecteren van religieuze personen -waaronder de familie van de Profeet Mohammed, vrouwen en metgezellen en de vier kaliefen - strafbaar. De ontwerpwet werd anoniem aangenomen, en slechts 15 parlementsleden waren aanwezig. Het wijzigingsvoorstel verhoogt de straf in artikel 298A naar 'levenslange gevangenisstraf die niet minder dan tien jaar zal zijn'. Ook wijzigt het de Strafproceswetgeving zo dat er geen borgtocht mogelijk is en dat de processen plaatsvinden voor een hogere in plaats van een lagere rechtbank. In augustus 2023 werd het wetsontwerp aangenomen door de senaat. De president moet de wet ondertekenen voordat die in werking kan treden. In augustus stuurde hij de wet terug.⁵⁶² Het is niet duidelijk wat de status van het amendement is. Volgens een vertrouwelijke bron is het amendement (nog) niet geformaliseerd.⁵⁶³

De *Human Rights Commission of Pakistan* (HRCP) sprak grote bezorgdheid uit over het wetsvoorstel. Terwijl het genoemde doel van het wetsontwerp eruit bestaat om sektarisch geweld tegen te gaan, meende HRCP dat het de mate van bedreiging van Pakistans kwetsbare religieuze minderheden zou verergeren. Gezien de toepassing van dergelijke wetten in het verleden, meende HRCP dat de wet waarschijnlijk op disproportionele wijze zou worden ingezet tegen religieuze minderheden en andere religieuze stromingen (...). HRCP vreesde dat het verhogen van de straf op vermeende blasfemie zou leiden tot meer misbruik van de wet om persoonlijke vendetta's uit te vechten.⁵⁶⁴ Ook USCIRF meende dat de Pakistaanse regering pogingen heeft ondernomen om de wetgeving te versterken, in plaats van stappen te ondernemen om het geweld te verminderen.⁵⁶⁵

De provinciale assemblee van Punjab nam op 22 juli 2020 de *Tahafuz-e-Bunyad Islam* (Bescherming van de basis van Islam) wet aan. Het doel van de wet was om het printen of publiceren van religieus ongewenste publicaties tegen te gaan. De wetgeving was vooral bedoeld om smaad en beledigingen van de profeet Mohamed te voorkomen. Hiermee komt de wet tegemoet aan de religieuze gevoeligheden van de soennieten in Pakistan. De wet geeft vergaande bevoegdheden aan het DGPR (*Directorate-General of Public Relations*), de communicatie arm van de provinciale regering van Punjab. Het DGPR moet waken voor overtredingen van de wet en moet ervoor zorgen dat uitgevers en media de wet volgen. De instelling kan het drukken, importeren of publiceren van een boek verbieden als het vaststelt dat het boek een bedreiging vormt voor het nationale belang en voor culturele, religieuze en sektarische⁵⁶⁶ harmonie. De categorieën zijn niet duidelijk gedefinieerd en laten

⁵⁶² Dawn, *President Alvi returns over a dozen bills*, 16 augustus 2023; Library of Congress, *Pakistan: Amendment to Blasphemy Law Passes in Lower House of Parliament*, 14 februari 2024; NY Times, *Blasphemy Is a Crime in Pakistan. Mobs Are Delivering the Verdicts*, 2 maart 2024; Dawn, *Senate passes bill to ramp up punishment for blasphemy to at least 10 years*, 8 augustus 2023; USCIRF, *Assessing Blasphemy and Related Laws on Religious Freedom in Pakistan*, p.2, december 2023; [USCIRF, USCIRF Troubled by Violence Against Christians in Pakistan](#), 7 juni 2024

⁵⁶³ Vertrouwelijke bron: 14 mei 2024.

⁵⁶⁴ HRCP, *Amendments to blasphemy laws create further room for persecution*, 20 januari 2023.

⁵⁶⁵ USCIRF, *Assessing Blasphemy and Related Laws on Religious Freedom in Pakistan*, p.1, december 2023.

⁵⁶⁶ In Pakistan worden religieuze stromingen, ook de grotere, sektes genoemd.

ruimte voor ambiguïteit. Het DGPR heeft het recht om de kantoren van uitgeverijen of media te ongevraagd binnen te gaan en kan elke publicatie confisqueren vóór of na het drukken. Op het schenden van de wet staat een maximum van vijf jaar gevangenis straf en een maximum boete van 500.000 Pakistaanse roepies (ongeveer 1675 euro). Volgens bronnen is de wet in werking getreden.⁵⁶⁷ De wet is alleen geldig in Punjab.

3.3.7.2 *Wijzigingen in andere wetgeving van belang voor religieuze groepen (sinds vorig ambtsbericht)*

Voor zover bekend zijn er geen wijzigingen in andere wetgeving doorgevoerd die van speciaal belang zijn voor religieuze groepen.

3.3.8 *Rechtsgang*

3.3.8.1 *Toegang tot advocaat*

In Pakistan heeft een verdachte volgens de wet recht op een advocaat. In de praktijk is dit echter meestal niet het geval. Als iemand zonder medeweten van anderen incommunicado in bewaring is genomen, is het niet mogelijk een jurist te contacteren. Dit lukt alleen als iemand anders weet dat de persoon opgepakt is en waar diegene zich bevindt. Ook is het niet gebruikelijk om een advocaat te hebben, dus de stap om een advocaat in te schakelen wordt eenvoudigweg niet genomen.⁵⁶⁸ Hierdoor worden weinig gedetineerden door een advocaat vertegenwoordigd. Het is niet bekend hoeveel dat er zijn. De staat moet in principe een advocaat leveren. Volgens een bron hebben deze pro bono advocaten vaak niet veel ervaring. Veel personen hebben niet genoeg geld om een betere advocaat te betalen.⁵⁶⁹ Er zijn ngo's die gratis juridisch advies leveren.⁵⁷⁰ Dit zijn er echter niet veel en voor zover bekend is de kans klein dat mensen die niet kunnen lezen en schrijven hiervan afweten.

3.3.8.2 *Raadplegen register verschillende advocatenbalies*

Om als advocaat te kunnen werken in Pakistan moet je verplicht lid zijn van de *Pakistaanse Advocatenbalie (Bar Council)*. Dit is de overkoepelende organisatie waaronder de verschillende provinciale advocatenbalies vallen. Onder deze balies hangen vervolgens verenigingen op district niveau. Provinciale advocatenbalies geven vergunningen af voor alle niveaus.⁵⁷¹

Op de websites van de *Pakistan Bar Council*, *Islamabad Bar Council* en de *Lahore Bar Association* bestaat geen mogelijkheid voor bezoekers die geen lid zijn om

⁵⁶⁷ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024; Institute of South Asian Studies – National University of Singapore, *Sectarianism and Censorship in Pakistan: The Punjab Tahaffuz-e-Bunyad-e-Islam Bill 2020*, 9 oktober 2020; Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

⁵⁶⁸ Ministerie van Buitenlandse Zaken, Algemeen ambtsbericht Pakistan, p. 94, september 2023.

⁵⁶⁹ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

⁵⁷⁰ Zie bijvoorbeeld [Free Legal Aid in Pakistan \(ngobase.org\)](https://ngobase.org), geraadpleegd op 23 januari 2024 [Legal Aid and Assistance - Legal Aid Society \(las.org.pk\)](https://las.org.pk) geraadpleegd op 24 januari 2024.

⁵⁷¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p. 94, september 2023.

online (lopende) zaken in te zien.⁵⁷² Volgens een bron is de website alleen bedoeld om te checken wie er is ingeschreven bij de betreffende advocatenbalie.⁵⁷³

3.3.8.3 Echtscheidingen en gemengde huwelijken

In het vorige algemeen ambtsbericht Pakistan van september 2022 werden de procedures rond echtscheidingen en de omstandigheden omtrent gemengde huwelijken beschreven in de paragrafen 2.1.10 en 3.3.8.⁵⁷⁴

Tijdens de verslagperiode deed een rechtsbank in Sindh een relevante uitspraak op het gebied van echtscheiding. Daarbij werd een man tot drie jaar gevangenisstraf en een geldboete veroordeeld voor het 'sodomiseren'⁵⁷⁵ van zijn echtgenote tegen haar wil. De uitspraak werd in de media een '*landmark conviction over marital rape*' (historische veroordeling voor verkrachting binnen het huwelijk) genoemd. De man werd schuldig bevonden onder sectie 377 betreffende 'onnatuurlijke misdrijven' (*unnatural offences*) van het Pakistaanse Wetboek van Strafrecht. De advocaat van de echtgenote redeneerde dat sodomie onder de definitie van verkrachting (binnen het huwelijk) valt sinds een wetwijziging van artikel 375 in 2021.⁵⁷⁶

Voor uitspraken rondom de wetgeving over gemengde huwelijken (wanneer een van de echtgenoten geen Pakistaans staatsburgerschap heeft), zie paragraaf 2.3.

3.3.8.4 *Fatwa's*

Fatwa's algemeen

In het algemeen ambtsbericht Pakistan van september 2022 wordt informatie gegeven over fatwa's. Zie hiervoor pagina's 96 en 97 van het ambtsbericht.⁵⁷⁷ Er is geen informatie gevonden die reden geeft om aan te nemen dat die situatie veranderd is.

Wie spreken fatwa's uit

Een fatwa is een niet-bindend advies, interpretatie of academische opinie over een vraagstuk binnen de sharia⁵⁷⁸, gedaan door een daartoe gekwalificeerde rechtsgeleerde. Fatwa's worden gewoonlijk uitgevaardigd in antwoord op vragen van individuen of islamitische rechtbanken. Het is niet vastgelegd wie precies fatwa's uitspreekt.⁵⁷⁹ Volgens uiteenlopende bronnen kan dit onder andere zijn een

⁵⁷² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p. 95, september 2023; <http://pakistanbarcouncil.org/>, <http://www.lahorebarassociation.pk/>, <https://iba.org.pk/>, geraadpleegd 24 januari 2024; Zie [Judgments Links \(iba.org.pk\)](#) met links naar bijvoorbeeld de online registers van zaken van het federale hooggerechtshof [Judgment Search - Supreme Court of Pakistan](#) en het hooggerechtshof van Sindh [Online Case Hearing Details \(peshawarhighcourt.gov.pk\)](#), geraadpleegd 24 januari 2024.

⁵⁷³ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

⁵⁷⁴ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, pp. 41-43 en 95-96, september 2023.

⁵⁷⁵ Hiermee wordt anale geslachtsgemeenschap bedoeld.

⁵⁷⁶ Dawn Images, *Women across Pakistan are celebrating a marital rape case – here's why*, 24 januari 2024; The Independent, *Man jailed for marital rape in landmark verdict in Pakistan*, 22 januari 2024.

⁵⁷⁷ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, pp. 96-97, september 2023.

⁵⁷⁸ Islamitisch recht.

⁵⁷⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p. 96, september 2023.

'gekwalificeerde rechtsgeleerde die moefti wordt genoemd', een 'religieuze autoriteit' of een 'erkende expert op het gebied van islamitisch recht'.⁵⁸⁰ Ook kan de *Dar-ul-Ifta*⁵⁸¹, een religieuze autoriteit die de Sharia uitlegt, fatwa's uitvaardigen. Moefti's maken deel uit van de Dar-ul-Ifta.⁵⁸² Volgens een bron kan het federale Sharia gerechtshof fatwa's uitspreken.⁵⁸³ De *Council for Islamic Ideology* (Ideologische Raad)⁵⁸⁴ zou het ook doen, alhoewel het niet in haar mandaat staat.⁵⁸⁵ Volgens een bron kan elke islamitische geleerde een opinie over sharia uitvaardigen ofwel een fatwa uitvaardigen. Als een moefti niet beschikbaar is, kan een andere persoon, bijvoorbeeld een maulana of een malvi⁵⁸⁶, dat doen. Er bestaan ook fatwa centra.⁵⁸⁷

Volgens de officiële definitie vormt een fatwa dus geen juridische of religieuze basis voor een blasfemie beschuldiging. Fatwa's zijn een opinie en kunnen niet gebruikt worden als bewijs door de politie of in een rechtszaak, aldus een bron. In het dagelijks spraakgebruik wordt een oproep om iemand te vermoorden echter vaak wel degelijk als fatwa aangeduid.⁵⁸⁸

Het is niet bekend wie een fatwa met doodvonnis kan uitvaardigen. Het is niet bekend hoeveel waarde er wordt gehecht aan een fatwa of doodvonnis dat uitgevaardigd is door een andere persoon dan een moefti. Over het algemeen worden fatwa's niet als bindend beschouwd, wel worden zij als gezaghebbend gezien.⁵⁸⁹

Voor de procedure voor het uitvaardigen een fatwa, zie het vorige ambtsbericht Pakistan, pagina's 96 en 97.⁵⁹⁰

Bekendmaking fatwa's

Er zijn gevallen bekend van fatwa's van geestelijken die tegen een persoon gericht waren. Het kwam voor dat een geestelijke via de luidspreker van de moskee een mededeling of oproep over een bepaalde persoon deed. Op basis van zo'n oproep konden derden een aanklacht indienen bij de politie, bijvoorbeeld vanwege diefstal

⁵⁸⁰ Larousse, Dictionnaire de la langue française, *fatwa*, <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/fatwa/32988>, geraadpleegd 22 januari 2024; Britannica, The Editors of Encyclopaedia. 'fatwa'. Encyclopedia Britannica, 29 Sep. 2023, <https://www.britannica.com/topic/fatwa>. Accessed 22 January 2024; Musulmanes andaluces, *Qué es una fatwa?*, [Pagina nueva 1 \(musulmanesandaluces.org\)](#), geraadpleegd 22 januari 2024.

⁵⁸¹ De Dar-ul-Ifta geeft opinies over hoe de Sharia geïnterpreteerd kan worden met betrekking tot de voorgelegde vragen. Het kan ook instituut voor islamitische jurisprudentie worden genoemd.

⁵⁸² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p. 96, september 2023.

⁵⁸³ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

⁵⁸⁴ Dit is een grondwettelijk orgaan dat verantwoordelijk is voor het geven van juridisch advies over islamitische kwesties aan de regering en het parlement.

⁵⁸⁵ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

⁵⁸⁶ Een maulana heeft een religieuze opleiding gevolgd, een malvi meestal geen of een lagere.

⁵⁸⁷ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

⁵⁸⁸ Geo France, *Qu'est-ce qu'une fatwa ?, 18 augustus 2022*; Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p. 97, september 2023

⁵⁸⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p. 96, september 2023.

⁵⁹⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, pp. 96-97, september 2023.

of blasfemie. Ook kunnen blasfemie-zaken ontstaan op basis van publieke instigatie, wanneer een menigte besluit het recht in eigen hand te nemen en de persoon gaat opzoeken. Doorgaans ontvangt een beschuldigde dan geen officieel bewijs van de beschuldiging, behalve wanneer een officiële aanklacht is ingediend bij de politie.⁵⁹¹ Een fatwa kan echter wel opgeschreven worden in verschillende vormen. Volgens een bron moet een fatwa in een formeel formaat worden opgesteld: eerst de vraag van de persoon, vervolgens de opinie volgens de Koran. Vraag en opinie moeten bij elkaar gepubliceerd worden zodat duidelijk is welk antwoord bij welke vraag hoort. Zij moeten onlosmakelijk verbonden zijn op een krantenpagina of op een website, zodat er niets aan veranderd kan worden. Er zijn echter ook geestelijken die wel degelijk een ander formaat hanteren dan het officiële. Er is niets opgenomen in de Pakistaanse wet hierover. Ook zijn er moderne vormen van fatwa's, zoals websites waar vragen aan geestelijken gesteld kunnen worden. Een voorbeeld hiervan is de *British Fatwa Council*.⁵⁹²

In het algemeen kunnen fatwa's bekend gemaakt worden door een moskee of door een groep geestelijken. Zij worden geregistreerd in een boek en hebben een registratienummer.⁵⁹³

Vorm van fatwa's

Er staat niets in de Pakistaanse wet over de vorm van fatwa's in het algemeen. De meest gebruikelijke vorm is een vraag met een opinie volgens de islam. Ze kunnen in een krant of op een website worden gepubliceerd. Er zijn echter ook geestelijken die een ander format hanteren. Volgens een bron heeft een fatwa de volgende gegevens: Naam, vaders naam, CNIC, adres, vraag, antwoord. Het papier waarop het staat wordt gestempeld.⁵⁹⁴ Het gaat hierbij niet om fatwa's met een doodvonnis.

Kennisname van fatwa tegen zichzelf

Een persoon kan kennisnemen van een fatwa tegen hem- of haarzelf op verschillende manieren. Wanneer een officiële aanklacht is ingediend bij de politie, wordt dit gecommuniceerd. Het is niet bekend hoe dit gebeurt. Wanneer blasfemie-zaken echter ontstaan op basis van publieke instigatie, kan dit uitmonden in een fatwa waarbij een menigte besluit het recht in eigen hand te nemen. Hiervan wordt uiteraard geen officieel bewijs ontvangen. De persoon in kwestie verneemt dan meestal via-via dat een menigte onderweg is.⁵⁹⁵

Wie vaardigen fatwa's met doodvonnis uit

Alhoewel een fatwa dus geen juridische of religieuze basis vormt voor een blasfemie beschuldiging, wordt in het dagelijks spraakgebruik een oproep om iemand te vermoorden op basis van een blasfemie-beschuldiging vaak wel degelijk een fatwa genoemd.⁵⁹⁶

Volgens een bron gebruiken extremistische groeperingen meestal fatwa's tegen mensen waarvan ze geloven dat hun gedachtegoed niet in lijn is met hun versie van de islam. In de meeste gevallen worden dergelijke fatwa's uitgevaardigd om andere

⁵⁹¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p. 97, september 2023.

⁵⁹² Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, pp. 96-97, september 2023.

⁵⁹³ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

⁵⁹⁴ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024; Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p. 97, september 2023.

⁵⁹⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p. 97, september 2023; Vertrouwelijke bron: 9 april 2024.

⁵⁹⁶ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, pp. 96-97, september 2023.

redenen dan religieuze. Meestal worden fatwa's door soennieten gebruikt tegen religieuze minderheden of andere religieuze stromingen. Er zijn in het verleden enkele gevallen geweest - waarvan een klein deel in Pakistan - waar sjiitische geestelijken fatwa's hebben uitgevaardigd tegen soennieten.⁵⁹⁷ Een andere reden dan een religieuze kan bijvoorbeeld een vergeldingsactie zijn.

Volgens een bron is de realiteit van het uitvaardigen van fatwa's met een doodvonnis complex. Vaak is er geen formele aanklacht.⁵⁹⁸ Volgens verschillende bronnen is het uitvaardigen van een fatwa met doodvonnis in strijd met de wet. Dit betreft onder andere de *Anti Terrorism Act* (ATA, sectie 6) en de *Prevention for Electronic Crimes Act* (PECA, sectie 20). Ook zouden dergelijke fatwa's 'haram' (verboden) zijn en zou er hierover een verklaring zijn uitgevaardigd waarin gesteld werd dat 'de islam het nooit toestaat om iemand te doden'.⁵⁹⁹ Het is niet bekend wie deze verklaring heeft uitgevaardigd en hoe gezaghebbend deze is.

Het is niet bekend hoeveel fatwa's met doodvonnissen er worden uitgevaardigd en of er actie tegen ze wordt ondernomen.

Verschillende stromingen

Volgens bronnen komen fatwa's zowel bij soennieten en sjiieten voor, maar het overgrote deel betreft soennieten tegen sjiieten. Ahmadi's zouden geen fatwa's met doodvonnissen uitvaardigen. Zij zijn doorgaans zelf het slachtoffer van deze praktijk.⁶⁰⁰

Fatwa's met doodvonnis sinds 2019 (en regio's)

Volgens een bron is er sinds kort een toename te zien van fatwa's met een doodvonnis, en ook een geleidelijke toename sinds 2012. In bepaalde regio's komen dergelijke fatwa's vaker voor, zoals onder andere in Quetta, Jiglot en Aliabad in GB en Layyah en Jhangh in Zuid-Punjab. Daar zijn fatwa's met doodvonnissen op grote schaal uitgevaardigd, aldus deze bron.⁶⁰¹ Het is niet bekend om hoeveel fatwa's het gaat en hoe groot de toename is.

Aantallen moorden door fatwa's afgelopen jaren

Het is niet bekend hoeveel personen er de afgelopen jaren zijn omgebracht naar aanleiding van een fatwa, al dan niet met een doodvonnis. Wel is bekend dat er in 2023 zeven of acht personen zijn omgebracht door menigtes naar aanleiding van blasfemie beschuldigingen.⁶⁰² Zie paragraaf 3.2.3.2 over moorden door menigtes.

Nepfatwa's

Een nepfatwa kan verschillende vormen aannemen. Zo kan het een fatwa zijn die niet door een islamitische geestelijke is opgesteld. Of het kan het een vals document zijn met een fatwa die nooit is uitgesproken. Andere vormen zijn ook denkbaar. Volgens een bron is het mogelijk dat er nepfatwa's op papier worden verkocht, maar is het ook mogelijk dat ze echt bestaan.⁶⁰³ Volgens een andere bron bestaan er

⁵⁹⁷ Vertrouwelijke bron: 9 april 2024.

⁵⁹⁸ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

⁵⁹⁹ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024; [Anti-Terrorism-Act-1997.pdf \(nacta.gov.pk\)](#), geraadpleegd 8 april 2024; [Prevention of Electronic Crimes Act, 2016 \(pakistancode.gov.pk\)](#), geraadpleegd 8 april 2024.

⁶⁰⁰ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 9 april 2024.

⁶⁰¹ Vertrouwelijke bron: 9 april 2024.

⁶⁰² NY Times, *Blasphemy Is a Crime in Pakistan. Mobs Are Delivering the Verdicts*, 2 maart 2024; Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2023*, p.7, maart 2024.

⁶⁰³ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

fatwa's op papier, maar zijn de meeste nep.⁶⁰⁴ Een volgende bron heeft gehoord van het bestaan van nepfatwa's, evenals vervalste FIRs.⁶⁰⁵ Het is niet duidelijk of er een verschil is voor fatwa's met een doodvonnis.

Fatwa in (lokale) krant

Volgens bronnen wordt een fatwa met een doodvonnis zelf niet gepubliceerd in een lokale krant, aangezien dit tegen de wet indruist. Het nieuws erover kan er wel in staan.⁶⁰⁶ Volgens een andere bron gebeurt publicatie van een fatwa tegen een persoon in de krant op basis van niet-bonafide redenen, bijvoorbeeld om iemand te straffen. Het zou een illegale activiteit zijn.⁶⁰⁷

Volgens een bron is het illegaal om een fatwa met een doodvonnis op een stuk papier te publiceren.⁶⁰⁸

Fatwa op frauduleuze wijze in (lokale) krant?

Volgens een bron is het heel eenvoudig een journalist tegen betaling een artikel te laten publiceren. Journalisten zijn erg onderbetaald en hebben geld nodig om te kunnen overleven.⁶⁰⁹ Hierbij gaat het dus om een artikel en niet om de fatwa zelf. Zie ook paragrafen 3.3.13 en 2.2.4.1. Het is niet bekend wat het risico is wanneer dit uitkomt.

Bescherming

Fatwa's (met doodvonnis) kunnen uitgevaardigd worden op basis van een blasfemie beschuldiging.

Wanneer een persoon beschuldigd is van blasfemie, kan de overheid reageren. Een officiële aanklacht vanwege blasfemie moet onderzocht worden door de rechterlijke macht. Ook kan de overheid een persoon beschermen tegen de menigte, mits zij op tijd ter plekke zijn. Vaak ontstaan lynchpartijen als gevolg van blasfemie-beschuldigingen, nepnieuws of valse geruchten echter spontaan en escaleren zeer snel. De politie grijpt niet altijd in, vaak uit angst dat zij zelf als godslasteraars zullen worden gezien wanneer zij de lynchpartij verhinderen. Een fatwa is immers een religieus advies. Soms is het ook moeilijk om in te grijpen omdat de menigte te groot of overweldigend is. Volgens een bron lijkt de politie soms hulpeloos tegenover menigten. Ook kan het gebeuren dat de politieagenten zelf voorstander zijn van de blasfemie wetgeving. Er zijn gevallen bekend waarbij beschuldigten uit politiebureaus worden gehaald en omgebracht. Een voorbeeld hiervan is de bestorming van een politiebureau in Warburton, Nankana Sahib, 80 kilometer van Lahore in Punjab. De menigte sleurde de van blasfemie verdachte Waris Issa naar buiten. Hij werd uitgekleeft en doodgeslagen. Bij een ander incident werd een politiebureau in brand gestoken. Bij het incident met Arabische kalligrafie op kleding in Lahore (zie paragraaf 3.2.3.2) liet de politie de vrouw zich verontschuldigen en verklaren dat ze een soennitische moslim was. Volgens een bron heeft dit weliswaar de vrouw gered, maar zendt een verkeerd signaal uit. Volgens een andere bron doet de politie niets, behalve 'lip-service'.⁶¹⁰

⁶⁰⁴ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

⁶⁰⁵ Vertrouwelijke bron: 9 april 2024.

⁶⁰⁶ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 9 april 2024.

⁶⁰⁷ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

⁶⁰⁸ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

⁶⁰⁹ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

⁶¹⁰ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, pp. 97-98, september 2023; Guardian, *Mob storms Pakistan police station and lynches man accused of blasphemy*, 12 februari 2023; Week Magazine, *Mob storm police station, lynch man accused of blasphemy in Pakistan*, 12 februari 2023; Vertrouwelijke bron: 9 april 2024; Al Jazeera, *Pakistan's blasphemy law: All you need to know*, 18 augustus 2023; Vertrouwelijke bron: 1

Tijdens de verslagperiode vonden er lynchpartijen plaats als gevolg van blasfemiebeschuldigingen. Zie hiervoor paragraaf 3.2.3.2.

3.3.9 *Mishandeling en foltering*

In 2022 werd de *Torture and Custodial Death (Prevention and Punishment) Act* aangenomen. De wet is bedoeld om bescherming te bieden aan personen in hechtenis tegen alle vormen van marteling door overheidsdienaren. Volgens experts was de wet nodig, maar zijn er aantoonbare tekortkomingen. In de praktijk wordt de wet niet altijd toegepast en er is behoefte aan een betrouwbaar implementatie mechanisme. Zo zou het indienen van een *First Information Report (FIR)* voor foltering zo ingewikkeld zijn dat het bijna onmogelijk is voor een (kans)arme persoon om aangifte te doen. Hun folteraars zouden daardoor geen echte gevolgen ondervinden. Er zou straffeloosheid bestaan voor marteling door de overheid. Ook zouden personen die aangifte doen het risico lopen zelf (opnieuw) gestraft te worden.⁶¹¹

3.3.10 *Onrechtmatig toe-eigenen van land (land grabbing)*

Pakistan stond in 2023 op de 104e plaats van 129 op de *International Property Index*, die meet hoe eigendomsrechten in landen gerespecteerd worden. In 2011 stond het land op de 111^e plaats. Het is niet bekend of de verschuiving veroorzaakt is door veranderingen in Pakistan zelf of in andere landen op de lijst. Landroof is volgens een bron zeer wijdverbreid in Pakistan en er zouden dagelijks berichten over te vinden zijn in de pers. De slachtoffers van landroof zijn doorgaans arme, ongeletterde mensen. De Pakistaanse wet voorziet in rechtsmiddelen om landroof tegen te gaan; de politie, magistraten en het *Land Revenue Department* hebben het mandaat om landroof te stoppen. Het is echter moeilijk voor iemand die geen geld heeft en niet kan lezen om daar gebruik van te maken.⁶¹²

Volgens een bron maakt de overheid (inclusief het leger) zich zelf ook schuldig aan landroof. Dit gebeurt zowel in rurale gebieden als bij de ontwikkeling van urbane projecten.⁶¹³

3.3.10.1 *Landroof per regio*

Punjab

maart 2024; NY Times, *Blasphemy Is a Crime in Pakistan. Mobs Are Delivering the Verdicts*, 2 maart 2024.

⁶¹¹ Friday Times, *Custodial Torture Act: The Good, Bad & The Paradoxical*, 10 februari 2023; Paradigm Shift, *The Notorious Practice of Custodial Torture in Pakistan*, 23 juli 2023; HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2022*, pp.260-261 en 17, 2023. Bertelsmann Stiftung Transformation Index (TI), *BTI 2024 Country Report Pakistan*, p.13, 2024; [62fccc84e1c58_437.pdf \(na.gov.pk\)](#), geraadpleegd 8 april 2024.

⁶¹² International Property Rights Index 2023, Pakistan, [Pakistan \(internationalpropertyrightsindex.org\)](#) nr 1 scoort de beste resultaten, 129 de slechtste; Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen Ambtsbericht Pakistan*, pp. 101-102, september 2023; Arkaa consultants, *Land Grabbing in Pakistan- Laws & Prevention Against Qabza Mafia*, 30 september 2022.

⁶¹³ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen Ambtsbericht Pakistan*, p. 101, september 2023.

Volgens HRCP werden in 2022 in Zuid-Punjab blasfemie wetgeving gebruikt om christelijke en hindoe families te intimideren bij landroof.⁶¹⁴

Volgens het in New Delhi gevestigde medium WION (*The World is One News*) heeft het Pakistaanse leger zich ruim vierhonderd hectare land in Punjab toegeëigend, naar eigen zeggen voor een voedselzekerheidsproject. Pakistaanse activisten zeggen dat het land dat werd afgenomen onvruchtbaar was en niet kon worden gebruikt voor landbouwdoeleinden.⁶¹⁵

Gilgit-Balistan (GB)

In GB is landroof is al jarenlang een probleem. In december 2022 vonden er protesten plaats tegen deze praktijk.⁶¹⁶

Over de andere provincies is geen informatie gevonden.

Seizoensgebonden

Volgens enkele wetenschappers is er ook sprake van seizoensgebonden landroof. Elk jaar zou het Pakistaanse ministerie van Buitenlandse Zaken speciale tiendaagse jachtvergunningen verlenen aan leden van koninklijke families uit de Golfstaten. Deze zouden jagen op een bepaalde vogelsoort.⁶¹⁷ Dit is echter tijdelijk en alleen tijdens het jachtseizoen.

3.3.10.2 Relevante ontwikkelingen sinds het algemeen ambtsbericht Pakistan van september 2022

Er is geen informatie gevonden die reden geeft om aan te nemen dat de situatie met betrekking tot landroof veranderd is.

3.3.11 Gedwongen verdwijningen en ontvoeringen

Door het hele land vonden ontvoeringen en gedwongen verdwijningen van personen plaats.⁶¹⁸

De meeste gedwongen verdwijningen vonden plaats in Balochistan en KP. In de periferie van Pakistan - zoals Balochistan, Noord-Waziristan en de voormalige FATA - zouden door het leger gesteunde gedwongen verdwijningen een manier zijn om nationalistische verzetsbewegingen aan banden te leggen. Dit gaf spanningen tussen het centrum en de periferie van het land. Veel Baloch- en Pashtun-activisten worden al jaren vermist zonder dat er nieuws is over hun welzijn. Het is niet bekend hoeveel dit er zijn. Leden van nationalistische, separatistische en linkse bewegingen

⁶¹⁴ HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2022*, pp.40 en 273, 2023.

⁶¹⁵ WION (*The World is One News*), You Tube, *Pakistan army grabs government land to grow crops*, 25 september 2023.

⁶¹⁶ HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2022*, pp. 203 en 218, 2023.

⁶¹⁷ Researchgate, *Transnational Seasonal Land Grabbing in Pakistan: Power Positions and Resistance*, December 2021, *Journal of Asian and African Studies*.

⁶¹⁸ USDOS, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, Section 1b, pp.3-4, 20 maart 2023; Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024; HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2022*, pp.129 en 135, 2023; Dawn, *51 more enforced disappearances in 2023 bring overall figure to 3120*, 30 december 2023.

zijn van oudsher de meest waarschijnlijke doelwitten van gedwongen verdwijningen.⁶¹⁹

Aantallen

Volgens de gegevens van de *Commission of Inquiry on Enforced Disappearances*⁶²⁰ (COIED, Commissie voor Onderzoek naar Gedwongen Verdwijningen) zijn sinds 2001 meer dan achtduizend mensen het slachtoffer geworden van illegale ontvoeringen. Volgens verschillende bronnen zijn de cijfers van de COIED echter niet correct en waren er meer gevallen dan die waarover werd gerapporteerd.⁶²¹

Volgens HRCP heeft Balochistan het hoogste percentage van personen die nog steeds niet terecht zijn, namelijk 75 procent van het totaal. Baloch studenten verdwijnen ook vanuit andere provincies.⁶²²

Aantallen per provincie in 2023

Volgens de ngo *Defence of Human Rights* (DHR) waren er in 2023 in Pakistan 51 nieuwe gevallen van gedwongen verdwijning. Dit bracht het totale aantal op 3120 personen.^{623 624} Het is niet duidelijk om welke periode het gaat en waarom dit getal niet overeen komt met de onderstaande tabel.

Volgens DHR zijn de aantallen gedwongen verdwijningen per regio zijn als volgt:

Provincies	Verdwenen	Vrijgelaten	Opgespoord	Buitengerechtelijk vermoord	Totaal
Balochistan	67	12	2	1	82
KP	792	121	151	27	1091
Punjab	326	343	76	46	791
Sinds	134	70	8	10	222
Islamabad	47	32	7	3	89
Jammu en Kashmir	20	17	2	1	40
Totaal	1386	595	246	88	2315

Bron:⁶²⁵

Volgens HRCP zijn de aantallen gedwongen verdwijningen per provincie van 2011-2022:

Provincie	Aantal gerapporteerd sinds 2011	Teruggekeerd	Interneringscentrum en gevangenis	Gedood	Teruggevonden / getraceerd	Lopende zaken per 31 dec 2023
Punjab	1551	772	263	68	1103	257

⁶¹⁹ New Arab, *A looming threat': In Pakistan, enforced disappearances silence dissent*, 23 juli 2023.

⁶²⁰ [About Us – COMMISSION OF INQUIRY ON ENFORCED DISAPPEARANCES \(coioed.pk\)](https://coioed.pk)

⁶²¹ USDOS, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, Section 1e, p.16, 20 maart 2023; New Arab, *A looming threat': In Pakistan, enforced disappearances silence dissent*, 23 juli 2023.

⁶²² HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2022*, pp.129 en 135, 2023.

⁶²³ Dawn, *51 more enforced disappearances in 2023 bring overall figure to 3120*, 30 december 2023.

⁶²⁴ De website van DHRPK is niet toegankelijk. <https://dhrpk.com>

⁶²⁵ Dawn, *51 more enforced disappearances in 2023 bring overall figure to 3120*, 30 december 2023.

Sindh	1757	758	305	6	1124	174
KP	3369	595	937	66	1598	1334
Balochistan	2115	1477	20	35	1532	375
Islamabad	338	167	55	9	231	48
Azad Jammu & Kashmir	64	11	16	2	29	11
GB	9	-	1	-	1	3
Totaal	9203	13780	1597	241	5618	2202

BRON: HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2022*.⁶²⁶

NB In de tabellen staan de gevallen vermeld waarvan is uitgevonden wat er gebeurd is met de verdwenen persoon. Van de overige zaken is de toedracht niet uitgevonden of zijn ze om andere redenen gesloten (bijvoorbeeld teruggetrokken).

Zie ook paragraaf 3.1.6.4 over gedwongen verdwijningen in Balochistan.

3.3.12 *Jirga-uitspraken*

Een jirga is een vergadering van tribale leiders die beslissingen nemen en advies geven over zaken binnen hun gemeenschap. Jirga-uitspraken zijn een soort tribale rechtsspraak en zijn niet juridisch bindend. Ze brengen echter wel zware sociale druk met zich mee en worden daarom wél als bindend ervaren. In de praktijk worden zij gevolgd en nageleefd. Het is niet bekend hoe vaak dit gebeurt. Leidraad voor de jirga's vormt de Pashtunwali, het geheel van eeuwenoude codes en tradities van het Pahstunvolk. Aan het traditionele Pashtunrecht werd later islamitisch recht toegevoegd. Jirga's komen derhalve het meeste voor in gebieden waar de Pashtun wonen, in noordwest Pakistan, in KP en voormalig FATA. Ook in Sindh en in Balochistan komen weleens jirga's voor. Volgens een bron zijn de meeste jirga's in het voormalige FATA. In gebieden als Kohistan hebben jirga's veel macht en beslissen jirga's over (bijna) alles.⁶²⁷

Het Hoogerechtshof heeft jirga's illegaal verklaard in 2019. Er worden echter nog steeds ongeveer 2 à 3 jirga-uitspraken met doodvonnis per jaar publiekelijk bekend. Het is mogelijk dat er niet gerapporteerd wordt over jirga-uitspraken en dat het er daarom meer zijn dan naar buiten komt. Het feit dat het niet in de media komt, betekent niet dat het niet gebeurt. Het is niet bekend hoeveel doodvonnis er daadwerkelijk worden voltrokken. De zaken worden niet op deze manier gedocumenteerd. Volgens de bron worden mensen vaak eenvoudigweg gedood, zonder dat duidelijk is op welke basis. In sommige gevallen worden slachtoffers nog jaren na de aanvankelijke jirga uitspraak vermoord. Het is niet bekend om hoeveel gevallen dat gaat. Tijdens de verslagperiode werd een meisje door de politie gered van een dergelijk doodsvonnissen. Er is geen onderzoek gedaan naar de man-vrouw verhouding bij terdoodveroordeelden door jirga's.⁶²⁸ Volgens een bron worden doodvonnis meestal aan mannen gegeven.⁶²⁹ Er is geen informatie gevonden over bescherming door de autoriteiten tegen illegale jirga uitspraken.

⁶²⁶ HRCP (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2022*, p.158, 2023.

⁶²⁷ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024; Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen Ambtsbericht Pakistan*, pp. 81 en 103, september 2023; USDOS, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, Section 1E, 20 maart 2023.

⁶²⁸ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

⁶²⁹ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

3.3.13 *Mediaberichten en asielzaken*

Volgens een bron is het heel eenvoudig een journalist tegen betaling een artikel te laten publiceren. Journalisten zijn erg onderbetaald en hebben betaling nodig om te kunnen overleven. De bron heeft niet over gevallen gehoord waarbij nep berichten gebruikt werden voor asielzaken, maar sluit niet uit dat het gebeurt.⁶³⁰

⁶³⁰ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

4 Vluchtelingen

4.1 Wettelijke bepalingen met betrekking tot vreemdelingen in Pakistan

Afghanen in Pakistan

Periode vóór Illegal Foreigners' Repatriation Plan (IFRP)

Voor de wettelijke bepalingen ten aanzien van Afghanen in Pakistan vóór de aankondiging van het IFRP van september 2023, zie het algemeen ambtsbericht Pakistan van september 2022. Na september 2023 veranderde de situatie van Afghanen in Pakistan.

Periode vanaf IFRP

Op 26 september 2023 kondigde het Pakistaanse ministerie van Binnenlandse Zaken een repatriëringsplan aan voor illegale buitenlanders, het zogenaamde *Illegal Foreigners' Repatriation Plan (IFRP)*.⁶³¹ Hierin werd de 'repatriëring' van Afgaanse staatsburgers in drie fasen beschreven: eerst Afgaanse staatsburgers zonder papieren, gevolgd door houders van een *Afghan Citizen Card (ACC)* en daarna houders van een *Proof of Registration Card (PoR)*. Op 3 oktober 2023 maakte de regering de officiële deadline van 1 november 2023 bekend, waarop alle 'illegale' buitenlanders Pakistan vrijwillig moesten verlaten. Volgens de Pakistaanse regering zou het gaan om 1.7 miljoen ongedocumenteerde⁶³² Afghanen die anders gearresteerd en gedeporteerd zouden worden.⁶³³ Volgens een bron waren de daadwerkelijke cijfers waarschijnlijk lager.⁶³⁴

Er was veel kritiek op het besluit van de Pakistaanse regering. De terugkeerders mochten hun bezittingen – zoals vee en contant geld - niet meenemen de grens over. Zij mochten slechts een bedrag meenemen van 50.000 Pakistaanse roepies, ongerekend zo'n 160-173 Euro. Hulporganisaties waarschuwden voor een humanitaire ramp.⁶³⁵

Pakistan rechtvaardigde haar beslissing door te wijzen op het toegenomen aantal aanslagen van militante groeperingen. Deze groeperingen zouden opereren vanuit Afgaanse grondgebied, waar de Afgaanse Taliban hen een veilige thuisbasis zouden bieden. Ook de economische situatie in het land en de aanname dat veel Afghanen betrokken zijn bij criminaliteit leidden tot dit besluit.⁶³⁶

Volgens cijfers van IOM en UNHCR waren er op 3 februari 2024 in totaal 511.997 Afghanen teruggekeerd. Daarvan waren er 29.958 deportaties, 26.071 gefaciliteerde terugkeer van PoR houders en 455.968 'gewone' terugkeerders. Voor 89% van de terugkeerders was angst voor arrestatie de belangrijkste reden om terug te gaan.

⁶³¹ NB Het IFRP noemt 'illegal foreigners', maar was in de praktijk gericht op Afghanen.

⁶³² Met 'ongedocumenteerd' wordt bedoeld zonder geldige identiteitsdocumenten.

⁶³³ Al Jazeera, *Taliban urges Pakistan to grant more time for undocumented Afghans to leave*, 1 november 2023; EUAA, COI QUERY RESPONSE – *Pakistan, 'Illegal Foreigners' Repatriation Plan' (IFRP)*, p.2, 14 december 2023; IOM-UNHCR, Flash update #15, 7 februari 2024.

⁶³⁴ Vertrouwelijke bron: 9 april 2024.

⁶³⁵ BBC, *Afghan refugees fear as Pakistan prepares for deportations*, 1 november 2023; FAZ, *Rückkehr in ein Land am Limit*, 5 november 2023; EUAA, COI QUERY RESPONSE – *Pakistan, 'Illegal Foreigners' Repatriation Plan' (IFRP)*, p.4, 14 december 2023.

⁶³⁶ Al Jazeera, *Taliban urges Pakistan to grant more time for undocumented Afghans to leave*, 1 november 2023; Vertrouwelijke bron: 9 april 2024.

De meeste terugkeerders waren ongedocumenteerde Afghanen (91%); PoR houders maakten 7% uit van de terugkeerders en ACC houders 2%.⁶³⁷ 6% van de Afghanen, ongeveer 30.000 mensen, is gedwongen uitgezet. 5% van de Afghanen is vrijwillig teruggekeerd via het *Voluntary Repatriation Programme* van UNHCR.⁶³⁸

In november 2023 was er een piek in het aantal arrestaties en detenties van Afghanen die uitgezet werden, daarna namen die geleidelijk af. Sinds 1 januari 2024 zijn de terugkeercijfers laag. Volgens bronnen was er na de beginperiode een pauze in het uitzetten van ACC en PoR houders.⁶³⁹

Volgens cijfers van IOM en UNHCR waren er op 15 april 2024 in totaal 553.261 Afghanen teruggekeerd sinds 15 september 2024. Het aantal terugkeerders in maart 2024 (17.137) daalde met drie procent ten opzichte van februari (17.632). De totale terugkeercijfers bleven laag in vergelijking met de eerste weken van november 2023.⁶⁴⁰

Tweede fase IFRP

In maart 2024 berichtten de Pakistaanse media over voorbereidingen voor de uitvoering van de tweede fase van het IFRP. Hieronder valt de gedwongen uitzetting van houders van een *Afghan Citizenship Card* (ACC). Er komt waarschijnlijk een periode waarin ACC-houders de tijd krijgen om 'vrijwillig' te vertrekken voordat de deportaties beginnen, maar het is onduidelijk hoe lang dit zal duren. Het Pakistaanse ministerie van Binnenlandse Zaken heeft opdracht gegeven om alle ACC houders in de provincies in kaart te brengen. Dit proces zou zijn afgerond. Er zouden 840.000 ACC houders zijn in Pakistan. Volgens bronnen rekent de regering op de repatriëring van 500.000 Afghanen in de tweede fase. Volgens de media wordt er verwacht dat de autoriteiten deze keer meer intimidatie zullen gebruiken om Afghanen 'vrijwillig' te laten terugkeren, in plaats van mensen te deporteren.⁶⁴¹

Rohingya's in Pakistan

De meeste Rohingya's in Pakistan zijn staatloos. Hierdoor mogen zij officieel niet werken en zijn zij uitgesloten van bepaalde diensten en voorzieningen, zoals scholing en gezondheidszorg. Het is niet bekend waarom zij niet bij de UNHCR geregistreerd kunnen worden. Zie paragraaf 3.1.7 over Rohingya's.

4.1.1

Legaal verblijf

Sinds het IFRP zijn de omstandigheden voor Afghanen in Pakistan veranderd. Zie paragraaf 4.1. Het is voor buitenlanders moeilijk om tijdelijk legaal verblijf in Pakistan te krijgen. Afghanen konden zich op een bepaald moment registreren voor

⁶³⁷ IOM-UNHCR, *Flash update #15*, 7 februari 2024.

⁶³⁸ Vertrouwelijke bron: 13 maart 2024

⁶³⁹ Vertrouwelijke bron: februari 2024; IOM-UNHCR, *Flash update #15*, 7 februari 2024.

⁶⁴⁰ IOM, *Pakistan Displacement Tracking Matrix (DTM), Flow Monitoring of Afghan Returnees (1-15 april 2024)*, 19 april 2024; UNHCR IOM, *Pakistan Flash update #17 on Arrest and Detention/Flow Monitoring*, 31 maart 2024; VOA, *Pakistani Top Court Seeks Government Response on Afghan Expulsion Policy*, 1 december 2023; Dawn, *Afghan children born in Pakistan entitled to citizenship, says new plea*, 1 december 2023; Al Jazeera, *Pakistan's top court hears petition to halt deportations of Afghans*, 1 december 2023.

⁶⁴¹ Economic Times, *Pakistan to soon launch second phase of repatriation of documented Afghans*, 25 maart 2024; Radio Free Europe/Radio Liberty, *Pakistan's Campaign To Expel Millions Of Afghan Refugees Enters Second Phase*, 20 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 22 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 29 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 13 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 10 april 2024; Dawn, *As Pakistan begins second phase of deportation, Afghan women fear what lies ahead*, 15 april 2024.

een PoR-kaart en een ACC-kaart. Dit was slechts eenmalig en is niet meer mogelijk. Er bestaat geen vluchtelingenstatus in Pakistan. Mensen kunnen zich wel melden bij UNHCR en een informeel registratiedocument verkrijgen (zie paragraaf 4.2.2). Ook zouden zij in principe Pakistaans staatsburgerschap kunnen krijgen wanneer zij met een Pakistaanse staatsburger zouden trouwen. In de praktijk is dit echter moeilijk. Voor informatie over de PoR Card, zie paragraaf 4.2.12.

Naast Afghanen met een PoR Card, zijn er de houders van een ACC. Dit zijn Afghanen die al langer (soms wel generaties) in Pakistan wonen en niet door UNHCR als vluchteling zijn geregistreerd. Met een ACC konden zij tijdelijk legaal in Pakistan wonen. De ACC kaarten zijn verlopen, maar worden nog wel gebruikt. De mobiliteit van ACC-houders is onduidelijk en is enigszins verbeterd, maar autoriteiten zijn zich vaak niet bewust van de rechten van ACC houders. Zij mogen niet werken.⁶⁴²

Volgens de wet kunnen vreemdelingen het Pakistaanse staatsburgerschap krijgen wanneer zij in Pakistan geboren zijn (*ius solis*) of wanneer zij trouwen met een Pakistaans staatsburger. In de praktijk gebeurt dit echter meestal niet 'vanzelf' en moet het bevochten worden. Een buitenlandse vrouw kan Pakistaans staatsburgerschap krijgen wanneer zij met een Pakistaanse man trouwt. Een Pakistaanse vrouw kan het staatsburgerschap in de praktijk echter niet zomaar doorgeven aan een buitenlandse man. Recentelijk hebben provinciale Hooggerichtshoven het Pakistaanse staatsburgerschap verleend aan Afghaanse mannen. Dit gebeurde echter op *case-by-case* basis en na het voeren van een proces. Het Hooggerichtshof heeft nog geen uitspraak hierover gedaan.⁶⁴³ Zie hiervoor paragraaf 2.3.1 over de verschillen tussen mannen en vrouwen bij het verkrijgen van staatsburgerschap.

Voor Rohingya's geldt dat het moeilijk is om legaal tijdelijk verblijf te krijgen. Staatsburgerschap is moeilijk voor alle groepen, zie paragraaf 2.3.5 over het (her)verkrijgen van de Pakistaanse nationaliteit.

4.1.2 *Mogelijkheid tot werken*

Ongedocumenteerde personen en ACC houders mogen niet werken. Volgens een bron mogen PoR houders in principe werken. Het probleem voor PoR houders is echter dat hun PoR kaarten steeds aflopen en dan weer verlengd moeten worden. Dus dan komen zij in een cyclus waarbij zij steeds tijdelijk moeten stoppen met hun werk, weer beginnen, stoppen, en zo verder.⁶⁴⁴ Volgens een andere bron kunnen zij in de praktijk alleen werken in de niet-publieke sector. Het is onduidelijk of dit legaal of gedoogd is. Zij lopen het risico uitgebuit te worden.⁶⁴⁵ Volgens weer andere bronnen mogen PoR card houders geheel niet werken.⁶⁴⁶ Voor meer informatie over PoR card houders, zie paragraaf 4.2.12.

4.1.3 *Praktijk werk voor vreemdelingen*

Volgens een bron werken in de praktijk veel vreemdelingen in de informele sector. Zij werken als dagloner, in de bouw, drijven handel of verkopen producten op de lokale markt. Veel groenten- en fruitverkopers zijn Afghaans.⁶⁴⁷

⁶⁴² Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024; Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p. 106ACC, september 2023.

⁶⁴³ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

⁶⁴⁴ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

⁶⁴⁵ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

⁶⁴⁶ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 9 april 2024.

⁶⁴⁷ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

4.1.4 *Bewegingsvrijheid met verblijfsvergunning*

Ongedocumenteerde vreemdelingen kunnen niet vrij rondreizen. In het openbaar vervoer wordt bijvoorbeeld naar hun documenten gevraagd. De mobiliteit van ACC-houders is enigszins verbeterd, maar autoriteiten zijn zich vaak niet bewust van de rechten van ACC houders.⁶⁴⁸ Zie paragraaf 4.1.1. PoR card houders kunnen zich vrij bewegen.⁶⁴⁹

Volgens een bron is de bewegingsvrijheid in het algemeen gecontroleerd, voor iedereen. Vooral bijvoorbeeld in Balochistan.⁶⁵⁰ Buitenlanders hebben een *No Objection Certificate* (NOC) nodig om bepaalde plaatsen te bezoeken. Deze wordt alleen verkregen met goede lokale contacten.⁶⁵¹ Volgens het mensenrechtenrapport van USDOS beperkte de overheid de toegang tot bepaalde gebieden van de voormalige FATA en Balochistan op grond van de veiligheidssituatie. Hierdoor werd het vrije verkeer belemmerd.⁶⁵²

4.1.5 *Onderscheid naar nationaliteit (praktijk en wetgeving)*

In de wetgeving wordt geen onderscheid gemaakt tussen de verschillende nationaliteiten. In de praktijk gebeurt dit wel volgens bronnen. Het IFRP spreekt van *aliens* (vreemdelingen), maar alleen Afghanen worden gerepatriëerd onder dit plan.⁶⁵³ Zie paragraaf 4.1.

Binnen de samenleving bestaat discriminatie van verschillende groepen buitenlanders. Sinds het IFRP is volgens een vertrouwelijke bron de sociale cohesie tussen Afghanen en Pakistanen verslechterd. Afghanen worden negatief neergezet in de media en er wordt meer nepnieuws verspreid.⁶⁵⁴ Zij zouden een veiligheidsbedreiging vormen en banen 'afnemen' van de lokale bevolking.⁶⁵⁵

4.2 **Terugkeer, inreis, vluchtelingen**

4.2.1 *Exit Control List*

Pakistan heeft een *Exit Control List* (ECL). Personen die op deze lijst staan mogen het land niet verlaten. Het verklaarde doel van de lijst is te voorkomen dat 'personen die betrokken zijn bij staatsvijandige activiteiten, terrorisme, banden hebben met verboden organisaties of op bevel van hogere rechtbanken zijn geplaatst' het land zouden verlaten. Degenen die op de lijst staan hebben het recht om in beroep te gaan bij de rechtbank om hun namen te laten schrappen.⁶⁵⁶

Op 23 april 2022 kondigde het federale kabinet wijzigingen aan in de regels om namen na 120 dagen automatisch van de Exit Control List te schrappen. De regering behield de bevoegdheid om het uitreisverbod met nog eens 90 dagen te verlengen.

⁶⁴⁸ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

⁶⁴⁹ UNHCR Pakistan, *Proof of Registration Card (PoR) cards*, geraadpleegd 6 maart 2024.

⁶⁵⁰ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

⁶⁵¹ Lonely Planet, *14 things you need to know before traveling to Pakistan*, 2 september 2023.

⁶⁵² USDOS, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, Sectie 2D, 20 maart 2023.

⁶⁵³ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

⁶⁵⁴ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

⁶⁵⁵ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

⁶⁵⁶ USDOS, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, Section 2D, 20 maart 2023.

Degenen die betrokken zijn bij terrorismezaken, beschouwd worden als een bedreiging voor de nationale veiligheid, onder gerechtelijk bevel staan of betrokken zijn bij grootschalig openbaar bedrog, blijven op de lijst staan.⁶⁵⁷ Het is onduidelijk wat nu de stand van zaken is.

Volgens maatschappelijke organisaties hebben de autoriteiten ook mensenrechtenactivisten en critici van de regering en het leger op de lijst gezet.⁶⁵⁸ Een bron stelde dat er op de ECL meestal personen staan die beschuldigd worden van terrorisme.⁶⁵⁹ Volgens twee bronnen kunnen er ook mensen op staan op basis van politiek gemotiveerde beslissingen.⁶⁶⁰ Omdat de ECL geheim is, bestaat er geen openbare lijst met namen van personen op de ECL. Het is niet bekend hoe iemand te weten kan komen of hij op de lijst staat (behalve door het uit te proberen). Het is niet bekend hoe bij legale uitreis de controle plaatsvindt of iemand op de lijst staat.

4.2.2 *Geregistreerd en ongeregistreerde vluchtelingen*

Pakistan is geen partij bij de VN Vluchtelingenconventie van 1951 en heeft geen nationaal asielbeleid. Er zijn ongeveer 1.35 miljoen door UNHCR geregistreerde vluchtelingen in Pakistan. Dit zijn voor het grootste deel Afghaanse *Proof of Registration card* (PoR) houders. Daarnaast is er een kleine groep vluchtelingen uit onder andere Myanmar, Yemen, Somalia en Syrië. Omdat er geen asielsysteem bestaat in Pakistan kan niet gesproken worden van officiële asielzoekers.⁶⁶¹ Volgens een bron krijgen vluchtelingen die zich registreren bij UNHCR soms een informeel registratiebewijs. Dit gebeurt ad hoc en niet altijd. Formeel is dit document niet erkend en geeft geen officiële rechten of bescherming, maar in de praktijk kan het handig zijn bij contact met de autoriteiten.⁶⁶² Volgens een bron zorgt registratie ervoor dat mensen niet gedeporteerd kunnen worden.⁶⁶³ Volgens Pakistan waren er vóór het IFPR zo'n 1.7 miljoen ongedocumenteerde Afghanen in Pakistan, de VN schatte het aantal op zo'n 2 miljoen. Daarvan waren er 600.000 gevlucht vanwege de machtsovername door de Afghaanse Taliban in augustus 2021.⁶⁶⁴

4.2.3 *Refoulement*

Pakistan is geen partij bij het Vluchtelingenverdrag.⁶⁶⁵ Het kent ook geen verbod op refoulement.

4.2.4 *Gedwongen uitzettingen/terugsturen*

Met de uitvoering van het IFPR zijn er volgens cijfers van IOM en UNHCR van 3 februari 2024 in totaal 511.997 Afghanen teruggekeerd. Daarvan waren er 29.958

⁶⁵⁷ USDOS, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, Section 2D, 20 maart 2023.

⁶⁵⁸ USDOS, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, Section 2D, 20 maart 2023.

⁶⁵⁹ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

⁶⁶⁰ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 27 februari 2024.

⁶⁶¹ UNHCR, *UNHCR - Pakistan Country Factsheet*, December 2023.

⁶⁶² Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 9 april 2024.

⁶⁶³ Vertrouwelijke bron: 26 februari.

⁶⁶⁴ BBC, *Afghan refugees fear as Pakistan prepares for deportations*, 1 november 2023; NY Times, *Driven Out of Pakistan, Afghans Face an Uncertain Future*, 30 oktober 2023.

⁶⁶⁵ UNHCR, *UNHCR - Pakistan Country Factsheet*, December 2023.

deportaties.⁶⁶⁶ Per 4 april 2024 waren dat er 545.118, waarvan 30.256 deportaties.⁶⁶⁷ Zie verder paragraaf 4.1.

Volgens verschillende vertrouwelijke bronnen zijn er meer dan een half miljoen Afghanen teruggekeerd. 6 procent daarvan wordt aangemerkt als deportaties. Technisch gezien zouden echter bijna allen gedwongen zijn terug te keren. Zij werden niet fysiek gedeporteerd, maar gedwongen op andere manieren, zoals via economische maatregelen en door lastigvallen door de politie.⁶⁶⁸

UNHCR heeft bezorgdheid uitgesproken over het IFPR. Ook heeft het een advies afgegeven tegen terugkeer (*non-return advisory*).⁶⁶⁹

- 4.2.5 *Asiel aanvragen en verblijfsstatus asielzoekers en erkende vluchtelingen*
Pakistan kent geen nationale procedure om asiel aan te vragen.⁶⁷⁰ Daarom kan ook niet gesproken worden van een officiële verblijfstatus van asielzoekers en erkende vluchtelingen. Vluchtelingen die zich registreren bij UNHCR krijgen soms een registratiebewijs. Dit gebeurt ad hoc en niet altijd. Formeel is dit document niet erkend, maar in de praktijk kan het handig zijn bij contact met de autoriteiten.⁶⁷¹
- 4.2.6 *Rechten asielzoekers/vluchtelingen*
Pakistan heeft geen officieel asielsysteem. Een registratie door UNHCR levert geen recht op om te werken. Er zijn geen voorzieningen voor huisvesting, behalve in de vluchtelingen dorpen voor PoR houders. Vluchtelingen hebben in principe toegang tot gezondheidszorg, maar volgens een bron is er discriminatie. Toegang tot onderwijs is problematisch, omdat daarvoor documenten nodig zijn.⁶⁷²
- 4.2.7 *Levensomstandigheden asielzoekers/vluchtelingen*
Volgens een bron zijn de levensomstandigheden van ongedocumenteerden vaak armoedig, tenzij zij hun eigen financiële middelen hebben. Zij wonen vaak in sloppenwijken, bijvoorbeeld in Karachi, in steden of aan de rand daarvan. Sommige vluchtelingenkampen zijn veranderd in dorpen, bijvoorbeeld in KP en Balochistan. Voor vluchtelingen is het vaak gemakkelijker om zich onder de bevolking te mengen en niet op te vallen in stedelijke gebieden, aldus deze bron.⁶⁷³
Volgens een andere bron werd de publieke opinie tegenover Afghanen negatiever sinds het uitkomen van het IFPR. Ook werden bijvoorbeeld huisverhuurders bang voor sancties wanneer zij aan Afghanen verhuurden.⁶⁷⁴
- 4.2.8 *Recht van vreemdelingen op gezondheidszorg en onderwijs*

⁶⁶⁶ IOM-UNHCR, *Flash update #15*, 7 februari 2024.

⁶⁶⁷ IOM, *Pakistan Displacement Tracking Matrix (DTM), Flow Monitoring of Afghan Returnees (1-15 april 2024)*, 19 april 2024; UNHCR IOM, *Pakistan Flash update #17 on Arrest and Detention/Flow Monitoring*, 31 maart 2024.

⁶⁶⁸ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024; IOM-UNHCR, *Flash update #15*, 7 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 9 april 2024.

⁶⁶⁹ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024; UNHCR, *UNHCR concerned at adverse effects of Pakistan orders for undocumented foreigners to leave*, 21 november 2023.

⁶⁷⁰ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

⁶⁷¹ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

⁶⁷² Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 9 april 2024.

⁶⁷³ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

⁶⁷⁴ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

Volgens twee bronnen hebben vreemdelingen in principe toegang tot gezondheidszorg, maar volgens een bron is er discriminatie. Toegang tot onderwijs is problematisch, omdat daarvoor documenten nodig zijn zoals een B-form. Alleen toegang tot sommige privé scholen zou mogelijk zijn. Dit gebeurt echter zeer ad hoc.⁶⁷⁵ Volgens een andere bron zijn er ook vaak geen scholen in de buurt, of alleen basisonderwijs.⁶⁷⁶

Voor een legaal verblijf zouden vreemdelingen in het bezit moeten zijn van een paspoort en een geldig visum, aldus een bron.⁶⁷⁷ De rechten die zij daaraan ontnemen, hangen af van hun visa en/of hun Pakistaanse identiteitsdocumenten, zoals een ACC of PoR.

4.2.9 *Rol UNHCR*

Volgens een bron kan UNHCR niet helpen met het verkrijgen van documenten. Ongedocumenteerde personen in Pakistan lopen het risico op arrestatie, detentie en deportatie.⁶⁷⁸

4.2.10 *Nieuwe regels/ontwikkelingen sinds vorig algemeen ambtsbericht*

Sinds het vorige algemeen ambtsbericht heeft het IFPR grote gevolgen gehad voor vreemdelingen in Pakistan. Zie hiervoor paragraaf 4.1.

4.2.11 *Grensovergangen Pakistan-Afghanistan*

De belangrijkste grensovergangen tussen Afghanistan en Pakistan zijn Torkham in KP en Chaman in Balochistan.

Bij de Torkham grens is een paspoort en visum nodig om Pakistan binnen te komen. De grensovergang is in principe meestal open, maar er kunnen lange wachtrijen staan.

De Chaman grens gaat steeds open en weer dicht, waardoor de handel wordt verstoord. Vrachtwagens hebben problemen de grens over te steken. Ook hebben Afghaanse vrachtwagenchauffeurs sinds het IFPR veel langere wachttijden (wel 6-8 maanden) voor een Pakistaans visum dan vice versa. Dit zorgt voor oneerlijke competitie tussen Afghaanse en Pakistaanse vrachtwagenchauffeurs. Bij de grensovergang wordt sinds oktober 2023 met een sit-in geprotesteerd tegen de verscherpte regelingen voor visa voor handel.⁶⁷⁹

4.2.12 *Rechten PoR kaart houders*

Een *Proof of Registration Card* (PoR) is een identiteitsbewijs voor Afghaanse vluchtelingen dat het recht verleent om legaal in Pakistan te verblijven. De kaart is geldig in heel Pakistan. PoR houders kunnen niet worden gearresteerd op grond van de Vreemdelingenwet (*Foreigners Act*) van 1946 of andere preventieve wetten. De PoR kaart beschermt echter niet tegen strafvervolging als de houder betrokken is bij criminele activiteiten of de Pakistaanse wet heeft overtreden. De PoR kaart is geen reisdocument en geeft geen recht om internationale grenzen te overschrijden, ook niet die tussen Pakistan en Afghanistan. De PoR kaart is alleen bedoeld voor Afghaanse vluchtelingen en verleent het recht op gezondheidszorg, onderwijs en

⁶⁷⁵ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

⁶⁷⁶ Vertrouwelijke bron: 9 april 2024.

⁶⁷⁷ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

⁶⁷⁸ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

⁶⁷⁹ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024; HRCP, *Sit-in against border restrictions at Chaman, Balochistan - An HRCP fact-finding report*, maart 2024.

bewegingsvrijheid binnen Pakistan. Ook hebben zij toegang tot diensten als een bankrekening, een telefoonaansluiting en het huren van een huis.⁶⁸⁰ Zie paragraaf 4.1.2.

Afghanen die nooit een PoR hebben gehad, of familieleden van PoR houders, kunnen geen PoR kaart aanvragen. Op 10 november 2023 werd de geldigheid van de bestaande PoRs verlengd tot 31 december 2023. Daarna werd de geldigheid vervolgens opnieuw verlengd tot maart 2024, vanwege het aantreden van de nieuwe regering. Op het moment van schrijven is de kaart weer verlopen.⁶⁸¹

⁶⁸⁰ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024; UNHCR Pakistan, *Proof of Registration Card (PoR) cards*, geraadpleegd 6 maart 2024; Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen ambtsbericht Pakistan*, p. 105, september 2023.

⁶⁸¹ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024; IOM-UNHCR, Flash update #15, 7 februari 2024; UNHCR Pakistan, *Proof of Registration Card (PoR) cards*, geraadpleegd 6 maart 2024; Vertrouwelijke bron: 9 april 2024.

5 Terugkeer

5.1 Terugkeer

5.1.1 *(Gedwongen) terugkeer*

Er is weinig informatie over migranten die terugkeren naar Pakistan. Volgens USDOS weigerde de regering de terugkeer van sommige burgers die vanuit andere landen naar Pakistan waren gedeporteerd. Zij zouden 'niet-geverifieerde' burgers zijn en sommige paspoorten, uitgegeven door Pakistaanse ambassades en consulaten in het buitenland, zouden frauduleus zijn.⁶⁸² Het is niet bekend wat dergelijke fraude zou inhouden.

Een bron gaf aan niet gehoord te hebben van concrete gevallen waarbij migranten die (gedwongen) terugkeerden, problemen met de autoriteiten kregen. Volgens deze bron kwamen er gecharterde vliegtuigen aan met gedwongen terugkeerders vanuit Europa, vaak gehandboeid. Bij aankomst op het vliegveld werden ze ondervraagd door de FIA. Ze zouden niet bijzonder negatief behandeld zijn door de FIA; wel waren ze bang voor de ondervraging. Ook personen zonder documenten werden het land binnen gelaten als ze konden bewijzen dat ze de Pakistaanse nationaliteit hadden.⁶⁸³

Van de FIA kregen ze een zogenaamde 'outpass' of *landing permit*. Alleen personen die met frauduleuze documenten reisden, werden uitvoeriger verhoord en konden gearresteerd worden. Een bron stelde niet gehoord te hebben van een slechte behandeling van terugkeerders.⁶⁸⁴

Volgens een andere bron keerden de meeste van de terugkeerders gedwongen terug. Het waren meestal mannen. De meesten hadden geen documenten, alleen een document dat stelde dat ze gedeporteerd werden. Bij terugkeer gingen ze eerst naar de FIA, dan naar hun geboorteplaats of familie. Het proces bij aankomst verliep doorgaans niet soepel. Er werden bijvoorbeeld op onvriendelijke wijze vingerafdrukken afgenomen, en soms vroegen beambten geld aan de terugkeerders.⁶⁸⁵

PTI-leiders en -aanhangers

Volgens een andere bron zijn er sterke aanwijzingen dat de Pakistaanse inlichtingendiensten de activiteiten van PTI-leiders op sociale media in de gaten houden. Als een PTI-lid zich tegen de militairen uitspreekt, kan deze bij terugkeer in Pakistan in de problemen komen, aldus de bron.⁶⁸⁶ Zie hiervoor paragraaf 3.1.18.

5.1.2 *Terugkeer afgewezen asielzoekers*

Er is weinig bekend over terugkerende afgewezen asielzoekers. Volgens een bron keek de FIA bij aankomst niet naar de reden voor vertrek, maar wilde weten of mensen met een frauduleus document reisden. Wanneer zij betrapt

⁶⁸² USDOS, *2023 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, p.48, 2024.

⁶⁸³ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

⁶⁸⁴ Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024.

⁶⁸⁵ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

⁶⁸⁶ Vertrouwelijke bron: 28 maart 2024.

werden op frauduleuze documenten, werd de ondervraging serieuzer en liepen zij het risico te worden gearresteerd.⁶⁸⁷

Volgens een andere bron maakte het geen verschil of migranten terugkeerden na een afgewezen asielverzoek of om een andere reden.⁶⁸⁸

Er is weinig specifieke informatie gevonden over ahmadi of (vermeende) Baloch separatisten en hun families die terugkeerden.

Volgens een bron is het voorgekomen dat Baloch separatisten na een afgewezen asielverzoek vanuit Duitsland gedeporteerd werden naar Pakistan. Bij aankomst op het vliegveld van Karachi verdwenen zij. Een jaar later verschenen zij weer, maar waren bang om te vertellen wat er gebeurd was. Wel zeiden zij te zijn verhoord over de activiteiten van Baloch organisaties in Duitsland. De verhoorders wilden weten wie er achter de organisatie zat en hoe het management en de financiën eruit zagen. Dit was enige jaren geleden, dus vóór de verslagperiode.⁶⁸⁹

Het is niet bekend of de Pakistaanse autoriteiten vragen naar het gebruikte asielmotief.

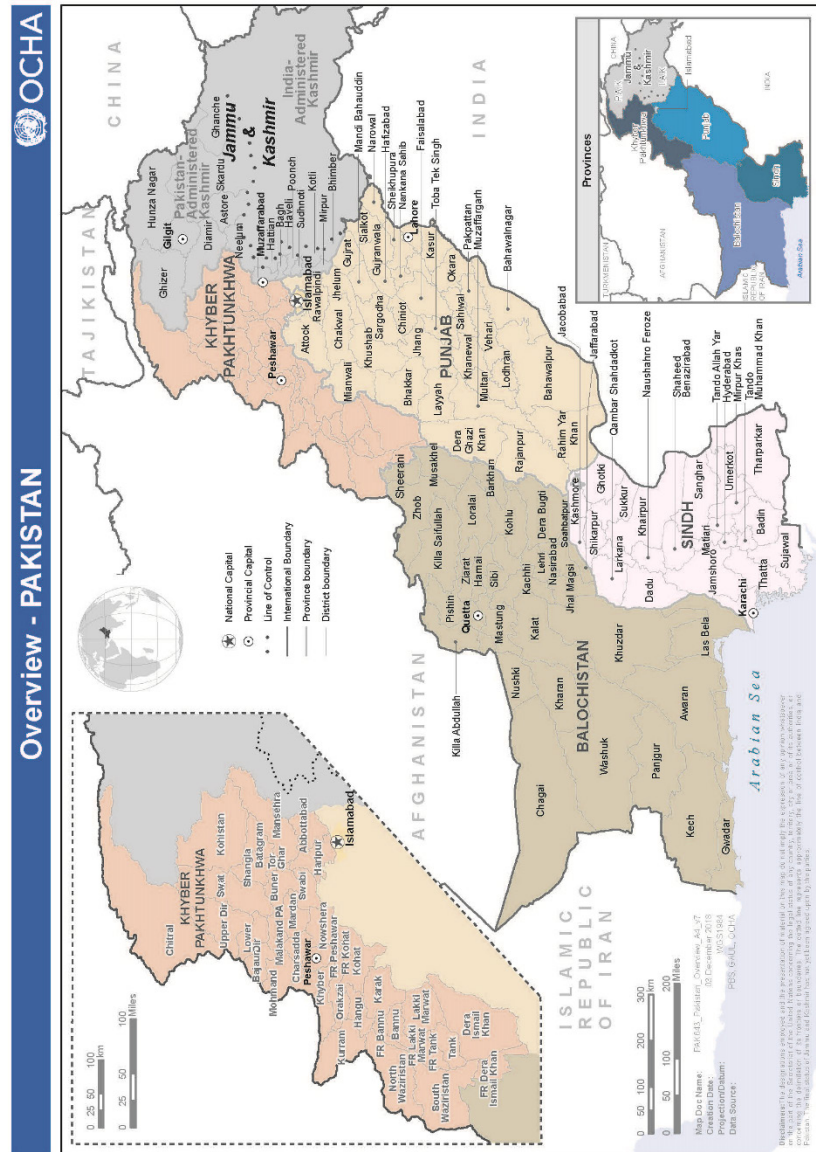
⁶⁸⁷ Vertrouwelijke bron: 28 februari 2024; Vertrouwelijke bron: 26 februari 2024.

⁶⁸⁸ Vertrouwelijke bron: 1 maart 2024.

⁶⁸⁹ Vertrouwelijke bron: 24 april 2024.

6 Literatuurlijst, kaart en lijst van afkortingen

6.1 Kaart van Pakistan

Bron: OCHA, Pakistan Overview map, 3 december 2018

6.2 Lijst van afkortingen en buitenlandse termen

ACC - Afghan Citizenship Card
Ahle Sunnat Wal-Jamaat – de soennitische partij
ANP - Awami National Party
Bar Council – Advocatenbalie
BLA - Balochistan Liberation Army
BLF - Baloch Liberation Front
BNA – Baloch Nationalist Army
BNM - Baloch National Movement
BRA - Baloch Republican Army
BSO-Azad- Baloch Student Organization Azad
CDP - Christian Democratic Party
CII - Council of Islamic Ideology
(C)NIC – (Computerized) National Identity Card
COIED - Commission of Inquiry on Enforced Disappearances (Commissie voor Onderzoek naar Gedwongen Verdwijningen)
CPEC - China-Pakistan Economic Corridor
CPRC-Code of Criminal Procedure
CRC- Child Registration Certificate ofwel B-form
CRMS - Civil Registration Management System
CSJ - Centre for Social Justice
CTD – Counter Terrorism Department
DFAT - Department of Foreign Affairs and Trade van Australië
ECL – Exit Control List
ECP - Election Commission of Pakistan
EUAA - European Agency for Asylum (voorheen EASO)
FATA – Federally Administered Tribal Areas
FC – Frontier Corps
FIA – Federal Investigative Agency
FIDH - International Federation for Human Rights
FIR - First Information Report
FRC – Family Registration Certificate
GB- Gilgit Baltistan
Hizbul Ahrar - Partij van de Vrijen
HRCP – Human Rights Commission Pakistan
HRW – Human Rights Watch
ICNL - International Center on Non-violent Conflict
IED's - Improvised Explosive Devices
IFRP - Illegal Foreigners Repatriation Plan
IMF – Internationaal Monetair Fonds
ISI - Inter-Services Intelligence
ISKP – Islamic State Khorasan provincie (ook wel ISIS-K, ISK-P of IS-K)
ISPP - Islamic State Pakistan Province
ISPR - Inter-Services Public Relations
IO - Investigative Officer
IOM – Internationale Organisatie voor Migratie
Jamaat – vereniging of gemeenschap
JeM - Jaish-e Mohammad – Leger van Mohammed
JeI - Jamaat-e-Islami– Islamitische Vereniging
JuD – Jamaat-Ud-Dawa – Vereniging voor Proselitisme
JuA - Jamaat-ul-Ahrar – Vereniging van de Vrijen
JUI-F - Jamiat Ulema-e-Islam
KP – Khyber Pakhtunkhwa

LeI - Lashkar-e-Islam - Leger van Islam
LeJ - Lashkar-e-Jhangvi –Leger van Jhangvi
LeT – Lashkar-e-Taiba – Leger der Rechtschapenen
LHBTIQ+ - lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuelen, transgenders en intersekse personen, queers, asexuele personen en andere vormen van seksuele oriëntatie en genderidentiteit die niet heteroseksueel of cisgender zijn (+).
Madrasa – Koranschool
MORA - Ministerie van Religieuze Zaken en Interreligieuze Harmonie
MRC - Migrant Resource Center
NACTA - National Counter Terrorism Authority Pakistan
NADRA - National Database & Registration Authority
NCHR - National Commission for Human Rights
ngo – non-gouvernementele organisatie
NIAS - National Institute of Advanced Studies (Bangalore, India)
NICOP – National Identity Card for Overseas Pakistani
NOC - No Objection Certificate
NSC - National Security Committee
OFPRA - Office Français de Protection des Réfugiés et Apatrides
OHCHR - Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights
PECA - Pakistan Electronic Crimes Act
PIPS – Pak Institute for Peace Studies
PML-N - Pakistan Muslim League-Nawaz
POC – Pakistan Origin Card
PoR card – Proof of Registration kaart
PPC – Pakistan Penal Code
PTI - Pakistan Tehreek-e-Insaf
PTM - Pashtun Tahaffuz Movement
Refoulement – Uitzetting
RSF – Reporters Without Borders
SDGT – (Lijst van) Specially Designated Global Terrorists
SSP - Sipah-e-Sahaba Pakistan – Soldaten van de Metgezellen van de Profeet Pakistan
Paigham-e-Pakistan- Boodschap van Pakistan. Fatwa tegen terrorisme.
Tablighi Jamaat – Vereniging van Predikers
TJP - Tehreek-e-Jihad Pakistan
TLP - Tehreek-e-Labbaik Pakistan
TTP - Tehreek-e-Taliban Pakistan
UBA - United Baloch Army
UNHCR - United Nations High Commissioner for Refugees
Union Council – gemeentehuis van een stad of dorp
USCIRF - US Commission on International Religious Freedom
USDOS – US Department of State
VOA – Voice of America

6.3 Literatuurlijst

Artikelen

AA (Anadolu Ajansi), *Pakistan, Saudie Arabia discuss Rohingya issue*, 7 juni 2023, [Pakistan, Saudi Arabia discuss Rohingya issue \(aa.com.tr\)](https://www.aa.com.tr)

Aaj English TV, *Navigating Pakistan's citizenship rights in Karachi*, 27 april 2023, [Photo essay: Identity crisis - Life & Style Aaj English TV](#)

AA, *Away from bloodshed, Rohingya find peace in Pakistan*, 15 september 2017, [Away from bloodshed, Rohingya find peace in Pakistan \(aa.com.tr\)](https://www.aa.com.tr)

Al Jazeera

Al Jazeera, *Cousins at war': Pakistan-Afghan ties strained after cross-border attacks*, 19 april 2024, ['Cousins at war': Pakistan-Afghan ties strained after cross-border attacks | Conflict News | Al Jazeera](#)

Al Jazeera, *Judges vs spies: Pakistan's jurists accuse intel agency ISI of intimidation*, 27 maart 2024, [Judges vs spies: Pakistan's jurists accuse intel agency ISI of intimidation | Courts News | Al Jazeera](#)

Al Jazeera, *Pakistan to investigate army's meddling in judiciary, law minister says*, 28 maart 2024, [Pakistan to investigate army's meddling in judiciary, law minister says | Courts News | Al Jazeera](#)

Al Jazeera, *Pakistan police crack down on PTI protests over alleged rigging in election*, 11 maart 2024, [Pakistan police crack down on PTI protests over alleged rigging in election | Imran Khan News | Al Jazeera](#)

Al Jazeera, *Pakistani journalist arrested for social posts against government officials*, 27 februari 2024, [Pakistani journalist arrested for social posts against government officials | Freedom of the Press News | Al Jazeera](#)

Al Jazeera, *Pakistani protesters block highways to demonstrate against election results*, 12 februari 2024, [Pakistani protesters block highways to demonstrate against election results | Elections News | Al Jazeera](#)

Al Jazeera, *Khan's PTI leads as final results in Pakistan election called*, 11 februari 2024, [Khan's PTI leads as final results in Pakistan election called | Elections News | Al Jazeera](#)

Al Jazeera, *Pakistan's Imran Khan, wife now get 7 years jail for marriage law violation*, 3 februari 2024, [Pakistan's Imran Khan, wife now get 7 years jail for marriage law violation | Imran Khan News | Al Jazeera](#)

Al Jazeera, 5 januari 2024, *Pakistan's Senate approves resolution to delay February 8 general elections*, [Pakistan's Senate approves resolution to delay February 8 general elections | Elections News | Al Jazeera](#)

Al Jazeera, *Pakistan's top court hears petition to halt deportations of Afghans*, 1 december 2023, [Pakistan's top court hears petition to halt deportations of Afghans | Migration News | Al Jazeera](#)

Al Jazeera, *Pakistani girl killed after photos with boy's arm around her go viral*, 30 november 2023, [Pakistani girl killed after photos with boy's arm around her go viral | Crime News | Al Jazeera](#)

Al Jazeera, *Taliban urges Pakistan to grant more time for undocumented Afghans to leave*, 1 november 2023, [Taliban urges Pakistan to grant more time for undocumented Afghans to leave | Migration News | Al Jazeera](#)

Al Jazeera, *Pakistan's Ahmadis living in fear as graves, religious sites attacked*, 27 september 2023, [Pakistan's Ahmadis living in fear as graves, religious sites attacked | Religion News | Al Jazeera](#)

Al Jazeera, *Modern slavery: Pakistan's latest climate change curse*, 1 september 2023, [Modern slavery: Pakistan's latest climate change curse | Climate Crisis | Al Jazeera](#)

Al Jazeera, *Pakistan Christians in fear after blasphemy allegations trigger violence*, 23 augustus 2023, [Pakistan Christians in fear after blasphemy allegations trigger violence | News | Al Jazeera](#)

Al Jazeera, *Pakistan's blasphemy law: All you need to know*, 18 augustus 2023, [Pakistan's blasphemy law: All you need to know | Religion News | Al Jazeera](#)

Al Jazeera, *Taliban's ties with Pakistan fraying amid mounting security concerns*, 17 augustus 2023, [Taliban's ties with Pakistan fraying amid mounting security concerns | News | Al Jazeera](#)

Al Jazeera, *Amid turmoil, Pakistan to launch operation against armed groups*, 7 april 2023, [Amid turmoil, Pakistan to launch operation against armed groups | Pakistan Taliban News | Al Jazeera](#)

Al Jazeera, *Pakistan army says top Balochistan separatist leader arrested*, 7 april 2023, [Pakistan army says top Balochistan separatist leader arrested | Military News | Al Jazeera](#)

Al Jazeera, *Pakistan's top rights group raises 'alarm' on religious freedom*, 8 februari 2023, [Pakistan's top rights group raises 'alarm' on religious freedom | Human Rights News | Al Jazeera](#)

Al Jazeera, *Death toll from Pakistan mosque bombing rises to 100*, 31 januari 2023, [Death toll from Pakistan mosque bombing rises to 100 | Crime News | Al Jazeera](#)

Al Jazeera, *Stateless and helpless: The plight of ethnic Bengalis in Pakistan*, 29 september 2021, [Stateless and helpless: The plight of ethnic Bengalis in Pakistan | Human Rights | Al Jazeera](#)

Al Jazeera Media Institute, *Why is life so dangerous for Pakistani journalists?*, 4 juni 2023, [Why is life so dangerous for Pakistani journalists? | Al Jazeera Media Institute](#)

AP, *Pakistan swears in newly elected Prime Minister Shehbaz Sharif's 19-member Cabinet*, 11 maart 2024, [Pakistan swears in newly elected Prime Minister Shehbaz Sharif's 19-member Cabinet | AP News](#)

AP, *Pakistani court sentences man to death and teenager to life in prison for insulting Islam's prophet*, 11 maart 2024, [Pakistani court sentences man to death and teenager to life in prison for insulting Islam's prophet | AP News](#)

Arab News

Arab News, *Pakistani female executives highlight career challenges, advocate for resilience on Women's Day*, 8 maart 2024, [Pakistani female executives highlight career challenges, advocate for resilience on Women's Day \(arabnews.pk\)](#)

Arab News, *Thousands protest Pakistan Supreme Court minorities ruling*, 23 februari 2024, [Thousands protest Pakistan Supreme Court minorities ruling \(arabnews.com\)](#)

Arab News, *Prominent Khyber Pakhtunkhwa party says province will not 'slip out' of its hands in national polls*, 4 januari 2024, [Prominent Khyber Pakhtunkhwa party says province will not 'slip out' of its hands in national polls \(arabnews.pk\)](#)

Arab News, *Pakistan is my country': Court citizenship ruling gives hopes to millions of Afghan refugees*, 12 november 2022, ['Pakistan is my country': Court citizenship ruling gives hopes to millions of Afghan refugees | Arab News](#)

Arab News, *Pakistan court sentences four to death for blasphemy*, 23 september 2023, [Pakistan court sentences four to death for blasphemy \(arabnews.com\)](#)

Balochistan Post

Balochistan Post, *Collective punishment – TBP Editorial*, 26 april 2020, [Collective punishment - TBP Editorial | The Balochistan Post](#)

Balochistan Post, *13 November – The Baloch Martyrs' Day*, 14 november 2021, [13 November - The Baloch Martyrs' Day | The Balochistan Post](#)

Baluch Sarmachar, *Gwadar: Babu Mehrab's Family Enduring Collective Punishment By Pakistani State*, 13 maart 2023, [Gwadar: Babu Mehrab's Family Enduring Collective Punishment By Pakistani State | Baluch Sarmachar \(wordpress.com\)](#)

BBC News

BBC, *Pakistan accused of killing eight women and children in Afghanistan air strikes*, 18 maart 2024, [Pakistan accused of killing eight women and children in Afghanistan air strikes \(bbc.com\)](#)

BBC, *Pakistan blasphemy: Student sentenced to death over Whatsapp messages*, 8 maart 2024, [Pakistan blasphemy: Student sentenced to death over Whatsapp messages \(bbc.com\)](#)

BBC, *Pakistan woman in Arabic script dress saved from mob claiming blasphemy*, 25 februari 2024, [Pakistan woman in Arabic script dress saved from mob claiming blasphemy \(bbc.com\)](#)

BBC, *Pakistan election: PMLN and PPP reach agreement on coalition government*, 20 februari 2024, [Pakistan election: PMLN and PPP reach agreement on coalition government \(bbc.com\)](#)

BBC, *Pakistan: Woman killed after being seen with man in viral photo*, 28 november 2023, [Pakistan: Woman killed after being seen with man in viral photo - BBC News](#)

BBC, *Afghan refugees fear as Pakistan prepares for deportations*, 1 november 2023, [Afghan refugees fear as Pakistan prepares for deportations - BBC News](#)

BBC, *Pakistan: Imran Khan's supporters are silenced but determined*, 8 augustus 2023, [Pakistan: Imran Khan's supporters are silenced but determined - BBC News](#)

BBC Monitoring, *Tehreek-e-Jihad Pakistan (TJP)*, 4 november 2023.

Business Recorder

Business Recorder, *Hearing of case against Manzoor Pashteen adjourned until 19th*, 6 maart 2024, [Hearing of case against Manzoor Pashteen adjourned till 19th - Pakistan - Business Recorder \(brecorder.com\)](#)

Business Recorder, *SC directs provincial govts to maintain minorities' job quota at all levels*, 21 januari 2023, [SC directs provincial govts to maintain minorities' job quota at all levels - Pakistan - Business Recorder \(brecorder.com\)](#)

CNN

CNN, *At least 30 dead in Balochistan explosions, day before Pakistan election*, 7 februari 2024, [At least 30 dead in Balochistan explosions, day before Pakistan election | CNN](#)

CNN, *Pakistan's stateless Rohingya*, 11 september 2017, [Pakistan's stateless Rohingya | CNN](#)

Context, *Pakistan's WhatsApp death sentence case spotlights blasphemy law*, 18 maart 2024, [Pakistan's WhatsApp death sentence case spotlights blasphemy law | Context](#)

Dawn

Dawn, *As Pakistan begins second phase of deportation, Afghan women fear what lies ahead*, 15 april 2024, [As Pakistan begins second phase of deportation, Afghan women fear what lies ahead - Pakistan - DAWN.COM](#)

Dawn, *Journalist Asad Toor released from Adiala Jail after Islamabad court approves bail*, 16 maart 2024, [Journalist Asad Toor released from Adiala Jail after Islamabad court approves bail - Pakistan - DAWN.COM](#)

Dawn, *Denying citizenship to foreign spouses of Pakistani women 'discrimination'*, 6 maart 2024, [Denying citizenship to foreign spouses of Pakistani women 'discrimination' - Pakistan - DAWN.COM](#)

Dawn, *Crackdown on PTI continues as Karachi police pick up 39 more workers*, 1 februari 2024, [Crackdown on PTI continues as Karachi police pick up 39 more workers - Pakistan - DAWN.COM](#)

Dawn, *Special police force to be established for protection of minorities, their worship places*, 25 januari 2024, [Special police force to be established for protection of minorities, their worship places - Newspaper - DAWN.COM](#)

Dawn, *Manzoor Pashteen arrested again*, 6 januari 2024, [Manzoor Pashteen arrested again - Pakistan - DAWN.COM](#)

Dawn, *51 more enforced disappearances in 2023 bring overall figure to 3120*, 30 december 2023, [51 more enforced disappearances in 2023 bring overall figure to 3,120: report - Pakistan - DAWN.COM](#)

Dawn, *Afghan children born in Pakistan entitles to citizenship, says new plea*, 1 december 2023, [Afghan children born in Pakistan entitled to citizenship, says new plea - Pakistan - DAWN.COM](#)

Dawn, *Baloch student picked up by police from Punjab University*, 28 oktober 2023, [Baloch student picked up by police from Punjab University - Pakistan - DAWN.COM](#)

Dawn, *Over 200 people in jail in blasphemy cases throughout country, Senate body told*, 14 oktober 2023, [Over 200 people in jail in blasphemy cases throughout country, Senate body told - Newspaper - DAWN.COM](#)

Dawn, *THE UNBEARABLE STATELESSNESS OF BEING*, 8 oktober 2023, [THE UNBEARABLE STATELESSNESS OF BEING - Newspaper - DAWN.COM](#)illegal

Dawn, *President Alvi returns over a dozen bills*, 16 augustus 2023, [President Alvi returns over a dozen bills - Pakistan - DAWN.COM](#)

Dawn, *Senate passes bill to ramp up punishment for blasphemy to at least 10 years*, 8 augustus 2023, [Senate passes bill to ramp up punishment for blasphemy to at least 10 years - Pakistan - DAWN.COM](#)

Dawn, *Why is the militant ISKP attacking the JUI-F in Bajaur?*, 2 augustus 2023, [Why is the militant ISKP attacking the JUI-F in Bajaur? - Pakistan - DAWN.COM](#)

Dawn, *Pakistan ranked third in the world for imposing internet restrictions*, 25 juli 2023, <https://www.dawn.com/news/1766617>

Dawn, *Pakistan ranks 142 out of 146 in WEF's global gender gap report*, 21 juni 2023, [Pakistan ranks 142 out of 146 countries in WEF's global gender gap report - Pakistan - DAWN.COM](#)

Dawn, *The last of the Hazara's*, , 2 april 2023, [THE LAST OF THE HAZARAS - Newspaper - DAWN.COM](#)

Dawn, *KARACHI: Illegal aliens asked to get NARA cards*, 26 maart 2005, [KARACHI: Illegal aliens asked to get NARA cards - Newspaper - DAWN.COM](#)

Dawn, *Mob storms police station, lynches 'blasphemy' accused*, 12 februari 2023, [Mob storms police station, lynches 'blasphemy' accused - Newspaper - DAWN.COM](#)

Dawn English, You Tube, *What Is The Ambit Of PECA Section 20?*, 6 oktober 2023, [What Is The Ambit Of PECA Section 20? | Farieha Aziz | Dawn News English \(youtube.com\)](#)

Dawn Images, *Women across Pakistan are celebrating a marital rape case – here's why*, 24 januari 2024, [Women across Pakistan are celebrating a marital rape conviction – here's why - Comment - Images \(dawn.com\)](#)

Deutsche Welle

Deutsche Welle, *Pakistan: PTI supporters decry pre-election crackdown*, 16 januari 2024, [Pakistan: PTI supporters decry pre-election crackdown – DW – 01/16/2024](#)

Deutsche Welle, *Pakistan mob lynches demonstrator over alleged blasphemy*, 5 juli 2023, [Pakistan mob lynches demonstrator over alleged blasphemy – DW – 05/07/2023](#)

Diplomat, The

Diplomat, *Pakistan's TTP Challenge and Afghanistan-Pakistan Relations*, 8 februari 2024, [Pakistan's TTP Challenge and Afghanistan-Pakistan Relations – The Diplomat](#)

Diplomat, *The Long History of Enforced Disappearances in Balochistan*, 4 januari 2024, [The Long History of Enforced Disappearances in Balochistan – The Diplomat](#)

Diplomat, *Saad Hussain Rizvi's Soaring Popularity and Pakistan's Elections*, 20 oktober 2023, [Saad Hussain Rizvi's Soaring Popularity and Pakistan's Elections – The Diplomat](#)

Economic Times, The

Economic Times, *Pakistan to soon launch second phase of repatriation of documented Afghans*, 25 maart 2024, [Pakistan afghanistan: Pakistan to soon launch second phase of repatriation of documented Afghans - The Economic Times \(indiatimes.com\)](#)

Economic Times, *Who is TJP, the group behind the Pakistan Air Force base attack, and why is it a concern for Pakistan?*, 5 november 2023, [Who is TJP, the group behind the Pakistan Air Force base attack, and why is it a concern for Pakistan? \(indiatimes.com\)](#)

EFE, *Pakistan's immigration control complicates enrolment at 'University of Jihad'*, 20 december 2023, [Pakistan's immigration control complicates enrolment at 'University of Jihad' - EFE Noticias](#)

EU Today, *Pakistani Christians Demonstrate in Brussels after Man Dies Following Mob Attack Over Blasphemy Allegations*, 16 juni 2024, [Pakistani Christians Demonstrate in Brussels after Man Dies Following Mob Attack Over Blasphemy Allegations - https://eutoday.net](#)

Eurasia Review, *Pakistan: Targeting Shias – Analysis*, 19 september 2023, [Pakistan: Targeting Shias – Analysis – Eurasia Review](#)

Express Tribune

Express Tribune, *Fatwa declares TikTok 'haram', calls for ban over content concerns*, 20 december 2023, [Fatwa declares TikTok 'haram', calls for ban \(tribune.com.pk\)](#)

Express Tribune, *LEAs put 62 blasphemers behind bars*, 5 december 2022, [LEAs put 62 blasphemers behind bars \(tribune.com.pk\)](https://tribune.com.pk)

The Express Tribune, *Encounters: a new way of policing?*, 10 februari 2018, [Encounters: a new way of policing? \(tribune.com.pk\)](https://tribune.com.pk)

Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ), *Rückkehr in ein Land am Limit*, 5 november 2023, (via Lexis Nexis) [Pakistan schiebt Millionen Afghanen ab \(faz.net\)](https://faz.net)

France 24, *Thousands of Khan supporters block highways to protest Pakistan's election results*, 12 februari 2024, [Thousands of Khan supporters block highways to protest Pakistan's election results \(france24.com\)](https://france24.com)

Friday Times

Friday Times, *The Diary Of A Pakistani Working Woman*, 17 oktober 2023, [The Diary Of A Pakistani Working Woman \(thefridaytimes.com\)](https://thefridaytimes.com)

Friday Times, *Custodial Torture Act: The Good, Bad & The Paradoxical*, 10 februari 2023, [Custodial Torture Act: The Good, Bad & The Paradoxical \(thefridaytimes.com\)](https://thefridaytimes.com)

Friday Times, *The Security Situation In Balochistan: A Closer Look*, 11 januari 2024, [The Security Situation In Balochistan: A Closer Look \(thefridaytimes.com\)](https://thefridaytimes.com)

Geo France, *Qu'est-ce qu'une fatwa ?*, 18 augustus 2022, [Grands dossiers - Geo.fr](https://geo.fr)

Guardian, The

Guardian, *Imran Khan and his wife sentenced in 'un-Islamic' marriage case*, 3 februari 2024, [Imran Khan and his wife sentenced in 'un-Islamic' marriage case | Imran Khan | The Guardian](https://theguardian.com)

Guardian, *Imran Khan's political games leave him isolated as Pakistan army destroys party*, 3 juni 2023, [Imran Khan's political games leave him isolated as Pakistan army destroys party | Imran Khan | The Guardian](https://theguardian.com)

Guardian, *Mob storms Pakistan police station and lynches man accused of blasphemy*, 12 februari 2023, [Mob storms Pakistan police station and lynches man accused of blasphemy | Pakistan | The Guardian](https://theguardian.com)

Guardian, *Pakistani journalist's killing in Kenya 'a pre-meditated murder'*, 9 december 2022, [Pakistani journalist's killing in Kenya 'a pre-meditated murder' | Pakistan | The Guardian](https://theguardian.com)

Guardian, *Woman sentenced to death in Pakistan over 'blasphemous' WhatsApp activity*, 19 januari 2022, [Woman sentenced to death in Pakistan over 'blasphemous' WhatsApp activity | Pakistan | The Guardian](#)

Himal, *Fighting the erasure of anti-Shia violence in Pakistan*, 19 juli 2023, [Fighting the erasure of anti-Shia violence in Pakistan \(himalmag.com\)](#)

Independent, *A Muslim mob in Pakistan torches a police station and lynches a man after accusing him of blasphemy*, 21 juni 2024, [A Muslim mob in Pakistan torches a police station and lynches a man after accusing him of blasphemy | The Independent](#)

Independent, *The, Pakistan deploys more than 100,000 police and paramilitary forces ahead of Eid al-Fitr*, 9 april 2024, Via Lexis-Nexis

Independent, *Man jailed for marital rape in landmark verdict in Pakistan*, 22 januari 2024, [Man jailed for marital rape in landmark verdict in Pakistan | The Independent](#)

India Today, *Over 22 lakh Hindus in Pakistan: National database report*, 10 juni 2022, [Over 22 lakh Hindus in Pakistan: National database report - India Today](#)

International Journalists' Network, *The dangerous reality for journalists in Pakistan*, 29 juni 2023, [The dangerous reality for journalists in Pakistan | International Journalists' Network \(ijnet.org\)](#)

Nederlands Dagblad, *Gedwongen tot bekering. 'Nu ben je mijn vrouw'*, 1 februari 2024, [Hoe christelijke Pakistaanse meisjes worden ontvoerd en gedwongen tot bekering. 'Nu ben je mijn vrouw' - Nederlands Dagblad. De kwaliteitskrant van christelijk Nederland](#)

New Arab, *A looming threat': In Pakistan, enforced disappearances silence dissent*, 23 juli 2023, [In Pakistan, enforced disappearances silence dissent \(newarab.com\)](#)

New York Times

NY Times, *Blasphemy Is a Crime in Pakistan. Mobs Are Delivering the Verdicts*, 2 maart 2024, [Blasphemy Is a Crime in Pakistan. Mobs Are Delivering the Verdicts. - The New York Times \(nytimes.com\)](#)

NY Times, *Militant Attack on Air Base Is Latest Episode to Unnerve Pakistan*, 4 november 2023, [Militants Attack Air Base in Pakistan - The New York Times \(nytimes.com\)](https://www.nytimes.com/2023/11/04/world/asia/pakistan-air-base-attack.html)

NY Times, *Driven Out of Pakistan, Afghans Face an Uncertain Future*, 30 oktober 2023, [Afghans Leaving Pakistan Ahead of Ultimatum - The New York Times \(nytimes.com\)](https://www.nytimes.com/2023/10/30/world/asia/pakistan-afghans.html)

NY Times, *In Pakistan, Fears That 'Terrorism Has Returned' After Bombing Kills 101*, 31 januari 2023, [Pakistan Grapples with Terrorist Attack That Left 101 Dead - The New York Times \(nytimes.com\)](https://www.nytimes.com/2023/01/31/world/asia/pakistan-terrorist-attack.html)

NDTV, *Pak Student Sentenced To Death For "Blasphemy" Over WhatsApp Messages*, 9 maart 2024, [Pakistan Student Sentenced To Death Over "Blasphemous" WhatsApp Messages: Report \(ndtv.com\)](https://www.ndtv.com/world-news/pakistan-student-sentenced-to-death-over-blasphemous-whatsapp-messages-report-1911147)

Nikkei Asia, *Anti-China Pakistan separatist group dissolves as leader surrenders*, 28 december 2023, [Anti-China Pakistan separatist group dissolves as leader surrenders - Nikkei Asia](https://asia.nikkei.com/News/Asia/Pakistan/Anti-China-Pakistan-separatist-group-dissolves-as-leader-surrenders)

Pakistan Today, *The role of Madrassas in Pakistan: A challenge or an opportunity?*, 10 augustus 2023, [The role of Madrassas in Pakistan: A challenge or an opportunity? | Pakistan Today](https://www.pakistan-today.com/news/the-role-of-madrassas-in-pakistan-a-challenge-or-an-opportunity/)

Pioneer, *Balochistan: An undeclared war zone-I*, 4 december 2023, [Balochistan: An undeclared war zone-I \(dailypioneer.com\)](https://www.dailypioneer.com/news/balochistan-an-undeclared-war-zone-i)

The Print, *Pakistan: Ahmadi community allegedly faces arrests over Eid rituals*, 20 juni 2024, [Pakistan: Ahmadi community allegedly faces arrests over Eid rituals – ThePrint – ANIFeed](https://www.theprint.com.pk/news/pakistan-ahmadi-community-allegedly-faces-arrests-over-eid-rituals)

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL)

Radio Free Europe/Radio Liberty, *Pakistan's Campaign To Expel Millions Of Afghan Refugees Enters Second Phase*, 20 maart 2024, [Pakistan's Campaign To Expel Millions Of Afghan Refugees Enters Second Phase \(rferl.org\)](https://www.rferl.org/content/pakistan-campaign-to-expel-millions-of-afghan-refugees-enters-second-phase/1015299.html)

Radio Free Europe/Radio Liberty, *The Lucky Few: Pakistani Citizenship Still Elusive For Most Afghan Refugees*, 9 juli 2023, [The Lucky Few: Pakistani Citizenship Still Elusive For Most Afghan Refugees \(rferl.org\)](https://www.rferl.org/content/the-lucky-few-pakistani-citizenship-still-elusive-for-most-afghan-refugees/1014899.html)

Radio Free Europe/Radio Liberty, *'Clouds Of War Are Gathering': Pakistanis Brace For Bloody Year As TTP Ends Cease-Fire, Intensifies Attacks*, 31 december 2022, ['Clouds Of War Are Gathering': Pakistanis Brace For Bloody Year As TTP Ends Cease-Fire, Intensifies Attacks \(rferl.org\)](https://www.rferl.org/content/'Clouds-Of-War-Are-Gathering'-Pakistanis-Brace-For-Bloody-Year-As-TTP-Ends-Cease-Fire-Intensifies-Attacks/51231981.html)

University World News, *Court warns prime minister over missing Baloch students*, 30 november 2023, [Court warns prime minister over missing Baloch students \(universityworldnews.com\)](https://www.universityworldnews.com/post.php?id_text=38922)

Times of India

Times of India, *Pakistan: Report highlights alarming trends of religious persecution against Christians*, 18 juni 2024, [Pakistan: Report highlights alarming trends of religious persecution against Christians - Times of India \(indiatimes.com\)](https://timesofindia.indiatimes.com/News/International/Pakistan-Report-highlights-alarming-trends-of-religious-persecution-against-Christians/articleshow/100000000.cms)

Times of India, *Baloch National Movement stages protest in Germany over human rights violations in Balochistan*, 25 oktober 2023, [Human Rights Violations: Baloch National Movement stages protest in Germany over human rights violations in Balochistan | Cricket News - Times of India \(indiatimes.com\)](https://timesofindia.indiatimes.com/News/International/Baloch-National-Movement-stages-protest-in-Germany-over-human-rights-violations-in-Balochistan-Cricket-News/articleshow/100000000.cms)

Times of India, *Islamabad Police forms special unit for protection of minority places of worship and communities*, 17 augustus 2023, [Islamabad Police: Islamabad Police forms special unit for protection of minority places of worship and communities - Times of India \(indiatimes.com\)](https://timesofindia.indiatimes.com/News/International/Islamabad-Police-forms-special-unit-for-protection-of-minority-places-of-worship-and-communities/articleshow/100000000.cms)

Tolo News, *Pakistan's Top Court Begins Hearing Challenge to Expulsion of Afghans*, 22 december 2024, [Pakistan's Top Court Begins Hearing Challenge to Expulsion of Afghans | TOLONews](https://www.tolonews.com/pakistan-top-court-begins-hearing-challenge-to-expulsion-of-afghans/)

Union of Catholic Asian News (UCA), *Pakistan's elusive govt job quotas for religious minorities*, 28 maart 2023, [Pakistan's elusive govt job quotas for religious minorities - UCA News](https://www.uca-news.com/news/pakistan-elusive-govt-job-quotas-for-religious-minorities)

TRT World, *Pakistan's Shia mercenaries return from Syria, posing a security threat*, 2021, [Pakistan's Shia mercenaries return from Syria, posing a security threat \(trtworld.com\)](https://www.trtworld.com/news/asia/pakistan-shia-mercenaries-return-from-syria-posing-a-security-threat/1234567890)

Voice of America (VOA)

VOA, *Pakistan's prolonged ban on X exposes fear of dissent, critics say*, 20 april 2024, [Pakistan's prolonged ban on X exposes fear of dissent, critics say \(voanews.com\)](#)

VOA, *Pakistan's PTI Barred From Using Cricket Bat Electoral Symbol*, 14 januari 2024, [Pakistan's PTI Barred From Using Cricket Bat Electoral Symbol \(voanews.com\)](#)

VOA, *Pakistan Restricts Internet Access Amid Rare Opposition Online Rally*, 17 december 2023, [Pakistan Restricts Internet Access Amid Rare Opposition Online Rally \(voanews.com\)](#)

VOA, *Pakistani Top Court Seeks Government Response on Afghan Expulsion Policy*, 1 december 2023, [Pakistani Top Court Seeks Government Response on Afghan Expulsion Policy \(voanews.com\)](#)

VOA, *Prominent Local Journalist Killed in Pakistan*, 14 augustus 2023, [Prominent Local Journalist Killed in Pakistan \(voanews.com\)](#)

VoicePK

Voice PK, *Mob Attacks Ahmadiyya Worship Place in Karachi; Demolishes Minaret*, 29 februari 2024, [Mob Attacks Ahmadiyya Worship Place in Karachi; Demolishes Minaret – Voicepk.net](#)

Voicepk.net, *When The 'Stateless' Become 'Illegal'*, 4 oktober 2023, [When the 'stateless' become 'illegal' | Voicepk.net](#)

VoicePK, *Will women in Baluchistan be given collective punishment now? Activists demand answers*, 2 september 2023, [Will women in Baluchistan be given collective punishment now? Activists demand answers – Voicepk.net](#)

VoicePK, *Operating With Impunity: Death Squads In Balochistan*, 16 juli 2023, [Operating with Impunity: Death Squads in Balochistan | Voicepk.net](#)

Week Magazine, *Mob storm police station, lynch man accused of blasphemy in Pakistan*, 12 februari 2023, [Mob storm police station, lynch man accused of blasphemy in Pakistan - The Week](#)

WIO News

WIO News, *Pakistan Supreme Court begins hearing petition challenging deportation of Afghan refugees*, 2 december 2023, [Pakistan Supreme Court begins hearing petition challenging deportation of Afghan refugees - South Asia News \(wionews.com\)](#)

WIO News, *Karima Baloch case: Husband claims Pak's ISI killed activist wife in Canada, slams Trudeau govt's inaction*, 30 september 2023, [Karima Baloch case: Husband](#)

[claims Pak's ISI killed activist wife in Canada, slams Trudeau govt's inaction - World News \(wionews.com\)](#)

9dashline, *Pakistan-Afghanistan relations: going from bad to much worse*, 21 november 2023, [9DASHLINE — Pakistan-Afghanistan relations: going from bad to much worse](#)

Wire, The, *Protests, Death Threats Against Pakistan Chief Justice As Bail Granted To Blasphemy Accused*, 24 februari 2024, [Protests, Death Threats Against Pakistan Chief Justice As Bail Granted To Blasphemy Accused \(thewire.in\)](#)

Rapporten

Amnesty International, *Pakistan: Amnesty International condemns harassment faced by Baloch protestors in Islamabad*, 24 januari 2024, [Pakistan: Amnesty International condemns harassment faced by Baloch protestors in Islamabad - Amnesty International](#)

Amnesty International, *Een X in je paspoort kan al jaren in Pakistan. Maar voor wie precies?*, 2 oktober 2023, [Een X in je paspoort kan al jaren in Pakistan. Maar voor wie precies? \(amnesty.nl\)](#)

Amnesty International, *Wordt Vervolgd, Op zoek naar mijn vader, mijn zoon, mijn vrienden. Waarom verdwijnen er duizenden mensen in het Pakistaanse Beloetsjistan?*, 3 april 2023, [Waarom verdwijnen er zoveel mensen in Beloetsjistan? \(amnesty.nl\)](#)

Amnesty International, *Amnesty International Report 2022/23, Pakistan*, 27 maart 2023, [Human rights in Pakistan Amnesty International](#)

Bertelsmann Stiftung Transformation Index (TI), *BTI 2024 Country Report Pakistan, 2024, *BTI 2024 (ecoi.net)*

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF), *Länderkurzinformation Pakistan - SOGI (Sexuelle Orientierung und geschlechtliche Identität): Situation von LGBTIQ-Personen*, april 2024, [Länderkurzinformation Pakistan - SOGI \(Stand: 04/2024\) \(bamf.de\)](#)

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF), *Länderreport 64, Pakistan: Fact Finding Mission, Islamabad Mai/Juni 2023*, December 2023, [Länderreport 64 Pakistan: Fact Finding Mission \(ecoi.net\)](#)

Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge, *Länderreport 24 Pakistan- Lage der Ahmadis und Schiiten sowie Ehrverbrechen im Kontext der islamisch geprägten Strafgesetzgebung*, Stand 05/2020, [Länderreport 24 Pakistan \(bamf.de\)](#)

Center for Research and Security Studies (CRSS), *CRSS Annual Security Report 2023*, 31 december 2023, [PAKISTAN'S VIOLENCE-RELATED FATALITIES MARK A RECORD 6-YEAR HIGH, 56% SURGE IN VIOLENCE RECORDED IN 2023: CRSS ANNUAL SECURITY REPORT | CRSS](#)

Center for Strategic and International Studies (CSIS), *The Islamic State Threat in Pakistan: Trends and Scenarios*, 3 augustus 2023, [The Islamic State Threat in Pakistan: Trends and Scenarios \(csis.org\)](#)

Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2023*, maart 2024,

Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2022*, maart 2023, [HR Observer 2023 printig \(csipak.org\)](#)

Centre for Social Justice (CSJ), *Human Rights Observer 2021*, maart 2022,

CIA, *The World Factbook – Pakistan*, [Pakistan - The World Factbook \(cia.gov\)](#), geraadpleegd 25 januari 2024.

EUAA, COI QUERY RESPONSE – *Pakistan, 'Illegal Foreigners' Repatriation Plan' (IFRP)*, 14 december 2023.

Freedom House, *Freedom on the Net 2023 - Country Report Pakistan*, 2023, [Pakistan: Freedom on the Net 2023 Country Report | Freedom House](#)

HRCF, *Sit-in against border restrictions at Chaman, Balochistan - An HRCF fact-finding report*, maart 2024, [2024-Sit-in-against-border-restrictions-at-Chaman.pdf \(hrcf-web.org\)](#)

HRCF, *HRCF launches fact-finding report on rights violations in Balochistan*, 19 april 2023, [HRCF launches fact-finding report on rights violations in Balochistan - HRCF \(hrcf-web.org\)](#); geraadpleegd 17 april 2024.

HRCF (Human Rights Commission Pakistan), *A Breach of Faith, Freedom of religion or belief in 2021/22*, februari 2023, [2023-A-breach-of-faith-freedom-of-religion-or-belief-in-2021-22.pdf \(hrcf-web.org\)](#)

HRCF (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2022*, 2023, [2023-State-of-human-rights-in-2022.pdf \(hrcf-web.org\)](#)

HRCF (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2021*, 2022, [2022-State-of-human-rights-in-2021.pdf \(hrcf-web.org\)](#)

HRCF (Human Rights Commission Pakistan), *State of Human Rights in 2019*, 2020, [2020-State-of-human-rights-in-2019-EN.pdf \(hrcf-web.org\)](#)

HRCF, *HRCF alarmed by surge in blasphemy cases against Shia community*, datum??, [HRCF alarmed by surge in blasphemy cases against Shia community - HRCF \(hrcf-web.org\)](#)

Human Rights Watch (HRW), *World Report 2024 – Pakistan, Annual report on the human rights situation in 2023*, 11 januari 2024, <https://www.hrw.org/world-report/2024/country-chapters/pakistan>

HRW, *Pakistan - Events of 2022, 2023*, [World Report 2023: Pakistan | Human Rights Watch \(hrw.org\)](#)

HRW, *Pakistan Should Back Rohingya Rights Abroad and at Home- Longtime Refugees from Burma Denied Citizenship, ID Cards*, 12 september 2017, [Pakistan Should Back Rohingya Rights Abroad and at Home | Human Rights Watch \(hrw.org\)](#)

IOM, *Pakistan Displacement Tracking Matrix (DTM), Flow Monitoring of Afghan Returnees (1-15 april 2024)*, 19 april 2024, [Flow Monitoring of Afghan Returnees \(1 - 15 April\) | Displacement Tracking Matrix \(iom.int\)](#)

IOM-UNHCR, *Flash update #15, UNHCR-IOM Pakistan Flash update 15 on Arrest and Detention/Flow Monitoring, 15 Sep 23 to 3 Feb 24*, 7 februari 2024, [Document - UNHCR-IOM Pakistan Flash update 15 on Arrest and Detention/Flow Monitoring, 15 Sep 23 to 3 Feb 24](#)

UNHCR IOM, *Pakistan Flash update #17 on Arrest and Detention/Flow Monitoring*, 31 maart 2024, [Document - UNHCR-IOM Pakistan Flash update #17 on Arrest and Detention/Flow Monitoring, 15 Sep 23 to 31 Mar 2024](#)

Library of Congress, *Pakistan: Amendment to Blasphemy Law Passes in Lower House of Parliament*, 14 februari 2024, [Pakistan: Amendment to Blasphemy Law Passes in Lower House of Parliament | Library of Congress \(loc.gov\)](#)

Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen Ambtsbericht Afghanistan, juni 2023*, [Algemeen ambtsbericht Afghanistan juni 2023 | Ambtsbericht | Rijksoverheid.nl](#)

Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Algemeen Ambtsbericht Pakistan, september 2022*, [Algemeen ambtsbericht Pakistan van september 2022 | Ambtsbericht | Rijksoverheid.nl](#)

OHCHR (Office of the High Commissioner for Human Rights), *Pakistan: UN experts alarmed by lack of protection for minority girls from forced religious conversions and forced marriage*, 11 april 2024, [Pakistan: UN experts alarmed by lack of protection for minority girls from forced religious conversions and forced marriage | OHCHR](#)

Open Doors UK, *How are Christians persecuted in Pakistan?*, [Serving Persecuted Christians Worldwide - Pakistan - Open Doors UK & Ireland](#), geraadpleegd 26 maart 2024.

Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2023*, januari 2024, [*Pakistan Security Report 2023.pdf \(pakpips.com\)](#)

Pakistan Institute for Conflict and Security Studies (PICSS), *Pakistan's Comprehensive National Security Profile 2023*, 5 januari 2024, [*Violence increasing at the increasing rate but Intolerance and extremism are not lagging much behind either \(picss.net\)](#)

Reporters Without Borders (RSF), *Pakistan*, [Pakistan | RSF](#), laatst geraadpleegd 15 april 2024.

RSF, *RSF calls for urgent measures by Pakistan's new government to rebuild press freedom*, 6 maart 2024, [RSF calls for urgent measures by Pakistan's new government to rebuild press freedom | RSF](#)

RSF, *Impunity looms one year after Arshad Sharif's murder in Kenya*, 23 oktober 2023, [Impunity looms one year after Arshad Sharif's murder in Kenya | RSF](#)

Statelessness & Citizenship Review, *Invisible people, visible barriers*, 15 december 2022, [Invisible people, visible barriers | The Statelessness & Citizenship Review \(statelessnessandcitizenshipreview.com\)](#)

Healthcare Access for and among Ethnic Bengalis in Pakistan, 15 december 2022, [Invisible people, visible barriers | The Statelessness & Citizenship Review \(statelessnessandcitizenshipreview.com\)](#)

UK Home Office, *Country Policy and Information Note, Pakistan: Internal relocation*, April 2023, [Country Policy and Information Note: Pakistan: Internal relocation \(publishing.service.gov.uk\)](#)

UK Home Office, *Country Policy and Information Note -Pakistan: Women fearing genderbased violence*, Version 5.0, November 2022, [Country Policy and Information Note: Pakistan: Women fearing gender-based violence \(publishing.service.gov.uk\)](#)

UK Home Office, *Country Policy and Information Note Pakistan: Shia Muslims*, July 2021, [Pakistan-Shia Muslims-CPIN-v3.0\(July 2021\) \(publishing.service.gov.uk\)](#)

UK Parliament, House of Commons Library, *Politics in Pakistan 2022-24 and upcoming elections*, 13 februari 2024, [Politics in Pakistan 2022-24 and upcoming elections - House of Commons Library \(parliament.uk\)](#)

UK visas and immigration, *Country policy and information note: Sexual orientation and gender identity and expression, Pakistan*, April 2022 (accessible)- Updated 10 May 2024, paragraaf 3.3., [Country policy and information note: Sexual orientation and gender identity and expression, Pakistan, April 2022 \(accessible\) - GOV.UK \(www.gov.uk\)](#)

United Nations Human Rights Committee (CCPR), *Joint submission for the adoption of the List of Issues Prior to Reporting (LoIPR) by FIDH (International Federation for Human Rights) and HRCP (Human Rights Commission of Pakistan)*, United Nations Human Rights Committee - 139th Session, 14 augustus 2023, [Microsoft Word - 20230814 Pakistan_CCPR139_JS_EN.docx \(fidh.org\)](#)

UN, Human Rights Council at the 42nd Session of the Universal Periodic Review, *Joint Submission of the Universal Periodic Review (UPR) Pakistan*, maart 2023, [JS12 UPR42_PAK_E_Main.pdf \(upr-info.org\)](#)

UN Women, National Report on the Status of Women in Pakistan 2023, a summary, [summary -nrsw-inl_final.pdf \(unwomen.org\)](#)

USCIRF, *USCIRF Troubled by Violence Against Christians in Pakistan*, 7 juni 2024, [USCIRF Troubled by Violence Against Christians in Pakistan | USCIRF](#)

USCIRF, *Assessing Blasphemy and Related Laws on Religious Freedom in Pakistan*, december 2023, [Issue Update: Assessing Blasphemy and Related Laws on Religious Freedom in Pakistan \(uscirf.gov\)](#)

USCIRF (United States Commission on International Religious Freedom), *2022 annual report- Pakistan, 2023*, [2023 USCIRF Annual Report](#)

UNHCR Pakistan, *Proof of Registration Card (PoR) cards*, [Proof of Registration Card \(PoR\) - UNHCR Pakistan](#), geraadpleegd 6 maart 2024.

UNHCR, *UNHCR - Pakistan Country Factsheet (December 2023)*, [Document - UNHCR - Pakistan Country Factsheet \(December 2023\)](#)

UNHCR, *UNHCR concerned at adverse effects of Pakistan orders for undocumented foreigners to leave*, 21 november 2023, [UNHCR concerned at adverse effects of Pakistan orders for undocumented foreigners to leave | UNHCR](#)

USDOS, 2023, *Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, [Pakistan - United States Department of State](#)

USDOS, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, 20 maart 2023, [Pakistan - United States Department of State](#)

USDOS, *2022 Trafficking in Persons Report: Pakistan, 2023*, [Pakistan - United States Department of State](#)

USDOS, *Country Reports on Terrorism 2022: Pakistan*, [Pakistan - United States Department of State](#)

USDOS, *2022 Report on International Religious Freedom: Pakistan*, [Pakistan - United States Department of State](#)

Denktanks, instituten, organisaties

Eurasia Review, SATP (South Asia Terrorism Portal), *Pakistan: Targeting Shias – Analysis*, 19 september 2023, [Pakistan: Targeting Shias – Analysis – Eurasia Review](#)

European Centre for Populism Studies (ECPS), *Contest between leaders of the Ummah: Comparing civilizational populisms of PTI and TLP in Pakistan*, 15 februari 2023, [Contest between leaders of the Ummah: Comparing civilizational populisms of PTI and TLP in Pakistan - ECPS \(populismstudies.org\)](#)

Friedrich Ebert Stiftung, *Breaking The Chains: How To Tackle Bonded Labour in Pakistan?*, 14 augustus 2023, [Breaking The Chains: How To Tackle Bonded Labour in Pakistan? \(fes.de\)](#)

HRCF, *HRCF fact-finding mission to Jaranwala finds local Muslim religious leaders complicit in attacks*, 25 augustus 2023, [HRCF fact-finding mission to Jaranwala finds local Muslim religious leaders complicit in attacks - HRCF \(hrcf-web.org\)](#)

HRCF, *Amendments to blasphemy laws create further room for persecution*, 20 januari 2023, [Amendments to blasphemy laws create further room for persecution - HRCF \(hrcf-web.org\)](#)

Institute of South Asian Studies – National University of Singapore, *Sectarianism and Censorship in Pakistan: The Punjab Tahaffuz-e-Bunyad-e-Islam Bill 2020*, 9 oktober 2020, [Sectarianism and Censorship in Pakistan: The Punjab Tahaffuz-e-Bunyad-e-Islam Bill 2020 – NUS Institute of South Asian Studies \(ISAS\)](#)

International Centre for Counter Terrorism (ICCT), *The Islamic State in Khorasan between Taliban counter-terrorism and resurgence prospects*, 30 januari 2024, [The Islamic State in Khorasan between Taliban counter-terrorism and resurgence prospects | International Centre for Counter-Terrorism - ICCT](#)

International Center on Non-violent Conflict (ICNC), *The Pashtun Protection Movement (PTM) in Pakistan*, 8 september 2021, [The-Pashtun-Protection-Movement-PTM-in-Pakistan.pdf \(nonviolent-conflict.org\)](#)

Jamestown Foundation, *Possible Merger of Baloch Militant Groups Threatens Pakistani and Chinese Interests*, Publication: Terrorism Monitor Volume: 21 Issue: 23, 1 december 2023, [Possible Merger of Baloch Militant Groups Threatens Pakistani and Chinese Interests - Jamestown](#)

World Economic Forum, *Global Gender Gap 2023*, [WEF GGGR 2023.pdf \(weforum.org\)](#)

Wetteksten

THE PAKISTAN CITIZENSHIP ACT, 1951 (II OF 1951), 13th April, 1951, [THE \(refworld.org\)](#)

Wetboek van Strafrecht Pakistan, [Pakistan Penal Code \(Act XLV of 1860\) \(pakistani.org\)](#) geraadpleegd op 16 januari 2024.

Websites

24justice, *Registering Online FIR in Pakistan*, [FIR Online in Pakistan - 24justice.pk](#), geraadpleegd 15 januari 2024.

[Home - BSO AZAD](#)

Arkaa consultants, *Land Grabbing in Pakistan- Laws & Prevention Against Qabza Mafia*, 30 september 2022, [Land Grabbing in Pakistan- Laws & Prevention Against Qabza Mafia | ARKAA \(arkaaconsultants.com\)](#) , geraadpleegd 15 januari 2024.

[BARELVI DEOBANDI DIFFERENCES problem solving: What is difference between Barelvi and Deobandi \(barelvideobandiunity.blogspot.com\)](#)

Beporsed, *How to Apply and Obtain Pakistan Exit Permit?*, 31 oktober 2023, [How to Apply and Obtain Pakistan Exit Permit? - Beporsed](#)

The BNM, *BNM Launches Three-Day Awareness Campaign in Geneva, demanding International Support for Baloch Freedom Movement*, 1 oktober 2023, [BNM Launches Three-Day Awareness Campaign in Geneva, demanding International Support for Baloch Freedom Movement ★ Baloch National Movement \(thebnm.org\)](#)

Britannica, The Editors of Encyclopaedia. "*fatwa*". Encyclopedia Britannica, 29 Sep. 2023, <https://www.britannica.com/topic/fatwa>. Accessed 22 January 2024.

CPDI (Center for Peace Development Initiatives Pakistan), *First Information Report (FIR)*

(*A Guide for Citizens*, [What is an FIR.pdf \(cpdi-pakistan.org\)](#) , geraadpleegd 15 januari 2024.

Directorate General of Immigration & Passports, Ministry of Interior, Government of Pakistan, *Frequently Asked Question*, [Frequently Asked Questions - DGI&P \(dgip.gov.pk\)](#) geraadpleegd 16 maart 2024.

Commissioner Hazara Division, KP, *About Hazara Division*, https://chd.kp.gov.pk/page/abouthazaradivision/page_type/message#sthash.xHPVTOLB.dpuf . geraadpleegd 25 maart 2024.

Edison, *Pakistan – paspoort*, [EdisonTD](#) , geraadpleegd 16 maart 2024.

Global Slavery Index 2023, *Modern slavery in Pakistan - Country Snapshot*, [GSI-Snapshot-Pakistan.pdf \(walkfree.org\)](#) geraadpleegd 12 januari 2024.

Globalisation and Health, *Much room for change: access to surgical care for stateless individuals in Pakistan*, 28 november 2023, [Much room for change: access to surgical care for stateless individuals in Pakistan | Globalization and Health | Full Text \(biomedcentral.com\)](#)

Human Rights Council Balochistan, Hakkpán Balochistan, *Seven Missing Persons Killed by CTD in a Week; Families Demand Justice Amidst Growing Concerns*, 27 november 2023, [Seven Missing Persons Killed by CTD in a Week; Families Demand Justice Amidst Growing Concerns - Human Rights Council of Balochistan \(hrcbalochistan.com\)](#)

International Centre for Counter Terrorism (ICCT), *ICCT Snapshot: Islamic State - Khorasan Province*, 12 januari 2024, [ICCT Snapshot: Islamic State - Khorasan Province | International Centre for Counter-Terrorism - ICCT](#)

International Property Rights Index 2023, *Pakistan*, [Pakistan \(internationalpropertyrightsindex.org\)](#), geraadpleegd op 10 januari 2024.

Jamestown Foundation, *Rising Anti-China Sentiment in Balochistan Threatens Increased Attacks on Chinese Interests in Pakistan*, 12 januari 2024, [Rising Anti-China Sentiment in Balochistan Threatens Increased Attacks on Chinese Interests in Pakistan - Jamestown](#)

Larousse, *Dictionnaire de la langue française*, <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/fatwa/32988>, geraadpleegd 22 januari 2024.

Local Pakistan, *Family Registration Certificate (FRC)*, [Family Registration Certificate \(FRC\) - Local Pakistan](#) geraadpleegd 16 maart 2024.

Musulmanes andaluces, *Qué es una fatwa?*, [Pagina nueva 1 \(musulmanesandaluces.org\)](#), geraadpleegd 22 januari 2024.

NADRA, *Computerized National Identity Card (CNIC)*, [Computerized National Identity Card \(CNIC\) – PAK ID \(nadra.gov.pk\)](#) geraadpleegd 16 maart 2024.

NADRA, *Humanitarian Safe Passage Permit*, [Humanitarian Safe Passage Permit - Pakistan Online Visa System \(nadra.gov.pk\)](#) geraadpleegd 17 maart 2024.

NADRA Box, *How to get Marriage Certificate from NADRA in 2023*, 29 mei 2023, [How to get Marriage Certificate from NADRA in 2023 - NADRA Box](#)

Netherlands Worldwide, *Legalisation of documents from Pakistan for use in the Netherlands*, [Legalisation of documents from Pakistan for use in the Netherlands | NetherlandsWorldwide](#) geraadpleegd 15 maart 2024.

New Age Islam, *Deobandis and Barelvis: Some Clarifications*, 2 april 2023, [Deobandis and Barelvis: Some Clarifications | Mohammad Ali, New Age Islam | New Age Islam | Islamic News and Views | Moderate Muslims & Islam](#)

Oxford Human Rights Club, *Balancing Gender Rights: Pakistan's Federal Shariat Court's Verdict on Self-Perceived Gender Identity*, 31 mei 2023, [Balancing Gender Rights: Pakistan's Federal Shariat Court's Verdict on Self-Perceived Gender Identity | OHRH \(ox.ac.uk\)](#)

Paradigm Shift, *The Notorious Practice of Custodial Torture in Pakistan*, 23 juli 2023, [Notorious Practice of Custodial Torture in Pakistan - Paradigm Shift](#)

People's Dispatch, *Pakistani rights activist Ali Wazir and lawyer Imaan Mazari jailed on terror charges*, 21 augustus 2023, [Pakistani rights activist Ali Wazir and lawyer Imaan Mazari jailed on terror charges : Peoples Dispatch](#)

Punjab Police Khidmat Markaz, *Our Services – Copy of FIR*, [Our Services \(punjab.gov.pk\)](#), geraadpleegd 15 januari 2024.

Punjab Prisons, Government of Punjab, *Crime Wise Population Statement*, item 55, 13 december 2023, [Crime Wise 0.pdf \(punjab.gov.pk\)](#)

Khyber Pakhtunkhwa Police, *Register online FIR*, [Khyber Pakhtunkhwa, Police \(kppolice.gov.pk\)](#) en [- PAS \(kppolice.gov.pk\)](#), geraadpleegd 15 januari 2024.

Lonely Planet, *14 things you need to know before traveling to Pakistan*, 2 september 2023, [14 things you need to know before traveling to Pakistan - Lonely Planet](#)

Migrant Resource Center, *Work Abroad, Protection for labour migrants - process, costs and benefits*, [Protection for labour migrants - process, costs and benefits - MRC Pakistan](#), geraadpleegd 17 maart 2024.

Minority Rights Group, *Christians in Pakistan*, juni 2018, [Christians in Pakistan - Minority Rights Group](#)

NGO Base, *Free legal aid in Pakistan*, [Free Legal Aid in Pakistan \(ngobase.org\)](#), geraadpleegd op 23 januari 2024.

Outright International, *Country Overview Pakistan*, [Pakistan | Outright International](#), geraadpleegd 28 maart 2024.

Travel.State.Gov, [Pakistan Intercountry Adoption Information \(state.gov\)](#), geraadpleegd 28 maart 2024.

Waging Non Violence, *How women in Pakistan are fighting enforced disappearances and killings*, 19 januari 2024, [A movement rises for Balochistan's missing people | Waging Nonviolence](#)

World Research of Political Science Journal, Natural Science Publishers, *Extremism in Pakistan's Society and the Role of Madrassas: A Critical Analysis*, 10 december 2022, [*4v8l0s1236uo32.pdf \(naturalspublishing.com\)](#)

Researchgate, *Transnational Seasonal Land Grabbing in Pakistan: Power Positions and Resistance*, December 2021, Journal of Asian and African Studies, [Transnational Seasonal Land Grabbing in Pakistan: Power Positions and Resistance | Request PDF \(researchgate.net\)](#)

South Asia Terrorism Portal (SATP), Pakistan - Terrorist, insurgent and extremist groups, [Terrorism in Pakistan | Terrorist Groups in Pakistan | SATP](#), geraadpleegd 8 december 2023.

South Asia Terrorism Portal (SATP), Pakistan - *Civilian Data : Attacks on Shias Pakistan*, [Datashet-civilian-Shia-pakistan \(satp.org\)](#), geraadpleegd 24 maart 2024.

Surfshark, *42 internet restrictions recorded in the first half of 2023*, 19 juli 2023, [2023 internet shutdowns: a mid-year recap - Surfshark](#)

The BNM, *Chairman BNM Dr. Naseem Baloch Raises Concerns Over Active Daesh Camps in Balochistan at UN Side Event*, 30 maart 2024, [Chairman BNM Dr. Naseem Baloch Raises Concerns Over Active Daesh Camps in Balochistan at UN Side Event ★ Baloch National Movement \(thebnm.org\)](#)

The Citizen, *A Tale of Struggle and Resilience for Pashtuns in Pakistan*, 17 februari 2024, [A Tale of Struggle and Resilience for Pashtuns in Pakistan | The Citizen](#)

Zameen blog, *How to File an FIR in Pakistan*, 13 juli 2022, [Guide on How to File an FIR in Pakistan | Zameen Blog](#), geraadpleegd 20 juni 2024.

Sociale Media

Facebook:

<https://www.facebook.com/BalochStudentsOrganizationAzad/>

LinkedIn:

Nazia Law Associates in Lahore, *Online FIR Check by CNIC? What is basic Process?*, 23 maart 2023, [\(34\) Online FIR Check by CNIC? What is basic Process? | LinkedIn](#)

Global Human Rights Defence, *Pakistan: Discriminatory job offers in the Government of Sindh*, 23 juni 2021, [\(36\) Pakistan: Discriminatory job offers in the Government of Sindh | LinkedIn](#)

X (voorheen Twitter):

[Manzoor Pashteen on X: "Today, two months of #PTM chief #ManzoorPashteen completing as being held hostage by Pakistan's unconstitutional state. He is kept incommunicado, not presented in any court & his fate unknown. His hostage & disappearance is what Pakistan constitute. #ManzoorPashteenHeldHostage" / X \(twitter.com\)Manzoor](#)

@ManzoorPashteen 4 februari 2024

YouTube:

WION (*The World is One News*), You Tube, *Pakistan army grabs government land to grow crops*, 25 september 2023, [Gravitas: Pakistan army grabs government land to grow crops | WION - YouTube](#)